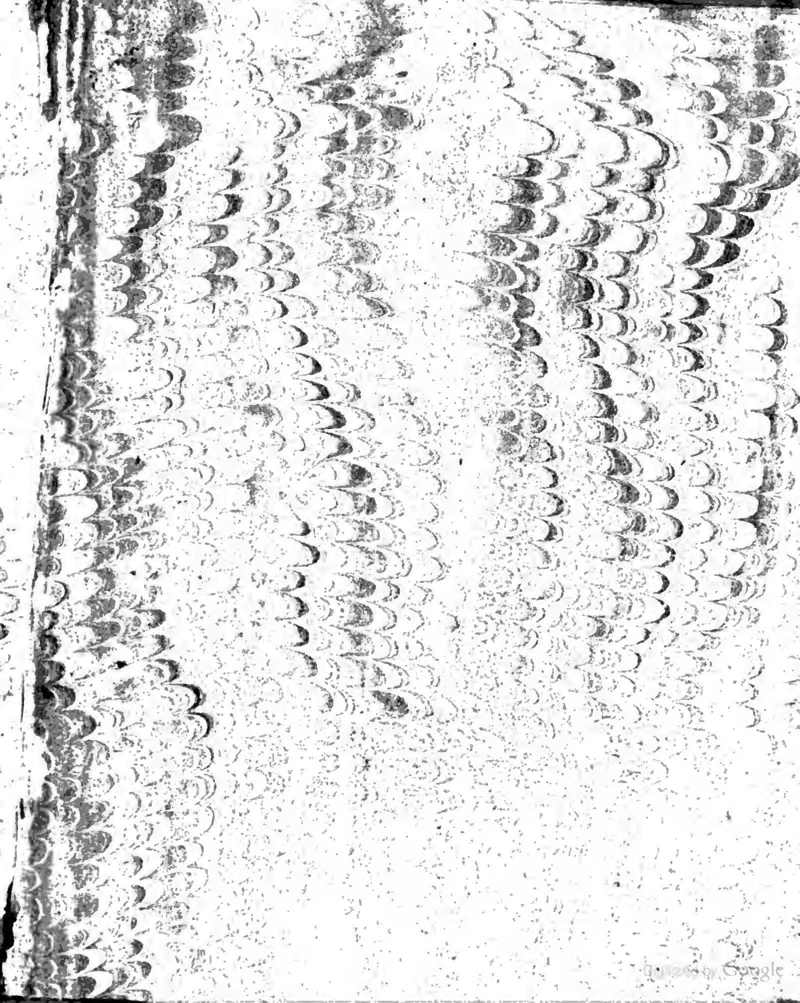

ACTA
S. BAVONIS,
ALIAS ALLOINI CONFESSORIS.

ACTA S. BAVONIS,

ALIAS

ALLOINI

CONFESSORIS

GANDAVENSIUM PATRONI,

Collegit, digessit, illustravit

JOANNES PERIERUS P. M.

Societatis Jesu presbyter Theologus.

ANTVERPIÆ,

APUD PETRUM JOANNEM VANDER PLASSCHE 1765:

Cum privilegio & approbatione.

ILLUSTRISSIMO

AC

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO

MAXIMILIANO ANTONIO

VANDER NOOT

EX BARONIBUS DE CARLOO

XV GANDAVENSIUM

EPISCOPO,

COMITI EVERGEMIENSI,

Domino territorii sancti Bavonis &c. &c. &c.

REVERENDIS

ADMODUM

VENERABILIBUS AC AMPLISSIMIS

DOMINIS

D. D.

GOVARDO GERARDO VAN EERSEL, *S. T. & J. V. L. canonico graduato, præposito, Judici & examinatori synodali, & iteratò ad comitia provinciæ Flandriæ ex parte cleri districtûs Gandavensis deputato primario,*

ÆGIDIO FRANCISCO AUDENAERT *S. T. L. decano & judici synodali,*

JOANNI BAPTISTÆ VAN ONGEVALLE *S. T. & J. V. L. canonico graduato & archidiacono,*

FRANCISCO JACOBO CHRISTIANO MALFROID *S. T. L. cantori,*

exa-

examinatori synodali & librorum censori,

PETRO VAN DAMME *S. T. L. thesaurario & capituli secretario,*

JACOBO AUGUSTINO DE CROMBRUGGHE de la Douve *J. V. L. scholastico & judici synodali,*

JOSEPHO GUYAUX *in alma universitate Lovaniensi S. T. doctori regenti, collegii Adriani VI & sabbatinalium præsidi &c,*

PAULO BERNARDO DE BACKER, *seminarii præsidi & examinatori synodali,*

NORBERTO ANTONIO VANDEN KERCKHOVE,

BERNARDO IGNATIO BAVONI DIERICX,

ANTONIO JOSEPHO DE DRAECK Vander Caemer *&c. J. V. L. canonico graduato nobili,*

FRANCISCO JOSEPHO DE TELLO,

JOAN-

JOANNI BALTASARI VAN DE WOESTYNE *J. V. L. canonico graduato*,

ALBERTO LUDOVICO COMITI DE LICHTERVELDE *J. V. L. canonico graduato nobili*,

CAROLO IGNATIO DE L'EPEE *J. V. L. canonico graduato nobili & archipresbytero*,

JACOBO CLEMENS *J. V. L. officiali & examinatori synodali*,

EMMANUELI AUGUSTINO HELLIN,

CHRISTIANO CONRARDO VAN HAMONT *S. T. L. canonico graduato, pœnitentiario & examinatori synodali*,

GUILLIELMO JOANNI BERNARDO DE POTTER *J. V. L.*,

AUDOMARO SCHYNCKELE De Beauvoorde *J. V. L.*,

LUDOVICO VAN KESSEL,

JOANNI DIONYSIO DE VYLDER *J. V. L. canonico graduato*,

AN-

ANTONIO LOOS *S. T. L. canonico graduato*,
ALEXANDRO AUGUSTINO BARA,
ANSELMO MATHIÆ JOSEPHO VAN HULLE *medicinæ licentiato*,
LUDOVICO BELLANGER,
FRANCISCO JOANNI AUGUSTINO COUSSENS

Ornatissimum exemptum S. Bavonis Gandavi Capitulum constituentibus

HAGIOGRAPHI ANTVERPIENSES

FELICITATEM.

Sanctorum Acta, quæ subinde separatâ editione multiplicanda veniunt, virorum cœtuumve illustrium nomini solemus inscribere: est autem rationi maximè consonum, ut ad eos potissimùm nos convertamus, quorum cognita perspectaque erga

Sanctos illos devotio, ardensque eorumdem gloriam ac cultum promovendi tuendique studium dubitare minimè sinunt, quin futurum sit, ut lucubrationem nomini suo inscriptam æquo animo accipiant. Hinc, ILLUSTRISSIME AC REVERENDISSIME PRÆSUL, REVERENDI ADMODUM, VENERABILES AC AMPLISSIMI DOMINI, celeberrimi Patroni Vestri, *S. Bavonis*, Acta, quæ summâ curâ diligentiâque collecta, digesta & illustrata separato volumine vulgamus, nomini Vestro inscribimus, Vobisque reverenter offerimus, meritò confisi fore, ut hoc qualecumque munusculum omnibus & singulis ornatissimi eruditissimique corporis Vestri membris accidat non ingratum. Solent enim quælibet Virorum pietate simul & doctrinâ præstantium corpora seu collegia, quemadmodum nepotes rebus per Majores suos præclarè gestis, ita vitâ piè, strenuè, religio-

ligiosèque transactâ per eos Sanctos, quos sibi in patronos protectoresque acceperint, mirificè delectari, atque, quod cum hoc animi affectu proximè conjunctum est, illorum insuper gloriæ ardentissimo quodam studio incensa, nec curis nec vigiliis parcere, quò hanc modis omnibus promoveant, aut certè integram illibatamque adversus improba quorumcumque insurgentium hostium molimina conservent. Quod verò de piorum quorumlibet eruditorumque cœtuum egregiâ erga sanctos patronos suos propensione universim hic asserimus, id ipsum nominatim, ILLUSTRISSIME AC REVERENDISSIME PRÆSUL, REVERENDI ADMODUM, VENERABILES AC AMPLISSIMI DOMINI, de singulari planè ornatissimi eruditissimique Capituli Vestri in sanctissimum Patronum suum, *S. Bavonem*, studio præcipuè asseverari potest. Nemo, quantùm opinamur, id ibit in-

ficias; qui, quæ pro Sancti hujus gloria Majores Vestri gessêre, quæque Vos ipsi gerere hodieque pergitis, comperta explorataque habuerit. Singula hæc, quò dictis fides accedat, enumerare supervacaneum sit; & verò, si id fiat, justos limites excedat oratio: summa adeò tantummodò rerum capita breviter cursimque delibabimus, atque ea quidem dumtaxat, quæ, cùm tempus, quo præclarissimum Vestrum Capitulum, civitate Gandensi in episcopatum erecta, cathedrale & esse & nominari primùm cœpit, non prævertant, ab ætate nostra minùs sunt remota & vel idcirco minùs ignota. Anno post Christum natum millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, post erectionem episcopatûs Gandensis octavo, plurimi per Belgium nostrum, fatali Calvinianæ hæreseos veneno è vicina Gallia delapso infeliciter afflati, in Catholicorum ecclesias, omni

pror-

prorſus divinarum humanarumque legum metu abjecto, paſſim, facto agmine, irruebant, altaria deſtruebant, ſacras Sanctorum reliquias vel in aquas projiciebant, vel igne flammiſque abſumebant, verbo, in omnia, quantumcúmque eſſent Sancta, vel turpi prædæ libidine ducti, vel cæco quodam, quem ſequacibus ſuis inſpirare ſolet hæreſis, furore abrepti, ſacrilegas manus inferebant. Jam eadem acerba ſors, eadem luctuoſa clades, prævalente ubique impietate, Gandenſibus eccleſiis, eaſque inter inſigni *S. Bavonis* baſilicæ ab inſanis furibundiſque hominibus imminebat. Hîc verò manifeſtè tum apparuit, quo clariſſimi Deceſſores Veſtri in fidem Catholicam animo, quâ rerum ſacrarum eſſent curâ, quo, ut ſanctiſſimi Patroni ſui, *S. Bavonis*, gloriam ſervarent intaminatam, ſtudio flagrarent. In tam funeſto deſperatoque rerum

rum

rum ſtatu ecclesiæ ſuæ profanationem direptionemque impedire non poterant. Nihil igitur habuêre antiquius, quàm ut, quod unicum facere poterant, ſacram ſupellectilem, venerandaque plurium Sanctorum atque imprimis *S. Bavonis*, quæ reverenter pridem cuſtodiebant, corpora ad novam arcem à Carolo quinto cæſare exſtructam transferrent. Prudens ſanè erat conſilium, atque eo quidem tunc ſacra illa pignora hæreticorum furori feliciſſimè fuerunt ſubducta. Utinam modò pari deinceps ſucceſſu ſervata ſemper fuiſſent ab impiorum conatibus intacta! Verùm, quod dolendum eſt maximè, res longè aliter cecidit. Etenim inquieti ſectæ Calvinianæ aſſeclæ anno Chriſti milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo octavo, novis iiſque gravioribus excitatis turbis, ſacrum theſaurum, quem aperta hactenus vi nequiverant, fraude & aſtu

aſtu accepêre in manus ; quamquam autem tunc pleraque Sanctorum corpora, cùm ea pretioſis, quibus involuta erant, ornamentis impiè ſpoliâſſent, Catholicis reddiderint, corpus tamen *S. Bavonis* non reddidêre. Res erat Majoribus Veſtris, religioſiſſimis Viris, perquàm ſanè acerba; aſt, quantumvis hanc graviſſimè, ut par erat, tulerint, hîc tamen iterum, quo ſummam ſibi peperêre laudem, incenſiſſimum ſuum ad tuendam *S. Bavonis* gloriam ardorem luculentiſſimè probârunt. Etenim ut ſacras hujus exuvias ſacrilegis religionis hoſtibus, certæque ſimul profanationi eriperent, omnem curam, omnem induſtriam, ſepoſito metu, adhibuerunt, atque id quidem effrænâ hæreticorum rabie turbatis adhuc rebus, ut mirari nemo debeat, quòd, iiſdem deinde pacatis, cœpto ſuo, ut revera fecerunt, impenſiùs inſtiterint. Utinam vel tunc ſaltem votorum

torum facti compotes oleum & operam, ut secundùm parœmiam loquamur, non perdidissent! At, quod meminisse dolor est, diligentissima quamvis inquisitione instituta, omnique denuò industriâ impensâ, ex sacris Protectoris sui primarii reliquiis, per hæreticos sublatis, ne minimam quidem particulam recuperare potuerunt. Erit fortasse non nemo, qui, dum hæc commemoramus, existimet, clarissimos Decessores Vestros de pristino suo in *S. Bavonem* amore quidquam deinceps remisisse. Verùm longissimè abest, ut hanc nomini suo inconstantiæ notam inusserint. Etenim ubi nullam prorsus spem viderunt reliquam, recuperandi sacrum sanctissimi Patroni ac Protectoris sui corpus, cogitationes curasque suas eò converterunt, ut minores saltem ejus partes, quas & ipsimet venerarentur & populi venerationi exponerent, cum nonnul-

lis

lis fortè ecclesiis à Majoribus suis ad extendendum Sancti cultum olim communicatas, alicunde acquirerent. Et verò hîc saltem pius eorum religiosusque conatus optato, quæ Dei fuit benignitas, successu non caruit. Mox enim Eenamum, lapsuque temporis Brugæ desideratas partes suppeditârunt, notabilioresque insuper contulit Aldenarda: has autem, summo gaudio gratissimoque animo acceptas, tanto apparatu, tanta gestientis præ lætitia animi significatione, tanta veneratione in ecclesiam suam cathedralem curârunt invehendas, ut hâc certè occasione nihil eos de suo in *S. Bavonem* amore remisisse, sed hunc contrà vehementer quodammodo viderentur auxisse. Atque hæc sunt voluntatis propensissimæ, quâ sanctissimi Patroni sui cultum & gloriam promovere ac tueri clarissimi Majores Vestri constantissimè studuerunt,

argumenta præcipua; ex ipſa Poſthuma *S. Bavonis* Gloria, quæ poſteriorem Actorum ejus partem conſtituit, compendio deprompta. Nunc, ILLUSTRISSIME AC REVERENDISSIME PRÆSUL, REVERENDI ADMODUM, VENERABILES AC AMPLISSIMI DOMINI, ſermonem ad Vos liceat convertere. Idem, nec minor, quàm qui laudatiſſimos Deceſſores Veſtros, ardor, idem ſtudium ornatiſſimum Cœtum Veſtrum ad promovendum conſervandumque ſanctiſſimi Protectoris Veſtri primarii, *S. Bavonis*, cultum & gloriam hodieque exſtimulat. Teſtantur id bina Sancti feſta, celeberrimè religioſiſſiméque à Vobis quotannis celebrari ſolita, teſtantur pretioſiſſima artificioſiſſiméque elaborata ornamenta inſigni prorſus & cum ſplendidiſſimis ferè quibuſvis ſacris Europæ ædificiis comparandæ *S. Bavonis* baſilicæ, Vobis curantibus, jam adjecta, teſtantur & alia, pretioſiſſima

item

item nec minùs artificiosè elaborata ac elaboranda ornamenta, quæ & nunc eidem sancti Patroni Vestri cathedrali ecclesiæ adjicitis, & porrò adjicere meditamini; testantur denique hæc ipsa Acta separatâ editione in honorem *S. Bavonis* multiplicata. Quod enim ita in lucem prodeant, id totum laudatissimo studio Vestro, totum desiderio nobis per amicos significato, quo sancti Patroni Vestri Acta seorsum à reliquis Sanctorum Actis edi optâstis, cuique nos non satisfacere, nefas duximus, debet attribui. Videtis modò, ut opinamur, ILLUSTRISSIME AC REVERENDISSIME PRÆSUL, REVERENDI ADMODUM, VENERABILES AC AMPLISSIMI DOMINI, quantâ curâ Majores Vestri *S. Bavonis*, Patroni Sui celeberrimi, gloriam tueri ac propagare olim studuerint, quantâ Vos eamdem promovere hodieque non desistatis, quàm verè dixerimus, quæ de egregia quorumlibet piorum eru-

ditorumque cœtuum in Sanctos Tutelares suos voluntate universim asseruerамus, ea nominatim de singulari planè ornatissimi eruditissimique Capituli vestri in sanctissimum Protectorem suum, *S. Bavonem*, studio præcipuè posse asseverari. Meritò igitur fore confidimus, ut quæ Vobis elucidata sancti Patroni Vestri primarii Acta venerabundi offerimus, munusculi non ingrati loco habeatis. Et verò qui viri, celeberrimi Patroni sui gloriæ amantissimi, possint non gratam habere lucubrationem, in qua quæcumque ad posthumam hujus gloriam, miracula post obitum patrata cultumque ecclesiasticum spectant, summo studio, indefessa discussione & labore impigro examinantur, explanantur, elucidantur? in qua Vitæ vetustioris subsidio, tum illius, quæ stylo soluto ab auctore anonymo coævo aut suppari, tum alterius, quæ stylo

ſtylo ligato ab auctore alio ſubæquali aut certè pervetuſto, item anonymo, exarata eſt, plura menda nec levia, quæ in recentiorem Vitam à Theodorico, abbate Trudonopolitano interpolatam, irrepſêre, deteguntur, caſtigantur, reſecantur? in qua præcipua Sancti geſta à nativitate ad beatum uſque è vita exceſſum rectæ chronotaxi, quantùm quidem fieri id poteſt, reſtituuntur, eaque fide & ſinceritate, quam laudatiſſimum majorum noſtrorum inſtitutum exigit, colliguntur, digeruntur, illuſtrantur? Ut autem quod in lucubrationis, quam venerando Veſtro Cœtui dicamus, commendationem hîc proferimus, exaggeratum non putetis, ipſamet vel obiter evoluta efficiet: in ea quippe, ne ſolis generatim dictis hic inſiſtamus, invenietis natale ſanctiſſimi Patroni Veſtri, *Bavonis*, tempus, quod nonnulli, mendoſis Theodorici notis

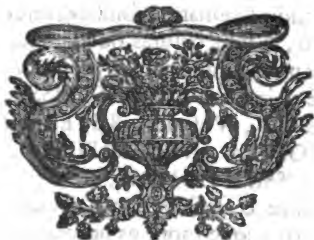
chro-

chronicis innixi, ſexto æræ Chriſtianæ ſeculo perperam affixêre, in epocham ab iſta diverſam ſolidis rationum momentis majori cum veriſimilitudine dilatum; invenietis annum, quo à licentiore vivendi norma ſe convertit *Bavo*, vitioſis confutatis non unius ſcriptoris calculis, medio circitèr ſeculo ſeptimo aptiùs innexum; invenietis denique, ut plura notatu non minùs digna brevitatis ergô omittam, omnes primarii Protectoris Veſtri, quæ factæ olim fuerunt, tranſlationes antiquis monumentis validè probatas, fuiſque ſingulas cum annis accuratè conjunctas. Hunc ergò litterarium fœtum, ut Vos facturos, nón dubitamus, tantâ auctoris jam vitâ functi induſtriâ, tanta ſedulitate productum, æquo animo, quæſumus, accipite, eumque pro inſigni humanitate Veſtra & eruditione boni conſulite. Nos interim Deum

Deum optimum maximum, bonorum omnium largitorem munificum, enixissimè rogabimus, ut Te, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, qui, quæ non minima illustrissimæ Gratiæ Tuæ laus est, gregi tuo de bonis strenuisque pastoribus non tantùm in vitæ tuæ tempus, verùm etiam, aptissimo novis semper atque novis vineæ Domini cultoribus formandis seminario à fundamentis exstructo, in subsecuturas quodammodò ætates providissimè voluisti prospectum, ut Te, inquam, ILLUSTRISSIME PRÆSUL, Vosque, REVERENDI ADMODUM, VENERABILES AC AMPLISSIMI DOMINI, qui accurata disciplinæ ecclesiasticæ observatione, integerrimisque moribus præclara universo clero præbetis exempla, in ecclesiæ Gandensis splendorem & utilitatem sospites diutissimè servet atque incolumes, donis cælestibus cumulet, tandemque meritis ac virtutibus graves,

post

post plures pro gloria & cultu sanctissimi Patroni Vestri *Bavonis* impensas curas, potentissimo ejus patrocinio ad beatam nulloque fine terminandam gloriam felicissimè perducat.

FACUL-

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU

FLANDROBELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

CUm edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti & Isabellæ, Belgii principum, rursumque Philippi III, ac novissimè Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, & 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos & bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, & vendere possint libros & Opera quælibet, ritè approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porrò edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quàm in scriptis obtentâ & praexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis; ut latiùs in ipsis patentibus litteris apparet: cùm etiam sua Cesarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab adm. R. P. N. Præposito Generali Laurentio Ricci, concedo Petro Joanni vander Plassche *facultatem sic imprimendi, & per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum & approbatum; videlicet, Acta S. Bavonis, aliàs Alloyni, confessoris, collecta, digesta & illustrata per Joannem Perierum*

**** *rum*

rum P. M., Societatis nostræ presbyterum Theologum. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ III *Octobris* MDCCLXV.

PETRUS WAUTYER.

SUMMA

PRIVILEGII REGII.

CÆsareæ & Regiæ Apostolicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem *Constantini Suyskeni* è Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum & Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo vel jam editos vel porrò edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secùs faxit, confiscatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latiùs patet ex litteris, Bruxellæ datis die XXVI Septembris anno MDCCLIII.

Signat J. H. HENRICY.

Et ego Constantinus Suyskens *Societatis Jesu, permitto* Petro Joanni Vander Plassche, *ut Acta S. Bavonis, aliàs Alloini Confessoris seorsim à Tomo* I *de Actis Sanctorum Octobris impressa, publicet. Datum Antverpiæ* III *Octobris* 1765.

APPRO-

APPROBATIO
CENSORIS ORDINARII.

L*Egi Acta S. Bavonis, aliàs Alloini Confessoris, Gandavensium Patroni, Collecta, digesta & illustrata à* R. P. Joanne Periero P. M. *Societatis Jesu Presbytero Theologo, eaque luce publica digna censeo. Antverpiæ die* 28 *Septembris* 1765.

J. F. DE BRUYN Præses Seminarii episcopalis, Cathed. Ecclesiæ Canon. grad., Examinator Synodalis, librorum Censor.

PROTESTATIO EDITORUM.

QUod identidem protestati sunt decessores nostri in hoc de Actis Sanctorum Opere se servatas velle

le Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quàm sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiis scriptæ: idem & nos ante hæc Acta S. Bavonis, aliàs Alloini Confessoris, protestamur Antverpienses Hagiographi.

ACTA

ACTA
S. BAVONIS,
ALIAS
ALLOINI CONF.
GANDAVENSIUM PATRONI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I Sancti memoria in Fastis sacris: Acta edenda.

Nter Sanctos, quos plures colit Gandavum, sæpius per decursum memoranda, & quamquam notissima ac celeberrima sit, paulò latiùs describenda Flandriæ civitas, primus & præcipuus est S. Alloinus, *seu notiore nomine deinceps appellandus* S. Bavo. *Is quippe, ex quo civitas ista ab inanium deorum cultu ad unius verique Dei fidem perducta est, primus ipsam omnium, quos novi sacris Fastis inscriptos, morte sua honoravit, sacro corpore ditavit, illustravit post obitum miraculis. Is vivens ac mortuus tot in ipsam contulit beneficia, ut meritò Gandenses* Bavoni *potissimùm acceptum referant, quòd exiguum priùs castrum ad eam amplitudinem,*

Sanctus, Gandensium patronus.

dinem, quâ hodieque conspicitur, excreverit, utque Bavonem *ab initio primarium suum patronum agnoverint & coluerint, colantque etiam hac nostra ætate. Sed hæc quoque alibi declaranda venient; præsens § unicè destinatus est dandæ notitiæ veterum auctorum, qui Sancti gesta scriptis mandârunt, ac designandis Martyrologiis, quibus nomen ipsius inscriptum reperitur, & à quibus exordior.*

multis antiquis, non tamen Bedæ

2 *Ex classicis, ut vocant, martyrologis præiverunt Wandelbertus & Rhabanus, sed hic* Babonem *scripsit ac perperam episcopum dixit. Wandelbertus sic canit ad primam diem mensis Octobris:*

Francos qui primus docuit, domuitque feroces,
Remigius proprio Octimbrem præsignat honore
Germanusque simul doctrinâ insignis & actu....
Hos virtute Bavo & sancto comitatur honore.

Rhabanus hæc habet ad eumdem diem: In Galliis civitate Antisiodorense, depositio S. Germani episcopi. Rhemis civitate Remedii episcopi. Adratis * civitate B. Vedasti episcopi. Ganda monasterio S. Babonis episcopi, quorum omnium conversationes & gesta miraculis plena, conscripta habentur. *Duos istos martyrologos eodem seculo, nono scilicet, quo ambo floruêre, subsecutus est Usuardus, in cujus puro textu apud Sollerium legitur:* In portu Ganda, sancti Bavonis confessoris. *Fuerunt, qui pro antiquiore* S. Bavonis *notitia etiam ad venerabilem Bedam lectores suos remitterent; at quando ipsimet non noverant Bedæ Martyrologium, putabantque illud esse, quod sub nomine Bedæ circumlatum fuit, quodque nullo pacto à Beda, sed à nescio quo, ex Adone aliisque compilatum est, uti probârunt majores nostri. Habes Bedæ Martyrologium excusum apud nos ante tom. 2 Martii, ubi tamen in genuino textu nihil reperire est de* S. Bavone.

* Attrebatis

& Adonis

3 *Plures fuêre & sunt etiam nonnulli hodiedum opinantes,* S. Bavonem *ab Adone fuisse Martyrologio inscriptum. Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam ex veterrimo, ut vocat, apographo Adoniano hanc profert annun-*

annuntiationem: Kalend. Octob. in pago Ganto natale S. Bavonis conf., cujus gesta habentur. *Similem ex suis codicibus adducit Dominicus Georgius & Adonis à Rosweydo editi atque à se illustrati textui subjicit his verbis :* In portu Ganto natalis sancti Bavonis confessoris, cujus gesta habentur. *In Adnotationibus verò ad S. Vedastum; nam & hujus & S. Remigii translationem, itemque natalem S. Piati, apud Mosandrum ac Rosweydum prætermissos, ipse adjicit ex iisdem codicibus, ad S. Vedastum, inquam, sic pronuntiat:* Mosander & Rosweidus in Appendicem Vedastum unà cum Bavone ablegârunt. Mosander veniâ dignus est, à qua (*dicere voluit, opinor,* at culpâ) non solvendus Rosweidus, cui fortè præ oculis fuêre apographa Hieronymiana, & vetustiora Usuardi apographa. *Codices Mabillonii ac Georgii nobis non sat probari, verò esse Adonianos, jam aliquoties dictum est : ad argumentum verò, quod ad arguendum Rosweydum desumit Georgius ab Hieronymianis & Usuardinis apographis responsum nuper tom.* VIII *Septembris in S. Fraterno episcopo Autissiodorensi.*

4 *Statue tamen, Rosweydum consulere potuisse ac debuisse, imò revera consuluisse apographa Hieronymiana ac Usuardina, ut dispiceret, utrùm esset retinenda tamquam genuina, an rejicienda, ut spuria, annuntiatio SS. Vedasti &* Bavonis, *reperta in aliquibus sed minùs puris Adonianis codicibus. Quid hinc colligere debuit vel potuit? Annuntiatio per Rosweydum in Appendicem ablegata, est hæc:* Eodem die sanctorum Vedasti episcopi & Bavonis confessoris. *Usuardus purus apud Sollerium non memorat hoc die S. Vedastum;* S. Bavonem *non habent Martyrologia S. Hieronymi nomine insignita, editaque à Florentinio. Nec Vedastus nec* Bavo *legitur hodie in vetustissimo Hieronymiano aut Gellonensi, quorum primum inseruit Acherius tom.* 3 *Spicilegii, alterum tom.* 13. *Neuter similiter in Autissiodorensi, Morbacensi, Corbeiensi apud Martenium & Durandum tom.* 3 *Anecdotorum: neuter in con-* *genuinis.*

tractis Hieronymianis apud nos tom. VII *Junii, præterquam in Augustano, ubi solus diverso charactere comparet* S. Bavo *hoc modo :* Apud Gantum S. Bavonis. *En præcipua jam recensuimus Hieronymiana & Usuardina apographa. In nullis tamen simul comparent, nedum ita conjunguntur, sicut in Adoniana Rosweydi annuntiatione; ut vel ex isto capite conjectare potuisset Rosweydus, hanc suam, jam antè à Mosandro rejectam, verè esse spuriam & ablegandam ad Appendicem : utque, non minùs quàm Mosander, veniâ dignus sit Rosweydus, siquidem veniâ egeat, qui culpâ caret ac perperam arguitur.*

Martyrologiis & Kalendariis inscriptus est.

5 *Porrò* S. Bavo *non tantùm in Usuardo purò annuntiatur, verùm etiam in variis ejus Auctariis, sed in unis longiore, in aliis breviore elogio, ut videre licet apud Sollerium nostrum hoc die. In Barberiniano autem Bedæ Auctario ante tom. 2 Martii ista signantur :* Et alibi Vedasti, Bavonis, Pietonis : *in Fuldensi Martyrologio apud Dominicum Georgium :* Eodem die natalis sanctorum Piatonis atque Bavonis : *ibidem in Kalendario Vaticano ex codice* 3806 *:* Canda sancti Bavonis : *& in Kalendario Corbeiensi apud Martenium :* Calendis Octobris, Nobiliaco monasterio S. Vedasti; Remis S. Remigii, Germani, Bavonis, Piati : *denique ne enumerandis ac recitandis plurimorum recentiorum Fastis sacris tempus teramus, in Hagiologio Franco-Gallico & in Romano Martyrologio hodierno iisdem planè verbis, quibus in Usuardo puro.*

Vita scripta ab anonymo, monacho verisimiliter Gandensi,

6 *Primigenia* S. Bavonis *Vita admodùm nota fuit antiquis scriptoribus; at ex quo Theodoricus abbas Trudonopolitanus sub initium seculi* XII *alteram concinnavit, ad tenebras illa damnata est usque adeo, ut vix ullus ejus deinceps mentionem fecerit, donec seculo proximè elapso per Mabillonium luci reddita & ab eruditis in pretio haberi cœpta est. Auctoris nomen, patria, conditio hactenus non innotuerunt; verisimilius nihil conjectari potest, quàm quòd fuerit monachus sæpius laudandi cœnobii Gandensis. Nam primò ea, quæ alibi gessit Sanctus, paucis perstringit, totus-*

iusque est in narrandis iis, quæ patravit ille in dicto cœnobio. Secundò innuit idem auctor, scripsisse se, jubente vel rogante cujusdam congregationis prælato vel monachorum abbate, quem sic alloquitur in Prologo: Pater sancte, ... coëgisti, quantum valet imperita lingua, ut eloquentissimorum virorum omnium imitetur vestigia. Tibi, pater, quidquid ars mea cogitaverit, aut invenire valuerit, patefacere curabo .... voluntatem tuam explere cupimus. Mihi Dominus servorum suorum ultimo præstet de vestra semper conversatione gaudere & cum grege vobis commisso & cum sancto Bavone ... regna cælorum promereri. *Vir itaque ille, cui Opus suum dedicat noster, vel erat abbas Gandensis cœnobii, qui Gesta Sancti volebat conscribi & ad posterorum notitiam servari, vel alterius congregationis prælatus, qui Gesta eadem sibi suisque subditis distinctiùs declarari desiderabat. Utroque casu verisimillimum est, id jussum vel rogatum fuisse monachum Gandensem, utpote de re propiùs ac pleniùs instructum.*

7 *Valdè antiquum esse auctorem, agnoscunt omnes, non tamen eamdem ætatem ipsi attribuunt omnes. Primus editor Mabillonius* ferè coævum *vocat. Historiæ Litterariæ Franciæ auctores Benedictini* non omnino æqualem *censent*, sed non valdè remotum à tempore, quo vivebat Sanctus. *Guilielmus Cave part. 2 Scriptorum ecclesiasticorum pag.* 132 *scripsisse, ait*, circa annum DCLXX, *qui fuit decimus sextus vel septimus à* S. Bavonis *obitu. Bailletus denique* centum annos *dicto obitu posteriorem facit. Sed sicut hic nullum sententiæ suæ fundamentum allegat, sic Cavo nullum fuisse autumo præter rationes repertas in Observationibus præviis apud Mabillonium, atque istis verbis expressas:* Auctor anonymus non multo post S. Bavonis mortem vixisse videtur. Expendenda sunt verba, quibus vitam à se scriptam concludit. "Si omnia,,, inquit, "quæ de ejus gestis comperimus, vellemus profe- ,, qui, dies (ut opinor) antequam sermo cessaret. ,, Quæ verba testem quasi oculatum præ se ferunt. Ado seculi IX au- *quem alii seculo 7, alii 8 vixisse tradunt,*

auctor S. Bavonis Gesta à se lecta testatur in hunc modum &c.; *verba dedi superiùs, ubi dixi non probari nobis, esse genuina Adonis. Pergit Mabillonius:* Scriptor Miraculorum S. Bavonis in lib. I num. IV LIBRUM GESTORUM S. Bavonis laudat. Denique Othelboldus Gandensis abbas ineunte seculo XI, in epistola postea referenda eumdem LIBRUM VITÆ commendat.

certè admodùm antiqua est; nota Rhabano,

8 *Secunda pars argumentationis, si nempe in adductis scriptorum veterum testimoniis sermo sit de hac Vita nostra, quod probabilissimum est, valet ad ostendendum, auctorem ejus fuisse valdè antiquum, scripsisseque ante medium seculum nonum; Adoni enim substituimus Rhabanum, qui in Martyrologio suo ante medium istud seculum composito,* Gesta S. Bavonis conscripta *commemorat. At verbis biographi nostri prima parte argumentationis contentis eam vim attribuere nolim, quam ipsis attribuit Mabillonius; cùm is rem aliquam* comperisse *rectè dicatur, qui illam etiam longo pòst tempore ex authenticis monumentis seu scriptis didicit. Hinc fortasse istud Mabillonii argumentum neglexerunt Historiæ litterariæ Franciæ auctores, suamque de ætate biographi sententiam stabilire conati sunt sequentibus rationibus:* Quoniam non citat scriptum anterius, ac ceteroquin exactissimè nominat personas omnes, de quibus loquendi se offert occasio, ostendit, se scripsisse ex relatu testium oculatorum, ac proin triginta aut triginta quinque annis post mortem S. Bavonis. *Equidem neque horum, neque Mabillonii sententiæ repugno; sed rationes, quibus eam firmatam existimant, lectorum judicio committens, maximum pro antiquitate Vitæ pondus desumo à testimoniis Rhabani & aliorum veterum, de ea loquentium, prout fieri solet de antiquis monumentis.*

& ab altero anonymo ante annum 980

9 *His jungi potest alter anonymus noster, qui prioris Lucubrationem versibus reddidit, & seculo decimo posterior non est, fortè etiam anterior. Id colligimus ex num. 7, ubi leguntur ista de S. Landoaldo:*

Ille quidem sanctis existens pervigil actis,

Usque

Usque diem mortis non declinavit ab ipsis,
Munere divino miracula multa patrando,
Cujus membra loco pausant feliciter illo,
Qui CURTIS HIEMIS prisco stat nomine dictus,
Bavonis fuit hìc quondam possessio sancti.

De S. Landoaldo archipresbytero ac Sociis actum est apud nos ad diem XIX *Martii, dataque Historia translationis reliquiarum ex Wintershove Gandavum, auctore monacho Gandensi coævo. Est autem* Wintershove, *Latinè nonnullis* Wintershovium *aut* Wintershovum, *mox laudatis monacho Gandensi & anonymo poëta* Curtis hiemis; *nam* hiems *Belgicè* Winter & curtis, *(qua vox passim villam seu vicum sonat)* hoeve *dicitur; est, inquam, vicus inter civitates Tungros & Hasletum in ditione Leodiensi: ubi dictus S. Landoaldus mortuus ac sepultus est, miraculisque claruit usque ad annum* 980, *quo sacra ejus lipsana à Gandensibus monachis, ex donatione procul dubio* S. Bavonis *olim facta, loci dominis, inde translata sunt Gandavum, uti ex Historia translationis certò constat. Atqui indicat poëta, membra S. Landoaldi pausâsse etiam tum Wintershovii, cùm scriberet, scripsit igitur ante annum* 980.

10 *Erit fortasse, cui dubium incidat de tanta Poëmatis antiquitate ex structura carminum, quibus pro majori parte constat, quaque Leonina sunt, vel Leoninis affinia: præsertim ubi ista legerit apud Cangium in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis:* Leonini versus, sic fortè nuncupati, quòd inventi fuerint à quodam Leone poëta, qui circa tempora Ludovici VII vel Philippi Augusti regum Franciæ vixit... Quæ est etiam sententia Stephani Paschasii lib. VII Disquisit. Francicar. cap. 2. *Juxta eam quippe sententiam genus istud metri inventum fuisset dumtaxat seculo* 12. *Non est ad manum Opus memorati Stephani Paschasii: putem tamen, ipsum disputâsse solùm de origine nominis, idque acceptum fuisse à Cangio de prima carminis hujuscemodi adinventione. Certè in Dictionario Gal-*

versu quadamtenus Leonino, quod metri genus

Gallico, *quod* Trivoltianum *inscribitur*, *ad vocem* Leonin *leguntur ista Gallicè*: Censet Paschasius, nomen istud proficisci à quodam Leonino vel Leonio, qui plura hujuscemodi carmina similiter desinentia composuit... Erat is religiosus S. Victoris, qui florebat anno MCLIV sub Ludovico VII. *Esto tamen*, *attribuerit famosus ille scriptor Leonino vel Leonio ipsam metri istius adinventionem. Contrarium censent*, *probantque hodierni eruditi.*

tunc usurpatum fuisse

11 *Papebrochius in Paralipomenis ad Conatum in Catalogos Pontificum pag.* 87 *affert exemplum ex sigillo Victoris secundi Pontificis*, *anno* 1057 *defuncti*, *in quo istud Hexametrum legebatur*:

Tu pro me navem liquisti, suscipe clavem.

Plura adducunt alii. At ne longior sim, *Marbodus ex archidiacono Andegavensi anno* 1096 *episcopus Redonensis*, *mortuusque circa* 1123, *proin Leone seu Leonino aut Leonio vetustior*, *passim isto versuum genere lusit in suis Poëmatis*, *ut videre est in ampla eorum collectione facta editaque per Antonium Beaugendre Parisiis anno* 1708. *Praeterea etiamsi gratis admittatur*, *versus hujusmodi rhythmicos ad majorem perfectionem adductos fuisse tantùm seculo* 12, *auctore potissimùm Leone vel Leonio*, *ut vel idcirco* Leonini *cœperint appellari*, *Acta S. Pelagii martyris apud nos excusa tom.* v *Junii pag.* 209 *invictè probant*, *metrum*, *quo usus est Biographus noster*, *adhibitum fuisse seculo* 10. *En priora auctoris Sanctum alloquentis carmina*:

Inclyte Pellagi, martyr fortissime Christi,
Et bone regnantis miles per secula Regis,
Respice, Hroswitham miti pietate misellam,
Me tibi subjectam miti pietate famellam.

Sic iisdem modis ac numeris absolvitur tota lucubratio.

probatur

12 *Ætatem Hrosvithae*, *aliis Roswidæ*, *monialis in Gandersheimensi ducatûs nunc Brunsvicensis monasterio*, *discimus ex alio ipsius Opusculo similiter rhythmico de gestis Ottonis primi imperatoris*, *quod exstat apud Henricum Meibomium juniorem tom.* 1 *Rerum Germanicarum à pag.* 709. *In*

In prima Præfatione ad Gerbergam abbatissam se vocat Hroswith Gandersheimensem ultimam ultimarum, *in altera Ottonem secundum imperatorem, cui poëma offert, ita alloquitur:*

Vilem ne spernas vilis textum monialis,
Quem præsentari (si digneris reminisci)
Ipse tui claris jussisti nuper ocellis.

Atque hinc clarum fit, scripsisse ipsam ante annum 983, quo vivere desiit Otto secundus: & sic dubium omne, quod oriri poterat de antiquitate biographi nostri ex structura versuum, evanescit, statque argumentum, quod desumpsimus ex verbis ipsius de corpore S. Landoaldi sua ætate servato Wintershovii, & ex quibus conclusimus, ipsum scripsisse ante annum 980.

13 *Nihil observo de qualitate seu natura ac valore Poëmatis, secundùm artem spectati; nôrunt eruditi, ingenia seculorum istorum ad sublimiorem illam venustioremque poësim minus fuisse exculta. Id universim de Opere isto dici potest, auctorem, demptis præfatione, allocutione ad* S. Bavonem, *iis, quæ inseruit de S. Landoaldo & paucis, quæ designabo in hoc Commentario vel Annotatis, strictè ac fideliter inhæsisse vestigiis biographi vetustioris, atque ita passim servâsse non tantùm rerum, sed & adjunctorum ordinem ac symmetriam, ut vix inter utrumque Opus sit aliud discrimen, quàm vocum & styli. Utrumque tamen typis committam, tum quòd Poëma, quantùm scio, numquam juris publici factum sit, tum quòd ex ipso judicari possit, alterum esse vetustissimum, primigenium ac sine notabili corruptione vel interpolatione ad hæc nostra tempora conservatum.* *fideliter exposita.*

14 *Primigenium illud Opus præ oculis etiam habuit tertius noster biographus, Theodoricus abbas Trudonopolitanus, de cujus vita, meritis & doctrina sat ampla exstat relatio apud nos tom. 1 Julii in Commentario prævio ad Vitam S. Rumoldi Mechliniensium patroni, unde pauca delibo, tum ut ætatem ejus mox noveris, tum ut, quo loco & qua occasione* *Eamdem Theodoricus abbas, exeunte seculo XI,*

sione

sione scripserit, conjectes: Hic priùs ad S. Trudonis monasticam vitam professus, sed ob frequentes contentiones abbatum, quibus omnia perturbabantur, pessumeunte monastica disciplina, Gandam ad monasterium S. Petri se receperat, ut ibi in pace & quiete Domino deserviret. Sed inde anno MXCVIII ab episcopo Leodiensi eductus, monasterio S. Trudonis abbas consecratus est. *Desumpta sunt ista & in compendium contracta ex Chronico Trudonensi, quod apud nos Ms. servatur & auctorem habuit Rudolphum abbatem, anno* 1108 *Theodorici eodem in monasterio successorem. Hinc sicut manifestum fit, quo tempore floruerit Theodoricus, ita vix dubium, quin Vitam* S. Bavonis *reformandam susceperit ad finem vergente seculo undecimo, cùm Gandæ in monasterio S. Petri moraretur, in gratiam monachorum* S. Bavonis, *qui, ut à nonnullis conjicitur, priore Vita non contenti, ipsum, eleganter scribendi famâ celebrem, eò impulerunt.*

meliore stylo reddidit, sed multis erroribus conspersit.

15 *Hoc Theodoricus, utpote vir nec indoctus, nec Latini sermonis imperitus, exsecutus est eo successu, quem innuebam suprà. Antiquior Vita, stylo obscuriore & minùs ornato exarata, negligi cœpit, latebris occultari, obliterari: sola Theodorici lucubratio contrectari manibus oculisque; sola hujus auctoritas allegari à succedentibus gestorum Sancti nostri scriptoribus. Successus iste tenuit usque ad medium ferè seculum decimum septimum; cùm tandem ipsius additiones & interpolationes ad historicam ac chronologicam crisim expendi cœperunt, & pluribus scatere mendis ac erroribus deprehensæ sunt. Primam & præcipuam huc operam contulit Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Amandi episcopi tom.* 1 *Februarii pag.* 834 *& seq., ubi multos hujuscemodi errores denotavit; & quoniam Vitam vetustiorem omnino deperditam credebat, indoluit. Plura non addo, quia per decursum hujus Commentarii frequens veniet occasio impugnandi Theodoricum ac producendi recentiorum, super ejus erroribus Henschenio assentientium, argumenta: ex quibus & ex ipsomet Theodorici Opere,*

pere, quod tertio loco excudam, judicabit lector, an satis exacta sit sententia asserentium, quòd satis exactè secutus sit anonymum vetustiorem, & ab hoc differat solo stylo.

16 *Quarto loco venit Opusculum, quod* ex Ms. S. Bavonis vetustissimo *desumptum notatur &* Miracula S. Bavonis tribus libris comprehensa *inscribitur: quamquam libro primo comprehendantur præsertim Gandæ situs & initia; compendium Vitæ* S. Bavonis *& brevis Historia monasterii Gandensis cum reliquiarum translationibus à Sancti obitu usque ad medium seculum decimum; libris verò duobus sequentibus ea tantùm miracula, quæ translationem dicto seculo factam subsecuta sunt. Hujus quoque Opusculi, pro majori saltem parte, primus editor fuit Mabillonius ex Ms. codice abbatiæ S.Cornelii Compendiensis Seculo 2 Benedictino pag. 406, ubi auctorem dicit monachum anonymum, qui seculo decimo vixit. Monachum se fuisse, significat auctor in Præfatione; ad seculum verò decimum ipsum retulit Mabillonius, quia, ut ait in Observationibus præviis,* paullò post Normannorum cladem vixisse ex initio libri 2 apparet. *Ad rationis hujus intelligentiam pauca, quæ postmodum fusiùs explanabimus, prænotanda. Seculo nono Gandenses monachi propter incursiones Normannorum in Gallias aufugerunt cum corpore* S. Bavonis *ac sacra supellectile, exsulârunt, donec seculo decimo, rebus pacatioribus, Gandavum redierunt, & corpus Sancti, quoniam monasterium à barbaris destructum fuerat, in ecclesia novi castelli deposuerunt. Interim, hortante Transmaro Noviomensium & Tornacensium episcopo, monasterium instauravit Arnulphus Flandriæ comes, atque in illud transmigrârunt monachi cum corpore* S. Bavonis, *quod eo usque integrum conservatum fuisse, publicè probavit S. Gerardus, tunc abbas monasterii.*

Compendium Vitæ & miracula

17 *His narratis, transit anonymus auctor ad librum secundum, cujus illud præludium est:* Mira Dei cunctipotentis opera, quibus dilectissimi sui athletæ Bavonis dignatus est mundo innotescere merita, multorum reve-

seculo 10 facta, tertius anonymus

ra profectui accommoda, stilo quoquo modo cupientes signare officio, non fore remur ab re, si priusquam, quæ in loco, quo nunc requiescit, moderno tempore sunt exhibita, magnificum quoddam ac proinde sui novitate proficuum, antequam eo loci ejus transferrentur reliquiæ, in novo castello manifestatum, memoriæ commendemus miraculum. *Ex isto preludio liquet, quod monui suprà, referri tantùm ab auctore miracula, quæ translationem, seu relationem sacri corporis post exsilium monachorum seculo decimo factam, subsecuta sunt. Nam primum miraculum, quod tamquam vetustius præmittit, patratum asserit in novo castello, puta, eo in loco, quo monachi ab exsilio reversi sacrum corpus deposuerant; donec instauratum fuit monasterium: reliqua verò post monasterii restaurationem, sive circa tempora, quibus ipse scribebat, ut insinuat particulis* moderno tempore.

eodem seculo 10 scripsisse

18 *Attamen ex solo isto preludio non ita fortè cuilibet apparebit, vixisse auctorem seculo decimo, sicut apparuit Mabillonio. Etenim juxta ipsummet Mabillonium reliquiæ* S. Bavonis *reductæ sunt Gandavum anno* 939; *post hunc igitur annum miraculum primum patratum est in novo castello: quoniam autem idem miraculum ita discreverit auctor ab iis, quæ* moderno tempore exhibita *affirmat, videri posset, illud præmisisse, tamquam dudum ante sua tempora patratum, ac proin etiam verisimilius videri, non vixisse ipsum eodem seculo decimo. Quidquid sit, nec mihi apparet satis convincens Mabillonii ratio: si pro seculo decimo decertandum sit, malim pro argumento seu potiùs pro conjectura afferre auctoris scribendi modum & ordinem; qui licèt breviter & quoad stylum asperè; satis tamen accuratè libro primo tradidit historiam rerum ejusdem seculi, ad reliquias* S. Bavonis *& monasterium Gandense pertinentium, sistensque in exhibitione reliquiarum medio circitèr isto seculo facta per S. Gerardum abbatem, quasi nihil deinceps contigisset relatu dignum, mox progressus est ad miracula,* moderno tempore exhibita.

19 *Constat tamen, seculo proximè sequenti bis, videlicet annis* 1010 *&* 1058, *similem, sed longè majori apparatu institutam fuisse corporis Sancti nostri exhibitionem ad probandam ejus veritatem ac integritatem, & utramque evidentioribus, quam ipse passim retulit, illustratam esse miraculis, quæ, ut meritò credi potest, silens non prateriisset, si scripsisset seriùs. Instrumenta, unde ista constent, servamus in Gloriam posthumam, ubi proprius erit de iis loquendi locus. Ejusdem Gloriæ posthumæ partem quoque constituent anonymi monachi tres libri miraculorum, sed hîc aliqualem auctoris notitiam præmittere visum est, quia Vita* S. Bavonis *compendium, quod libro primo inseruit, identidem usui veniet in hoc prævio Commentario. Porrò Vitam vetustiorem, de qua primo loco egimus, Commentario subnectemus ex apographo nostro, quod desumptum notatur* ex Ms. S. Audomari vetustissimo & collatum cum Ms. S. Bavonis vetustissimo, *quodque insuper contulimus cum editione Mabillonii ex Mss. Corbeiensi & Conchensi. Vetustiorem sequetur Vita* metrica *ex solo Ms. vetustissimo* S. Bavonis; *denique Vita per Theodoricum abbatem reformata & interpolata ex Surio & duobus codicibus Mss. Singulas verò necessariis annotatis elucidabimus, ubi scilicet id sufficienter præstitum non fuerit in Commentario.*

creditur. Quatuor ista Opuscula typis mandabimus.

§ II. Illustres natales: consanguinei genere & sanctitate conspicui.

DE Sancti nostri natalibus perquam honorificè loquuntur scriptores omnes tam veteres quàm recentiores, & ita quidem illi, ut dubium nullum esse queat, quin illustrissima ac potentissima stirpe editus sit, & postmodum honoris ac dignitatis gradu potentiæque amplitudine inter principes excelluerit. Postremum testimonio nititur, quod nullam

Illustri stirpe natum esse, testantur omnes;

nullam exceptionem admittit, S. Livini episcopi & martyris coævi, in epitaphio hos versus ad S. Bavonem *tum defunctum dirigentis.*

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
Magnorum primus, qui modò magnus eras,
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum
Sed contempta decus gloria magna facit.

Verùm sicut S. Livinus, ita alii, quò temporibus proximiores exstiterunt, eò minus dilucidè ac distinctè dictos natales exposuerunt. Anonymus biographus S. Bavonis *Historiam orditur, imò quidquid huc spectat usque ad contractum matrimonium, paucis his verbis concludit:* Igitur Allowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus BAVONEM nominat, genere nobili, parentibus inclytis, Hasbaniense editus ducatu, uxori junctus est, filiæ videlicet Adilionis comitis, de qua genuit *&c. Nihil explicatius suggerit anonymus alter in Vita metrica, sic canens:*

Bina magnorum de nobilitate parentum
Constat progenitus Domini vir BAVO beatus,
Et quia divitiis pollebant undique magnis,
Sic etiam Sanctis micuerunt sedulò factis.

Othelboldus S. Gertrudis consobrinum dicit;

21 *Othelboldus in epistola ad Otginam Flandriæ comitissam, Balduini Barbati conjugem, duo adjicit, quibus* S. Bavonis *in seculo conditionem seu statum indigitat, & viam pandit, quâ propiùs ad stirpis notitiam perducamur. Verba hæc sunt:* Primus & præcipuus patriæ nostræ patronus S. Alowinus, cognomento Bavo *, nobilissimus atque ditissimus Hasbaniensis pagi comes, beatissimæ Gertrudis virginis consobrinus, prædicatione beati pontificis Amandi, imò Dei * omnipotentis inspiratione, tota mentis devotione conversus, relinquens cognationem & patriam, Christum * ipsumque consulem * Gandavum secutus, dum studuit relinquere terrena, meruit obtinere cælestia. Sed hæc pleniùs liber vitæ ejus refert. *Ita ille apud Miraum tom.* 1 *Diplomatum Belgii pag.* 348 *editionis*

* *Ms.* Sanctus Bavo, cognomento Allowinus
* *ibid.* Domini
* *ibid. deest* Christum
* *ibid.* præsulem

tionis secundæ, & in Ms. nostro apographo Gandensi, exceptis iis, quæ notavi in margine & uno ac altero nullius momenti discrimine. Scripsit autem hanc epistolam Othelboldus circa annum 1030, *quando Gandensi monasterio* S. Bavonis *ipse praerat abbas, & vetustiora documenta, quæ Normannorum, ut antè diximus, furori subducta istic servabantur, consulere potuit, indeque addiscere assertam* S. Bavonis *cum S. Gertrude sanguinis cognationem. Nam Vita* S. Bavonis, *ad quam appellat, nisi diversa sit à nostra, quam primigeniam opinamur, meminit S. Gertrudis num.* 28, *sed de memorata sanguinis cognatione altùm silet. Credendum igitur, quòd Othelboldus ad Vitam istam remiserit pro pleniori notitia conversionis* S. Bavonis *egregiorumque deinde reliquæ vitæ gestorum, non autem pro confirmatione cognationis ipsius cum S. Gertrude; quam ex aliis documentis acceperat, & de qua pluribus agam, postquam Theodoricum S. Trudonis abbatem de Sancti natalibus disserentem audierimus.*

22 *Floruit is eodem seculo, quo Othelboldus, sed magis provecto, & Vitam* S. Bavonis *primigeniam, in Gandensi S. Petri monasterio expolivit, prout fusè exposuimus præcedente §. Verba huc spectantia hæc sunt:* Gloriosus Dei athleta Alloinus, cognomento Bavo, ante fecularia tempora præelectus & prædestinatus à Deo, Francorum principum genus & Austrasiorum ducum heres, in * Gallia Belgica, pago Hasbaniensi, loco haud obscuro natus & altus est, Pelagio, qui beatum Gregorium præcessit * universalem Pontificatum administrante, Justino minore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante. Pater ejus Eilolphus, mater Adelthrudis dicta est. *Notata in margine designant præcipua discrimina inter editionem Surii, ex qua textum desumpsi, & codices nostros Mss. Nunc singula Othelboldi ac Theodorici abbatum asserta paulò enucleatiùs examinemus.* Consobrini, *quales appellat SS. Gertrudem &* Bavonem *Othelboldus, stricto sensu accepti, ii sunt juxta aliquos, qui ex duabus sororibus editi sunt,*

Theodoricus Francorum principum genus;

* *Mss. deest* in

* *ibid.* præsedit

sunt, atque in hac sententia dicendum esset, sorores fuisse B. Ittam seu Iduhergam, B. Pippini de Landis conjugem, ex quibus nata est S. Gertrudis, & matrem S. Bavonis, *cui Adeltrudi nomen tribuit Theodoricus. Verùm secundùm alios* consobrini *generaliter sumuntur pro quibuslibet fratrum ac sororum liberis : & in ista sententia dici potuisset* S. Bavo *consobrinus S. Gertrudis, sive ex B. Itta sive ex ipsiusmet B. Pippini sorore aut fratre natus fuisset. Nihilominus utrolibet modo accipiatur vox ista, designat certè consanguineos in secundo gradu.*

alii B. Pippini in tertio gradu consanguineum.

23 *Attamen auctor Officii* S. Bavonis *Gandensis, quod typis prodiit anno* 1572, *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad primam Octobris ac Sanderus in Hagiologio Flandriæ pag.* 47, *sive quòd Othelboldi Epistolam non consuluerint, seu quòd vocem* consobrinus *latiore significatione ab ipso usurpatam crediderint, seu denique quòd ejus testimonio minùs deferendum censuerint, quàm Theodorici abbatis calculis, cum tanta sanguinis propinquitate non facilè componendis; illi, inquam, inter SS. Gertrudem &* Bavonem *ponunt majorem consanguinitatis distantiam. Carolomannum B. Pippini patrem & Eilolphum seu Agilulphum* S. Bavonis *patrem faciunt patrueles, id est, duorum fratrum filios, proindeque Pippinum &* Bavonem *in tertio tantùm gradu consanguineos, Gertrudem verò Pippini filiam & eumdem* Bavonem *tantùm in quarto. Verba describo ex lectione 4 prædicti Officii Gandensis :* Agilulphus Hasbaniæ comes ex regia Austrasiorum principum stirpe procreatus, ac Carolomanni patris Pippini ab Lauda *, quem primum vocant Brabantiæ ducem, frater patruelis, filium præclaræ indolis Alloynum, cognomento Bavonem, reliquit. *Eadem penè ad verbum leguntur apud laudatos Molanum & Sanderum. Sed an solido aliquo fundamento nitantur, non docent, nec ego ex antiquis monumentis simile quid elicere potui.*

* *l.* Landa

Ad hæc nonnulla observantur.

24 *Suspicor* S. Bavonis *genealogiam eo modo dispositam fuisse in Gandensi veteri Officio & aliorum Opusculis, ut veri-*

verisimiliores fierent Theodorici abbatis in Vita Bavonis *notæ chronologicæ, juxta quas natus esset Sanctus anno* 578; *cùm tamen Gertrudis lucem non aspexerit ante* 626, *ita ut ille hanc antecessisset annis ferè quinquaginta, quale ætatis discrimen difficulter admittetur in consobrinis propriè dictis, duarum nempe sororum, vel etiam fratrum & sororum liberis. At hujusmodi discrimen ætatis nihil difficultatis habet, dum* Bavo *natus anno* 578, *& Pippinus, ut ad diem* XXI *Februarii dictum est, circa* 580 *mundo editus, statuuntur in æquali gradu patruelium filii; Gertrudis, uno gradu remotior à* Bavone. *Sed an eò recurrere operæ pretium sit, judicabitur, dum Theodorici notas chronologicas attentiùs consideraverimus. Cæterùm in utraque jam proposita sententia de sanguinis cognatione* Bavonem *inter & Gertrudem, aut hujus patrem Pippinum, intelligimus, cur dicatur à Theodorico* Francorum principum genus, *vel, ut alii explicant,* regia Austrasiorum stirpe procreatus: *quia nempe ex Pippino de Landis & Itta, quorum alterutri, & fortè utrique sanguinis vinculo conjunctus erat, reges Francorum secundæ stirpis profluxerunt; puta per S. Beggam, alteram ipsorum filiam & S. Gertrudis sororem, ex qua ejusque marito Ansegiso prognatus est Pippinus Herstallius, pater Caroli Martelli, avus Pippini Brevis, Francorum regis, proavus Caroli Magni. Eadem haud dubiè de causa auctor Florarii nostri Ms. Sanctum* de stirpe Karolidarum *appellavit, dicens ad primam Octobris:* In portu Gandensi depositio Bavonis de stirpe Karolidarum.

25 *Adjeci autem, fortè utrique sanguinis vinculo conjunctum fuisse, Pippino scilicet & Ittæ, quia licèt omnino certum esset, quòd mater* S. Bavonis *fuerit soror B. Ittæ, ut primaria ac propria vocis* consobrini, *ab Othelboldo adhibitæ, significatio exigit, nihil obstaret, quominus etiam Agilulphus, Sancti pater, fuisset consanguineus B. Pippini. Si porrò constaret, matrem* S. Bavonis *Aldetrudem fuisse sororem B. Ittæ, matris S. Gertrudis, fusior hîc de* *Stante Othelboldi testimonio, sequitur, Sanctum*

 mater-

materno Sancti genere & ortu notitia dari posset ex iis, quæ protulit Henschenius ad diem VIII *Maii agens de B. Iduberga sive Itta. Illic num.* 4 *primùm ex Vita S. Gertrudis seculo* XI *vel* XII *exarata recitat verba sequentia :* Venerabilis Itta extitit ex clarissima nobilitate Aquitaniæ oriunda, sicut ex possessionum ejus traditione ad nos facta, indubitatè cognoscimus. Quas quidem per multa tempora, quamdiu pax viguit, ecclesia Nivellensis tenuit, multamque pecuniam inde per annos singulos exactores ejus referre solebant. *Posterioribus verbis indigitat auctor ecclesiam, quam ipsa B. Itta Nivellæ, oppido Brabantiæ exstruxit unà cum nobilissimo monasterio, ubi post mariti B. Pippini obitum vitam religiosam amplexa est & Gertrudem filiam præfecit abbatissam. Istic ambæ post vitam piissimè peractam sepultæ sunt & usque ad hac nostra tempora magna veneratione coluntur simul cum B. Pippino, cujus corpus deinde eò translatum depositumque est juxta tumulum S. Gertrudis filiæ suæ. Plura de B. Pippino & Itta videre poterit curiosus lector in Opere nostro ad dictos dies* XXI *Februarii &* VIII *Maii; item ad diem* XVII *Martii, ubi de S. Gertrude actum est. Nos interim videamus, quid in rem, de qua agimus, ulteriùs producat Henschenius.*

propinquos habuisse homines seculi VII,

26 *Citat secundo loco Vitam S. Modoaldi episcopi Trevirensis, ineunte seculo 12 conscriptam, auctore Stephano abbate Leodiensi ad S. Jacobum, & illustratam ab ipsomet Henschenio ad diem* XII *mensis Maii. In ea hæc leguntur num.* 5 *:* Vir venerandæ memoriæ Modoaldus, gemina ingenuitate non mediocriter insignitus, ex inclyta Aquitanorum prosapia, lunâ pulchriùs, sole splendidiùs ad honorem Dei & Ecclesiæ refulsit. *Ista num.* 6 *:* Sicut ex fideli antiquorum traditione, in quibus est sapientia, compertum est, fuit soror ejus (*Modoaldi*) Itta nomine,... quæ quidem matrimonio juncta clarissimo duci Pippino... divinâ providentiâ in omni pietatis studio sibi unanimem sortiri meruit thori legalis consortem. *Post hac ordo texitur bene longus primùm liberorum, qui ex pio isto conjugio*

gio procreati sunt, Grimoaldi, Gertrudis & Beggæ, dein ex Begga descendentium posterorum, principum, regum, imperatorum usque ad Lotharium Ludovici Pii filium, adjectis singulorum elogiis. Demum alteram S. Modoaldi sororem prodit Stephanus abbas num. 27, nomine Severam, *quam sanctus frater parthenoni S. Symphoriani, à se Treviris exstructo, abbatissam praeesse voluit, quamque similiter laudatus auctor insigni elogio exornat. Elogium istud cum aliis sanctitatis & cultûs apud Trevirenses testimoniis recusum est tom.* v *Julii ad diem mensis* xx, *quo memoria S. Severæ variis Martyrologiis inscribitur.*

genere & sanctitate illustrissimos Sunt, qui S. Adiliam

27 *Si vera sint ea, quæ ex citatis hactenus auctoribus produximus, quæque ex eorumdem, Othelboldi præsertim, verbis strictè sumptis conclusimus,* S. Bavo *propinquos habuerit non tantùm eos, qui præ ceteris genere & potentiâ claruerunt, verùm etiam eos, qui seculo septimo vitæ sanctimoniâ excelluerunt; B. Pippinum de Landis ducem & Austrasiorum regum Majorem domûs potentissimum, ejus conjugem B. Ittam; S. Severam, S. Modoaldum atque illas quidem materteras, hunc avunculum; consobrinas SS. Gertrudem & Beggam, cujus posterioris Acta illustranda venient die* XVII *Decembris. His addunt nonnulli sanctam sororem, nomine Adiliam, de qua Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad* XXV *Maii & Majores nostri in Prætermissis ejusdem diei, ut sequitur:* ADILIÆ, SORORIS S. BAVONIS AD VIII KALENDAS JUNII nomen reperit Molanus in Bibliotheca præpositoræ S. Bavonis Gandensis (*dum antiqua inspiceret Missalia.*) Quibus lectis, asserit, se non dubitâsse, quin B. Bavonis ecclesia olim S. Adiliæ memoriam in divino Officio celebraverit. Ceterùm quo loco quiescat & quæ ejus fuerit vita, nusquam reperire potuit; nisi sit S. Adilia Orpiensis, quam dubitationem, ex quarumdam ecclesiarum Martyrologiis conceptam, ad ultimum diem Junii de S. Adilia acturus Molanus, à se proponendam pollicetur. Molanum sequuntur Ferrarius, Saussayus & Fisen in Floribus ecclesiæ Leodien-

diensis ; sed nihil lucis affundunt : nec nos modò afferre possumus. Si quid certi assequamur, poterit indicari ad Vitam S. Adiliæ Orpiensis xxx Junii, ad Vitam S. Bavonis 1 Octobris.

S. Bavonis sororem dicant.

28 *Idem Molanus ibidem ad* xxx *Junii, cùm retulisset, quæ noverat de S. Adilia virgine Orpiensi, istam clausulam subnexuit.* Legitur hac die in quarumdam ecclesiarum Martyrologiis (*notat ad marginem* Lovanii ad S. Gertrudem, Bronii ad S. Gerardum) IPSO DIE SANCTÆ ADILIÆ VIRGINIS, SORORIS SANCTI BAVONIS. Unde Orpiensis sancta Adilia videri posset Hasbana, soror beati Bavonis. Cæterùm Orpium est diœcesis Namurcensis in ducatu Brabantiæ, ibique in Officio de Adilia nulla ingeritur Bavonis mentio. *Egit & Papebrochius noster de Orpiensi Adilia tom.* v *Junii ad diem mensis ultimum, nec prateriit Molani ad allegata Martyrologia observationem, imò postquam obiter monuisset*, S. Bavonem *in Hasbania natum, multorumque fundorum fuisse divitem, addidit :* Abest autem Trudonopolis (*Hasbaniensis tractûs caput*) solùm tribus leucis Orpio, quod potuit Adiliæ allodium fuisse : quare non contemnenda videtur ecclesiarum prædictarum traditio de tali germanitate. *Nec ego contemnendam existimo.*

sed de hac & aliis silent veteres.

29 *Verùm dum ignoramus, quàm ætatem præ se ferant, quámve auctoritatem & fidem mereantur Martyrologia ista, dum nihil occurrit aliunde, quo roborentur eorum asserta, dumque frequenti admodùm experientia docemur, quàm levibus ex conjecturis natæ sint sæpe hujuscemodi traditiones, quid ulteriùs statuamus ? Liberum esto igitur cuilibet sentire, quod voluerit tam de hac Sancti sorore, quàm de ceteris nominatim adductis seu propinquis seu consanguineis, per anonymum Vitæ antiquioris scriptorem silentio præteritis. Probabilissimum quidem haberi potest Othelboldi testimonium de cognatione* Bavonem *inter & Gertrudem, non tamen historicè certum, quandoquidem auctor iste tribus ampliùs seculis Sancto posterior sit. Hinc verisimiliter*

ter ac prudenter meo judicio auctor hodierni Officii ecclesiæ cathedralis Gandensis, non modò Othelboldi assertum non attigit, verùm etiam rescidit ea, quæ de Sancti cognatis adstruebantur in Officio veteri. Nudè secutus est Vitam antiquiorem, sicque exorsus lectionem quartam: Bavo parentibus inclytis in Hasbania, Brabantiæ Leodiensis tractu, circa finem seculi sexti natus.

§ III. Patria, tempus natale incertum, nomen baptismale, cognomen ejusque interpretatio.

Natus est in Hasbania,

N*Atum esse Sanctum nostrum in Hasbania, sententia est recepta ab omnibus, sed quis Hasbaniæ locus tanti Viri ortu illustratus fuerit, nemo hactenus ex vetustis monumentis eruere valuit,* Allowinus, *inquit anonymus Vitæ antiquioris auctor*, quem vulgus Bavonem nominat, ... Hasbaniense editus *est* ducatu. *Theodoricus verò S. Trudonis abbas*: Allowinus, cognomento Bavo, ... in Gallia Belgica pago Hasbaniensi loco haud obscuro natus & altus est. *Nihil opus est plurium testimonia producere. Porrò* Hasbania, *priscis* Hasbanium, Hasbaniensis pagus, *indigenis* Hafspengaw, *Belgii tractus est in ditione episcopi Leodiensis inter Brabantiam, Mosam & Leodium urbem extensus, cujus caput est Fanum S. Trudonis, seu Trudonopolis. Extendebatur autem olim regio ista uti observat Baudrandus*, Lovanium usque, unde nunc ejus pars Occidentalis sub Brabantia censetur. *Sanè non mediocris amplitudinis fuisse Hasbaniensem pagum, inde colligas, quòd seculo 9 quatuor comitatus contineret. Id liquet ex divisione regni Lotharii regis inter hujus patruos Ludovicum regem & Carolum Calvum imperatorem anno* 870

870 *facta, in ea quippe Carolo adscribuntur* In Hasbanio comitatus IV, *ut legere est apud Chesneum tom.* 2 *Scriptorum Historiæ Francorum pag.* 455.

31 *His quatuor comitatibus & fortè aliis vicinarum provinciarum ducem præfuisse, ostendit Henschenius ad diem* XX *Februarii ex Actis S. Eucherii seculo* 8 *Aurelianensis episcopi per auctorem coævum conscriptis. Hinc verisimiliter anonymus noster Hasbaniam non* comitatum *sed* ducatum *appellavit, atque inde dubium oriri potest, an comes tantùm fuerit* Bavo, *an etiam dux. Anonymus noster neutrum ipsi titulum tribuit. Othelboldus* nobilissimum atque ditissimum Hasbaniensis pagi comitem *dicit. Ceteri passim scriptores tam ipsum, quàm Agilulphum patrem,* Hasbaniæ comites *nuncupant; sed eo sensu, ni fallar, ut illos totius Hasbaniæ comitatum sive dominatum obtinuisse crediderint, ipsisque tamquam ducibus suis subjectos fuisse alios, si qui fuerint id temporis in Hasbania peculiarium comitatuum domini. Hujuscemodi sensum admittunt certè tum Othelboldi verba, tum ista auctoris Miraculorum num.* 7 *dicentis:* Bavo, inter nobiles Hasbaniensis pagi nobilior *&c: quin & eumdem planè exigit S. Livini carmen in* S. Bavonis *epitaphio:*

cujus comes vel dux fuit,

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
MAGNORUM PRIMUS.

32 *Certum est, claruisse* Bavonem *seculo sancto Belgii, id est, Christi septimo; verùm tam obscura sunt & implexa, quæ de tempore nativitatis ejus hactenus prodierunt, ut non modò non sit possibile annum determinare, sed & planè dubium sit, an is dicto seculo septimo, an præcedenti innecti debeat. Nihil, quo pedem figas, suggerit anonymus, nihil ceteri, qui vetustiores sunt Theodorico abbate. Hic demum primus, quem novi, ad Sancti nativitatem notas chronologicas, & ad gesta quædam ac mortem ipsius annos ad longum expressos confidenter adjecit, sicque in errores conjecit, quotquot ferè deinceps Acta* S. Bavonis *pertractârunt usque ad medium seculum decimum septimum:*

anno incerto; non ut aliqui

cum

cùm tandem sagacioris criticæ homines Theodorici calculos penitiùs introspicere & cum aliis fide dignis documentis conferre cœperunt, erroneosque deprehenderunt universos, qui ex antiquiore Vita desumpti non sunt. De singulis speciatim nonnulla annotabimus, prout ordo rerum ac temporum postulabit. Ordiamur à notis chronologicis, quas pro anno natali dignoscendo obtrusit Theodoricus.

33 In Gallia Belgica, *inquit*, pago Hasbaniensi, loco haud obscuro (*Bavo*) natus & altus est, Pelagio, qui beatum Gregorium præcessit, universalem Pontificatum administrante, Justino Minore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante. *Non exagitabo hic varias chronologorum opiniones super initio Pontificatûs Pelagii II Papæ, ac fine imperii seu vitæ Justini Junioris. Mittam nominatim sententiam Pagii, obitum Justini figentis die v Octobris anni 578, ordinationem verò Pelagii Pontificis xxx Novembris anni ejusdem, in qua sicut & in Papebrochii sententia, ordinationem Pelagii sequenti tantùm anno innectentis, verum esse nequit, natum esse* Bavonem, *Justino imperium & Pelagio Ecclesiam gubernante. Admittam igitur tantisper, veriorem esse opinionem Labbei, initium Pelagii collocantis mense Novembri anno 577, obitum Justini mense Octobri 578, vel etiam Cointii obitum Justini differentis in 579, ita ut nasci potuerit* S. Bavo *circa 578 & eatenus conciliari notæ Theodorici abbatis. Sed mox aliud occurrit offendiculum in fine ejusdem periodi:* Franciæ monarchiam Clodoveo gubernante: *quo nomine Francorum regem non habemus ab anno 511, Clodovei I ultimo, usque ad annum 638, quo Dagoberto patri in regna Neustriæ successit Clodoveus II. Hinc Surius notavit in margine, locum hunc mendosum videri; in ipso verò textu uncis inclusit:* fortè Clotario. *Nec sic tamen mendum sustulit, ut omnia rectè componi queant. Nam Clotarius secundus, qui hic designari deberet, cùm primus jam inde vivere desiisset ab anno 561,*

ex mendosis Theodorici notis

Clotarius,

Clotarius, inquam, secundus natus est tantùm anno 584, *Justino imperatore tum dudum è vivis sublato.*

34 *Aliam viam ingreditur Cointius. Theodorici textui* collegerunt, 578 *restituendum censet Childebertum, pro quo Clodoveus seu Chlodoveus per errorem irrepserat: causam autem errandi librario factam suspicatur à litteris initialibus* Ch, *quæ in Childeberto, Chlotario & Chlodoveo eadem sunt. Novimus sanè, quàm sæpe corrupta fuerint antiqua documenta per imperitiam & incuriam describentium, idque hîc contingere potuisse, facilè perspicimus, maximè si pars ista textûs sic expressa fuit in autographo, prout ipsam paulò pòst exprimit Cointius:* Franciæ monarchiam Ch. gubernante. *Ad hæc fatemur, neminem Chlodoveo verisimiliùs substitui posse, quàm Childebertum, si verum sit, quod contendit ex Theodorico Cointius, natum esse* S. Bavonem *anno* 578, *vivente adhuc Justino & Ecclesia præsidente Pelagio II. Nam dicto anno revera Austrasiæ regnum, in quo natus est* Bavo, *obtinebat Childebertus II: quamquam titulus monarchæ, quem verba ista,* Franciæ monarchiam gubernante *involvunt, nec Childeberto nec alteri illius temporis Francorum regi conveniat, cùm tunc summa rerum Francicarum penes unum non fuerit. Nævum hunc etiam diluit Cointius, dicens:* Theodoricus autem & alii recentiores, quia scripserunt, cùm omnis Francia sub unius esset potestate, secarique in plura regna jam pridem desiisset, impropriè monarcham Franciæ nuncupârunt quemlibet regem Francorum, ejusque ditionem similiter Franciæ monarchiam appellârunt, superiori observatione neglecta penitus & antiquata.

35 *Mabillonius in Notis ad Vitam* S. Bavonis, *apertè* aut inter 584 & 590; *pronuntiat, Theodorici calculum ubique mendosum esse, & recitato ejus textui subdit:* Meliùs dicas, Bavonem, Pelagio summo Pontifice, Mauricio Augusto, Chlothario Franciæ rege, ortum esse in pago Hasbaniensi. *Cathedram S. Petri occupavit Pelagius II ad annum usque* 590; *Mauritius imperare cœpit anno* 582, *ad Chlotarium*

rium verò, natum mensibus dumtaxat quatuor, patris Chilperici regnum devolutum est 584. *Inter hunc ergò &* 590 *figenda erit* S. Bavonis *nativitas, secundùm Mabillonii calculum, quem secutus Bailletus signavit eam circa* 589. *Verùm cùm meritò repudiet Mabillonius Theodorici calculum, nec apud antiquiores Theodorico quidquam deprehendamus, quod suadeat ortum Sancti collocare sub Pelagii potiùs, quàm sub successoris Pontificatu, malumus inhærere sensui Henschenii nostri, qui prior Theodoricianos calculos rejecit tom.* 1 *Februarii, octo annos vulgato ante Annales Cointii,* § 13 *Commentarii prævii ad Acta S. Amandi episcopi Trajectensis, ubi monet,* plura atque enormia menda *latere in Theodoriciana* S. Bavonis *Vita, ac nonnulla speciatim refellit, ut jam dictum.*

36 *Dein tom.* 2 *Martii in Commentario item prævio ad Acta S. Gertrudis Nivellensis* § 2, *ita disserit Henschenius:* Theodoricus abbas S. Trudonis in Vita S. Bavonis, ad Kalendas Octobris illustranda, scribit, S. Bavonis animam felicem in ipsa exitus sui hora apparuisse longè manenti in monasterio Nivellensi sanctæ virgini Gertrudi, ut mitteret linteamina condendo funeri necessaria. Verùm quia Theodoricus mortem S. Bavonis asserit contigisse anno DCXXXI, quo solùm anno aut sequente nata est S. Gertrudis, res suspecta foret, nisi aliunde constaret, Theodoricum in annis Christi & certis imperatoribus ac Pontificibus adjungendis planè aberrâsse. Certè ad Vitam S. Amandi VI Februarii § XIII, ostendimus, S. Bavonem mortuum esse anno DCLVII & consequenter natum esse sub initium istius seculi VII, non verò anno DLXXVIII, ut ex Theodorico deducit Carolus le Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum. *Aberrâsse Theodoricum, dum mortem* S. Bavonis *signavit anno* 631 *probabimus & nos infrà; an verò isto præcisè anno signanda sit, quo tunc signandam putavit Henschenius, simul disquiremus.*

sed verisimiliùs initio

37 *Quod autem huc modò spectat, judicium Henschenii,*

seculi septimi.

nii, S. Bavonis *nativitatem statuentis sub initium seculi* VII, *præplacet ceteris omnibus, quia quò seriùs statui potest Sancti nativitas, salva reliqua gestorum chronotaxi, eò verisimilius saltem fit, fuisse consobrinum S. Gertrudis, ut asserit Othelboldus, cujus testimonium contemnendum non est, dum vel silent alii vel manifesti erroris convincuntur. Nata est S. Gertrudis, non anno* 631 *vel sequente, ut in mox citatis verbis tradidit Henschenius, sed* 626, *ut ipse postmodùm corrigendum voluit, cùm Diatribam Dagobertinam innovavit ac stabilivit in Exegesi præliminari ad tom.* III *Aprilis num.* 38. *Proin credibilius fit, stricti nominis consobrinos fuisse S. Gertrudem, natam anno* 626, *&* S. Bavonem, *si hic natus sit post* 600, *quàm si natus credatur ante* 590, *ut sequitur ex Mabillonis notis chronologicis, vel anno* 578, *ut contendit Cointius. Salvari denique reliquam gestorum chronotaxim, etiamsi mundo editus sit* annis *aliquot post Christi sexcentesimum, docebit exhibenda per decursum eorum series. Restat, ut de Sancti nominibus pauca prænotemus.*

Nomen Sancto Alloinus, cognomen Bavo;

38 *Duplex ipsi fuit, primum, quod scribitur* Allowinus, Allouinus, *&* Adloïnus, *alterum* Bavo. *Utrumque exprimit anonymus biographus in Prologo.* De viro Dei Allowino, sancto videlicet Bavone ... voluntatem vestram explere cupimus: *& quomodo ipsi inditum sit docet num.* 4: Allowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus Bavonem nominat. *Hoc secundum fuisse dumtaxat cognomentum, tradunt etiam Othelboldus, Theodoricus & qui eos secuti sunt alii: at idem Sancto tam generaliter & constanter ad hæc usque tempora adhæsit, ut dubitem, an umquam ad nostram notitiam perventurum fuisset nomen baptismale, nisi hoc usus fuisset laudatus anonymus, quem ducem habuerunt ceteri.* Bavonem *tantùm nominat S. Livinus tam in Epistola ad Floribertum abbatem, quàm in Epitaphio, quod illo rogante composuit. Nec alterius nominis mentio est in vetustissimis*
Mar-

Martyrologiis Rhabani, Usuardi ac Wandelberti, vel in antiquis principum diplomatis.

39 *Bailletus censet, vocabulum* Bavo *fuisse scomma seu cognomentum ludicrum (Gallicè* sobriquet*) vel nomen militare; credo, quia ex Glossariis didicerat, quòd voces isti nomini affines & medio ævo usurpatæ passim vitium sonent.* Bavosus, babasus, baburrus *stultum & ineptum denotabat, à* bava, *id est, Saliva, quæ fluit ex ore, ut stultis, garrulis, imò & furiosis sæpe accidit: atque inde fortasse dimanârunt voces Gallicæ* bavard, babillard, *garrulus, ineptè loquax. Hinc si rectè Bailleti mentem assequar,* Bavo *cognomentum Sancto inditum fuisset, seu quòd ineptè garrire consuevisset, seu quòd in ira vel in pugna furioso esset similis. Sed nolim temere Bailleto assentiri, maximè quando ipsemet anonymus biographus fundamentum præbet, ut minùs odiosum vocis etymon reperiamus. Num.* 28 *ita habet in apographis Mss. Gandensi, Corbeiensi ac Sangermanensi:* Beatus Alloinus, qui ex ortu nativitatis suæ à dilectione vocatus est Bavo, ex hac luce *migravit. Consonat Ms. Audomarense, præterquam quòd habeat* ac dilectione.

odiosa postremi interpretatio, à Bailleto data,

40 *Mabillonius in Notis ad Vitam fatetur, legi in Corbeiensi ac Sangermanensi codicibus* à dilectione, *attamen in editione sua Conchensem secutus est,* qui melioris, *inquit,* notæ videtur, *atque ita habet:* Allowinus, qui ex ortu nativitatis suæ Adhilec vocatus est, Bavo, de hac luce *migravit.* Ita ut, *sic pergit in Notis,* ADHILEC pro à DILECTIONE legatur, & nomen BAVO interpunctione utrimque claudatur, quasi ADHILEC Allowini adventicium fuerit agnomen. Aliàs certè quæ inter ADHILEC sive DILECTIONEM & BAVONEM nominis affinitas? An fortè ADHILEC hodiernus est Hasbaniæ vicus Hellich appellatus? *Esto sanè; visus sit Mabillonio notæ melioris codex Conchensis: hoc tamen loco corruptum esse, mihi apparet manifestum: nec aliter sentire possem, etiamsi in pluribus quàm in isto uno legeretur* Adhilec. *Primò*

ex Vitæ primæ correctiore textu

quia nec Othelboldus, nec Theodoricus aliusve recentiorum mentionem ullam faciunt agnominis Adhilec, *apertè tamen dicunt*, Bavo *fuisse Sancti cognomentum. Secundò quia non video, quem sensum faciat in Lectione Mabilloniana vocabulum* Bavo, *utrimque interpunctione clausum. Tertiò quia in lectione quatuor reliquorum codicum haud difficulter assequor auctoris mentem, & aliqualem saltem affinitatem inter* dilectionem & Bavonem, *quam quærit Mabillonius.*

refellitur, & melior ac honestior assignatur.

41 *Mentem auctoris sic interpretor:* Allowinus, qui ex ortu nativitatis suæ, *id est*, ab infantia *vocatus est* Bavo à dilectione *seu amore, quo in amabilem & fortè unicum filium ferebantur parentes &c: ita ut* Bavo, *vel* Babo *ut scribit Rhabanus, blandimentum seu amoris significationem involveret.* Babe *certè apud modernos Anglos, quorum lingua originem ducit à veteri Saxonica*, infantem *sonat, quo modo apud Gallos* poupon, *quæ abblandientis vox est, tribuique solet parvulis venustulis. Iidem Galli quandoque infantem compellant* petit baboin & *ordinariè blandiendi vel jocandi gratiâ. Infantem quoque vocant Arabes* babus, *Syro-phœnices* βάβιον; *Germanis* Bube & *Italis* bambino *puerulus est. Hæc sufficient, opinor, ut prudens lector dispiciat, nostram cognomenti etymologiam longè probabiliorem esse, quàm Bailleti, ut, inquam, judicet, verisimile non esse, quod cognomentum* Bavo *scomma sit aut nomen militare, utpote Sancto inditum ab infantia & ex dilectionis affectu, ut mihi indubium sit ex verbis biographi. Nihilominus ut id magis fiat evidens, corollarii loco sint versiculi ex Vita metrica:*

Inter quos meritis excellens oppidò magnis
Fulget MELLIFLUO vocitatus NOMINE BAVO.

§ IV.

§ IV. S. Adeltrudis legitima Sancti filia, an eadem cum Adeltrude 19 Martii culta? Patrem à vitiis avocat.

Ex legitimo matrimonio habuit filiam Agletrudem.

De *infantia aut pueritia* S. Bavonis *nihil nos docuit biographus anonymus, nihil poëta, nihil Theodoricus aliusve. Mox ab iis, quæ de ipsius natalibus jam protulimus, transiliunt ad nuptias contractas cum filia cujusdam comitis nomine Adilionis*, per id tempus, *quod unus addit Theodoricus*, famosi, *cetera nobis ignoti Ex ista conjuge, cujus ne nomen quidem produnt, filiam procreavit, insigni laude ab omnibus celebratam, & ea propter à recentioribus nonnullis in sacros Fastos relatam.* Uxori junctus *est* (*verba sunt anonymi nostri*) filiæ videlicet Adilionis comitis, de qua genuit Agglethrudem, prolem dignam Deo, virginem Christi, cui in primis annorum crepundiis vox summo missa persultavit throno Altissimi: Crede, inquiens; creata majorum quoque prosapiâ, verbo Dei solius parentes procreabis, qui utrumque fecit hominem. *Haud inconcinnè versibus eadem expressit poëta:*

Cùm jam dulcisonæ splenderet flore juventæ,
Cujusdam comitis se junxerat Adilionis
Natæ, quæ tanti conjux effecta Mariti
Mox Agletrudem concepit ventre puellam,
Quæ tantùm Domino placuit dilecta superno,
Ut recubans annis inter cunabula primis
Persultare throno vocem perpenderet alto:
Crede mihi, celsa majorum stirpe creata,
Numquam carnalem debes tu gignere prolem,
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.
Ordine quæ tali nôrunt contingere cuncti:

Nam

Nam pòst terrenum dedignans ducere sponsum;
Existit Regis thalamo conjuncta perennis.

43 *Non multùm quoque ab anonymi sensu hîc deflexit Theodoricus abbas, inquiens:* Decursu temporis filia eis nascitur Aglethrudis, & ipsa à Deo prælecta & virginitatis centesimo fructu, ut pòst patuit, remuneranda. Denique primo ætatis suæ tyrocinio inter ipsa crepundia, quæ qualisve futura, quomodo victura, qua lege virginitatem suam esset conservatura, angelus Domini certâ ei præscripsit regulâ. Nec defuit prudenti adolescentulæ Omnipotentis dextera, quæ membra animaret juvenilia & elevaret ad summæ perfectionis fastigia in tantum, ut in principio conversationis novellæ, ipsis quoque parentibus propositum fieret imitabile. *Hæc ad longum descripsi, quia inde videntur profluxisse, quæcumque de sancta hac virgine scriptis annotârunt historici alii ac martyrologi & quia eadem occasione hîc de ipsa paulò fusiùs agere statutum est, uti promiserant olim Majores nostri in Pretermissis diei* XXV *Februarii, ubi ista habentur.* "S. Anglitrudis virgo, filia S. Bavonis confessoris „ hoc die in Ms. Florario SS. refertur totidem verbis. Vita metrica S. Bavonis Aglethrudem vocat, alia Adeltrudem. De ea agemus XIX Martii, vel ad diem ipsius S. Bavonis I Octobris. *Cur dubitanter remiserint ad diem* XIX *Martii patebit ex dicendis, simulque pleniùs videbitur, quod observant de nominis diversitate.*

seu Adeltrudem, à biographis plurimùm laudatam,

44 *Inter auctaria Martyrologii Usuardini apud Sollerium nostrum codex Bruxellensis sic ipsam annuntiat ad dictum diem* XXV *Februarii:* Item Aldetrudis virginis, filiæ S. Bavonis. *Greveni editio habet* Bavonis, *cetera congruit. Sed utrobique monet Sollerius, legendum* Vincentii comitis, *existimans nimirum, pertinere annuntiationem ad S. Aldetrudem, virginem abbatissam Malbodii, SS. Vincentii & Waldetrudis filiam, cujus acta illustrata sunt apud nos ad ipsum diem* XXV *Februarii, quo revera pluribus Fastis sacris inscripta est, coliturque Officio ecclesiastico in ecclecle-*

& variis sacris Fastis

clesiis collegiatis canonicarum Malbodiensium ac Montensium. Probabile admodùm est Sollerii judicium, quominus tamen omnino certum dicam, cohibet utcumque primò auctor Florarii, qui eodem die XXV *Februarii commemorat nostram* S. Bavonis *filiam, verbis suprà allatis, & Aldetrudem Malbodiensem abbatissam sequentibus:* Item sanctæ Aldetrudis virginis, filiæ sanctæ Waldetrudis. *Secundò auctor codicis Bruxellensis, qui mox dicto die nostram refert, & Malbodiensem* XXVIII *Januarii. At mirè hallucinatus est auctor Martyrologii Germanici, communiter Canisio adscripti, dum ex duabus unam conflavit, & huic patrem unius ac matrem alterius attribuit, dicens* XXV *Februarii:* Item S. Aldetrudis virginis, filiæ S. Bavonis & Waldetrudis.

45 *De una nostra agunt alii ad dies alios; Bucelinus ad* XXVII *Junii in Menologio Benedictino, & Arturus in Gynæceo ad* 2 *Octobris; ambo* Agletrudem *vocant, & ille* sanctimonialem, *hic* virginem Ordinis Benedictini*: at neuter indicat, cur isto potiùs die ipsam referat, quàm altero. Credo, ipsos pro mero suo arbitrio diem elegisse, quia à Wione & Menardo posita est in Appendice Sanctorum, quorum dies festus aut obitûs ignoratur, ut sequitur:* S. Aglethrudis virgo sanctimonialis apud Gandavum, filia S. Bavonis Hasbaniæ comitis. *Addit Wion:* Vitâ sanctissimè actâ, ad sponsum transiit circa annum Domini DCLXX. *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, nullum Sanctæ diem proprium assignat; at ejus meminit ad* XIX *Martii, dum agit de SS. Landoaldo archipresbytero, Amantio diacono, Adriano, Juliano, Vinciana & Adeltrude; quorum sacra exuviæ anno* 980 *Gandavum translata sunt ex Wintershoven, pago Hasbaniæ inter civitates Tungros & Hasletum. Relato quippe gestorum compendio, occasione Adeltrudis postremo loco nominatæ subdit:* Quidam asserunt, hanc esse filiam S. Bavonis, quam Theodoricus abbas asserit ad summæ perfectionis fastigia elevatam.

inscriptam.) Adeltrudis, quæ cum aliis ex Hasbania Gandavum

46 *De iisdem Sanctis ad eumdem diem egerunt Majores*

translata est seculo 10, *coliturque* 19 *Martii*,

jores nostri, ipsosque annuntiârunt Wintershovii, *ubi primùm culti sunt, & Gandavi, quò dein translati fuerunt. Tum num.* 1 *Commentarii prævii pauca de singulorum cultu præfati, mox data Molani verba protulerunt, rem tamen æquè ac ipse non decisam relinquentes, in margine hoc postulatum posuêre :* An Adeltrudis filia S. Bavonis? *Et profectò quæstio est difficilis judicatu. Si standum sit Actis S. Landoaldi ac Sociorum datis* XIX *Martii, verisimile non est, Adeltrudem istam fuisse* S. Bavonis *filiam, quandoquidem illa dicatur cum S. Landoaldo venisse Româ in Belgium : verba videntur clara :* Beatus verò Amandus officium susceptum strenuè implevit & circumcircà positis (Vacceiam, id est Vasconiam & Danubium ultra pertentans) verbum Domini annuntiavit, donec vires suas ad opus tam arduum videns non sufficere, Romam deliberavit iteratò adire. Romanum universalem Pontificatum Martinus Papa tum administrabat. Cui beatus Amandus votum suum, cujus obtentu venerat, aperuit: & ut sibi ad id opus peragendum suppetiæ mitterentur, poposcit. Destinati sunt ei plures, quorum nomina exciderunt, adjutores; inter quos S. Landoaldus archipresbyter, Amantius diaconus: quos etiam comitatæ sunt sanctæ feminæ Vinciana & Adeltrudis cum aliis viris & mulieribus septem.

& in Actis tertio post obitum seculo

47 *Dixi*, si standum sit Actis, *quia in re dubia & aliunde non comprobata, non esse grande piaculum, recedere ab illorum auctoritate, facilè concedet, quisquis & modum & tempus, quo scripta sunt, consideraverit. Scripta sunt provecto seculo* x *jussu Nodgeri episcopi Leodiensis per Harigerum, tunc hujus discipulum ac postea abbatem Lobiensem, atque ad Womarum monasterii* S. Bavonis *Gandensis abbatem destinata anno* 980, *quem expresè signat Nodgerus in Prologo seu epistola ipsis prævia; proinde Sanctorum obitu posteriora sunt seculis circitèr tribus. Ad hæc fatetur Nodgerus in eadem epistola, Gesta Sanctorum ex prædecessorum incuria deperiisse; Harigerus autem ipse*

pse cap. 2, ubi memorat, sacra corpora propter incursum Normannorum terra fuisse demandata, apertè prodit, quàm debilibus Opusculo suo conficiendo instructus fuerit adjumentis, dicens: Huic repositioni interfuit quidam Frangerus, homo nostra ætate senissimus, qui & ante infestationem paganorum * novem annis villæ ejusdem (*Wintershovii*) extiterat procurator & villicus. Hildebrandus quoque presbyter, quem propria manu ante paucos annos tumulavit Sarabentus æquè presbyter, hujus notitiæ relator fidelissimus, qui & hæc, quæ præmisimus, ab eodem Frangero commemorabat, multis adstantibus se audisse, & libellum de vita eorum pariter vidisse (quem, quia antiquaria manu commemorat scriptum, & à stillicidio ceræ penè infusum, lectorem ejus non ignoramus fuisse perrarum) at verò quæ hactenus paucis perstrinximus verbis, illinc se delibâsse, nuperrimè verò incursione Hungrorum propter incuriam custodum cum aliis rebus eumdem libellum deflagrâsse.

* al. Hungarorum

48 *Vetustior itaque Vitæ libellus flammis absumptus fuerat ab anno circitèr 954, quo passim figitur indicata hic Hungarorum incursio, jamque effluxerant anni 25, quando, jubente Nodgero, novum Opus componendum suscepit Harigerus; adjutus nimirum iis, quæ Hildebrandus aut Sarabentus partim audiverat ex Frangero sene, partim ex veteri Vitæ libello,* à stillicidio ceræ penè infuso, *ac proin lectu admodùm difficili, & abhinc annis minimùm 25 combusto delibaverat, & vel chartæ commiserat, vel fortè memoriâ tantùm retinuerat. Quàm facilè autem auctores, talibus dumtaxat adjumentis instructi, in errores prolabantur, non est, quòd moneam; at in plures tam chronologicos quàm historicos prolapsum esse Harigerum in Vita SS. Landoaldi sociorumque, ostenderunt nostri Majores in suis ad Vitam Annotatis. Idcirco mirum non foret, si etiam à vero aberrâsset auctor in assignandis S. Landoaldo Româ in Belgium proficiscenti comitibus. Errori ansam præbere potuit facta, elapsis aliquot ab Hungarorum incursione annis, sacrorum*

mendosè conscriptis, dicitur

corporum elevatio, quàm narrat Harigerus eodem cap. 2 Vita ipsorum, & ubi hæc habet: Invenerunt autem plures thecas: sed una erat, in qua S. Landoaldus archipresbyter, & diaconus suus pariter tegebantur Amantius. Aderat & lapis ad capita eorum, nominibus ipsorum insculptus. Aliæ continebant SS. Adeltrudem & Vincianam, quod indicabat crucicula quædam argentea, pectori S. Vincianæ superinventa.

Româ in Belgium venisse,

49 *Ferebat communis opinio, S. Landoaldum cum S. Vinciana, quam ejus sororem fuisse tradunt, S. Amantio ac aliis viris & mulieribus Româ in Belgium venisse: quoniam verò S. Adeltrudis corpus eodem loco repertum sit, quo trium nominatorum corpora, conjectari potuit, fuisse ipsam similiter Romanam S. Landoaldi sociam, & secundùm conjecturam istam id confidenter affirmari ab Harigero. Sociam fuisse S. Landoaldi, non inficiabor; at verisimilius mihi est, non alio sensu fuisse, quàm quòd eidem Sancto cum aliis comitibus in Hasbaniam adventanti se junxerit, ipsorum labores apostolicos ope, potentia, auctoritate sua sublevaverit promoveritque & communem cum ipsis sepulturam habere voluerit. Ut ita sentiam, facit primò silentium vetustiorum Harigero; secundò nomen ipsum Adeltrudis, quod Belgicum est, non Latinum: tertiò quia constat,* S. Bavoni, *Hasbaniæ domino, filiam fuisse simili nomine vocatam & vita sanctimoniâ illustrem sub idem tempus, quo in Hasbaniam advenit S. Landoaldus: quartò denique quia Wintershovium, ubi omnes sepulti fuerunt, pars erat dominii ejusdem* S. Bavonis.

probabiliùs S. Bavonis filia est,

50 *Hinc, donec afferatur auctoritas major, quàm Harigeri, ulteriùs concludo, mihi verisimillimum esse, corpus S. Adeltrudis, quod seculo decimo Wintershovii cum ceteris terrâ elevatum fuit, non fuisse Romanæ mulieris, sed ipsiusmet filiæ* S. Bavonis *& per consequens ad hanc unam pertinere, quidquid de antiquo cultu S. Adeltrudis, de ejus cùm S. Landoaldo & sociis inventionibus, elevationibus ac translationibus, communibusque miraculis dictum est*

est in Opere nostro ad diem XIX *Martii. Fuisse porrò S. Adeltrudem, seu Aldetrudem vel Agletrudem virginem Ordinis Benedictini aut sanctimonialem, nusquam comperi apud antiquos, quapropter id asserentibus recentioribus probandum incumbit. Nunc eò redeamus, unde divertimus.*

51 *Laudatæ hactenus sanctæ virgini meritò attribui posse initia conversionis* S. Bavonis, *habemus ex verbis biographorum nostrorum suprà recitatis; poëta anonymus & Theodoricus abbas id de ambobus virginis parentibus æqualiter intelligendum dederunt, & ita quidem Theodoricus, acsi exemplo dumtaxat suo ipsos ad perfectiorem vitam stimulaverit :* Ut principio conversationis novellæ ipsis quoque parentibus propositum fieret imitabile. *Paulò plus conjectandum præbet poëta, sic angelum cum ipsa loquentem inducens :* — *cujus operâ à vitiis, in juventute*

Numquam carnalem debes tu gignere prolem,
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.

Quasi dicat : Tu parentes à recto tramite devios, & per vitam dissolutiorem cælo mortuos, tuis adhortationibus ad frugem reduces ac Christo Deo suo generabis seu ad vitam suscitabis. Idem ipsum indicat biographus primus : Verbo Dei solius parentes procreabis, *sed mox ostendit, id potissimùm spectare ad* Bavonem *patrem ipsius, addens :* Tempore quippe suæ juventutis beatus Bavo actibus pravis seculi exercebat voluntatem, constans erat in turpibus, incensus obscenis laterum flexionibus. Sed Christo auxiliante, hoc juge ipsius vitium citò versum est in bonitatem.

52 *Post hæc pergit in hunc modum anonymus :* Ab illo etiam tempore legis judicia non contempsit, sed & omnium materiem scelerum evitavit. Affinibus suis non nocuit, sed pauperibus latiùs manum porrexit. Amicitiarum fidem non renuit; sed appetivit; nec tam fortunam excoluit, quàm virtutes imitatus est. Misericordiâ sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maximè Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injustè oppressos sub- — *contractis, abductus est.*

 levan-

levandos esse satageret. *Dein refert idem auctor obitum conjugis* S. Bavonis, *hujusque, spretis secundis nuptiis, accessum ad S. Amandum, ut perfecte ad Deum conversus,* pro peccatis maximis & minimis pœnitentiam *ageret. Similia habent poëta & Theodoricus (exceptis iis, quæ tradiderat ille de peccatis à Sancto in juventute commissis) atque ita describunt ejus vivendi modum, ut ex iis aliud nihil intelligas, quàm quòd totum tempus, à quo filiæ verbis & exemplis ad meliorem vitam traductus est usque ad uxoris obitum, in virtutum piorumque operum exercitatione transegerit.*

Vitia tamen ista

53 *Hæc annotanda censui, ne paulatim altiores radices agat opinio quorumdam recentiorum, asserentium, quòd Sanctus juventutis vitiis constans inhæserit usque ad uxoris obitum. Opinionem hanc amplexus est auctor novi Officii Gandensis cathedralis atque ita exposuit lectione* IV: Corruptis in juventute moribus fuit, & adeò se illicitis amoribus dedit, ut nec subsequens matrimonium eos refrenaverit. Donec tandem, uxore mortua, hortationibus sancti Amandi cor obdurati hujus peccatoris Deus tetigit, emollivit & ad novæ vitæ propositum permovit. *Hæc ille, in capite monens, desumptas esse lectiones* ex Actis & Annal. Bened.; *Acta apud Mabillonium citat similiter Bailletus, eademque tradit Gallicè, quæ Latinè jam dedi ex Officio.*

plùs æquo à nonnullis

54 *Mihi quidem, seu Actorum verba spectem seu ordinem, quo disposita sunt, nihil prorsus suggeritur, ut vel per conjecturas simile quid inde elicere possim. Imò si conjecturas formare opus sit, malim adoptare eas, quas formavit Theodoricus abbas. Is quippe, narratis virtutibus ac piis operibus, quibus* S. Bavo, *postquam, stimulante filia, aliam vivendi normam susceperat, sese exercuit in conjugio, subjungit:* Animo sic florenti mundus & omnis gloria ejus aruerat, domus ingens, ampla possessio penitus viluerat. Jam stivam aratri teneret, jamque libero gressu ad Antoniorum & Macariorum eremum evaderet, nisi

si

si cura conjugis & parvæ Adelthrudis * pedem ejus retineret. Vivebat tamen monachum laïcus & inter officiosam populi multitudinem nunquam eum deserebat illa, quam animo conceperat, solitaria eremus. *Porrò sicut nullum planè fundamentum reperio adstruendæ novæ opinioni jam propositæ, ita non video, quo jure vel justitia affricetur Sancto nostro à nonnullis odiosus titulus* prædonis.

* *al.* Aglethrudis

55 *Eorum dux fuit Harigerus, sub finem seculi* 10 *abbas Lobiensis, in Actis S. Amandi episcopi apud nos tom.* 1 *Februarii pag.* 856, *dicens:* S. Bavonem ex Hasbania prædonem convertit (*S. Amandus*) & trans flumen factâ cellulâ pœnitentem inclusit. *Vitiis, præsertim carnis, addictum fuisse, testatur biographus prior, verùm nec ipse nec alius quidquam illi attribuit, ex quo meritus sit nomen* prædonis. *Idem biographus declarans pia opera à Sancto facta, quo tempore uxor ipsius adhuc viveret, ait quidem:* Misericordiâ sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maximè Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injustè oppressos sublevandos esse, satageret. *Sed quis inde prudens concludat: Sublevavit eos, quos ipse antea injustè oppresserat, maximè cum dicatur sublevâsse ex misericordia? Demus tamen, verum esse; iniquiorem fuisse in juventute erga subditos & proximos; vel sic temere asseretur, ex prædone conversum fuisse à S. Amando, quandoquidem dum primùm hunc adiit* S. Bavo, *jam dudum à vitiis abstinuisset, & si cui in juventute iniquus exstiterat; abunde compensâsset, ut mihi saltem persuasum est ex biographorum testimoniis.*

exaggerata sunt.

§ V.

§ V. Tempus, quo Sanctus perfectè se convertit, perperàm à variis assignari ostenditur.

Tempus perfectæ conversionis S. Bavonis

ADducta superiori § biographorum testimonia dubium nobis non relinquunt, quin S. Bavo *Adeltrudem vel Agletrudem filiam ducem & auctorem habuerit, ut à vita dissolutiore seu prava vitiorum consuetudine, tempore juventutis contracta discederet, ac prima conversionis fundamenta, vitaque sanctioris jaceret semina. Quapropter dum scriptores passim alii, de Agletrude silentes, conversionem ipsius uni S. Amando episcopo adscribunt, id non aliter accipiendum arbitramur, quàm de conversione completiore & perfectiore; quando Sanctus, conjuge è vivis sublata, & filia ad eam ætatem provecta, quâ se resque suas ipsa sine ulteriori Parentis præsidio regeret, decrevit tandem, quod diu animo conceperat, ad effectum perducere; mundo, inquam, prorsus valedicere, seque Dei solius servitio mancipare. Hoc autem ut circumspectiùs securiùsque exsequeretur, moderatorem praelegit S. Amandum; ad hunc se contulit; illi propositum suum pandit, vitæ anteactæ rationem reddidit, omnes conscientiæ anfractus aperuit, animæque nævos patefecit; ab illo consilium, auxilium, ac de præteritis noxis pœnitentiam sibi imponendam flagitavit; illo denique ductore, præstitit, quæcumque de hac perfectiore conversione fusè referuntur à biographis.*

ab anonymo non signatum, Theodoricus,

57 *Contigisse eam conversionem, dum S. Amandus versabatur Gandavi, testantur iidem biographi & admittunt recentiores omnes, sed hos inter ingens discrimen est in designanda ejus epocha. Vetustior anonymus, ubi illam narrat, nullam adjicit notam temporis; per decursum tamen, nominatim ubi tractat de Sancti obitu, eos offert cha-*

characteres chronologicos, ex quibus, si minùs determinatum annum, saltem propinquum conversioni tempus assequi valeamus. Characteres hosce non observârunt plerique recentiores usque ad proximè elapsum seculum, seu quòd carerent Vita illa vetustiore, seu potiùs quòd fucum ipsis fecerit recepta istis temporibus nec satis suspecta auctoritas Theodorici abbatis S. Trudonis. Nam is retinuit quidem dictos anonymi characteres chronologicos, sed infelici ausu annos adscripsit iisdem neutiquam consentaneos, sicque effecit, ut incautiores posteri à vera chronologia longè deflexerint. Præcipua errorum semina latent apud Theodoricum in Vita S. Bavonis *per Surium edita cap. 16 & 24. Primo loco post expositam* S. Bavonis *conversionem, & fusè deducta, quæ ipsam subsecuta sunt, gesta, dicit, illum precibus institisse apud S. Amandum & Florbertum, abbatem Gandensis monasterii, ut arcta specu includeretur, idque exsecutioni mandatum fuisse* quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentesimus vicesimus nonus Dominicæ Incarnationis. *Secundo loco obiisse illum tradit:* Calendarum Octobrium die primo, anno à conversione sua quadraginta dies minùs de tertio, Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo, Heraclio Romanum imperium, Martino universalem administrante Pontificatum.

58 *Anni tam expressè signati, quamquam adjunctis notis, prout patet in Martino Papa, qui Sedem Apostolicam non ascendit ante annum* 649, *& aliis postmodum proferendis, minimè consoni, fundamentum præbuêre, ni fallar, ut in Chronico Bavoniano gesta tum S. Amandi apud Gandavenses, tum Sancti nostri hoc ordine distributa sint apud Antonium Sanderum Rerum Gandavensium lib.* 4 *cap.* 3*:* Anno verò Domini nostri Jesu Christi DCVIII S. Amandus.... per Gallias prædicationis gratiâ clarescens, inque dicto castro Ganda primò verbum Dei prædicans, contrivit idolum Mercurii, & aram ejus subvertit, & ibidem ecclesiam construxit.... Anno verò Domini DCXI ecclesia Gandæ ab incredulis destruitur. Anno Domini *auctor Chronici*

DCX-

DCXIII ecclesia Gandæ auctoritate Aicharii Noviomensis episcopi & Dagoberti regis Francorum per B. Amandum reformatur. Eodem tempore insignis pater Aloinus, qui & Bavo... S. Amandum in dicto castro Gandæ adiit... præclarumque hoc inter cætera monasterium apud Gandam ad Scaldis & Legiæ confluentiam, eodem B. Amando promotore, in honorem B. Petri apostoli magnificè exstruxit egregiéque dotavit, quod ab eo postea S. BAVONIS nominatum est, excrevitque in magnum monasterium.

monasterii Gandensis, Sigebertus

59 Anno DCXVI ecclesia Ganda dedicatur Idibus Novembris in honorem S. Petri apostoli à S. Amando episcopo, qui clericos Deo servientes ibidem primò instituit & S. Bavonem, omnibus suis pro Deo erogatis, tonsura clericali insignivit. Anno DCXVIII S. Amandus in ecclesia Ganda, quam opibus præcipuè B. Bavonis fundaverat, amotis clericis secularibus simul viventibus ... catervam monachorum instituti sancti Benedicti aggregavit ac collocavit, quibus abbatem honorabilem virum nomine Florbertum...præfecit. Anno Domini DCXXIX sanctus Bavo per sanctum Amandum & venerabilem virum abbatem Florbertum conversus,... quinto Idus Novembris solitariè recluditur. Anno Domini DCXXXI ... in cœnobio Gandæ die primo Kalendarum Octobrium animam corpore exutam in manus Creatoris sui, lætantibus angelorum choris, efflavit. *Idem planè rerum ac temporum ordo servatur in brevi Chronico nostro Gandensi Ms. cui is titulus præfixus est :* Sequitur quasi continentia asserum Paschalium, hujus ecclesiæ Gandensis, & totum ego Oliverius correxi diligenter cum Chronicis anno Domini MCCCCXXXVII : *sed & juxta eumdem ferè ordinem epochas suas fixerunt scriptores alii. Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum 614 :* Allowinus etiam, qui & Bavo, per eum (*S. Amandum*) ex prædone (*revoca in memoriam dicta num. 53, 54 & 55*) conversus & Gandavi solitariè reclusus, sanctitatis exemplum erat

rat omnibus. *Proximè autem ante annum 631 :* Obiit sanctus Bavo. *Hoc ipsum habet etiam Albericus in Chronico ad annum 630.*

60 *In Brevi Chronico Elnonensi S. Amandi, quod productum ad annum usque 1223, editum est à Martenio & Durando tom. 3 Anecdotorum col. 1391, sic habetur ad annum 616:* Dedicatio ecclesiæ S. Petri in GANT à S. Amando; *sic autem ad annum 629 :* S. Bavo convertitur & à B. Amando baptizatur. *Ibidem col. 1411 in Lobiensi Chronico, quod à variis continuatum est usque ad 1641, sic scribitur ad annum 629 :* Obiit S. Bavo. *Col. 1454 Chronicum Tornacense S. Martini, quod definit anno 1099 hæc habet ad annum 631 :* Obiit S. Bavo, qui & Allowinus dictus est. *Postremum hunc annum haud dubiè etiam indicatum voluit Trithemius de Viris illustribus lib. 3 cap. 63, quamvis calami vel typi mendo positus sit millesimus pro sexcentesimo, ut sequitur :* Moritur (*S. Bavo*) anno Domini millesimo trigesimo primo, prima die mensis Octobris. *Eidem anno 631 Sancti obitum illigârunt auctor Officii veteris Gandensis, Molanus in Natalibus & in chronica Recapitulatione Sanctorum Belgii, Sanderus in Hagiologio Flandriæ & alii : at, quia Sigebertus videbatur ipsum retulisse ad 630, hunc quoque signârunt alii, ut Meyerus in Chronicis Flandriæ, alii hunc vel sequentem, quos inter Baronius in Annotatis ad Martyrologium Romanum & Miræus in Fastis Belgicis. Denique Theodorici abbatis & Sigeberti auctoritas tam generaliter hîc admissa fuit, ut neminem hactenus repererim scriptorem ad annum usque 1640, qui dictum obitum distulerit ultra annum trigesimum primum.*

& alii vitiosis calculis determinârunt,

61 *Sed post annum 1640 tam evidentia ex antiquis & fide dignioribus eruta sunt in contrarium testimonia, ut omnis cùm Theodorici tum reliquorum mox allatorum scriptorum auctoritas penitus deciderit, & eorum calculi non minùs generaliter fuerint repudiati, quàm antè fuerant recepti. Primus & præcipuus, qui calculos istos operosè*

ut probatur primò

discus-

discussit, & adductis documentis ac rationibus convulsit, fuus Henschenius noster tom. 1 Februarii in Commentario prævio ad Acta S. Amandi. Contendit autem istic Henschenius, S. Amandum ad Gandenses non pervenisse ante annum 629, idque probat § 10 Commentarii prævii ex Vitis illius, quas ibidem quinque numero excudit, ac præ ceteris ex ea, quam à Baudemundo, S. Amandi discipulo ac dein abbate Blandiniensis cœnobii, exaratam primo loco exhibuit. Quæstionem primùm instituit huc non pertinentem de anno natali S. Amandi; dein ex dicto æquali biographo textus aliquot adducit, unde certò constet, ubi locorum degerit idem Sanctus usque ad annum 626 vel 627.

62 *Textus hîc necessarios describo:* Amandus igitur sanctissimus atque religiosissimus Aquitaniæ partibus haud procul à maris Oceani litore ex Christianis atque inclytis parentibus editus puer est.... Sed cùm jam adolescentiam transiens, in robur migravit virile.... patriam parentesque relinquens, ad Ogiam insulam.... portum monasterii petiit; ibique à fratribus spiritualibus magno receptus est gaudio.... Deinde.... cœpit pater ejus blandis eum sermonibus irretire, ut quantociùs de monasterio egrederetur & rursus secularem assumeret habitum.... relicto solo parentibusque, Turonis ad sepulchrum sanctissimi petiit Martini.... Cúmque ab oratione (*ibidem fusa*) surrexisset, statim comam capitis sui abscidit, adeptusque clericatûs honorem, omnem gratiam transcendit in clero. Post hæc verò ab abbate ipsius loci & à fratribus benedictione percepta, civitatem Bituricas ad sanctum petiit Austregisilum, qui tunc in Dei rebus magnificus atque insignis habebatur,... ab eo & ab ejus archidiacono, sanctissimo videlicet Sulpitio,... clementissimè susceptus *est, qui illi* cellulam... construi fecerunt, in qua... tribus fermè militans lustris à vino & sicera omnino abstinuit. *Hactenus cap. 1 Vitæ S. Amandi Baudemundus, cujus aliorumque biographorum verbis stabilis Henschenius chronologiam à nativitate ejusdem Sancti*

ex serie

cti usque ad annum Christi 627, ut videre est citato loco.

63 *Ad præsens institutum sufficit, quòd ex iis textibus clarè pateat, S. Amandum ex parentum domo rectà perrexisse in Ogiam, insulam in finibus Pictonum è regione Rupellæ positam, & Reaco insulæ, vulgò S. Martini, propinquam: hic commoratum esse, donec, ut à parentum molestiis se liberum præstaret, Turones adiit, atque inde non aliò divertisse, quàm ad Bituricensem civitatem, ubi episcopatum gerebat S. Austregisilus, quod & expressè notant ceteri S. Amandi biographi, in aliis pariter, quoad gestorum seriem Baudemundo consoni, præter anonymum Aquitanum, secundo loco datum, qui S. Amandi ex Ogia in Turonensem civitatem, secessum silentio præteriit, ipsumque ex Ogia rectà deduxit Bituricas, fortasse quòd mora apud Turonenses admodum brevis fuerit. Quidquid sit, locus non est ullus vel suspicandi, quòd ad illud usque tempus S. Amandus Gandavum se contulerit, id est, usque ad annum 612, ante quem S. Austregisilus Bituricensem cathedram non ascendit, ut dilucidè monstravit Henschenius citato tom.* I *Februarii, repetiitque tom.* V *Maii ad diem mensis* XX, *S. Austregili memoriæ consecratum, atque admiserunt eruditi passim omnes, Cointius, Mabillonius, Pagius, Dionysius Sammarthanus &c. Atqui S. Amandus Bituricis in cella sibi à S. Austregisilo constructa vixit* tribus fermè lustris *juxta Baudemundum; juxta anonymum Aquitanum* annis quindecim; *juxta Milonem in Vita metrica* quindenis annis; *juxta alios duos biographos* annis ferè quindecim; *igitur dato etiam, quòd primo anno episcopatûs S. Austregisili Bituricas venerit S. Amandus, non deseruit civitatem illam nisi anno 627, ut sentit Henschenius, vel saltem 626, quæ opinio est aliorum, annos quindecim incompletos numerantium. Sed leve istud discrimen nihil officit fini, quem hac referendo intendimus.* *chronologica*

64 *Admittunt enim omnes, S. Amandum, ex Bituricensi cella Romam profectum esse, hinc reducem in Gallias ordinatum fuisse episcopum, ac tum primùm prædicâsse* *gestorum S. Amandi*

gentibus Euangelium, utpote quæ dilucidè etiam tradit Baudemundus, post Verba ex ipso postremò recitata mox inquiens: His ita gestis, ... incidit cogitatio, ut ad limina apostolorum Petri & Pauli properare deberet .... Romam pervenit... ibique ... diebus ecclesiarum Dei circuibat loca, nocte verò ad sancti Petri revertebatur ecclesiam. *Donec tandem ab apparente illi S. Petro monitus est*, ut in Gallias ad prædicationem exercendam reverti deberet... feliciter remeavit in Gallias. Cùm interim paucis pòst transactis diebus coactus à rege ac sacerdotibus episcopus ordinatus est. Acceptoque pontificatûs honore, gentibus verbum euangelizare cæpit Domini. *Henschenius, qui iter Romanum fixerat anno 627, episcopalem S. Amandi ordinationem distulit in annum circiter 628, tantum ratus exigi temporis intervallum, ut Sanctus & iter istud perficeret & reversus regi ac episcopis sic innotesceret, ut ad episcopalem dignitatem cogeretur.*

episcopi, ex qua plures alii

65 *At alii laudati eruditi omnia peracta opinantur eodem anno, quo juxta ipsos Bituricis Romam peregrinatus est, puta 626: quia nempe ejus ordinatio in variis Martyrologiis adscribitur septimo Kalendas Novembris, sive diei* XXVI *Octobris, isque dies incidebat in Dominicam dicto anno 626. Utri rectiùs statuerint, non disquiro, nec reliquam prosequor gestorum S. Amandi seriem, per eosdem scriptores operosè discussam. Sufficiat hîc notâsse, neminem eorum eruditorum, quomodocumque gesta S. Amandi, consecratione episcopali posteriora, volverit ordinaveritque, tempus invenisse ante annum 631 ad figenda monasterii Gandavensis, postea à* S. Bavone *appellati, primordia. Quid enim, his positis ac tam evidenter probatis recta chronologiæ fundamentis, ultrà requiri queat, ut mox quivis deprehendat, in Theodoriciana* S. Bavonis *Vita, in Chronico Bavoniano, & aliis, quæ iis congruunt, scriptorum assertis, tot errores latère, quot de gestis SS. Amandi*

mandi & Bavonis *usque ad annum* 631 *epochæ adstruuntur?*

66 *Erronea igitur sunt, quæ adstruit chronista, anno* 608 *à S. Amando Gandavi prædicatum fuisse Evangelium; anno* 611 *ecclesiam, quam ibidem erexerat, fuisse eversam ab incredulis; anno* 613 *eamdem esse restauratam auctoritate* Aicharii Noviomensis episcopi & Dagoberti regis Francorum; *qui posterior error de novo se prodit ex adjunctis episcopo & rege; Aicharii quippe seu Acharii episcopatûs initium passim non statuitur ante annum* 621; *Dagobertus certè rex Austrasiæ non fuit ante* 622, *nec monarcha ante* 628. *Erronea rursum sunt, quæ idem ad eumdem annum habet de adventu* S. Bavonis *ad S. Amandum Gandavi commorantem; de dedicatione ecclesiæ Gandavensis, similiter signata in Elnonensi Chronico ad annum* 616; *de amotis inde clericis ac substitutis monachis ad* 616; *quæ omnia posteriora sunt anno* 626, *& pleraque etiam anno* 631; *quale etiam est, quod tam ipse quàm Theodoricus factum esse affirmant anno* 629 *de inclusione* S. Bavonis *in cella monasterii Gandavensis per S. Amandum & Florbertum abbatem monasterii, quo non exsistebat monasterium, nedum abbas præerat Florbertus, ipsi tantùm præpositus quinquennio circitèr postquam illud conditum esset; juxta ipsiusmet chronistæ Bavoniani calculos.* *eorumdem errores palàm fiunt;*

67 *Tot erroribus addi & ex digesta jam vera S. Amandi chronologia refutari posset is, quem consequenter commiserunt Theodoricus, & chronista Gandensis, adoptâruntque omnes, quos novi, scriptores ante seculum decimum septimum, signantes obitum* S. Bavonis *anno* 630 *vel* 631. *Verùm error iste solidiùs etiam nec minùs evidenter refutabitur ex nota chronologica, quam subministrant biographi nostri, quamque retinuerunt Theodoricus, chronista Bavonianus, & auctor Officii veteris ecclesiæ cathedralis Gandensis, non advertentes, quantùm ea adversaretur calculis suis de Sancti obitu. Nota ista his verbis comprehenditur apud vetustiorem anonymum num.* 28: Sanctam animam *secundò ex Gestis*

nimam carne solutam die primo mensis Octobris reddidit (*S. Bavo*) omnipotenti Domino; ... statimque virgini beatissimæ Gerthrudi cum aliis virginibus secum commorantibus, longiùs à se positis, spiritus ipsius apparens, jubet sibi vestimenta mitti ad sepeliendum corpus suum. *Istis versibus apud poetam nostrum num.* 45.

Exsufflans animam carnali fasce solutam
Perpetuò celsis victuram tradidit astris;
Moxque Dei famulæ Geretrudi nomine dictæ
Spiritus apparens suggessit talia, dicens:
Ne tu, virgo, meis, quæ polles actibus almis,
Mittere condendis tardes velamina membris.

Paucioribus his apud Theodoricum: Apparuit autem felix ejus anima in ipsa exitus sui hora longè manenti sanctæ virgini Gertrudi, petens, ut mitteret linteamina, condendo funeri necessaria. *Illis denique apud Chronistam:* Apparuit autem felix ipsius anima in ejus egressu salutari beatissimæ Gertrudi virgini, abbatissæ Nivellensis cœnobii, jubens sibi vestimenta ad sepeliendum corpus suum transmitti.

S. Gertrudis virginis

68 *Vivebat igitur inter virgines Deo sacras S. Gertrudis, ut prioris anonymi verba judicare nos sinunt, vel ut expresiè asserit chronista, jam tum abbatissa præerat Nivellensi cœnobio, cùm* S. Bavo *obiit, atque hinc studiosus lector, in memoriam revocans dicta superiùs de nativitate ejusdem Sanctæ, facilè apprehendere incipiet errorem, quem refellendum suscipimus. Gertrudis namque, ut sequitur ex computo Henschenii in Exegesi præliminari ad tom.* III *Aprilis, nata est tantùm anno circitèr 626, eaque hodiedum communior sententia est eruditorum adversùs nonnullos, & hos inter fuerat olim ipsemet Henschenius, qui nativitatem illam differunt in annum 631 vel sequentem & juxta quos proin nata esset sub idem tempus, quo defunctum esse* S. Bavonem, *tradit cum sectatoribus suis Theodoricus. Sed his missis, insistamus communiori nunc sententiæ, figamusque nativitatem 626; quinquennis fuerit dumtaxat 631, quando*

quando juxta Theodoricum, Chronistam Bavonianum & alios mortuus est S. Bavo. *Hæc autem componi non posse cum ipsorummet ac biographorum nostrorum textibus num. præcedente allatis perspicuum est. Prosequamur ergò paucis S. Gertrudis chronotaxim, donec eam cum virginibus habitantem seu abbatissam Nivellensis cœnobii reperiamus.*

69 *Gertrudis in aula parentum degit usque ad obitum genitoris sui B. Pippini de Landis; quando numerabat ætatis annum decimum quartum: prout omnes intelligunt sequentia biographi ipsius coævi verba apud nos tom. 2 Martii pag.* 594: post annos verò quatuordecim cùm pater ejus Pippinus de hac luce migrâsset, matrem (*B. Ittam seu Idubergam*) in viduitate secuta est, eique in obsequio atque in Dei mandatis sobriè & castè serviebat. *Pertigimus itaque ad annum* 640, *cui ob alia etiam argumenta Pippini mortem innectunt Henschenius in memorata Exegesi, Valesius, Cointius, Mabillonius & recentiores passim reliqui, excepto Pagio, qui anno præcedenti innectendam censet. Vixit cum filia Gertrude aliquanto tempore vidua Pippini Itta, priusquam, auctore S. Amando, Nivellensis cœnobii fundamenta jaceret, eidemque filiam abbatissam præficeret. Audiamus denuo huc facientia coævi S. Gertrudis biographi verba:* Cùmque quotidie supradicta materfamilias (*B. Itta*) tam de se quàm de sua orphana filia, quid esset factura, cogitaret: adveniens vir Dei Amandus episcopus.... rogabat, ut monasterium.... construeret: quæ statim ut intellexit ignotæ rei notitiam ad salutem animarum pertinentem, sacrum velamen accepit & semet ipsam Deo tradidit, & omnia, quæ habebat.

chronologicè deductis,

70 *Interserit hîc auctor nonnulla de persecutionibus & injuriis, quas ob sanctum institutum pia mater cum filia Gertrudē perpessa est, ac tum prosequitur:* Ut violatores animarum filiam suam ad illecebras hujus mundi ac voluptates per vim non raperent, ferrum tonsoris arripuit & capillos sanctæ puellæ adinstar coronæ abscidit... Dein-

cui abbatissa

Deinde misericors Deus... adversarios ad pacis concordiam revocavit. Cessârunt jurgia... Mater... filiam... Gertrudem sacerdotibus Domini tradidit ad accipiendum sacrum velamen cum sodalibus suis & sancto gregi cœnobitarum, Christo ordinante, præesse constituit. *In annum posterioris hujus facti, nempe consecrationis vel sacri velaminis impositionis, non inquisivit Henschenius ad diem* XVII *Martii, monuit tamen, apud Molanum in additionibus Usuardinis & in Indiculo ac Natalibus Sanctorum Belgii referri ejus memoriam ex proprio Nivellensi Martyrologio ad diem secundum Decembris his verbis :* Nivellæ consecratio S. Gertrudis virginis. *Eodem die inscribitur similiter Florario nostro Ms. Sanctorum, eodemque factam esse, tradit Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis.*

Nivellensis parthenonis

71 *Diei mensis annum adjunxit Fisenus* sexcentesimum quadragesimum septimum; *ob eam verisimillimè causam, ob quam ad dictum annum hæc notat Cointius in Annalibus num.* 3 *:* Hoc anno Gertrudis virgo, Grimoaldi soror, Nivellæ benedicta est in abbatissam quarto Nonas Decembres die Dominico, littera Dominicali G, ut Bucherius & Malebrancus observârunt. *Illud ipsum argumentum adhibuit Mabillonius, ut consecrationem S. Gertrudis referret ad annum* 647*, estque hæc etiam Labbei ac aliorum communissima hodiedum sententia. Porrò si cui hujus sententiæ fundamentum, desumptum à die consecrationis notato in prælaudatis Fastis, sat solidum non appareat, ut omnino certam faciat, cùm sæpe contingat, Sanctorum natalitia, ordinationes, consecrationes & hujusmodi ecclesiasticas cæremonias alio die Fastis annotata reperiri, quàm quo verè facta sunt, consideret is, nihil quoque solidæ saltem rationis afferri posse, quod citiùs consecrationem collocare nos cogat; esse autem, ne id faciamus, argumentum omnino probabile, sepositâ etiam qualicumque Fastorum auctoritate.*

moriens apparuit Sanctus.

72 *Argumentum illud deducimus ab ætate S. Gertrudis; quæ cùm anno circiter* 626 *nata tantùm sit, anno* 647 *nume-*

merabat à nativitate vigesimum vel vigesimum primum. Admodùm verisimile autem est, ipsam hac ætate minorem consecratam non fuisse Nivellensis parthenonis abbatissam. Fallar, nisi hoc idem intelligendum præbeat coævus ipsius biographus cap. 2, ubi referens, quòd S. Gertrudis sibi in dicto parthenone postmodùm substituerit abbatissam Vulfedrudem neptem suam, non frustra addit : Tunc ET IPSA sacrata puella Vulfedrudis vigesimum ætatis annum habebat: quæ ex antiquo Francorum genere & ipsa edita fuit. *Quasi dicat Vulfedrudem, eodem, quo S. Gertrudem, genere prognatam, tunc eamdem quoque circitèr ætatem habuisse, quam habuerat S. Gertrudis, cùm sacrum velum accepit & consecrata est abbatissa. Addi posset confirmationis gratiâ, quòd S. Amandus verisimillimè esset episcopus Trajectensis, dum Nivellam, tunc Trajectensi sedi subditam, ad B. Ittam venit, quæ Henschenii sententia est fundata in Actis S. Modoaldi, excusis apud nos ad diem* XII *mensis Maii : ubi legitur de B. Itta :* Secundum vitans matrimonium... à S. Amando Trajectensi episcopo sacrum velum sanctæque religionis habitum suscepit. *At S. Amandus tribus tantùm annis, id est, 647 & duobus sequentibus, ut mox dicam, sedem istam occupavit, igitur illo temporis intervallo facta sunt, quæ narrantur de B. Itta & S. Gertrude. Sed hæc ultrà morari nos non debent, quibus sufficienter probatum est,* S. Bavonem *vixisse ad annum certè 647, cùm mox ab obitu apparuerit S. Gertrudi, jam sanctimoniali sive abbatissa.*

§ VI. Chronologica gestorum Sancti distributio, à Cointio & Pagio adstructa, refellitur.

Cointii chronologica gestorum distributio

P*ositis fundamentis, quibus constet*, S. Bavonem *diutius in vivis superstitem fuisse, quàm scripserant Theodoricus abbas, Chronista Bavonianus, horumque asseclæ usque ad medium ferè seculum decimum septimum, & de quibus convenit inter recentiores eruditos, discutienda nunc venit quæstio, quam iidem eruditi movent super anno perfectæ ipsius conversionis seu accessûs ad S. Amandum, & reliqua serie chronologica usque ad felicem Sancti nostri obitum; de iis quippe inter ipsos controvertitur. Cointius dictam seriem in hunc modum disposuit.* S. Bavo, *mortua uxore, nuntium mundo remisit, Gandavum perrexit & à S. Amando clericatûs ordinem suscepit sub annum* 631, *cùm esset* paulò major quinquagenario*: nempe nativitatem ejus fixerat Cointius anno* 578. *Dein multis annis adhæsit comes assiduus S. Amando & in eremum secedens, factus est anachoreta* 639. *Gandavum reversus anno* 647, *cellulam in monasterio sibi exstructam inhabitavit* quatuor ferè menses. *Denique ergastulo inclusus* quinto Idus Novembris, ibique secundo pòst anno vitam clausit Calendarum Octobrium die primo.

improbatur,

74 *Ita ille sparsim ad annos hîc expressos, ad quos præcipua Sancti gesta recitat ex Vita per Theodoricum conscripta & ad annum* 649, *quo electionem S. Amandi ad episcopatum Trajectensem statuit atque his præmissis:* Amandus .... exequias sancti Bavonis, hoc anno Kalendis Octobribus mortui, celebravit. Ultimum fuit operum apud Gandam gestorum ante susceptum episcopatum Trajectensem, *his, inquam, præmissis, mortem ac sepulturam*

turam S. Bavonis *describit verbis ejusdem Theodorici. Sic quidem errores chronologicos in Vita Theodoriciana & Bavoniano Chronico cubantes eatenus correxit, quatenus manifestè adversabantur apparitioni* S. Bavonis *S. Gertrudi abbatissæ, ab ipsomet Theodorico & ab aliis assertæ, sed in reliqua rerum dispositione chronologica neminem, quem novi, eruditum sectatorem nactus est præter Pagium, qui annum mortis à Cointio signatum aliam tamen ob causam admisit, sed reliqua diverso prorsus ordine digessit.*

75 *Anno* 649 *determinatè affixit obitum Cointius, quia secundùm calculos BaVoniani Chronici vivere desiit Sanctus anno decimo tertio Florberti abbatis, cujus initium ipse retulerat ad* 636; *præcedentia verò vitæ gesta ordinavit, prout temporum intervalla in eodem Chronico servata, collataque cum Vita Theodoriciana exigere videbantur, quamquam annos in utrisque notatos constanter deserat propter dicta de SS. Amando & Gertrude, propter quæ Henschenius antè non modò annos, verùm etiam temporum intervalla neglexerat in Commentariis ad Acta SS. Amandi & Gertrudis præviis, sicque propiùs accesserat ad epocham conversionis* S. Bavonis, *quam postea confecerunt alii ex Vita anonymi nostri vetustioris, ab Henschenio & Cointio non visa. Illorum præcipui sunt Mabillonius & Pagius, Verba autem, quibus nituntur, præcipua ista sunt:* Igitur sanctissimus atque religiosissimus vir Domini Bavo post pœnitentiæ confessionem, quam à beato Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam, quam explevit, Domino annuente, sagaci studio, mirifico affectu in hoc seculo propter regnum Dei * militavit.

quia non congruit Vitæ vetustiori ab ipso non visæ.

* *al.* cælorum

76 *Ista periodo indicari putant laudati Mabillonius & Pagius totum, quod fluxit temporis spatium à* S. Bavonis *conversione usque ad felicem obitum; proinde everti longam illam annorum seriem, quam inter utrumque statuit Bavonianus chronista, quamque ex collatione hujus cum Vita Theodoriciana modo suprà exposito distribuerat Cointius.*

Pagius ex textu vetustioris Vitæ,

Sed diversimodè videntur intellexisse verba. Mabillonius enim in Annalibus ad annum 650 *ita scribit :* Post annos tres à confessione Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam sanctus Bavo rigidissimæ pœnitentiæ præmium in cælo consecutus est: *quibus, si sensum satis assequor, innuit tribus annis completis addendos dies quadraginta. Pagius contra existimat triennio completo defuisse dies quadraginta, ac opinionem suam firmat testimonio Theodorici, cujus textum à Surio vel à librario vitiatum & vix explicabilem dixerat Mabillonius, & quem ipse Pagius addita una voce, per librarium omissa, conformem contendit textui anonymi vetustioris.*

collato cum verbis

77 *Textus Theodorici hic est :* Facta est (*S. Bavonis*) in æternitatis honorem gloriosa assumptio Kalendarum Octobrium die primo anno à conversione sua quadraginta dies minùs de tertio. *Corrigit autem ipsum Pagius adjecta voce* secundo, *legitque* anno secundo à conversione sua &c., *ita ut sensus sit, desideratos fuisse dies quadraginta ad complendum triennium. Hanc fuisse mentem Theodorici persuasum est & mihi, præsertim cùm eumdem sensum admittant verba anonymi vetustioris : sed an, his positis, sequatur, quod vult Pagius, nunc dispiciendum. Præmittantur ad faciliorem intelligentiam ipsamet ejus verba.* Hæc ultima sententia quoad Bavonis mortis annum (*Christi* 649 *à Cointio allata superiùs de causa notatum*) ex collatione anonymi cum Theodorico abbate certa redditur ; & ex collatione utriusque constat, sanctum Virum die nona mensis Novembris anni sexcentesimi quadragesimi sexti, qui præcessit pontificatum sancti Amandi in sede Trajectensi, conversum esse : die nona mensis Novembris seu quinto Idus Novembris anni sexcentesimi quadragesimi octavi reclusum esse, annoque sexcentesimo quadragesimo nono, mensis Octobris die prima spiritum Deo reddidisse. *Hic confert Pagius modo suprà dicto correctum Theodorici textum cum textu anonymi,*

unde

unde concludatur, obiisse S. Bavonem, *non expleto triennio post conversionem.*

78 *Tum probaturus præmissa determinatis annis conversionis, inclusionis ac mortis, adducit alterum Theodorici textum, qui sic habet:* Accersito dehinc (*post varia nempe mirabilis pœnitentiæ opera*) sancto pontifice Amando, & venerabili abbate Floreberto, non modò pedum, sed & totius macerati corpusculi integram reclusionem obsecrat & vix aliquando impetrat.... Data die evocato clero & populo, cum crucibus & thymiamateriis, universoque ecclesiastico apparatu ad reclusionis cellulam convenitur & sancti pontificis manibus hostia Christi Bavo, teste ecclesia, sepelitur magis, quàm recluditur quinto Idus Novembris. *Post hæc subsumit Pagius:* Ad rem, quæ novo exemplo, clero populoque congregato, solemni ceremonia, festivoque ritu peracta, alius dies quàm Dominicus delectus non est, ut illius temporis mos ferebat. Quare cùm anno DCXLVIII dies V Idus Novembris, seu dies nonus ejusdem mensis in Dominicam inciderit, eâdem S. Bavo ex præcipuis Hasbaniæ proceribus unus, reclusus est & post annum, diebus quadraginta exceptis, non verò post biennium, ut volunt Henschenius & Cointius citati, die prima Octobris anni DCXLIX ad cælestem vitam transiit, ideoque conversio ejus contigit die nona mensis Novembris anni DCXLVI & uno eodemque die conversus & reclusus fuit, commodéque cecidit, ut anno DCXLVIII idem dies cum Dominica concurrerit.

Theodorici pro arbitrio expositis, mutatis

79 *Verum est, quòd, verbis anonymi ac Theodorici ad mentem Pagii acceptis, statui possit* S. Bavonis *conversio die* IX *Novembris. Sed miror, virum eruditum adeò confidenter affirmare, ex utriusque textus collatione certam fieri sententiam suam, figentis obitum anno* DCXLIX. *Nihil profectò eò conducens habet anonymus præter spatium temporis, conversionem & obitum, ac hujus diem, signatum* I *Octobris. Cetera igitur emendicanda sunt à Theodorico, aucto-*

auctore nimirum, qui, judice Pagio, rerum tam à Bavone, quàm ab Amando, eorumque coævis gestarum chronologiam plurimùm perturbavit, *& cujus computum passim rejicit idem Pagius. Theodoricus Sancti reclusionem expressè collocat* quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentesimus vigesimus nonus Dominicæ Incarnationis: *Pagius eodem mensis die, sed anno* 648. *Theodoricus mortem alligat anno* Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo, *biennio ferè post reclusionem: Pagius anno* 649, *non uno post illam completo; atque hîc quidem corrigit Henschenium & Cointium; quasi verò biennium ferè, quod & ipsi statuunt inter reclusionem ac mortem, non deprompsissent ex Theodorico & Bavoniano Chronista, nec in hos primùm cadere debuisset, siqua facienda erat, correctio.*

& correctis, suam chronotaxim

80 *Itaque ex Theodorici computo nihil non correctum, seu potiùs pro arbitrio immutatum, ad firmandam sententiam suam retinuit Pagius præter diem reclusionis, ad quam, si tanto apparatu peracta sit, credi potest electum fuisse diem Dominicum. At quis revelavit Pagio, Theodoricum, qui in omnibus ex anonymo non desumptis notis chronologicis aberravit, falsum non esse, dum reclusionem affixit* quinto Idus Novembris, *vel saltem à librario notam hanc non fuisse corruptam? Dixi,* Si tanto apparatu peracta sit reclusio, *quia cùm nec de die, nec de reclusione per S. Amandum facta meminerit noster anonymus, dubitari potest, an convocatio illa cleri & populi, ceteraque relata ceremoniæ non sint totidem commenta, & ad rei splendorem augendum adjecta per Theodoricum ornamenta, sicque dubitari etiam, an electus fuerit ad reclusionem Dominicus dies, in quo ad determinandos annos consistit omne robur argumenti à Pagio formati: imò admodùm verisimile mihi est, ne ipsum quidem S. Amandum anno* 648 *Gandavi versatum esse, aut interfuisse, si tum facta esset, reclusioni. Is enim, ut ad diem* VI *Februarii probatum est ab Henschenio admissumque à Pagio & aliis nunc communiter*

ter, S. Joanni Agno, xxv Julii anni 646 defuncto, successor datus est in Trajectensi sede episcopali. Hanc autem diœcesim per triennium ferè, quod terminatur passim annis 647 & duobus sequentibus, tanto studio ac labore excoluit, ut nisi alius meliorque testis producatur, non facilè crediturus sim, ipsum excurrisse interea Gandavum. Legantur Baudemundi coævi & aliorum S. Amandi biographorum verba, quæ citat Henschenius § xi Commentarii prævii, de cura ipsius episcopali, dum Trajectensem diœcesim percurreret.

81 *Denique omnibus ritè perpensis, debilius invenio illud Theodorico fultum Pagii argumentum, quàm ut* controversiam, quæ inter eruditos de anno mortis Bavonis versatur, tandem dirimat, *ut persuasum voluit auctor ille, certamve reddat sententiam de affigenda eadem morte anno 649. Sed numquid non suspicari licet, ipsimet tam certam non fuisse, quàm confidenter pronuntiaverit? Etenim non contentus priore illo argumento, subjunxit aliud, quod primo intuitu speciem aliquam auctoritatis præ se fert, sed attentiùs consideratum revera nullam habet. Demus & illud integrum. Post verba num. 78 citata mox pergit:* Sed sive diei conversionis tantùm, vel ejusdem & feriæ primæ simul in hac reclusione ratio habita fuerit, hæc alio anno peracta non est, quàm jam à nobis memorato (*Christi sexcentesimo quadragesimo octavo.*) Ex quinque enim auctoribus Vitæ S. Amandi, quorum scripta repræsentat Henschenius citatus, duo de sancti Bavonis conversione per sanctum Amandum operata non loquuntur; alii tres, nempe Milo monachus Elnonensis lib. 2 cap. 3 num 12: Philippus abbas Bonæ-spei cap. 3 num. 30, & Harigerus abbas Lobiensis cap. 43 num. 7, de ea verba faciunt, & postea, narratis aliquibus aliis sancti Amandi gestis, de hujus ad episcopatum Trajectensem evectione disserunt. Quamobrem cùm anno sexcentesimo quadragesimo septimo hanc sedem adeptus sit, anno, qui istum

certam dicit, non probat. Nihilo plus

istum antecessit, sanctum Virum ad pœnitentiam adduxerat.

effecit argumento

82 *Vis argumenti pendet à modo, quem in rebus narrandis servârunt laudati tres biographi S. Amandi; an videlicet singula gesta secundùm ordinem temporis, quo contigêre, retulerint, nec ne: si sic, admissis nonnullis à Pagio antecedenter positis, valet ratiocinium; sin minùs, nihil evincit. Ad hoc prævie attendendum fuerat, ne, si talis ordo temporum servatus non sit, uti servatum non fuisse, mox fatebitur Pagius, simili ratiocinio, ex iisdem auctoribus desumpto, concutiatur totum ipsius systema Bavonianum. Producamus exemplum. Laudati tres biographi postquam citatis locis de conversione* S. Bavonis *verba fecerunt, narrant nonnulla alia S. Amandi gesta; dein Milo lib.* 3 *cap.* 2 *&* 3; *Philippus abbas cap.* 4; *Harigerus cap.* 44, *apud Henschenium num.* 10, *de S. Amandi exsilio propter reprehensum Dagobertum regem, deque Baptismo per ipsum collato Dagoberti filio S. Sigeberto differunt.*

ex Actis S. Amandi desumpto.

83 *Utatur modò quis Pagii ratiocinio & iisdem ad materiam accommodatis verbis inferat:* Quamobrem cùm anno sexcentesimo vigesimo octavo exeunte, aut sequentis initio in exsilium missus sit (*Amandus*) anno sexcentesimo trigesimo S. Sigebertum baptizaverit (*quæ ipsius Pagii & aliorum hodieque sententia est*) ante dictos annos sanctum Virum ad pœnitentiam perduxerat: ergo nec anno DCXLVI conversus est S. Bavo; nec reclusus DCXLVIII; nec DCXLIX mortuus. *Quid reponat, ut elabatur Pagius? Priorem sequelam, suæ chronologiæ tam apertè adversantem, non admittet; dicat igitur, fidendum non esse ordini ab ipsis servato, indeve calculum deducendum, quia, ut ipse monet ad annum* 632 *num.* 4, tardiùs scripsêre (*Baudemundo S. Amandi biographo coævo*, qui plurima omisit) SÆPEQUE *res* PRÆPOSTERE narravêre. *Hoc, inquam, dicat, sed simul secundi argumenti sui, ab ordine per eosdem in rebus narrandis servato, unicè petiti debilitatem*

bilitatem agnoscat. Nobis quidem nihilo magis aptum apparet ad controversiam dirimendam, aut certam reddendam Pagii sententiam, quàm primum ejusdem argumentum, quod quàm infirmum sit, satis ostensum opinamur. Procedimus ad alios.

§ VII. Examinatur Mabillonii Henscheniique sententia de anno conversionis & mortis Sancti, isque anno circitèr 654 mortuus statuitur.

Mabillonius statuens

M*Abillonius Seculo 2 Benedictino pag.* 403 *in Annotatis ad Acta* S. Bavonis *vetustiora, ita opinionem suam exposuit:* Annum, quo S. Bavo ad Superos migravit, non facile est definire. Si in numeris lapsus non est auctor sive librarius, Bavo POST POENITENTIÆ CONFESSIONEM, QUAM A S. AMANDO PONTIFICE PERCEPERAT, ANNIS TRIBUS PRÆTER QUADRAGINTA DIERUM ABSTINENTIAM superstes fuit: suprà num. 15. Ad meliorem frugem adeóque ad pœnitentiam adductus est, dum Amandus, Trajectensi cathedræ impositus, Hasbaniensem pagum, Trajectensibus contiguum, Bavonis natale solum, prædicatione illustrabat. Amandus sedem Trajectensem anno DCXLVII iniisse videtur: post triennium deseruit, & suos Gandenses revisens, Bavonem secum adduxit, eumque monachum factum ad insulam, Chavelaus dictam, Euangelii disseminandi gratiâ anno DCLI comitem habuit. Bavo deinde variis monasteriis perlustratis, Gandam rediit, ibique reclusus vixit usque ad obitum, qui anno DCLIII contigisse videtur. *Hæc Mabillonius, qui cùm postea videatur vacillâsse, pauca ad ejus istam opinionem observanda differimus, donec proposuerimus, quo pacto gesta eadem ordinaverit in Annalibus.*

conversionem S. Bavonis,

85 *Sancti nostri conversionem seu primum à morte uxoris accessum ad S. Amandum narrat anno* 647, *mortem anno* 650 post annos tres à confessione S. Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam; *prout interpretatur anonymi vetustioris sensum. Non affirmat tamen Mabillonius, istis determinatè annis factam esse conversionem; nec si affirmaret, placeret opinio: quia cùm juxta antè dicta S. Amandus S. Joanni Agno, die* XXV *Julii anni* 646 *defuncto, in episcopali cathedra Trajectensi successerit, eamque tenuerit ferè triennio, quod terminatur passim annis* 647 *& duobus sequentibus, nec interea temporis verisimiliter Gandavum excurrerit S. Amandus, sequeretur etiam verisimillimè, conversionem istam contigisse, quo tempore S. Amandus versabatur in diœcesi sua Trajectensi, maximè si exeunte anno* 646 *vel initio sequentis episcopatum illum susceperit, ut contendit Pagius. Sed illud ipsum sibi persuasum fuisse, apertiùs indicat Mabillonius verbis primo loco datis, ad quæ redeo.*

dum S. Amandus erat Trajectensis episcopus,

86 Ad meliorem, *inquit*, frugem, adeóque ad pœnitentiam adductus est (*Bavo*) dum Amandus Trajectensi cathedræ impositus... Hasbaniensem pagum... prædicatione illustrabat... ad suos Gandenses revertens (*Amandus*) Bavonem secum adduxit. *Equidem non percipio, quid moverit, ut ad istum modum scriberet auctor, qui tam vetustiorem biographum, quàm Theodoricum aliosque de SS. Amando &* Bavone *agentes præ oculis habuit. Nam quòd à vita licentiore ad frugem meliorem adductus sit, acceptum retulit exemplis Agletrudis filiæ suæ, prout ex biographis clarè ostendimus §* IV; *quòd autem, ut mox infert Mabillonius, S. Amandus, cùm esset Trajectensium episcopus, ad pœnitentiam adduxerit* Bavonem, *non dicunt biographi, quamquam id aliquo sensu verum esse possit: sed quòd Trajectenses deserens, suosque Gandenses revisens,* Bavonem *secum adduxerit, minimè componi potest cum eorumdem biographorum testimoniis. Anonymus noster vetustior, expositis virtutibus, quibus* Bavo *exemplo filiæ*

filia stimulatus se exercuerat, memorat obitum uxoris ipsius, & statim addit: Inspirante Domini misericordia ad viam conversionis Amandum sanctissimum pontificem expetiit. *Tum refert, quid apud Amandum egerit, quo pacto ejus exhortationem exceperit, facultates suas in loca pia ac pauperes erogaverit,* atque ad memoratum pontificem, qui morabatur in castro, cujus vocabulum est Gandavum, repedaverit. *Unde haud difficulter intelligas, dum hæc agerentur, Amandum degisse Gandavi, quò secum non adduxit* Bavonem, *sed ubi primò venientem, ac deinde revertentem excepit.*

87 *Id ipsum tam clarè explicat anonymus poëta, ut dubium superesse non possit:*

pugnat cum biographis, si perfectam conversionem

Nam postquam primæ deflevit funera nuptæ,
Ulteriùs nullum penitus repetivit amorem,
Sed sua celsithrono contradens omnia Christo,
Mox ad pontificem sanctum properavit Amandum,
Quem tunc Gandàvo constat considere castro.

En primum aditum; de reditu post bonorum distributionem sic habet:

Tunc veniens omni resolutus compede secli,
Præcidisse comam sanctum sibi poscit Amandum
In castro, de quo suprà memoravimus, ipso.

Mitto Theodoricum & chronistam Bavonianum, qui tam primum, quàm secundum, postquam de bonis disposuisset, Bavonis *ad S. Amandum accessum Gandavi collocant: recitata testimonia sufficiunt, ut credam, perfectam Sancti nostri conversionem (per quam intelligo exsecutionem propositi, quod conceperat, valedicendi seculo, quamprimùm liber esset, & à qua procul dubio inchoandum est triennium ferè, quod dein fluxisse usque ad obitum tradunt biographi) ut credam, inquam, istam conversionem peractam esse, dum S. Amandus Gandavi morabatur, non autem, dum episcopatum Trajectensem gubernabat. Nihilominus verum esse existimo, quòd S. Amandus Trajectensis adhuc episcopus suis prædicationibus* S. Bavonem *ad*

 pu-

pœnitentiam adduxerit eo sensu, quòd ille in Hasbaniensi pago verbum Dei prædicans, hunc, jam tum filiæ exemplis ad meliorem frugem deductum, ad virtutem ampliùs inflammaverit, animoque ipsius desiderium propositumque injecerit, ut, siquando liber foret, rebus mundanis nuntium remitteret, ac de peccatis per asperiora pœnitentiæ opera Deo pleniùs satisfaceret.

intellexit. Hinc tamen

88 *Hanc libertatem nactus est per obitum uxoris & ætatem sat provectam Agletrudis filiæ, sed postquam S. Amandus, relicto Trajectensium episcopatu, Gandavum redierat, ad quem proin potiùs quàm ad alium profectus est, exsecuturus propositum. Non alio modo accipienda arbitror hæc verba Othelboldi ad Otginam Flandriæ comitissam:* S. Alowinus, cognomento Bavo . . . prædicatione beati Amandi pontificis, imò Dei omnipotentis inspiratione, tota mentis devotione conversus, Christum, ipsumque consulem * Gandavum secutus, dum studuit relinquere terrena, meruit obtinere cælestia. *Propter jam deducta ex verbis scriptorum vetustiorum, naturaliore, quantùm mihi apparet, sensu acceptis, vix ambigendum ulteriùs opinor, quin* S. Bavonis *conversio, à biographis memorata, statuenda sit post abdicatum à S. Amando episcopatum Trajectensem, prout statuit Henschenius in Commentario prævio ad diem* VI *Februarii, ubi abdicationem istam innexuit anno 650. Hanc de anno abdicationis sententiam contra Cointium propugnavit Pagius in Critica ad annos 649 & 650, probantque vel sequuntur saltem recentiores plerique. Fuit hæc & Mabillonii sententia in Annotatis ad Vitam* S. Bavonis, *ubi ait:* Amandus sedem Trajectensem anno DCXLVII iniisse videtur: post triennium deseruit.

* *al.* præsulem

probabiliter innectit anno 650; mortem 653;

89 *Porrò cùm idem auctor ibidem addat, quòd videatur obitus* S. Bavonis *contigisse anno 653, triennio scilicet à conversione, eidem perinde anno 650 affixit tam conversionem* Bavonis *quàm Amandi abdicationem. Eò quoque reduci debet computus Castellani in Martyrologio Universali,*

sali, *auctoris Martyrologii Parisiensis*, *scriptorum Historiæ litterariæ Franciæ & aliorum*, *obitum* Bavonis *circa* 653 *signantium*; *qui computus tamen absolutè sustineri potest*; *dummodo corrigatur id*, *quod displicet in systemate Mabillonii*, *dicentis*: Amandus *relinquens Trajectum*, & Gandavenses suos revisens, Bavonem secum adduxit. *Dummodo nempe abdicatio S. Amandi statuatur primis mensibus anni* 650 *& profectio* S. Bavonis *ad Amandum Gandavi morantem posterioribus ejusdem anni mensibus*, *quando perfectè ad Deum conversus est. Rebus enim ita dispositis*, *reperitur spatium temporis*, *primò*, *quod datur episcopatui Trajectensi S. Amandi*; *secundò*, *quod videtur absolutè dandum inter abdicationem S. Amandi*, *& conversionem perfectam* S. Bavonis; *tertiò*, *quod fluxisse dicitur inter hujus conversionem & obitum. Nam cùm S. Joannes Agnus episcopus Trajectensis obierit anno* 646, *sat verisimile est*, *illi substitutum fuisse S. Amandum anno sequenti non multùm provecto*, *à quo termino usque ad primos menses anni* 650 *habes triennium episcopatûs Trajectensis S. Amandi*; *à posterioribus autem mensibus ejusdem anni* 650 *usque ad* 1 *Octobris* 653 *ferè triennium*, *quod fluxit inter conversionem & obitum* S. Bavonis.

90 *Verùm dum nihil etiam cogit abdicationem unius*, *& alterius conversionem tam exiguo temporis intervallo ab invicem dividere*, *vel obitum* S. Bavonis *statuere determinato anno* 653; *non est improbabilis opinio Henschenii*, *differentis conversionem in annum* 651. *Præcipua ejus ratio videtur fuisse*, *quòd S. Amandus eodem anno*, *quo abdicavit episcopatum*, *Romam abiisse credatur*, *ut ratam haberet abdicationem S. Martinus Papa*, *qui eam ipsi per litteras anno* 649 *dissuaserat. Iter illud Romanum S. Amandi ipso anno abdicationis statuit etiam Cointius*, *sed hanc differt in annum* 652, *quo eodem utrumque refert similiter Mabillonius in Annalibus*, *sic deserens calculum suum in Annotatis ad Vitam tam* S. Bavonis *Seculo* 2 *Benedictino pag.* 403, *quàm S. Remacli pag.* 490, *ubi ait*: *Henschenius non minùs probabiliter*

Aman-

Amandus anno circà DCL Trajectensem pontificatum abdicavit: & *clarissimè pag. 716 ad Vitam S. Amandi:* Johanni Agno successit Amandus anno circà DCXLVII, cùm anno regiminis Trajectensis tertio inviserit Martinum Pontificem Romanum; *itaque non seriùs quàm 650.*

conversionem affigit anno 651,

91 *At cùm hic auctor tum in Seculo 2 Benedictino tum in Annalibus Sancti nostri conversionem conjunxerit cum S. Amandi episcopatu; Cointius verò tam conversionem quàm mortem* S. Bavonis *præponendam crediderit dicto episcopatui, iter illud in ipsorum calculis de* S. Bavone *nihil moræ vel immutationis afferre debuit. Contrà Henschenius, qui rectiùs conversionem & episcopatui & abdicationi postposuerat, haud improbabiliter eam similiter postposuit Romano itineri S. Amandi: quandoquidem sic faciliùs intelligantur ea, quæ narrant biographi; nimirùm quòd* S. Bavo, *defuncta conjuge, profectus sit ad S. Amandum Gandavi commorantem, ejus consilio bona pauperibus & locis piis erogaverit, redierit ad sanctum episcopum, eumdemque, accepto clericatûs ordine, secutus sit prædicantem gentibus verbum Dei. Ad hoc quippe majus temporis spatium exigitur, quàm quod videtur fluxisse inter abdicationem S. Amandi ejusdemque profectionem Romanam, eodem anno 650 institutam. Porrò putat Henschenius nec sine verisimilitudine, S. Amandi Romæ moram non fuisse admodum brevem, laudat diploma ibidem ipsi concessum, signatum mense Januario, anno igitur, ut consequenter concludit, 651, ante quem proinde non contigit* S. Bavonis *conversio. Hactenus non inprobabiliter Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Amandi §§ 12 & 13.*

sed obitum malè affixit anno 657, quia non vidit

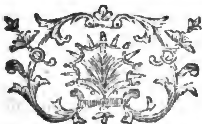
92 *At stantibus iis, quæ cum eruditis nunc passim omnibus deduximus suprà ex textu tam vetustioris biographi nostri, quam Theodorici abbatis, de triennio tantùm medio inter conversionem & obitum* S. Bavonis, *teneri nequit, quod tradit Henschenius eodem § 13, obiisse Sanctum nostrum anno 657, ad quem ab anno 651 medii sunt anni sex. Nec mirum videri debet, sic tum censuisse Hen-*

sche-

ſchenium, qui, ut ibidem fatetur, non viderat Vitam Sancti ab anonymo noſtro conſcriptam: textum verò Theodorici vel alio ſenſu intellexit, prout contigit Cointio, vel tam obſcurum aut vitiatum reperit, ut vix explicari poſſe judicaret, quæ Mabillonii mens fuit. Adderem, quòd forſan noſtro modo intellectum teſtimonium Theodorici, in notis chronologicis penè ubique labentis, tanti non æſtimârit Henſchenius, ut juxta ipſum calculos ſuos dirigendos crederet; niſi adverterem, quòd hic ſaltem Chronico Bavoniano, alioqui non minùs vitioſo, non nihil auctoritatis detulerit, inquiens: Die prima Kalendarum Octobris anno DCLVII angelorum præſentiâ delectatus (*S. Bavo*) ſpiritum efflavit, à S. Amando dein ſepultus & quidem ſecundùm Chronicon Bavonianum anno abbatis Floreberti XIII, cujus initium retulimus ad annum DCXLIV.

Vitam vetuſtiorem, ex qua figendus erat 654.

93 *Eo autem argumento uſus eſt veriſimiliter Henſchenius, quia ſignata* S. Bavonis *converſione anno* 651*, aliud monumentum non occurrebat, cujus auctoritate annum mortis determinaret, aliter opinaturus, ſi ad manum habuiſſet Vitam ab anonymo conſcriptam. Nos itaque, ſervatis uſque ad annum* 651 *Henſchenii calculis, de S. Amandi primordiis in epiſcopatu Trajectenſi, ejuſdem abdicatione, itinere Romano, redituque in Belgium ac de perfecta converſione* S. Bavonis, *hujus obitum ſignamus circa annum* 654*; non improbantes idcirco ſententiam eorum, qui ſignârunt uno anno citiùs, dummodò ſerventur ea, quæ num.* 89 *propoſuimus.*

§ VIII.

§ VIII. Gesta Sancti à nativitate usque ad medium seculum septimum chronologicè ordinari facilia: fundatio cœnobii Gandensis: an hæc & Gandæ amplitudo Sancto possit attribui?

Ab initio seculi 7, quo Sancti nativitatem

*Q*Uemadmodum Sancti nostri mortem annis circitèr 23 seriùs collocandam censemus, quàm collocârint Theodoricus abbas, chronista Bavonianus, & qui eos secuti sunt usque ad medium ferè seculum XVII: ita nativitatem ejus annis multis amovendam arbitramur ab epocha, quam ex ejusdem Theodorici notis chronologicis, vitiosis quidem, sed pro arbitrio mutatis & emendatis, fixerunt nonnulli, nominatim Cointius. Causam, cur sic cogitemus, unam præmisimus § v, quia videlicet S. Gertrudis Nivellensis abbatissa, nata sub annum 626, fuit, teste Othelboldo, consobrina* S. Bavonis, *quod minùs verisimile apparet, si natus hic sit anno 578, ut placuit Cointio. Causam alteram desumimus ab ætate, quam habuisset Sanctus, cùm triennio ante mortem* adeptus *est* venerandi pontificis Amandi manibus clericatûs honorem, *in nostra & aliorum sententia non ante annum Christi 650 vel 651, qua in opinione Cointii de anno natali fuisset senex septuagenario major, nec hoc verisimile nobis est.*

figendam opinamur, gesta ejus facilè

95 *Accedit, quòd neque vetustus anonymus noster nec poeta in gestis referendis ullum verbum proferant, unde vel suspicio oriri queat, Sanctum fuisse ætate multùm provectum, dum vivere desiit. Contrà pœnæ ac supplicia, quæ ultimo triennio ad eluendas antè acta vitæ noxas de se sumpsit,*

psit, tam dura & atrocia fuisse narrantur, ut iis sustinendis impar fuisset vir quinquagenarius, nisi omnino fortis ac robustus; utque ab iis senex septuagenario major per SS. Amandi & Florberti prudentiam cohibendus fuisset, etiamsi sacro ardore abreptus contra ætatis rationem suscipere tentâsset. Istis de causis nihil pensi habentes erroneas Theodorici notas chronologicas, planè assentimur Henschenio, putamusque, natum esse S. Bavonem *initio seculi 7, id est, tot circitèr annis seriùs, quot ab epocha per Theodoricum expressa removimus ejusdem Sancti nostri obitum, annis videlicet circitèr viginti tribus. Neque in hac nostra chronotaxi minus annorum spatium ad Sancti gesta à nativitate usque ad obitum disponenda occurret, quàm in calculis Theodoricianis.*

96 *Nam sicut ab anno 578, quem ex Theodorico natalem fecit Cointius, usque ad 631, quem mortualem expresiè signavit Theodoricus, reperiuntur anni 52 vel 53, sic totidem numerabuntur ab initio seculi 7, usque ad 653 vel 654. Imò cùm juxta anonymi nostri ac Theodorici textus perfectiorem Sancti pœnitentiam ad triennium dumtaxat contrahamus, tantum annorum spatium ceteris disponendis absolutè necessarium non est. Ponamus enim, natum esse anno 606, uxorem duxisse 624 vel sequenti, ex ea tum filiam procreâsse Agletrudem. Hæc anno 642 annos numeraverit septemdecim, abundè sufficientes, ut suis verbis & exemplis, aspirante divina gratia, patrem* Bavonem *à licentiore vivendi norma avocaret. Supersunt anni circitèr quinque usque ad Trajectensem S. Amandi episcopatum, quem terminamus annis 647 & duobus sequentibus, & cujus triennii decursu* S. Bavo *dicti præsulis prædicationibus ad altiorem virtutis gradum aspirare cœpit, statuitque mundana omnia derelinquere, atque hoc suum propositum tandem exsecutioni dedit anno 650 vel 651, ætatis suæ quadragesimo quarto vel quinto.* *distribuuntur usque ad medium idem seculum:*

97 *At verò dum loquor de Sancti gestis à nativitate*

perperam à nonnullis dicitur

sua ad medium usque seculum septimum, generaliori isto asserto solùm comprehendo ea, quæ narrantur à biographis nostris; non illa, quæ, nescio, unde accepta, traduntur ab aliis, qualia leguntur in veteri Officio ecclesiæ cathedralis Gandensis, & hic describo ex lectione quarta: Juvenis (*S. Bavo*) sub imperatore Mauricio magna cum laude militavit. Ac deinde Francorum Austrasiorumque regum, quibus cognatione jungebatur, in mutuas cædes proruentium, bellis diu agitatus, cùm post Brunichildis tristem exitum summa rerum ad regem Clotarium devoluta fuisset, multorum nobilitate ac rerum gestarum gloriâ præstantium militum, ad sanctioris vitæ propositum se transferentium, exemplum secutus est: contemptisque opibus & honoribus seculi, atque à beato Amando Tungrorum episcopo Christi gloriam pleniùs edoctus, deinceps certa animi deliberatione soli Christo crucifixo militare ipse quoque statuit. *Dein lectione quinta:* Et licèt Mauricius imperator lege lata prohibuisset, ne quis ex seculari militia ad monasticam vitam transiret, in proposito tamen, Clotharii Dagobertique regum favore suffultus, & ab Gregorio Magno Pontif. Roman. adversus Mauricii edictum pium militum institutum excusante defendenteque animatus, constanter perstitit.

militâsse sub imperatore

98 *Hæc, etiam à Molano & aliis adoptata, nos Sancti gestis non comprehendimus, sed tamquam spuria & ab otioso ingenio excogitata rejicimus, non adeò, quia chronotaxi nostræ minimè congruunt, cui certè, si ista vera esse probarentur, renuntiandum esset, quàm quia primò non tantùm biographi nostri, anonymus noster vetustior & poëta ceterique fide digni scriptores de iis altùm silent, verùm etiam ipsemet Theodoricus abbas, qui profectò si de iis novisset quidquam, silentio non erat præteriturus. Secundò quia cum nulla, qualemcumque elegeris, chronologia componi queunt. Cum nostra componi non posse mox liquet; Mauritius enim imperator occisus est anno 602, quando* S. Bavo *vix natus erat. Cum nulla autem componi posse, prodit*

prodit totus historiæ contextus: quasi verò eodem tempore Mauritius imperium, S. Gregorius Magnus Pontificatum, Dagobertus Austrasiæ, Clotarius Franciæ regnum tenuerint & S. Amandus Tungrensem seu Trajectensem episcopatum. Annum interempti Mauritii jam assignavi; S. Gregorius Magnus in cælum translatus est anno 604; Dagobertus rex Austrasiæ factus 622, mortuo Clotario anno 628, Franciæ monarchiam adeptus 630, mortuusque 638, Amandus denique Trajectensem episcopatum adiit tantùm circa 646 vel 647.

99 *Præterea etiamsi tantisper admitteremus cum Cointio, natum esse* S. Bavonem *anno 578, daremusque, militâsse sub signis Mauritii, quid hujus, anno 602 defuncti, lex afferre potuit moræ vel impedimenti, quominus monasticam vitam amplecteretur? Nam juxta lectionem quartam deinde Austrasiorum Francorumque regum bellis interfuit usque ad mortem Brunichildis & Clotarii monarchiam, id est, usque ad annum 614, quando Mauritiana lex vel dudum cessaverat, vel* Bavonem, *nobilem Francum, & ab imperatoria militia tunc absolutum, obligare non potuit. Eadem lectione quinta subjungitur aliud, quod nec à vero quidem alienum, nec chronologiæ nostræ adversum, sed quod accommodo sensu accipiendum est. Comprehenditur illud verbis sequentibus:* Pecuniam autem & thesauros suos in pauperes distribuens (*Bavo*) ceteras terras ac prædia, quæ in Brabantinorum agro alibique plurima possidebat, in pios usus contulit, præclarumque inter cetera monasterium apud Gandam ad Schaldis & Legiæ confluentiam, eodem divo Amando promotore, in honorem D. Petri apostoli magnificè exstruxit, egregiéque dotavit, quod ab eo postmodùm denominatum est. *Descripta illa sunt ex Bavoniano Chronico apud Sanderum Rerum Gandavensium lib. 4 cap. 3, sed, ut jam monui, accommodo sensu accipienda: ne scilicet ad eumdem annum referantur conversio* S. Bavonis *& primordia monasterii Bavoniani, vel, ut verba præ se ferunt, hujus*

Mauritio. Fundatio cœnobii Gandensis,

primordia illius conversione posteriora reputentur ; contrà quàm censent Henschenius, Mabillonius, Pagius & eruditi hodiedum communiter.

quod ante conversionem Sancti

100 *Fundatur autem horum sententia in Actis tam S. Amandi, quàm* S. Bavonis. *Baudemundus biographus S. Amandi synchronus cap. 3 apud nos tom. 1 Februarii pag. 850 & seq. narrat primò, quòd S. Amandus munitus auctoritate Dagoberti regis, & Aicharii episcopi Noviomensis ac Tornacensis Gandavum adierit, verbum Dei prædicaturus, tum relatis laboribus ac difficultatibus, quas offendit ibidem plurimas, de fructu tandem obtento hæc subdit :* At ubi hoc miraculum (*de homine mortuo ad vitam revocato*) longè latéque divulgatum est, statim incolæ regionis illius cursu celeri ad eum cucurrerunt, & ut eos faceret Christianos, humiliter postulabant. Fana etiam, quæ antè adorare consuerant, propriis destruentes manibus, ad virum Dei unanimiter pervenerunt. Nam ubi fana destruebantur, vir domini Amandus tam ex munificentia regis, quàm ex collatione religiosorum virorum religiosarumque feminarum, statim monasteria aut ecclesias construebat : verbique sacri pabulo populum reficiens, omnium corda mandatis cælestibus illuminabat. *Hactenus Baudemundus, quem de monasteriis hìc agentem sub Dagoberto rege constructis, interpretantur recentiores mox laudati de Blandiniensi & Bavoniano Gandensibus, idque non modò admittit Cointius, verùm etiam ex instituto probat ad annum 631.*

à S. Amando exstructum fuisse

101 *Ad hæc chronista, cùm Blandiniensis apud Sanderum suprà citato libro cap. 1, tum Bavonianus cap. 3, Theodoricus abbas, licèt cetera multùm aberrent à vera chronologia, eatenus tamen adstipulantur dictæ neotericorum interpretationi, quatenus utriusque monasterii seu ecclesiæ exordia statuunt sub rege Dagoberto & Aichario episcopo, quorum neuter in vivis superstes fuit usque ad conversionem* S. Bavonis. *Accedit auctor Historiæ translationis S. Wan-*

Wandregisili abbatis apud nos tom. v *Julii pag.* 293 & *seq.*, *ubi cœnobium Blandiniense non solùm collocat sub dictis rege & episcopo, sed de Bavoniano sic loquitur, ut mox intelligas, exstitisse ante Sancti nostri conversionem :* Deo etiam annuente, *inquit*, clericorum monasterium in eodem pago Gandavo constructum est à beato Amando: ubi die noctuque laus à fidelibus decantatur sub ejusdem sanctissimi patris & abbatis Florberti regimonio. Quo audito, Arnolphus * Bavo, præclarus confessor Domini mox futurus, plenissima devotione ante oratorium Domini se prosternens, comam capitis sui abscidi deprecatus est, adeptusque venerandi pontificis manibus clericatûs honorem, meruit fieri consors Apostolorum. *Igitur, ut præfert textus auctoris hujus, exstabat jam tum illud monasterium, imò abbatem habebat Florbertum, quando conversus est* Bavo.

* Allowinus

102 *Præ oculis porrò habuit laudatus auctor biographum* S. Bavonis *vetustiorem, eumque magna ex parte descripsit, eo præsertim loco, ex quo evidenter pateat, dictum cœnobium exstitisse saltem, cùm Sanctus se totum Deo consecravit. Sic enim scribit noster ille vetustior :* IN EODEM MONASTERIO beatus confessor Bavo plenissima devotione ante oraculum templi Domini se prosternens, comam capitis sui abscidere * deprecatus est, & adeptus venerandi pontificis Amandi manibus clericatûs honorem, meruit fieri consors Apostolorum. *Auctor Vitæ metricæ, qui priorem anonymum passim fideliter secutus est, præcedentia ab illo dicta de monasterii constructione sic exponit, ut non minùs evidenter liqueat, exstitisse illud, antequam* S. Bavo *prima vice se Gandavum contulerit. Demus etiam ex ipso versus aliquot, omissis non necessariis.*

ostenditur, etiam Bavoni attribuenda;

* *Mabil.* abscidi

Nam postquam primæ deflevit funera nuptæ,
Mox ad pontificem sanctum properavit Amandum,
Quem tunc Gandavo constat considere castro,
Zelo divini cupiens perfringere * verbi

* *l.* cupientem frangere

Illic

Illic falsorum, quæ stabant, fana deorum;
Cælica gentili quoque tradere dogmata plebi:
Atque * locans inibi celsi fundamina templi
Principis ecclesiæ Petri sacravit honore.
Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit & multus mox illuc crescere clerus,
Qui Domino laudes persultet * nocte dieque.
Illuc adveniens, ut dixi, Bavo beatus
Præsulis almifici pedibus prostratus Amandi *&c.*

* *l.* Quique

* *fortè* persolvat

Inde pergit decantare S. Bavonis *gesta à primo Gandavum adventu usque ad felicem obitum; ita quidem ut nec ipse, sicut nec vetustior anonymus noster, nec ullus biographorum S. Amandi, vel unico verbo innuat, sæpe dicti monasterii primordia stricto modo adscribi posse Sancto nostro. At accommodo sensu adscribi ipsi posse ejusdem fundationem, imò debere, aliunde discimus; ex testimonio nimirum scriptoris, qui nemine inferior ætate est, omnibus verò præstat auctoritate, S. Livini martyris; sic in epitaphio* S. Bavonem *alloquentis:*

Quam tu FUNDASTI, quæ te tenet, inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

103 *Dubium esse nequit, quin sermo hic sit de ecclesia monasterii Gandavensis in castro exstructa, primùm S. Petro Apostolorum principi dicata, posteaque* S. Bavonis *nomine insignita; in ea quippe sepultus fuit, jacebatque, cùm scripsit S. Livinus, qui juxta communem omnium sententiam annis tantùm tribus illi supervixit. Quapropter* S. Bavonem *ecclesiæ ac monasterii auctorem seu conditorem dici debere censemus, quia seculo valedicens, bona plurima utrique, tunc humili verisimiliter, multis indigenti, ac fortè de necessariis minùs instructo, contulit: ecclesiæ quidem ad augmentum, ornatum & majorem constantemque futuris temporibus divini cultus splendorem; monasterio similiter ad amplificationem & honestam monachorum tum temporis illic degentium, pluriumque pòst admittendorum sustentationem. Enimverò rectè ac meritò dicitur quis fun-*

quia fundos sustentationi necessarios

fundâsse domum religiosam, cui, licèt antè exsisteret & inhabitata esset, imposterum alendæ & colendæ fundos vel reditus annuos attribuit.

104 *Hic sensus congruit S. Livini testimonio, & ad hunc eumdem accommodanda sunt, quæ de exstructo & dotato per Sanctum nostrum monasterio traduntur in Bavoniano Chronico & Officio veteri ecclesiæ cathedralis Gandensis. Sic diverso modo & utroque vero monasterii constructio tribuitur ab unis S. Amando, ab aliis* S. Bavoni. *Eam quatenus ad S. Amandum spectat, figunt Henschenius, Mabillonius, Pagius & reliqui passim uno circitèr anno, postquam sanctus episcopus ab exsilio revocatus S. Sigebertum baptizavit; quando scilicet benevolum Dagoberti regis animum nactus & ejusdem auctoritate nec non Aicharii Tornacensis favore munitus in castro Gandavensi hujusque vicinia verbum Dei gentilibus annuntiavit. Baptizatus est autem S. Sigebertus, Dagoberti regis filius, sub annum* 630; *atque idcirco laudati auctores initia monasterii referunt ad* 631; *hos inter Henschenius quidem tom.* 1 *Februarii initia ista fixerat* 636, *sed secundùm opinionem suam priorem de anno baptizati Sigeberti, quam cùm mutaverit, simul deseruisse etiam censendus est sententiam de initiis Bavoniani monasterii, ut non semel jam observavi in aliis, viderique potest in Exegesi præliminari ad tom.* III *Aprilis.*

concessit; initia cœnobii statuuntur circa 631;

105 *Jacta sunt porrò fundamenta ecclesiæ ac monasterii in loco, qui à vetustiore nostro anonymo* Castrum Gandavum *nuncupatur, ab aliis* Castrum Ganda, *& ab aliis* Gandavum *aut* Ganda pagus, *ad Scaldis & Legiæ fluviorum confluentes, ubi nunc exstat arx, quam Carolus Quintus imperator seculo decimo sexto exstruendam curavit. Sed & ipsum monasterium à loci vocabulo* Ganda monasterium *aut* Gandavum cœnobium *dictum reperitur in antiquis monumentis. Exempla habemus in Commentario prævio ad Acta S. Amandi* § 5. *Auctor Vitæ S. Livini episcopi*

adduntur pauca de nomine ejus ac situ

piscopi martyris, de cujus ætate & auctoritate disputari poterit ad diem XII *mensis Novembris de Sancto suo ista refert :* Cùm plurima perlustrâsset loca, convenit cum discipulis suis ad quoddam cœnobium à vico * vocabulo Gandavum nominatum. *Ludovicus Pius imperator in diplomate eodem § citato :* Einhardus abbas ex monasterio, quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brachbantense. *Ibidem Chronicon de Gestis Normannorum ad annum* 880 *:* Normanni... mense Novembrio in Gandavo monasterio sedem ad hiemandum statuunt. *Sed etiam ante hæc tempora, & post ea communiter* S. Bavonis monasterium *nuncupatum fuit, ut pluribus ostendetur, cùm de gloria Sancti posthuma agendum veniet. Unum tamen, quod ibidem ex eodem Chronico se offert, exemplum adscribo:* Anno DCCCL Northmanni ... in oppido Gandavo venientes sancti Bavonis monasterium incendunt.

* *al.* avito

106 Gandavum *autem &* Ganda *vocabulum deinceps ad nostra usque tempora constanter adhæsit civitati, quæ ab ipso castro originem assumpsit; quæque, ut observat Mabillonius, haud dubiè etiam suam amplitudinem & incrementum* S. Bavoni *accepta referre debet. Is quippe suis bonis monasterium illud locupletavit, ut pluribus, quàm antè, alendis sufficeret, exemplis suis vivens, & miraculis post mortem tam illustre reddidit, ut eò confluerent plures, qui ibidem monasticam vitam amplecterentur. Testem habemus scriptorem miraculorum, qui ait num.* 9. Hujus tamen loci religio, quantum subinde conciverit augmenti, hinc datur intelligi, quia recens & quasi adhuc calens pii patroni (*Bavonis*) memoria miraculorum quotidiana hanc ad altiora semper provexerunt * incitamenta. Fertur enim, quòd ad sexagenarium numerum utraque pervenerint, qui se post sancti Amandi discessionem ad exemplum tanti viri (*Bavonis*) regularibus studiis mancipârint. *At neque dubitamus, quin alii innumeri omnisque generis & conditionis homines ibidem lapsu temporis prope monasterium fixerint domicilia, maximè ut à monachis sancti-*

& de origine civitatis, quæ suam amplitudinem

* *provexit.*

sanctitate ac scientiâ præstantibus veræ fidei documenta atque evangelica præcepta perciperent, *&* S. Bavonis *in eorum ecclesia conditi patrocinio propiùs gauderent. Postremum confirmat idem miraculorum scriptor num.* 6, *ubi cùm de loci situ, amœnitate, fluviorumque præsertim commoditate disseruisset, subdit:* Unde tam hujus provectionis gratiâ, quàm ob præsentissima sancti Bavonis merita est idem locus populoso commeatu frequentissimus.

107 *Itaque sicut certum nobis est, laboribus S. Amandi istic plantatam cultamque fuisse Christi fidem, ita non dubium, quin opibus potissimùm ac patrocinio* S. Bavonis *excreverit Gandavum ad eam gloriam ac splendorem, quibus jam dudum floruit floretque hodiedum, civitas nobilissima, amplitudine sua maximis urbibus non solùm Belgii, sed totius ferè Europæ æquiparanda, episcopalis ac Flandriæ primaria, de cujus situ, incrementis, ac ornamentis subinde in sequentibus plura dicendi recurret occasio. Hic obiter notamus, quòd ea civitas, quæ nunc Flandriæ caput est, olim ad vetus Brachbantum pertinuerit, ut liquet ex superiùs allegato diplomate Ludovici Pii imperatoris, ubi dicitur sita in* Brachbantensi pago *seu tractu. Flandria quippe tunc minùs latè, quàm, nunc patebat, aliique erant veteris Brachbanti limites, quàm nunc Brabantiæ. De hisce differentem videsis Henschenium in sæpe citato Commentario pravio ad Acta S. Amandi.*

adscribere potest S. Bavoni.

§ IX. Difficultas una atque altera de postremis Sancti gestis examinatur ac solvitur.

Difficultas ista oritur ex spatio temporis, quod in vetustioribus Actis medium statuitur inter S. Bavonis *conversionem & obitum, quodque nimis arctum nonnullis vi-*

Triennium à conversione ad mortem Sancti

visum est, quàm ut caperet omnia, quæ ab eodèm interim gesta narrantur. Ea difficultate non laborârunt, quotquot mox memorata Acta non habuerunt. Hinc alii Chronicon Bavonianum sine scrupulo secuti, inter conversionem & mortem repererunt annos octodecim. Alii, licèt notas chronologicas & annos præsertim determinatè pro utraque assignatos in isto Chronico & Actis à Theodorico compositis repudiârint, spatium tamen idem temporis medium retinuerunt, ut fecit Cointius, conversionem referens ad annum 631, mortem ad 649. Alii nec ipsum temporis spatium curantes, tot annos statuerunt medios, quot pro sua tum sententia exigi videbantur, ut fecit Henschenius, qui nec habens Acta vetustiora, nec aliunde quidquam offendens, quod conversioni mortem tam propinquam fuisse suaderet, hanc ab illa separavit sexennio.

in Vita notatum quidam nimis arctum,

109 *At Mabillonius in editis à se primùm Actis vetustioribus seculo 2 Benedictino pag. 402 legens hæc verba:* Operæ pretium est & illud inserere lectioni, qualiter beatus vir ... Bavo de hac vita migraverit. Igitur sanctissimus atque religiosissimus vir Domini Bavo post pœnitentiæ confessionem, quam à B. Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam, quam implevit, Domino annuente sagaci studio mirificoque effectu in hoc seculo propter regnum cælorum militavit. *Hæc, inquam, legens, interpretatus est de triennio circitèr, quod fluxerit conversionem inter & mortem Sancti. Tum in annotatis monens, ita constanter legi in Mss. exemplaribus, subdit:* Quamquam non facilè intelligitur, quo modo in spatio tam brevi S. Bavo tot res gestas expleverit. *Hæc similisve observatio tantum valuit apud Bailletum, ut ad diem 1 Octobris agens de Sancto, suspectum habuerit biographum, scripseritque Gallicè:* Ne scitur quidem, quot annis duraverit ejus pœnitentia post conversionem; nec multum verisimilitudinis habet, quod reperitur in Historia vitæ ipsius, fuisse tantùm (*pœnitentiam*) annorum trium & dierum quadraginta

ginta : *imò ut tacitè saltem eidem biographo fidem negaverit, dum conversionem signavit circa annum 643, mortem circa 653, sicque pœnitentiæ attribuit annos decem, si minùs pro mero arbitrio, certè non adducto testimonio, aut alio argumento; & vel idcirco post editam Vitam vetustiorem sententia ista vix ullum fecit progressum.*

110 *Mabillonio visum est quidem non facile intellectu, quo modo in spatio tam brevi tot res gestas* S. Bavo *expleverit, non tamen impossibile intellectu aut creditu : quandoquidem postea in Annalibus tom.* 1 *pag.* 412, *sepositа quasi omni dubitatione, affirmaverit :* Post annos tres à confessione Amando facta, postque quadraginta dierum abstinentiam sanctus Bavo rigidissimæ pœnitentiæ præmium in cælo consecutus est. *Triennio similiter dictam pœnitentiam non hæsitanter circumscribunt Jacobus Longueval Societatis Jesu sacerdos tom.* 3 *Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag.* 579, *auctor Officii novi ecclesiæ cathedralis Gandensis Lectione sexta & Antonius Pagius in Critica Baronii ad annum* 631, *quem auctorem ultimo loco nomino; quia, quamvis ipse verba anonymi, cum textu Theodorici abbatis collata, intellexerit de triennio non completo, ut vidimus suprà, contendit tamen, intra istud spatium temporis facilè patrari potuisse, quæcumque narrat anonymus, & aliqua insuper, quæ prætermittit, illudque compendiosa eorumdem commemoratione à se demonstratum existimat. Idem ipsum ad conciliandam biographo fidem tentabimus hìc, sed paulò fusiùs, & ad lectoris captum accommodatiùs.*

alii sufficiens tempus arbitrantur,

111 *Nihil interest quæstionis hujus, utra verior sit sententia de determinato anno conversionis; an Pagii, qui stetit pro* 646, *an nostra, quibus visum est probabilius, differre in* 650 *vel* 651. *Statuamus ergò certum pro incerto; ponamus, inquam, S. Amandum Româ rediisse anno* 651, *eodemque ab ipso primùm Gandavi exceptum fuisse* S. Bavonem, *& distributis in pauperes ac monasteria bonis,*

ut fieri interim potuerint, quæ narrantur.

 cleri-

clericatûs ordinem suscepisse. Sed hic antequam progrediamur, ex duobus incertis eligendum est etiam certum; utrùm nempe triennio pœnitentiæ Sancti nostri annumerandum sit intervallum temporis dictæ distributioni bonorum impensum, an verò excludendum, ut triennium numerare cœperit biographus à susceptione clericatûs, quod postremum non caret verisimilitudine. Si primum elegeris, dicam cum Mabillonio textum biographi intelligendum de tribus annis & diebus quadraginta, nam oppositum non est certum. Si admiseris secundum, admittam cum Pagio textum sic intellectum, ut, ad complendos annos tres, desiderati fuerint quadraginta dies, & utrovis sensu gesta S. Bavonis *post clericatûs susceptionem exordiar à mense Novembri anni* 651. *Nam in sensu priore sufficere poterunt ad bonorum distributionem dies octoginta, in posteriore nihil facit ad præsens institutum, seu plures dies seu pauciores impensi fuerint. Itaque à mense Novembri anni* 651 *usque ad Octobrem* 654 *spatium habeo liberum ad ordinanda Sancti gesta, de quibus agitur; quod nunc aggredior.*

Enumerantur gesta, quæ conversionis.

112 *Collato clericatûs ordine* S. Bavoni, vir domini Amandus... perrexit prædicare verbum Dei, quem beatus Bavo profecutus est, ut prædicatione ejus pasceretur. *Hoc primum est, quod refert anonymus, nihil suggerens, unde statuas, longone an brevi tempore in comitatu prædicantis episcopi Sanctus perstiterit. Alterum illud est:* Igitur vir Dei Bavo suprascriptum pontificem sibi licentiam dare petiit, monasteria circumire Christi athletarum, ut vitam monachorum & conversationem cœnobitarum posset agnoscere. *Inde excurrit auctor in laudem virtutum* S. Bavonis, *nihil denuo adjiciens, ex quo percipias, quot vel quæ monasteria perlustraverit, aut quantum temporis in eo posuerit. Duo jam relata Pagius primo conversionis anno peracta arbitratur; quoniam gentes, quibus Amandus Christum prædicavit, non procul aberant Gandavo, sicut nec monasteria, quæ lustravit* Bavo. *Indiguisse autem id temporis verbi Dei prædicatione gentes Gandavo*

vo vicinas, conjicit idem Pagius ex lib. 2 cap. 2 Vitæ S. Eligii, ubi S. Audoenus ejus auctor loquens de Tornacensibus, Flandrensibus, Gandensibus & Corturiacensibus affirmat, quòd tempore S. Eligii, Noviomagensis episcopi anno DCXL renunciati, "incolæ ejusdem regio„nis magna adhuc ex parte gentilitatis errore detineban„tur, & variis superstitionibus satis dediti erant, qui„que velut agrestes feræ nulliuspiam salutare verbum „recipere poterant.„ *Non procul absuisse cœnobia, deducit Pagius ex Theodorico, qui anonymi verba suo modo referens, expresiè ait, Sanctum* consensu sui Amandi loca Sanctorum & VICINOS cœnobitas *circumivisse: unde concludas, ab itineribus faciendis impedimentum non venisse, quominus uno anno perficerentur omnia.*

113 *Perfici potuisse omnia, assentior Pagio: verùm cùm de reperiendo tempore sufficiente disputetur, non video, cur absolutè ad ea opus fuerit annus integer, curve huic inseri nequeat unum aut alterum assertum, quod reservat Pagius in annum secundum. Ambo ista asserta, quæ silens præteriit tam anonymus vetustior quàm poëta biographus, leguntur in Vita Theodoriciana post narratam cœnobiorum visitationem, ut sequitur.* Capta igitur temporis & loci opportunitate, saltum, quem Beilam nuncupant, ingressus est, ubi repentè in remotiori devexæ vallis latere annosa fagus oculis ejus offertur, cujus concavitatis pedum non minùs sex spatiosa altitudo, in modum fornicis camerata & quæ hominem erectum posset in alvo sustinere. Hoc quasi habitaculum ab angelis Dei sibi reputans præparatum, ingreditur tanta cum jucunditate, velut si totius orbis delicias angusto secum clausisset in pariete. PER ALIQUOT DIES OCCULTUS, latere non potuit, & cùm à populo frequentaretur, infelicem se esse judicans, nocturno silentio iterum loco cedit. Est usque hodie eandem miræ magnitudinis fagum videre, quæ in æternam hujus Sancti Dei memoriam adhuc continet antiquum altare, ubi & presbyter parochiæ frequenter ecclesiam convocat

primo anno

vocat & communicat. Nec desistit arbor, contra morem tam annosa, adhuc florere & germinare, in qua latuit flos ille, de quo dicitur; Florete flores quasi lilium. Quorum florum amœnitate delectata, in epithalamio suo loquitur sancta Ecclesia: Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo.

114 Igitur inde digressus, longa rursus per dispendia aliam requirit eremum athleta Dei Allowinus, Medmedung nomine, à sua Ganda distantem duorum tantummodò milliariorum itinere. Locus in densissimum nemus sylvescens, vasta & penè inaccessibili palude distentus, pomorum quoque, quæ gignit saltus, & nucum ferax, præterea amnis leni murmure præterfluens, facilè habitationem suadent. Ingreditur cum sarculo, humum sarrit, cellulam permodicam erigit & in ea se quasi sepelit. Cibos saltus ministrabat, amnis potum. Vestimenta ipse detulerat secum, sagum & cilicium, quæ non frigus arcerent, sed nuditatem prohiberent, non mollitiem suaderent, sed carnem domarent. Sic aliquandiu ignotus cùm mansisset, iterumque fama vulgante, ulteriùs posse latere desperaret ... ad locum professionis suæ statuit redire (*ad Gandense cœnobium.*) Reversus itaque *&c. Ubi puncta signavi, inserta sunt apud Theodoricum nonnulla ad præsentem quæstionem non spectantia, & sicut pòst videbitur, præposterè adstructa: dubium etiam est, an hîc rerum gestarum ordo inversus non sit. Quandoquidem auctor miraculorum, Theodorico antiquior, num.* 41 *retegere se velle dicat opera Sancti post obitum* primò, quæ in loco, qui vocatur Medmedunc, quo PRIMUM dicitur post conversionem habitâsse, exercuit ac piè precantibus misericorditer indulsit. *Sed neque hoc morari nos debet.*

contingere potuisse,

115 Est autem isdem sacer locus (*pergit auctor miraculorum*) ut nescientibus loquamur, secretè manere volentibus habilis, silvestribus pomis ceterisque frugibus plenus, piscium copiis abundans, & ut paucis concludatur, omnibus heremum inhabitare cupientibus aptissimus, quem

putamus.

quem idem dilectus Dei PAUCIS INCOLUIT MORULIS, sanctaque sua inhabitatione sanctificavit: at post mortem miraculis insignibus mirificavit. *Habitatio igitur in Beila* per aliquot dies *tantùm duravit, altera in Medmedunc* paucis *dumtaxat* morulis. *Proinde nihil impedit, quominus alterutra vel etiam utraque anno primo attribuatur, & secundi initio statuatur* S. Bavonis *ad Gandavense cœnobium reditus, quem, ceteris omissis, anonymus vetustior & poëta statim subjungunt visitationi aliorum monasteriorum. Quamquam neque illud necessarium videri debeat, cùm reliqua, quæ narrant anonymi nostri, vetustior & poëta, residuum fermè biennium absolutè non exigant, ut brevis eorum commonstrabit enumeratio.*

116 *Rediit Gandavum Sanctus, locum petiit in cœnobio, assensum obtinuit; cellâ inclusus est; quæ dum ipsi construebatur, mortuum suscitavit. Vidit deinde hominem, quem olim venumdederat, illi supplex factus est, ab illoque tamquam reus tractari voluit: id ille precibus victus & coactus implevit:* Vinxit scilicet manus Viri Dei & caput totondit, lignoque pedes strinxit & custodiæ illum publicæ mancipavit: ubi usque in proximum exitûs diem Vir Domini retrusus, vinctis pedibus perstitit.... Ita verò quatuor ferè mensibus in hac austeritate Deo militans, siceram & vinum nullo modo gustavit. *Ita anonymus, cujus narrationem tantisper interrumpo, ut consideremus, quàm exiguo tempore peragi potuerint hactenus enumerata Sancti gesta: cùm tamen pervenisse videatur auctor usque ad vitæ* S. Bavonis *postremos quatuor menses. Nam, eodem teste, in dicta custodia* usque in proximum exitûs diem perstitit: *numquid non usque ad mortem? Sic intellexit & exposuit poëta:*

Difficultas, quæ in reliquorum

In qua continuo precibus fervore vacando
Usque propinquantis persistit tempora mortis.

Idem autem biographus vetustior mox ita loquitur, acsi tantùm perstitisset ibidem Sanctus quatuor ferè mensibus, proindeque post breve illud temporis spatium obiisset.

117

117 *Verùm his ita acceptis, majorem longè difficultatem invenio, ut credam, isto temporis spatio peracta esse, quæ deinde sequuntur, quàm ut intelligam, omnia Sancti gesta à conversione usque ad mortem contingere potuisse intra triennium. Etenim scribente biographo vetustiore & exponente etiam poeta, Sanctus positus* in hac retrusione obedientiæ normam non reliquit; sed abbatem sibi prælatum magnopere poposcit, ut ita eum retruderet super pavimentum, ut, siquando ad omnipotentis Dei laudes dicendas assisteret dextrâ levâque pavimenti ita circumceptus foret, ne declinandi facultatem in ullam partem haberet; sed diebus ac noctibus, quasi in agone suspensus, Deum adoraret... quod & factum est. *Post hæc jussit famulum afferre lapidem, qui* detulit laterem grandem: cui Vir Dei ait: Adhuc majorem perquire. Tandemque lapidem inventum, qui vix duorum manibus vehi poterat, detulit.... Quem Vir Dei... dum ad laudes Dei dicendas assisteret, ipsum humeris portabat. *Sequuntur varii conatus dæmonis, ut Sanctum ex isto loco eliceret; sed hic* contra eum... quotidie certare non desiit & opus cœptum indesinenter faciens, manum in aratrum positam non retraxit. *Hæc autem, ut mittam, quòd dein una ac altera cælesti visione recreatus fuerit, imminentem mortem abbati ac fratribus prænuntiaverit, presbyterum ex Turholtensi monasterio accersi jusserit, hæc, inquam, sic narrantur, ut plus quàm quatuor menses iis impensum videatur.*

gestorum distributione occurrit,

118 *Difficultatem haud dubiè advertit Pagius, hinc biographos nostros antiquiores deserens, ad Theodoricum confugit, ac denuo hujus calculos pro arbitrio immutans & corrigens, gesta universa hoc ordine distribuit. Primo anno clero adscriptus* S. Bavo *S. Amandum verbum Dei prædicantem comitatus est, & monasteria perlustravit; secundo commoratus est in Beila & Medmedunc, Gandam rediit, cippo pedes suos, à famulo nempe olim suo, constringi voluit, in eoque statu vixit per quatuor ferè menses, usque dum*

& quam evitavit Pagius, recurrens

v *Idus*

v Idus Novembris ad totam vitam reclusus est : adeò ut non abierit, finitis istis quatuor ferè mensibus, sed anno ferè integro postea superstes, fecerit, quæ deinde memorantur. Non obiisse Sanctum finitis istis mensibus clarè significat Theodoricus, dicens : Itaque quatuor ferè menses in hoc retrusus carcerali agone, cùm quotidie penè moreretur, pœnam pro deliciis habebat.... Accersito dehinc sancto pontifice Amando & venerabili abbate Floreberto, non modò pedum, sed & totius macerati corpusculi integram reclusionem.... impetrat. Arctam specum medio domûs æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat, quæ introgressum non nisi stantem sustineret, & quasi crucifixi corporis suspensum vultum in neutram partem deflecti permitteret;.... ad reclusionis cellulam convenitur.... Bavo...sepelitur magis quàm recluditur. *Post hac tribuit Sancto Theodoricus duos adhuc vitæ annos ferè integros, quos ad unum non completum contrahit Pagius, quia nempe si servatis duobus istis annis addantur quatuor ferè menses, sufficiens ex triennio, quo omnia peragi debuerunt, non relinquitur temporis spatium prioribus post conversionem gestis.*

119 *Hoc pacto, fateor, verisimilis fit Pagianâ rerum gestarum series; sed si fundamentum quæras, non aliud invenies, quàm beneplacitum distribuentis, notasque chronologicas, à Theodorico traditas, hinc adoptantis, illinc repudiantis vel corrigentis, & eo ipso quidem loco, ubi Theodoricus videtur contradicere antiquioribus nostris biographis. Hi etenim, ut suprà observavi, sat clarè aiunt, Sanctum perstitisse usque ad vitæ exitum eadem in custodia, in quam retrudi voluit à servo olim suo. Contra Theodoricus non minùs clarè indicat, Sanctum post quatuor ferè menses transiisse ad specum in medio cœnobio effossam, ibidemque inclusum permansisse ad mortem usque, id est juxta ipsum, ad biennium ferè integrum. Ambigere hîc non licet, quin vetustiorum testimonium longè præferendùm sit, præsertim si per levem verborum aliquot expositionem* *ad Theodoricum pro arbitrio immutatum,*

rerum series aequè verisimilis fieri possit, quàm in Pagiana distributione, accersita ex Theodorico immutato, ubi lubitum fuit, & correcto. Faciamus periculum, & antè dicta resumamus.

diluitur.

120 *Primo post conversionem suam anno* S. Bavo *comitatus est S. Amandum prædicantem, invisit vicina cœnobia, eremum Medmedunc* paucis incoluit morulis. *Si postremum hoc nimium appareat, moram in Medmedunc & alteram* per aliquot dies *in Beila statuamus initio anni secundi, ita ut tertio vel quarto secundi anni mense reversus sit Gandavum, in monasterio cellam petierit, & dum ea construeretur, mortuum suscitaverit. Neque hæc longum tempus requirunt, neque aliud usque ad occursum servi olim venditi. Contigerit iste occursus medio circitèr eodem anno secundo, tum volens inclusus sit à servo custodiâ, in qua perstitit ad mortem usque. Sed hic tandem se offert exponendus biographus in his verbis:* Ita verò quatuor ferè mensibus in hac austeritate Deo militans, siceram & vinum nullo modo gustavit. *Ista autem verba, ut difficultas tollatur, non possunt eo sensu accipi, quòd illic diutiùs non permanserit, seu quòd finito tantillo tempore è vita migraverit (nec re ipsa sensum illum vox ulla postulat) sed quòd, cùm ibidem per quatuor ferè menses sic vixisset, ad majorem etiam austeritatem anhelans, arctiùs cum abbatis sui consensu recludi voluerit, prout dein narrat idem biographus.*

expositis & collatis

121 *Sed, inquis, re sic exposita, exsurget difficultas nova. Nam teste eodem biographo, servus à Sancto coactus* custodiæ illum publicæ mancipavit, *in qua verisimile non est, facta esse, quæ deinde narrantur. Quis enim credat, quòd rogatus abbas voluerit Sanctum arctiùs recludere in custodia publica, vel permiserit, Virum tam illustrem tamque bene de monasterio meritum, licèt volentem & desiderantem, attamen* obedientiæ normam non *relinquentem, tali loco ad mortem usque persistere? Nec mihi id verisimile est, si probari queat, auctoris mentem fuisse per* custo-

stodiam *designare carcerem, in quem fures ac latrones conjici solebant: prout putavêre nonnulli & ipse forsan Theodoricus, ut vel idcirco scripserit, Sanctum ex isto loco post quatuor ferè menses transmigrâsse in alium, cumque in monasterio positum. Sed salvo meliore judicio, per cu*stodiam publicam *non intelligo nisi locum seu cellam monasterii, in quam retrudi sic voluit, ut solent in carcerem fures ac latrones, & ibidem ad eum modum tractari, iisque suppliciorum instrumentis affligi & constringi, ut ipse latronis potiùs, quàm pœnitentis, locus publici carceris potiùs, quàm cellæ speciem præ se ferret.*

122 *Ut ita intelligam verba sua, ansam præbet auctor ipsemet, dum eumdem locum, quem* custodiam publicam *nuncupaverat, in sequentibus vocat modò* reclusionem, *modò* cellam. *Succurrit & poëta, qui postquam ea, quæ cum servo egerat* S. Bavo, *declarâsset atque hisce versibus conclusisset:* *vetustiorum biographorum verbis.*

Tunc vir præfatus, nimis instigante, coactus,
Ipsius plagis corpus torquebat amaris,
Detondensque comam capitis turpabat honestam,
Artibus & vinctis, cippo pedibusque retrusis
Fecerat, artaret gravis ut custodia Sanctum:
In qua continuo precibus fervore vacando
Usque propinquantis persistit tempora mortis.

Qui, inquam, post hæc de strictiore reclusione ita concinit:

Incipit ingentem seu nil reputare laborem,
Ac magis angustos gestit sibi nectere nervos,
In directa pedem qui constringant properantem,
Nec quicquam gressum permittant ire retrorsum,
Tendere qui dudum decrevit in anteriora.
Nam cùm sub minimæ resideret domate CELLÆ,
Quâ mansit solus VELUT ARCTO CARCERE clausus,
Noluit in proprii se voti lege teneri;
Sed manet, almorum sicut mos cœnobiorum,
Quidquid ut illorum prælatus censet agendum
Subditus...

Nec vult privari se jure monasteriali....
Cernuus abbatem prælatum poscere temptat,
Abstruxisse LOCO se vellet arctiùs ILLO,
IN QUO tam strictâ RESIDERE SOLEBAT habenâ.

Hæc tam perspicua sunt, ut supervacanea sit ulterior explanatio. Quapropter alteram quæstionem hac occasione incidentem expedio.

Difficultas alia à Mabillonio

123 *Movet eam Mabillonius & non dissolutam dimittit in Annotatis ad Vitam :* Cur, *inquiens*, is, qui reclusus erat, CUSTODIÆ PUBLICÆ mancipari optat? Certè Theodoricus abbas id factum ante Bavonis reclusionem refert. *Per* custodiam publicam *Mabillonius intellexit* carcerem *& hanc quidem vocem usurpavit in Annalibus ; sed esto tantisper, fuerit* carcer publicus: *esto similiter verum tantisper, quod prætexit utrobique Mabillonius,* S. Bavonem, *scribente biographo vetustiore, fuisse reclusum, prinsquam à servo custodiæ publicæ manciparetur : vel sic etiam facilis est ad quæstionem responsio. Optavit id nimirum ad magis se deprimendum, & ampliùs satisfaciendum pro delictis. Nam reclusi, ut Deo sibique vacarent, peculiari cella concludebantur, inde totâ vitâ suâ non exituri, nisi id exigeret utilitas communis, vel alia quævis necessitas: non autem instar latronum habebantur, non cippo seu nervo pedes stringebantur, non ad eum modum tractabantur, quo tractari voluit à servo Sanctus noster. Hic igitur jam tum reclusus per fenestram (nam juxta descriptionem apud Cangium in Glossario ad vocem* Reclusorium *tres habebant hujuscemodi cellæ* unam contra chorum, per quam Corpus Christi accipiat *reclusus* ; alteram in opposito, per quam victum recipiat; tertiam, unde lucem habeat) *per fenestram, inquam, seu visu seu auditu deprehenderit servum suum, & impetratâ abbatis veniâ, ita tractari voluerit : quid tum? à duro vivendi instituto transierit ad durius & ignominiosius. Nihil ego hîc inconveniens reperio, nihil*

nihil extra ordinem in Homine, qui pœnas pro deliciis habebat.

124 *Attamen quod prætexit Mabillonius, quodque tantisper nos gratis admisimus, reclusum fuisse Sanctum, priusquam custodiæ publicæ manciparetur, nobis non probatur esse verum: nec reperimus, à Theodorico reclusionem postponi publicæ custodiæ, quam similiter non postponit anonymus vetustior. Hic post relatam* quatuor ferè mensium *inclusionem in custodia, expressè dicit,* in hac retrusione *positum Sanctum rogâsse,* ut *abbas* eum sic retruderet super pavimentum .... ne declinandi facultatem in ullam partem haberet .... quod & factum est. *Theodoricus præmissis similiter iis, quæ à servo perpeti voluerat Sanctus, subdit, quòd* quatuor ferè menses in hoc retrusus carcerali agone *à S. Amando & Florberto abbate petiverit & impetraverit reclusionem in arcta specu,* quæ introgressum non nisi stantem sustineret & quasi crucifixi corporis suspensum vultum in neutram partem deflecti permitteret. *Numquid non utrobique res eadem designatur, idemque servatur ordo? Discrimen est, fateor, in adjunctis. Apud anonymum Sanctus loco non mutatur, & hoc credibilius esse nobis, monuimus suprà; apud Theodoricum ex uno loco transfertur in alium. Anonymus solius meminit abbatis, Sanctum arctiùs recludentis. Theodoricus adjungit S. Amandum episcopum, clerum & populum,* cum crucibus & thymiamateriis universoque ecclesiastico apparatu. *Sed demus, hæc vera esse, & ab anonymo brevitatis ergô prætermissa, nec adjecta fuisse (de quo suprà etiam dubitari posse, diximus) à Theodorico ad rei splendorem augendum ornamenta, certè nec rem ipsam, nec tempus immutant.* *mota vario responso*

125 *Verisimiliter visus est Mabillonio anonymus noster reclusionem Sancti præmisisse retrusioni in custodiam; quia is num. 14 apud nos, cùm dixisset, Sanctum, Gandam reversum, ab abbate & fratribus cœnobii cellam postulâsse, ista subjecit:* Quam petiit cellulam .... impetravit: in qua retru- *& vocum expositione*

retrusus, Deum piis & indefessis precibus invocabat. *Vox* retrusus *revera nonnumquam* inclusum *seu* reclusum *sonat ; at sicut* inclusus *&* reclusus *non semper involvunt inclusionem pro tota vita, de qua hîc quæstio est, ita nec* retrusus, *nisi adjuncta hoc indicent. Sæpenumerò* retrusus *valet* abditum *sive semotum ab hominum commercio, & ea significatione vocem ab auctore usurpatam opinor, ut sensus sit, quòd Sanctus in cellula solitarius frequens precibus vacaret. Sanè in contextu nihil adjicitur, quod strictam inclusionem denotet, nec talem intellexit poëta noster, qui de ea omnino silens, auctoris textum istis versibus complexus est:*

* abbatem
* Bavo

Hunc * adiens *, aliquam petiit sibi tradere cellam,
Quâ Domino puras omni strepituque remotas
Posset ferre preces...
Bavo sed assensum potuit cùm noscere fratrum,
Christo multiplices studuit persolvere grates
Et sibi concessam pergens invisere cellam,
Tanto se Domini constrinxerat in famulatu,
Ut quos exemplum fratres posuit sibi primum,
Ejus post semet victos fervore viderent.

dissolvitur.

126 *Ultimi versus satis produnt, tunc à Sancto non fuisse susceptam vivendi normam, ab ea diversam, quam profitebantur fratres reliqui, quos primùm imitabatur & pòst fervore suo in exercitiis cœnobitici instituti superabat. Idem poëta postmodùm daturus, quæ de servo per Sanctum olim venumdato narrat sequenti exordio anonymus vetustior.* Quadam denique die prospexit quendam virum ad se venientem, *sic vertit:*

Fortè die quadam vir venerat obvius illi.

Ineptè, si vox retrusus *semper sumenda sit pro strictè recluso seu cellâ numquam egressuro. Denique Theodoricus ipse, qui anonymum præ oculis habuit, dictam vocem alio sensu accepit, cùm, ubi cellam à Sancto impetratam scribit, nihil memoret de inclusione, ac dein historiam de ser-*

ve

ve in hunc modum exordiatur : Quadam die habitaculo egreſſum (*Bavonem*) obvium contigit habere ſervulum.

§ X. Quo in ſtatu fuerit cœnobium, poſtea Bavonis dictum, cum eò primùm advenit Sanctus, huncque priùs clericum exſtitiſſe, quàm monachum.

Præmiſſis paucis de ſtatu cœnobii,

D*Um ſuperioribus §§ inquirebam in annum converſionis* S. Bavonis *& in ſpatium temporis, quod fluxit illam inter & obitum ipſius, dumque meliori, quo poteram, modo & ſcriptis veterum præſertim biographorum conformiori ordine diſponebam geſta ejus à converſione ad obitum, volens, ne filum interrumperem, præterii quæſtionem, quam diſſimulare quidem non eſt æquum, ſed liquidò ac determinatè diſſolvere perdifficile. Utrùm ſcilicet S.* Bavo *ab initio converſionis profeſſus ſit monachum, an clericum. Dictum ſuperiùs eſt, primordia monaſterii, à S. Amando in caſtro Gandavo erecti, communi nunc eruditorum conſenſu referri ad annum Chriſti circitèr* 631. *Huic ac Blandinienſi cœnobio, ſub idem tempus conſtructo, S. Amandus abbatem præfecit Florbertum poſt annos octo, ut cenſent plerique; certè annis multis ante converſionem* S. Bavonis*, ut hodiedum admittunt omnes, contrà ac ſcribit Theodoricus abbas, qui Florberti præfecturam refert poſt* S. Bavonis *converſionem.*

dum eò primùm advenit Sanctus,

128 *Non evolvam hîc multùm agitatam controverſiam de primis monaſterii Bavoniani incolis, quos multi recentiores, ejuſdem potiſſimùm Theodorici abbatis teſtimoniis nixi, volunt fuiſſe clericos & his poſtea monachos ſucceſſiſſe, quibus Florbertus abbas præfectus ſit: alii autem contendunt, ab ipſis primordiis fuiſſe monachos. Pro priori opinio-*

pinione præ ceteris pugnat Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 631 *num.* 5 *& seqq. : pro posteriori Mabillonius in Præfatione ad Seculum* 2 *Benedictinum num.* 28 *& seq. ; atque iterum in Annalibus Benedictinis ad annum* 631 *lib.* 12 *num.* 19 *& seq. , quos consulat lector curiosus. Nobis sufficienter probatum est , tum saltem monachos ibidem exstitisse , cùm ad S. Amandum istuc advenit* S. Bavo. *Ea porrò , quæ adventum istum præcesserunt , S. Amandum potiùs respiciunt , quàm* S. Bavonem *, atque eapropter dictam controversiam attingam dumtaxat , ubi connexa fuerit cum hac nostra quæstione.*

recitantur veterum verba , unde elicit

129 *Videamus ergò , quid de prima Sancti nostri professione tradant antiqui. Biographus noster vetustior num.* 9 *ait :* Deo etiam annuente , clericorum cœnobium in ipso castro honorificè est constructum ... His expletis , in eodem monasterio beatus confessor Bavo plenissima devotione ante oraculum templi Domini se prosternens , comam capitis sui abscidere * deprecatus est , & adeptus venerandi pontificis Amandi manibus clericatûs honorem , meruit fieri consors Apostolorum.

* *Mabil.* abscidi

Poëta noster :

Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso ,
Incipit & multus mox illuc crescere clerus ...
Tunc veniens * omni resolutus compede secli ,
Præcidisse comam sanctum sibi poscit Amandum
In castro , de quo suprà memoravimus , ipso ,
Sanctorum gradui dignus sic associari.

* Bavo

Scriptor Miraculorum num. 8 *:* Suscepit autem in eodem Gandavo , in quo nunc requiescit , à beato Amando tonsuram clericatûs inrefragabili deliberatione delegatus. *Theodoricus abbas :* Ibi ante aram beati Petri apostoli militiam Christi professum , barbâ & capillo tonsum assumit in clericatum. *Chronista Bavonianus :* S. Bavonem , omnibus suis pro Deo priùs erogatis , tonsura clericali insignivit *S. Amandus* in ecclesia Ganda , *ut præmittitur.*

Hæc

Hæc omnia, judice Mabillonio, exponenda sunt de statu monastico.

130 *Sententiam suam ut stabiliat, varia primùm adducit exempla, quibus evincat,* clericorum *vocabulo à veteribus scriptoribus non rarò designatos fuisse monachos; deinde addit, ex hujus rei ignorantia Theodoricum abbatem incidisse ac pertraxisse alios in errorem, dum ex vetustioris anonymi verbis malè intellectis tradidit, clericos Gandæ monasterio primitus fuisse impositos, postea successisse monachos; ac demum recitans textum anonymi num. præcedente datum, ad postrema verba:* Meruit fieri consors Apostolorum *subjicit:* Quod præcipuè convenit monachis, quos apostolicæ vitæ imitatores S. Bernardus aliique permulti appellant. Mentem suam auctor in consequentibus clariùs exprimit: "Dimisit comam capitis, & „invenit coronam gloriæ: reliquit vestimenta secularia & „suscepit stolam candidam: reliquit pompam hujus mun„di & indutus est loricam fidei.„ Quibus verbis scriptor iste religiosas vestes ac tonsuram satis exprimit. *Nunc respondeo ad singula. Monachos apud antiquos scriptores nonnunquam venisse nomine clericorum, non inficior, maximè quando gradu aliquo ecclesiastico insigniti erant, & sic monachi simul & clerici: uti aliàs dictum est. Item monachos exstitisse Gandavi tunc, quando eò advenit* Bavo, *mihi sat probatum esse, jam dixi: at ex iis quæ, observat Mabillonius, non ita probatum est, quòd Sanctus dum* clericatûs honorem *adeptus est, statum monasticum professus sit.*

Mabillonius, mox factum esse monachum:

131 *Nam etiam clericis convenire imitatores esse vitæ apostolicæ, nemo, credo, vocabit in dubium.* Comam capitis dimittere *similiter clericorum erat, uti & relinquere vestimenta secularia & pompam hujus mundi; sanè tum quoque clerici & habitu & moribus distinguebantur à laicis, talesque induebant, quales decebant homines, qui se totos divino cultui mancipaverant. Quid porrò est in toto anonymi contextu, quod non æquè propriè aptari que-*

rationes ipsi contrariæ proponuntur;

at clerico, quàm monacho, quodque cogat clericatûs honorem *minùs propriè accipere pro tonsura ac professione monastica. Ubi clericatûs honorem adeptus dicitur, solius S. Amandi episcopi fit mentio, nulla abbatis, nulla fratrum seu monachorum, nulla regulæ aut disciplinæ regularis, nulla vel exiguæ in monasterio commorationis, quâ iis imbui potuisset Vir nuper à seculo abductus; sed mox dicitur secutus S. Amandum, verbum Dei gentibus prædicantem. Urget Mabillonius, inquiens:* Nec aliam quæras causam, cur S. Bavo, qui statim atque in monachum attonsus est, Amando prædicationis socium se adjunxerat, "per supra-„ scriptum pontificem sibi licentiam dari petiit, mona-„ steria circuire Christi athletarum, quatinus vitam mo-„ nachorum & conversationem cœnobitarum posset a-„ gnoscere.„ Nimirum monachus cùm esset, monachorum perfectiorum mores rimari atque æmulari votis omnibus optabat.

respondetur ad argumentum aliud, & ex Actis,

132 *Ego causam quærenti, cur* S. Bavo, *qui statim atque* in clericum *attonsus est, S. Amando socium se prædicationis adjunxerat, dictam licentiam petierit, haud minùs verisimiliter responsurum me, existimo: Nimirum clericus cùm esset & ad perfectius vitæ institutum aspiraret, desiderium concepit amplectendi vitam monasticam, circuivit monasteria, tum ut ex iis eligeret unum, quod proposito suo esset convenientius, tum ut cœnobitarum vivendi normam, disciplinam regularem & mores ante electionem agnosceret. Sed, obsecro, si antè fuit, cujus erat monasterii monachus? Gandavensis, inquis, Ordinis S. Benedicti, in quo tonsuram acceperat, & deposuerat vestem secularem. At juxta Regulam S. Benedicti ad monachatum suscipiendus probabatur per annum integrum.* Prædicentur ei omnia dura & aspera, per quæ itur ad Deum (*verba sunt cap.* 58 *de* Disciplina suscipiendorum fratrum.) Si promiserit de stabilitatis suæ perseverantia, post duorum mensium circulum legatur ei hæc Regula per ordinem....

Si

Si adhuc steterit... post sex mensium circuitum legatur. ei Regula, ut sciat, ad quod ingreditur. Et si adhuc stat, post quatuor menses iterum relegatur ei eadem Regula. Et si habita secum deliberatione promiserit, se omnia custodire & cuncta sibi imperata servare, tunc suscipiatur in congregatione, sciens se jam sub lege Regulæ constitutum; quòd ei ex illa die non liceat egredi de monasterio. *Attamen* S. Bavo, *fatente Mabillonio in Annalibus ad annum* 647, *lib.* 13 *num.* 43, *erogatis in pauperes facultatibus*, ad S. Amandum denuo rediit, in castro Gandavo tunc commorantem. Mox clericatûs honore ab eodem insignitus est, *id est, ut ipse interpretatur, monachus factus est, & ut antè loquitur*, statim atque in monachum attonsus est, Amando prædicationis socium se adjunxit.

133 *Dic, per me licet, in Regula dispensatum fuisse cum Viro de fratribus optimè merito; sed quid causæ fuit, cur post evolutum circitèr annum, dum Sanctus Gandavum rediit, & à Florberto abbate petiit sibi cellulam*, in qua familiariter Domini misericordiam pro facinoribus suis deprecaretur; *idem abbas, ut pergit narrare anonymus vetustior, priusquam assentiretur*, juxta præceptum pii patris Benedicti, ejusdem fratribus monasterii ipsius patefecit preces, convocataque omni congregatione, ut, si fortè juniori revelatum fuisset, quod placitum esset Omnipotenti, cum omni aviditate susciperet & compleret id, quod scriptum est: Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebis? *Ususne eâ cautelâ Florbertus ad exquirendum, num esset consultum cellam concedere fratri ejusdem monasterii professo, qui ibidem ab ipso fundatore Amando in monachum attonsus fuerat, qui illic, ut exigebat Regula S. Benedicti, stabilitatem promiserat? Mihi quidem id minùs verisimile apparet; præsertim cùm juxta eamdem S. Benedicti Regulam tales cæremoniæ adhibendæ non essent, nisi in negotiis magni momenti, prout sat clarè docetur cap.* 3, *ex quo pleraque mox recitata verba deprompsit anonymus:* Quotiens aliqua (*hoc est capitis*

collatis cum Regula S. Benedicti, concluditur.

pitis initium) PRÆCIPUA agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem & dicat ipse, unde agitur.... Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia sæpe juniori Dominus revelat, quod melius est.... Si qua verò minora agenda sunt in monasterii utilitatibus, seniorum tantùm utatur consilio, sicut scriptum est: Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.

priùs fuisse clericum tantùm,

134 *Quasi verò tanti momenti negotium esset concedere cellam redeunti ad proprium suum monasterium monacho, qui cum abbatis ac fratrum consensu peregrè profectus fuerat; nam si monachus erat* S. Bavo, *cùm secutus fuit S. Amandum, id sine illorum consensu factum esse, credi non potest. Quare multò verisimilius est, Sanctum non fuisse monachum, dum secutus est S. Amandum, sed tum primùm, quando Gandavum rediit, petiisse admitti ad professionem vitæ monasticæ. Tunc autem meritò judicare potuit abbas, sat gravis esse momenti negotium, ut sine prævia fratrum omnium convocatione & consultatione peragendum non esset. Accedebat, quòd quæstio esset non de qualiscumque hominis, sed de clerici admissione. Nam de sacerdotum & clericorum admissione peculiaris lex præscribitur cap.* 60 *Regulæ Benedictinæ, & talis quidem, ut nulla illic fiat mentio annui tyrocinii seu novitiatûs*, quia, *ut observat Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag.* 1000, olim eo non indigebant, quippe qui viri maturi & gravitate conspicui essent. Et eorum ingenia & mores hospitalitatis tempore, aut duorum vel sex ad summum mensium spatio satis explorari poterant.

postea monachum. Antè dicta de statu

135 *Præterea eodem cap.* 60 *de sacerdote in monasterio suscepto dicitur:* Concedatur tamen ei post abbatem stare. *Ad quæ Menardus:* Ac proinde ante præpositum & decanos, si non sint sacerdotes: *de clerico verò dicit ibidem Regula:* loco mediocri conlocetur, *puta, nec inter supremos nec inter infimos, & hic nova erat deliberandi*

randi materia, cùm ageretur de clerico, cui tot ex titulis obstrictum erat monasterium. Ceterùm ex iis, quæ jam recitavi ex vetustiori anonymo, contulique cum Regula Benedictina, mox perspiciet studiosus lector, qua ratione ductus asseruerim supra, mihi sat probatum esse, quòd monachi exstiterint in Castro Gandavensi, cùm illuc venire S. Bavo. *Aliam ad id confirmandum ex eodem anonymo rationem adjicit Mabillonius locis citatis, quam assignabo in Annotatis. Sed ego alteram adjicio ex Vita metrica, quam verisimiliter non vidit Mabillonius, & ex qua perspicuum fieri existimo, exstitisse illic monachos diu ante* S. Bavonis *adventum, certè ab ipso tempore, quo cœnobio datus est abbas Florbertus. Nam ubi loquitur anonymus vetustior:* Ergo Adloinus vir Dei reversus ad suprascriptum Castrum Gandavum ad venerabilem virum Florbertum abbatem, quem almus pontifex Amandus ibidem constituit super gregem CLERICORUM rectorem, petiit *&c., ita canit Poëta:*

Ille * sed almorum discurrens quæque locorum,
Rursum Gandavum properabat visere castrum,
Nomine Florbertus quidam quo forsitan abbas
Exstitit à sancto MONACHIS prælatus Amando.

* Bavo

Diu autem ante S. Bavonis *adventum illic abbas exstitit Florbertus, ergò etiam monachi.*

136 *Sed hinc novum formabis pro Mabillonio argumentum. Dices enim, eos ipsos, quos anonymus* clericos *appellat, vocari à poëta* monachos, *inde ergò patere, quid aliis etiam locis intelligendum sit, ubi idem anonymus ait, constructum esse* clericorum cœnobium, *scilicet* monachorum, *& à S. Amando* Bavoni *collatum fuisse* clericatûs honorem, *nimirum* monasticæ professionis. *Admittam assertum primum, non item sequelæ partem ultimam. Nam etiamsi ex admisso primo asserto sequeretur per voces* clericorum cœnobium *accipiendum esse* cœnobium monachorum, *rationes, quas in contrarium attuli, prohiberent, quo minùs admitterem, per* clericatûs honorem *accipien-*

cœnobii confirmantur; & argumenta,

cipiendam esse monasticam professionem. *Verùm si quis voluerit sustinere oppositam Mabillonio sententiam, nec ad primam sequelæ partem admittendam cogetur. Dicet quippe, verum esse, eosdem homines tam ab anonymo vetustiore quàm à poëta designatos fuisse, id est, eos qui, cùm essent clerici, sub Florberto abbate facti sunt monachi. At cùm agerent iidem auctores de tempore, quo facta est ista immutatio in cœnobio, dicet, per anonymum denominatos fuisse homines illos à statu, à quo transierant; per poëtam à statu, ad quem transierant. Atque ita ulteriùs concludet, voces* clericorum *&* clericatus *ubique ab anonymo usurpatas fuisse in propria ac ordinaria sua significatione, locumque ipsius, quo potissimùm nititur Mabillonius, sic evolvet:* Florbertus constitutus est rector clericorum, qui sub ipso fiebant monachi.

quæ inde formari possent,

157 *Addet denique, conjici non debere ex allato versu, quòd putaverit poëta, per clericos ubique ab anonymo intellectos fuisse monachos, ideóque voci* clericis, *quam non admittebat metrum, substituerit* monachis; *quandoquidem ipsemet poëta memorans cœnobii exordia, sic scribat:*

Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit & multus mox illuc crescere CLERUS,
Qui Domino laudes persultet* nocte dieque.

* *fortè* persolvat

ubi tamen ipsi, de metri elegantia haud multùm sollicito, facilis erat correctio vel explicatio, dicendo:

Incipit & MONACHUS mox illuc crescere multus.

vel:

Incipiunt MONACHI moxque illuc crescere multi.

At verò, dum hujuscemodi responsa suggero adversus opinionem Mabillonii de primis monasterii incolis, nolo existimes, mihi omnino probatam esse oppositam, nixam testimonio potissimùm Theodorici abbatis, scriptoris non sufficientis auctoritatis, ut in opinionum diversitate me ad unius electionem determinet. Id feci in illum dumtaxat finem,

nem, ut indicarem, Mabillonii argumenta etiam talia mibi non esse, quæ Theodorici testimonium tam evidenter erroneum probent, ut meritò concludat Mabillonius: Ex his manifestum est, monachos non clericos seculares in Ganda monasterio... ab initio exstitisse. *Ubi tamen idem Mabillonius, tamquam per modum auctarii, mox subjungit sequens qualecumque argumentum:* Quod satis superque verisimile reddit Amandi ipsius monastica professio. Nempe monachus monachos haud dubiè in locis à se erectis instituit, Benedictinus Benedictinos. *Sed neque hîc de responso laborabit Mabillonii adversarius. Esto, inquiet, fuerit monachus Benedictinus S. Amandus: certius est, tunc fuisse episcopum, atque hinc verisimilius fit, quòd aliquibus saltem à se erectis locis instituerit clericos non monachos: ut ex isto capite æquè dubium maneat, utrùm in Gandensi cœnobio instituerit clericos simul habitantes, an monachos.*

138 *Si tamen clerici illic primò instituti sint, deinde monachi, non credo factam esse immutationem ex causa, quam nonnulli tradiderunt: quòd nempe S. Amandus clericos amoverit, quia vivebant licentiùs. Neque enim sine veterum & fide dignorum scriptorum testimoniis ausim asserere, illos tantillo temporis spatio, annorum circitèr octo, usque adeò à prima vivendi norma degenerâsse sub disciplina, sub oculis sanctissimi antistitis. Quapropter cùm Theodoricus ipse duplici loco de immutatione loquens, neutro causam ullam prodat, si absolutè admittenda sit isto temporis spatio facta, malim dicere, ortam esse ex pietate clericorum, qui indies adhortationibus & exemplis S. Amandi in via virtutis proficientis, ultrò petierint, dari sibi Regulam monasticam ac præfici abbatem, & ad hunc sensum aptavi responsa ad Mabillonii argumenta. Ex quæstionibus præcedentibus exsurgere posset quæstio altera, eaque solutu nequaquam facilior; ad quem scilicet clericatûs seu ordinis ecclesiastici gradum ascenderit Sanctus noster. Nullam mihi verisimilitudinem habet, quod tradit Rabanus aut fortè hujus*

prævenientur.

hujus interpolator in Martyrologio, episcopum nempe fuisse S. Bavonem. *Minùs alienum est à verisimilitudine assertum B. Alcuini, qui B. Rabano vetustior medio circitèr seculo,* venerandum sacerdotem *appellat istis versibus apud Andream du Chesne seu Quercetanum col.* 1726.

Hæc loca sanctificet venerandus Bavo sacerdos,
Discipulus vitâ patris condignus Amandi.

A verisimilitudine, inquam, id minùs alienum est, si per sacerdotem *intelligat presbyterum seu secundi ordinis sacerdotem. Nec tamen, licet Alcuini auctoritas magna sit, isti opinioni ausim subscribere. Nam sicut credibile mihi non apparet, quòd, si* S. Bavo *consecratus fuisset episcopus, id unus dumtaxat memorâsset Rabanus, ita non possum mihi satis persuadere, quòd, si fuisset sacerdos, id nullus præter Alcuinum in tanta multitudine scriptorum veterum, quos hactenus laudavimus & deinceps laudaturi sumus, litteris prodidisset.*

§ XI. Veterum quorumdam de Sancto elogia.

Veterum aliquot de Sancto elogia subduntur:

QUoniam *præsenti Commentario secundùm institutum nostrum pertractanda dumtaxat suscepimus ea* S. Bavonis *gesta, quæ à biographis vel non satis dilucidè, vel etiam diversimodè relata sunt, sicque occasionem dederunt variis recentiorum conjecturis, opinionibus, disputationibus, quæ fusiore discussione indigebant, atque id modò sufficienter præstitum arbitramur; mittimus alia, ab iisdem biographis sat clarè exposita, vel saltem in Annotatis declaratu facilia; & veterum quorumdam de eodem Sancto elogia, hactenus laudata aut ex parte recitata, nunc integra exhibemus. Ceteris præmittimus Versus sive Epistolam S. Livini ad sæpe memoratum Florbertum abbatem cum* S. Bavonis *Epitaphio, à Jacobo Usserio editam in Sylloge*

Sylloge Epiſtolarum Hibernicarum, & inde à Mabillonio Seculo 2 Benedictino, nobis verò deſcriptam ex Ms. Corſendoncano.

140 VERSUS * S. LIVINI EPISCOPI MARTYRIS
AD FLORBERTUM ABBATEM MONASTERII S. BAVONIS.

S. Livini epiſcopi martyris
* *Uſſer.* epiſtola
* *ibid.* ſic

Audeo mira loqui, ſolem ſine lumine vidi,
Eſt ſine luce dies hîc * ſine pace quies.
Hos poſtquam populos conſpexi luce ſerena,
Sol mihi non luxit, nox fuit una mihi.
Impia barbarico gens exagitata tumultu;
Hîc Bracbanta furit, meque cruenta ferit.
Quid tibi peccavi, qui pacis nuntia porto?
Pax eſt, quod porto, cur mihi bella moves?
Sed, quâ tu ſpiras, feritas ſors læta triumphi
Atque dabit palmam gloria martyrii.
Cui credam, novi; nec ſpe fruſtrabor inani;
Qui ſpondet Deus eſt, quis dubitare poteſt?
Attamen eſt aliquid, mœſtæ ſolatia menti
Quod dat, nec penitus me premit atra dies.
Ganda parat gremium, quo me fovet ubere læto,
Invitat, mulcet, nutrit, amat, refovet.
141 Hîc eſt Florbertus, quem virtus flore perornat,
Cui probitas floret, flos probitate viget.
Forma gregis, decus eccleſiæ, concordia fratrum,
Ipſe ſuis medicus, & medicina ſibi.
Quid referam pietatis opus, quòd * me peregrinum
Obſequiis lætis dum fovet, addit onus.
Sufficeret fratrum fratrem dixiſſe Livinum,
Pontificis nomen prægravat & Domini.
Egreſſus patriam, pompæ mortalis honorem
Sprevi, devovi: ſpes Deus una mihi.
Attamen inveniet, quod Chriſto ſedulus offert,
Quòd ſic ſum pauper, hoc ſibi nil minuet.
Plus aliquid præſtat abſenti munere largo,
Præſens continuis me fovet obſequiis.
Hæc quoque dum ſcribo, properans agitator aſelli

ad Florbertum abbatem
* *Mabill.* quo

Munere nos ſolito, pondere laſſus adit.
Ruris delitias affert, cum lacte butyrum,
Ovaque caſeoli plena caniſtra premunt.
142 Hoſpita quid reſtas? Effer jam ſedula greſſum,
Collige divitias, quæ modò pauper eras.
Fervet olus ſiccum, ſed nunc condire licebit:
Ollula dura priùs, uncta ſuavis erit.
Holtam villa gravis, quæ neſcis reddere fructum,
Urticas, lappas, cur bene culta refers?
Hoc eſt, quo recreor, quod habet paupercula tantùm
Hoſpita, quod mittit vel mihi Ganda boni.
Et pius ille pater cum donis mollia verba
Mittit, & ad ſtudium ſollicitat precibus:
Ac titulo MAGNUM jubet inſignire BAVONEM,
Atque leves elegos eſſe decus tumulo.
Nec reputat fiſſo cùm ſtridet fiſtula ligno,
Quòd ſoleat raucum reddere quaſſa ſonum.
Exigui rivi, pauper quam vena miniſtrat,
Laſſo vix tenues unda miniſtrat aquas *.
Sic ego, qui quondam, ſtudio florente, videbar
Eſſe poëta, modò curro pedeſter equo.
Et qui Caſtalio dicebar fonte madentem
Dictæo verſu poſſe movere lyram,
Carmine nunc lacero dictant mihi verba Camœnæ,
Menſque dolens, lætis apta nec eſt modulis.
143 Non ſum, qui fueram, feſtivo carmine lætus:
Qualiter eſſe queam, tela cruenta videns?
Nec, quid agam, novi; mentis tumor * iſte procacis
Quem, rogo, non lædat, par dare nolle pari?
Officio certare pari ſi nempe recuſo,
Pecco, quòd magnis reddere parva moror.
Magna mihi præſtat, ſupplex qui parvula poſcit,
Et tamen invenior tardus ad officium.
Accingar ſtudio, quamvis non viribus æquis:
Eſt non poſſe leve, non renuiſſe bonum.
Ergò tibi tumulum ſcribens, SANCTISSIME BAVO,
Qui

epiſtola verſibus conſcripta,

* *Uſſer.* opem. *Mabil. fortè* opes

cum Epitaphio S. Bavonis

* *Uſſer.* timor

Qui volo, quod nequeo, quod valeo, facio.
Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni
Magnorum primus qui modo magnus eras.
Non quia magnus eras, te gloria magna beatum,
Sed contempta decus gloria magna facit.
Pro Christo pauper, despectus, vilis, egensque,
Es * Christi famulis nunc caput atque decus. *Usser. Et
Defunctum revocans, qui morti jura tulisti,
Monstras quippe tibi jura patere poli.
Quam tu fundasti, quæ te tenet inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.
Hæc, Florberte pater, Livinus carmina mittens,
Inscriptum lateri munus habere dedi:
Ut cùm vastatus fiet locus ille ruinâ
Carmina conservet obrutus ista lapis.

144 *Hoc, seu ætatem spectes, seu auctoris dignitatem ac sanctitatem, pretiosissimum antiquitatis monumentum huc visum est integrum transferre, quia, licèt plura contineat ad* S. Bavonem *minùs pertinentia; tamen totum compositum est occasione Epitaphii, quod à S. Livino petierat Florbertus: quoniam verò dederimus integrum, non abs re fuerit aliquot illi observationes subjicere; sed breves & ad dies mox memorandos ampliùs elucidandas. Ac primò quidem in eo elucet eximia S. Livini humilitas, se pontificem ac dominum à Florberto appellari, grave onus reputantis; secundò apostolicus verbi Dei disseminandi ardor, ex quo relictâ patriâ, & commisso alteri in Hibernia episcopatu, spretisque commodis ac honoribus, ad regionem se contulit, cujus nec soli sterilitate, nec effera id temporis incolarum indole absterritus est, quominus istic perduraret usque ad martyrium. Hoc autem martyrium tam clarè & asseveranter atque iis cum adjunctis prædicit, ut non possit clariùs vel asseverantiùs, nec dubium ap-* *in qua auctor martyrium suum prædicit,*

pareat, quin spiritu prophetico fuerit præditus. Eodem spiritu in postremis versibus censeri potest prænuntiâsse devastandum olim monasterium, nam id contigisse suo loco videbimus, & sub ejus ruinis reperiendum laterem sive lapidem, cui epitaphium S. Bavonis *inscribi curaverat.*

& Bavonem ac Florbertum plurimùm laudat.

145 *Tertiò in versibus elucet singularis, quam habuit idem S. Livinus, existimatio de virtutibus ac sanctimonia Florberti abbatis, cujus obitus variis sacris Fastis inscriptus est ad diem 1 Novembris. Quartò observari posset, quàm luculentum testimonium præbeat S. Livinus de eximia* Bavonis *sanctitate, de insigni ejus ante conversionem in seculo potentia, de fundata ejus facultatibus Gandensi ecclesia; sed ista jam locum habuerunt in præcedentibus §§. Scriptos esse versus non diu post* S. Bavonis *obitum, liquet ex re illis contenta & persona petentis ac potissimùm ex morte auctoris. Livinum quippe martyrio coronatum tradunt triennio circitèr post Sancti nostri è vita excessum. Denique* Holtam*, ubi tunc morabatur ac post martyrium sepultus est S. Livinus, vicus erat veteris Brachbanti, qui hodie vulgò* Hauthem *appellatur & Flandriæ tribuitur, distans Gandavo tertio milliario.*

De S. Bavone etiam honorificè

146 *Honorificè quoque de* S. Bavone *scripsit ejusdem S. Livini biographus, qui, quòd se Bonifacium appellaverit, nonnullis creditus est S. Bonifacius archiepiscopus Moguntinus: sed perperam, ut solidis argumentis evincunt Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam S. Livini, insertam Seculo 2 Benedictino, pag. 455 & seq.; ac Papebrochius in Analectis de S. Bonifacio archiepiscopo Moguntino tom. 1 mensis Junii pag. 494. Verùm hi duo scriptores eatenus consentientes multùm dissentiunt in judicio super ætate dicti biographi. Mabillonius S. Livino coævum & S. Bonifacio Moguntino antiquiorem facit. Papebrochius adductis nec paucis nec levibus rationibus retrahit ad seculum 12 vel 13. Nos, cùm ista materia, sicubi resumenda vel elucidanda sit, propriè spectet ad diem*

XII Novembris, verba biographi, relicto lectoribus de eorum veritate judicio, hic subnectimus & ideo dumtaxat aliorum seculo 12 *aut* 13 *vetustiorum scriptorum elogiis præmittimus, quia cum jam datis de S. Livino utcumque connexa sunt.*

147 Cùm verò (*inquit auctor*) plurima (*S. Livinus*) perlustrâsset loca, divini germinis semina spargendo, dæmonia ab obsessis corporibus pellendo, multorum ægrotantium corpora sanando, convenit cum discipulis suis ad quoddam cœnobium avito vocabulo GANDAVUM nominatum, quod B. Amandus pontifex, exstirpatis gentilium fanis, fecit fundari, quod & ipse dedicavit ad honorem S. Petri Apostoli & omnium Apostolorum, congregatis ibidem cultoribus, quibus præposuit abbatem, nomine Florbertum, sanctæ religionis rectorem, dignis moribus compositum & totius honestatis exemplis refertum, à quo etiam & à ceteris fratribus monasticæ caritatis officio susceptus est. Ibi quoque invenit magnificæ sanctitatis virum & egregium confessorem Christi BAVONEM recentiva morte in Domino pausantem & in monasterio S. Petri sanctorumque Apostolorum à beato pontifice Amando & abbate Florberto & devotis fratribus condigno honore humatum atque gloriosis miraculis coruscantem. In eodem quoque loco per dies triginta commoratus est, & ad sepulcrum S. BAVONIS suas preces Missarumque celebrationes Domino Deo pervigil immolabat. *Hactenus auctor iste in editione Mabillonii & in apographis nostris Mss., cum aliquali quidem lectionis diversitate, sed non tanta, ut rem narratam immutet vel annotationibus indigeat.* *scribit biographus S. Livini;*

148 *Præclarum quoque Sancto nostro elogium contexuit Milo, monachus ac sacerdos Elnonensis monasterii in Vita S. Amandi, composita carmine Heroico ante medium seculum nonum, ut probavit Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Amandi tom.* 1 *Februarii pag.* 842, *ubi* *item Milo Elnonensis monachus*

ubi deſcriptis S. Amandi laboribus apoſtolicis, ceteriſque geſtis apud Gandavenſes, iſta ſequuntur pag. 880 *:*

Hæc quoque caſtra ſuo póſt commendavit amico,
Feſtinans alias ad partes belliger ire,
Fortis ubi populi ductor non deforet illis.
Bavo beate Dei, te præſens pagina ſignat:
A duce tu Domini quondam conductus Amando,
Spreviſti mundum, calcâſti labile ſeclum,
Sumens arma crucis, propero pede bella petiſti,
Ac multum ſpolium truculento ab hoſte tuliſti:
Inter quæ prædam, quam gaudens abſtulit, atque
In regno proprio cupiit, ſi fortè fuiſſet
Poſſibile, ignifluis concludere carceris antris:
Sanctas tu lacrymas fundens, pia vota, preceſque
Belligerando boans bellis, Benedicte, beatis
Salvâſti & Regi ſummo tua dona dediſti.
149 Quod loquor, agnoſcis; quoniam tua geſta canuntur.

in Vita S. Amandi

Scilicet ille hoſtis, cùm telum miſſile vibrans
Impoſitum plauſtro jecit, proſtravit & unum
Ex famulis, canibuſque feris venatio facta.
Sed tamen incaſſum ſua tunc tentamina fudit:
Tramite nam reduci quia poſt orando reductum
A mortis tenebris revocâſti in luce bubulcum,
Multimodis aliis cum Sanctis artibus uſus,
Hoc uno didicit vincendum te fore numquam.
O quàm magnificus fuerat tibi, Sancte, magiſter,
Qualibus ac ſignis præceptor fulſit Amandus
Ille tuus! quæ te talem fecêre miniſtrum!
Namque tuis geſtis doctorem cernimus almum,
Egregium, pulchrum, mirandum, glorificandum.
Eſt mihi dulce tuæ textum percurrere Vitæ;
Sed retrahit complenda meum modulatio greſſum.
Ne tamen hi verſus tibi ſint ſine fœnore fuſi,
Redde vicem precibuſque tuis me, quæſo, gubernans,

Obti-

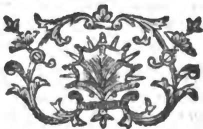
Obtineas veniam mihimet miserando reatus,
Atque tuo Regi junctus per secla valeto.
150 Tuque locus felix, regio fulgentior auro, *carmine exarata*
Illustrata pio Justorum lumine, salve:
Plebsque decora satis, multo collecta labore
Patribus à geminis, dignum est, ut amando sequaris,
Quos tibi Cunctipotens dulces pietate Patronos
Attribuit, talesque dedit miseratus amicos.
Et si te noster migrans huc corpore Amandus
Deseruit, meritis, si credis, ubique gubernat.
Nos quoque dum precibus sacris meritisque tuetur,
Te memorans etiam, portas tibi pandit Olympi.
Plaudite dulcisonos tantis Pastoribus hymnos;
Ne ingratum reliquis gregibus videaris ovile.
Carmina commiscens chartis, currente camœna,
Vobiscum recinam, præbens insignia amoris
Erga illos monimenta mei sine fine manentis,
Quos quia conspicuos virtutum penna levavit
Sidereum ad regnum, vobis properantibus illuc
Posse patêre piæ monstrârunt ostia vitæ.
Ast ego delictis, ut fetis horridus hircus,
Tegminis & nitidi candenti vellere nudus,
Sæva trahor miseræ miserandus ad atria mortis.
Tendite, posco, manus & me de fauce vorantis
Tollite....

Victoria hîc prima parte versuum præ ceteris Sancti gestis decantata, ea est, quam retulit, dum hominem blasphemum repentina morte punitum, suis precibus revocavit ad vitam, ac dæmoni surripuit, ut fusè describunt biographi nostri; hos ubi legeris, clariora fient, quæ alioqui obscura videri poterant.

151 *Philippus Harvengius, vulgò ab Eleèmosyna dictus, seculo 12 abbas monasterii Bonæ-Spei Ordinis Præmonstratensis prope Binchium in Hannonia, in Vita ejusdem S. Amandi eleganti stylo descripta & ab Henschenio* *ac plures alii.*

ad

ad VI *Februarii quarto loco excusa, memoriam* S. Bavonis *celebrat pag.* 863 *verbis sequentibus:* Sub illius (*Florberti abbatis*) felici magisterio, B. Bavo secretum votivæ reclusionis intravit, postquam à vanitate seculi B. Amandi prædicatione conversus est, & ecclesiastico ritu benedictionis gratiâ tonsuratus. In qua vigiliis, jejuniis, orationibus convenienter intentus, seipsum Deo Patri hostiam vivam, sanctam, beneplacentem, juxta institutionem viri Dei satagebat fideliter exhibere. *Non præteriit etiam* S. Bavonem *auctor anonymus Epitomes Historiæ translationis & elevationis S. Amandi, eodem tomo per Henschenium edita pag.* 894, *ubi sancti episcopi sanctos discipulos enumerans ac in singulorum laudem breviter discurrens, ista tradit de nostro:* Juxta seculi etiam dignitatem nobilis ALLOUINUS, qui S. BAVO est omnium vocibus appellatus, ex paganorum ritu ad Dei cultum per pontificem prædictum conversus & in via præceptorum salubriter introductus, per divinæ inspirationis gratiam in tantum celsitudinis apicem conscendere meruit, ut etiam mortuum ab inferni faucibus revocaret, & palàm omnibus vitæ reconsignatum exhiberet. *Hallucinatum esse auctorem hunc, dum credidit*, S. Bavonem *conversum esse ad Deum* ex paganorum ritu, *notâsse satis est. Plura sunt his illustria de Sancto nostro à veteribus relicta testimonia, sed quibus recitandis supersedemus, quia vel præcedentibus §§ exhibita sunt, vel ex aliis manifestè desumpta.*

VITA

V I T A

Auctore anonymo.

Ex Ms. S. Audomari vetustissimo cum Ms. S. Bavonis item vetustissimo & editione Mabillonii collato.

P R O L O G U S.

Vilem & infimum cunctis poscere videris populis, meque indoctum quæris nitere virum per Schytias gentes & Parthias patrias. Nam liberalium omnium artium & humanarum doctrinarum matrem fuisse Athenas legimus: ubi antiquitus veteris floruit scientia linguæ Latinæ sub Pissistrato *a* auctore, & unde nostræ artes fusæ sunt pæné omnes. Non, inquam, me Hesperia, nec Roma aut Ausonia * tenuit; genuit vel aluit; nec Tytirus *b* docuit, nec fultus sum Aristotelis argumentis, Varronis, Democriti, Platonis, Demosthenis & ceterorum doctorum. Inops ingenii sum, verborumque flumine siccus. Prorsus multùm me fateor inertem. Me etiam pondus inertiæ premit & in imis volvit; quando scientiâ vacuus *, hæc utcumque fragili audeo conscribere stilo.

2 Nobis egregii exemplo * sint dicta doctoris Hieronymi sacerdotis, quibus refragari * valemus detrahentium laqueos.

Auctor imperitiam suam excusans,

a

* *Mabil.* Ausonius

b

* *al.* fatuus

* *Mabil.* exempla

* *ibid.* refragare

ex obedientia se scripsisse indicat.

queos. Me ovantem fateor esse, Pater sancte, qui meum pigrum perdurare animum minimè passus es, nec malitioso corde exultare, nec se inquisitionibus stimulare malivolis, sed coëgisti, quantùm valet imperita lingua, ut omnium eloquentissimorum virorum imitetur vestigia. Tibi, pater, quidquid ars mea cogitaverit aut invenire valuerit, patefacere curabo. Nec putes, ignaviam hinc inflari * nostram: verè non est in visceribus tepitudinis meæ aliqua extollendi calamitas, sed prorsus jacet ad ima * humilitas, eò quòd scientiæ nobis non manet sublimitas. Individua dilectione & charitate mihi conjuncta est sanctitas vestra. Quid tantùm verbis vobis * de vestris oportunitatibus loquar? Igitur de viro Dei Allowino, sancto videlicet Bavone, quod expetendum judicâstis, ut valemus, voluntatem vestram explere cupimus. Mihi Dominus servorum suorum ultimo præstet de vestra semper conversatione gaudere & cum grege vobis commisso, & cum sancto Bavone, qui Allowinus nomine alio vocatur, regna cælorum promereri *c*.

* *ibid.* inflammari
* *ibid. deest* ad ima
* *ibid. deest* vobis

ANNOTATA.

a *Mabillonius legit* Piscitrato; *auctor noster haud dubiè designatum voluit Pisistratum tyrannum, qui, seculis ante Christum quinque circitèr & medio, eloquentiâ clarus, bibliothecam publicam, sive ut loquitur Aulus Gellius lib. 6 cap.* 17, libros Athenis disciplinarum liberalium ad legendum præbendos primus posuisse dicitur.

b *Auctor iste, cujus nomen fortè corruptum, ignotus nobis est: Aristoteles & reliqui sat celebres.*

c *Huic prologo mox in Mss. subditur sequens titulus:* Incipit sancti Bavonis confessoris Vita, cujus festa celebrantur inclyta Kal. Octob. in Gandavo castro.

PARS I.

PARS I.

Illustris Sancti prosapia, conjugium, morum immutatio, accessus ad S. Amandum.

Alterum auctoris praeludium.

BOnorum parvulorum indoles non tam dignitate generis, quàm moribus clarescere solet, Domino approbante, qui dixit: Nolite parvulis prohibere, quin veniant ad me: & Sapientia dicente: Relinquite infantiam & vivite & per vias prudentiæ ambulate. Ergò si munda & recta sunt opera pueri, ex studiis ejus intelligi potest, ut ait quidam: Quomodo invenies eum in senectute, quem non cognovisti in juventute? Et iterum: Excipe doctrinam & invenies sapientiam: non enim omnibus expediunt omnia. Nemo potest quicquam accipere, nisi ei fuerit datum de cælo. Omnes enim peccaverunt & egent gloriâ Dei. Et non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Felices sunt, quorum Deus spes est, & quorum desideria dignanter inflammat, & ad perfectionem roborat, quia non poterit dissolvi, quod ex Deo est, ut ait ipse: Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Qui enim adhæret sancto viro assiduitate operis, illius suscipit exempla, quibus accendatur ad amorem veritatis. Valdè est laudabile, bonum esse cum bonis; sed multò magis est laudabile, bonum esse cum malis. Sancta enim Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritualibus autem angusta. Et ideò non solùm malorum mores, sed etiam consortia fugienda sunt. Si fueris namque socius conversationis bonorum, eris & consors virtutum eorum. Non longo fastidio tendam,

quæ de Viro Dei narrare cupio: quia civitas in monte posita latêre non potest: neque candelabrum ob aliud accenditur, nisi ut luceat in domo *a*.

a

Sancti natales, juventus, nuptiæ; *b* *c* *d*

4 Igitur Adlowinus, quod nomen sacro accepit Baptismate, quem vulgus Bavonem nominat, genere nobili, parentibus inclytis, Hasbaniense editus ducatu *b* uxori junctus est, filiæ videlicet Adilionis comitis *c*, de qua genuit Agglethrudem *d*, prolem dignam Deo, virginem Christi, cui in primis annorum crepundiis vox summo missa persultavit throno Altissimi: Crede, inquiens, creata majorum quoque prosapiâ, verbo Dei solius parentes procreabis, qui utrumque fecit hominem. Tempore quippe suæ juventutis beatus Bavo actibus * pravis seculi exercebat voluntatem, constans erat in turpibus, incensus obscenis laterum flexionibus *e*: sed Christo auxiliante, hoc juge ipsius vitium citò versum est in bonitatem.

* *Mabil.* operibus

e

morum immutatio, opera misericordiæ.

* *ibid.* affines suos

* *ibid.* sublevare

f

5 Ab illo etiam tempore legis judicia non contempsit; sed & omnium materiem scelerum evitavit. Affinibus suis * non nocuit; sed pauperibus latiùs manum porrexit. Amicitiarum fidem non renuit; sed appetivit; nec tam fortunam excoluit, quàm virtutes imitatus est. Misericordiâ sublevavit etiam oppressos, indesinenter recolens in omni cultu pietatis, maximè Deum in hoc sibi propitium fore peccatorum suorum, si omnes injustè oppressos sublevandos esse *, satageret [ab eo, cui dicit propheta: Cùm ceciderit justus, non collidetur; quia Dominus subponet manum suam *f*.]

Mortua uxore, adit S. Amandum,

* *al.* prædictum

g

* *Mab.* beati pontificis

6 Eodem quoque tempore conjux ejus obiit, filia videlicet Adilionis comitis, de qua genuerat Aggletrudem, ut prælatum * est. Quæ postquam migravit de hac luce *g*, aliam noluit ducere uxorem; sed inspirante Domini misericordia, ad viam conversionis Amandum, sanctissimum pontificem, expetivit, cum lachrymis veniam postulans, pedibus quoque ejus * provolvitur, cum compunctione sua confessus facinora, & de contrariis sibimet

met eum passionibus alloquitur, pro peccatis maximis & minimis pœnitentiam acturus. Deinde vir Domini Amandus animarum sollicitudinem gerens, quas ad regna cælestia secum ducere festinabat, verba Scripturarum ei protulit, quibus lucraretur Domino, ita dicens: Vitia prudenter sunt tollenda, subtiliter occulta scrutanda, & apertè cognita leniter aliquando arguenda, & aliquando vehementer increpanda.

7 Nota facio tibi verba Domini, quibus vitam comprehendas æternam. Dominus dixit: "Omnis ergò, qui ,, confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ,, eum coram Patre meo, qui est in cælis [Item: Omnia, ,, quæ petieritis credentes, accipietis. ,, Et illud: "Si ,, offers munus tuum ad altare & ibi recordatus fueris, ,, quia frater tuus habet aliquid adversùm te, relinque ,, ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconcilia- ,, re fratri tuo & tunc veniens, offeres munus tuum. ,, Item: "Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, ,, mundus autem gaudebit. Vos autem tristes eritis, sed ,, tristitia vestra vertetur in gaudium. ,, Item dicit: "Vi- ,, gilate itaque omni tempore orantes, ut digni habea- ,, mini fugere omnia, quæ ventura sunt, & stare ante ,, Filium hominis. Pœnitentiam agite, appropinquavit ,, enim regnum cælorum.] Et omnis, qui reliquerit do- ,, mos aut agros, aut patrem aut matrem, fratres aut ,, sorores, filios aut filias propter nomen meum, centu- ,, plum accipiet & vitam æternam possidebit. ,, [Item dicit; Non egent, qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Et: "Non veni vocare justos sed peccatores in ,, pœnitentiam. ,, Item: "Vende omnia, quæ habes, & ,, da pauperibus; & veni, sequere me. ,,

à quo instruitur;

8 Auditis ergò his * divinis, Adlowinus vir Dei, quæ sanctus Amandus ei secundùm euangelicam nuntiaverat disciplinam, inspirante Deo, seculi hujus divitias reputans velut umbram prætereuntem aut fœnum arescens, facul-

facultates in pia opera distribuit;

* *Mab. addit* verbis

facultates prædiorum suorum ad loca Sanctorum legaliter distribuit & pauperibus erogavit, atque ad memoratum pontificem, qui morabatur in castro, cujus vocabulum est Gandavum *h*, repedavit: [quod videlicet castrum juxta Scaldim, ubi idem amnis Scaldis Legiam flumen recipit, situm est.] In eo etiam castro indiderat olim antiquitas simulacra nefanda & idola, quæ pro deo illic à populo colebantur. Ibidem verò consistens præfatus Dei pontifex, pro nomine Christi omnia fana destruxit, idola contrivit, & ad sanctam Christianitatem omnes revocavit.

h

Gandavi seculo renuntiat;

9 Basilicam autem ibi in honore beati Petri Apostoli fecit construi, quam, reliquiis insertis, altissimo Domino consecravit cum magno honore; in qua virtutes multas postea Dominus noster Jhesus Christus fecit, cæcis visum, claudis gressum, paralyticis soliditatem, infirmantibus sanitatem indulgens. Deo etiam annuente, clericorum cœnobium in ipso castro honorificè est constructum *i*, ubi die noctuque laus à fidelibus Deo decantatur. His expletis, in eodem monasterio beatus confessor Bavo plenissima devotione ante oraculum templi Domini se prosternens, comam capitis sui abscidere * deprecatus est; & adeptus venerandi pontificis Amandi manibus clericatùs *k* honorem, meruit fieri consors Apostolorum. Dimisit comam capitis, & invenit coronam gloriæ; reliquit vestimenta sæcularia & suscepit stolam candidam; reliquit pompam hujus mundi & indutus est loricam fidei. Quapropter & dignus factus est consortio angelorum.

i

* *ibid.* abscidi

k

S. Amando fidem prædicanti

10 Deinde vir Domini Amandus, [commendato ac relicto castro] perrexit gentibus prædicare verbum Dei, quem beatus Bavo prosecutus est, ut prædicatione ejus pasceretur. Ardebat autem nimiùm animo, ut potaret & hauriret justitiam: tantam enim menti ejus Deus inspiraverat ubertatem, ut semetipsum magna laceratione corporis cum alacritate castigaret mentis. Nimirum sibi impo-

po-

posuit vulnera, medens morbos animæ, ut bene agens securus posset esse in die judicii. * Circumspexit infirmitatem suam quotidie, ne de acceptis virtutibus superbiret. Quia plerumque cor rectorum, quamvis magna ex parte proficiat mens *, tamen interdum actibus laborat carnalibus. Ideoque necesse est, ut recurrant sæpissimè ad fluenta sacræ Scripturæ. Quia sicut escis caro, ita & divinis eloquiis homo interior nutritur.

* *al.* Domini

* *Mabil.* animus

11 Propterea & hæc, quæ subsequuntur, fidei documenta beatus Amandus prædicare non cessabat, audientibus turbis & sancto Bavone, ita disputans: Qui vult cum Deo semper esse, frequenter oret. Nam * quid est vita præsens, nisi vapor ad modicum parens? Apprehendite vitam æternam, ad quam vocati estis, & gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Apprehendite arma militiæ *, loricam fidei & resistite laqueis diaboli per potentiam Dei. Nihil fortius eo, qui vicit * diabolum, & nihil infirmius eo, qui carne superatur. Vita hominis tentatio est; unde diaboli sagittæ sunt restringendæ vigiliarum, jejuniorum, hospitalitatis & eleëmosynarum officio. Virtus igitur præcipua est, natum in carne non carnaliter vivere: & unde caro atteritur, inde incrementum virtutum spiritualium surgit. *

comes & auditor assistit;

* *ibid.* Et illud

* *ibid.* justitiæ

* *ibid.* vincit

* *ibid.* surgere

12 Igitur vir Dei Bavo superscriptum * pontificem sibi licentiam dare petiit, monasteria circumire Christi athletarum, ut * vitam monachorum & conversationem cœnobitarum posset agnoscere; tantumque ardorem & cordis conpunctionem Dominus ei largiri dignatus est *, ut vitâ bonorum cœnobitarum non esset contentus; sed magis ac magis semetipsum erigeret in Dei famulatu & gemitu & lachrymis in afflictione & vigiliis, in jejuniis & orationibus frequenter positus, vitam Sanctorum exerceret, nec ullo modo daret suo corpori requiem, inediis, nuditate, frigore, siti & multis tribulationibus seipsum macerans. Vitam nimirum cupiebat finiri suam, ubi comam capitis abscidit, & arma militiæ & pompam sæculi dimisit. *l* *l*

monasteria perlustrat.

* *ibid.* suprascriptum

* *ibid.* quatinus

* *ibid.* largitus est

A N-

ANNOTATA.

a *Totum illud preludium*, quòd nihil historicæ veritatis contineat, *suppressit Mabillonius.*

b *De his omnibus actum est in Commentario prævio: de nobili genere & parentibus ac cognatis num.* 20 *& seqq.*; *de loco & tempore nativitatis num.* 30 *& seqq.*; *de nominibus Sancto inditis num.* 38 *& sequentibus.*

c *De comite istò ejusve filia*, S. Bavonis *conjuge*, *nihil ulteriùs comperimus.*

d *Alii* Agletrudem, Adeltrudem *&* Aldetrudem *scribunt. De hac quoque pluribus actum est in Commentario prævio à num.* 42 *usque ad* 52.

e *Hac à recentioribus plùs æquo exaggerata esse, ostendimus in dicto Commentario num.* 53 *& duobus sequentibus.*

f *Unci tam hic quàm alibi infrà positi denotant verba, quæ illis includuntur, deesse in editione Mabilloniana.*

g *Sanctus filiæ Agletrudis verbis & exemplis ad frugem deductus, ut diximus in Comment. num.* 51 *&* 56, *mortua uxore, perfectam anteactæ vitæ pœnitentiam acturus, seque totum Deo consecraturus, ad S. Amandum Gandavum profectus est circa annum* 650 *aut* 651, *ut discussis præviè & refutatis aliorum opinionibus, statuimus ibid. num.* 89 *& seqq.*; *unde conjicere licet, non diu ante signatos annos obiisse conjugem.*

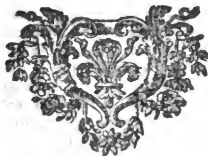
h *De castri Gandavensis situ, ac civitatis amplitudine quædam prænotavimus in Commentario num.* 105 *& seqq.*

i *S. Amandus duo monasteria cum suis ecclesiis excitavit, alterum in ipso castro Gandensi, alterum in monte Blandinio: utrumque S. Petro Apostolo sacrum. Primum, quod deinde* S. Bavonis *nomen induerat, non exstat ampliùs; secundum, quod S. Petri nomen retinuit, hodie-*

hodieque amplissimum ac nobilissimum cernitur, civitatis muris inclusum. Mabillonius Annalium lib. 12 *ad annum* 631 *existimat, hìc à biographo nostro non obscurè laudari ambo ista monasteria: Blandiniense initio numeri per hac verba:* Basilicam autem ibi in honore beati Petri Apostoli fecit construi: *Bavonianum per ea, quibus hanc annotationem subjicimus. Verùm dum attentiùs considero contextum, id mihi non tam clarum videtur. Etenim sub finem numeri præcedentis dicit biographus, quòd* in eo etiam castro *idola colerentur, quòd* ibidem *consistens S. Amandus fana destruxerit, idola contriverit, ac pergens ait:* Basilicam autem IBI... construi fecit. *Demum addit, Deo* etiam *annuente, constructum esse clericorum cœnobium* in ipso castro: *quæ mihi sic connexa videntur, ut de uno potiùs quàm de duplici loco dicta sint, id est, de basilica & monasterio solius castri Gandensis potiùs, quàm de basilica monasterii in Blandinio monte positi & de cœnobio tantùm Gandensis Castri. Idem Mabillonius ibidem contendit, vocabulo* clericorum *designari monachos, negant alii, quâ super quæstione mentem nostram aperuimus in Comment. num.* 136 *& seqq.*

k *De significatione vocis hujus fusè disputatum est in Comment. à num.* 129 *usque ad* 138.

l *Nulla est partium sectio in Mss. & editione Mabillonii; nos faciendam judicavimus, ut locus esset Annotatis.*

PARS II.

Sanctus cellæ se includit, mortuum ad vitam revocat, mira edit pœnitentiæ ultrò susceptæ exempla.

Gandavum reversus, locum postulat in monasterio; *a*

ERgò Adloinus vir Dei reversus ad suprascriptum castrum Gandavum ad venerabilem virum Florbertum abbatem, quem almus pontifex Amandus ibidem constituit super gregem clericorum rectorem *a*, petiit, eum sibimet humiliter cellulam, in qua familiariter Domini misericordiam pro facinoribus suis deprecaretur, largiri. Ut verò pius pater monasterii audivit ejus petitionem, cum gaudio eam suscepit: & juxta præceptum pii patris Benedicti ejusdem fratribus monasterii ipsius patefecit preces: convocataque omni congregatione, ut si forsitan juniori revelatum fuisset, quod placitum esset Omnipotenti, cum omni aviditate cordis susciperet, & compleret id, quod scriptum est: Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebis. *b*

b

cellâ includitur;

14 Igitur petitione Adloïni audita, fratres, narrante monasterii abbate, animo gratanti susceperunt eam; sicque quam petiit ab eis cellulam, largiente Deo, impetravit: in qua retrusus *c*, Deum piis & indefessis precibus invocabat, secundùm id, quod scriptum est *: "Quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis. [Omnis „ enim, qui petit, accipit, &, qui quærit, invenit, & „ pulsanti aperietur. „] Iste Vir Dei non aurum vel argentum seu gemmas preciosas, sive ornamenta hujus sæculi

c

* *ibid.* quia scriptum est

culi quæsivit, quas post conversionem pro nihilo reputavit; sed Dei cæli ardor eum erexit in vigiliis, in jejuniis, gemitu, inediis & pauperum eleëmosynis suprà quàm scribi possit. In afflictione igitur corporis positus tot cælestia instrumenta animo exercebat, quot misericordia Altissimi ejus cordi ingerebat.

15 Die verò quadam hujus temporis fratres ipsius monasterii ad obodientiam sunt directi *, ut cellam viri Dei Bavonis construerent *d*. Laborare igitur cœperunt manibus & ædificium fabricare. Prædicti verò abbatis Florberti homines * cùm vehiculis cœmentum ministrarent, ex ipsis quidam nomine Adinus * super plaustrum unum sedit, quem egressi de vico canes circumdederunt, ac cœperunt ei insistere fortiter. Hic autem captus laqueis diaboli, repletusque invidiâ, virum Dei Bavonem non erubuit blasphemare: sed omni bestia cruentior diabolus, in omnibus confusus nihil quidem ei nocituris *, si Virum Dei non blasphemaret, tantò eum impugnare studuit subjectum sibi, quantò ipsum perspexit ad famulatum pristinum redisse. Videns enim cruentus, idola sua in templum Dei mutari, frendens rugiensque, quæsivit, quem devoraret.

hominem, qui ipsi maledixerat,
* *ibid.* egressi
d
* *i. e.* subditi *vel* clientes
* *al.* Attinus *&* Adhinus
* *Mabil.* nociturus

16 Animalia itaque cum vehiculo super hominem prædictum projecit: qui oppressus hoc pondere, exhalavit spiritum vitæ. Videns eum turba jam mortuum, cum fletu corpus ejus in navi deduxerunt ad memoratum castrum Gandavum, ut tumularetur illic, sicut mos est mortuos sepelire. Videns verò vir Domini Bavo eum jam mortuum, ingemuit *e* dolore nimio cum lachrimis sibi pectus tundens, ac reputans sibi culpam, eò quòd accepisset mortem in labore suo, ad cellulam suam ipsius defuncti corpusculum deferri jussit; protinusque Vir Domini orationi incubuit, cum fletu magno his verbis Domini misericordiam exorans: Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jhesu Christi, qui non solùm peccata dimittis, sed etiam justificas peccatores, & reis non tantùm

& subita morte peremtus fuerat;
e

tùm pœnam relaxas, ſed donas & præmia; fragilitati meæ hæc adjumenta concede, & effectum cæleſte * benignus inſpira miſerationum tuarum, ut inveniar auxilio tuo ſancto adjutus.

* cæleſtem

17 Qui Lazarum quatriduanum fœtidum de monumento ſuſcitâſti, proſit nobis indignis miſericordia tua, ut hi, qui in tua pietate confidunt, citiùs exaudiantur; largitate donorum tuorum renova ſpiritum gratiæ tuæ ſalutarem ſuper iſtud corpus defuncti famuli tui, reddens ei ſpiraculum vitæ, Sanctificator & Conditor generis humani, qui cum Filio tuo æterna charitate regnas: ut tuæ myſterio curationis efficiaris honorandus ab omnibus ſervis tuis, pandaſque præſentiam tuam, ut in tua miſericordia exultemus, & in tua gloria lætemur, præſta: qui vivis & regnas Deus cum Filio & Spiritu ſancto per cuncta ſæcula ſæculorum, Amen. Oratione igitur completa, quaſi poſt horarum ſpatium trium mortuus ille, jubente Deo, animam recepit, quam exhalaverat, & ſanus effectus ſtetit ſuper pedes ſuos ac pòſt per multa curricula annorum vixit incolumis.

precibus ſuis ad vitam revocat.

18 Hæc itaque tanta miracula in Dei Milite admirando, chariſſimi, ſatagamus in hoc agone præſentis vitæ illius exempla ſequi *, ut etiam cum eo mereamur à Deo cum electis illius æterna gaudia percipere in cælis. Nihil in hac vita præſenti conſolationis ſæculi honoriſque quærere debemus, ſed gaudere abjectione paupertatis; non ſolùm abjicere facultates hujus mundi, ſed etiam de cordibus voluptates eradicare. Ad memoriam etiam redeat, quòd vir Domini Bavo pro nomine Chriſti multas facultates dimiſit; quatenus in cæleſti regno centuplum reciperet, inſuper & vitam æternam: cujus precibus mortuum Dominus ſuſcitavit. Quanti ad eum venerunt, tantis ſua munera commendavit. Pinguiſſimâ enim gratiâ humilitatis fervorem in omnibus inflammabat charitatis, ut oleum lumen abundare facit.

Sancti virtutes

* *Mab.* illum ſequi

19 Omnes ergò ſuas pro Chriſto erogavit poſſeſſiones,

nes, non damni gratiâ, sed etiam lucri adinventione: quia ille nunquam deficit, qui bono exemplo proficit, & cujus humilitas multorum superbiam confundit. Vir autem Domini Adloinus cælesti desiderio afflatus, magis ac magis cotidie in Dei famulatu crescebat, &, ut ita dicam, non panis inediâ videbatur ei satis affligi; sed quantò magis proficiebat in bonitate, tantò etiam ampliùs se simul lamentis, jejuniis, vigiliis & orationibus affligebat: jugi quoque lachrimarum inundatione faciem rigabat, ut verbum Veritatis consummaret dicentis: Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. *imitandæ proponuntur,*

20 Quadam denique die prospexit quendam virum ad se venientem, regressum de exsilio, quem olim sub seculi habitu degens, venundaverat: quo viso, innumeris se lamentis tradidit, eò quòd in eo tantum scelus perpetraverit. Tunc demum ad eum conversus, ejusque genibus provolutus, inquit: Ego enim te vinctum loris venundavi *f*; quæso, ne memineris injuriæ, quam tibi irrogavi, atque precem, quam postulo, ne digneris abnuere. Rogo, ut propter scelus in te commissum corpus meum flagellis cedas, caputque meum more latronum decalves, & me vinctum pedibus ac manibus, ut dignus sum, in custodiam trudas. Forsitan enim divina pietas, si hæc feceris, veniam mihi præstabit. Tunc memoratus vir pedibus sancti Bavonis provolutus dicit, se hoc nullo modo audere facere in Dominum suum. *& mira pœnitentia* *f*

21 Sed Vir Domini, ut erat eloquentissimus, quandoque illi persuasit facere, quæ poposcerat. Diu ergò tandem ejus precibus devictus, coactus & renitens, quod sibi jusserat, implevit *g*: vinxit scilicet manus Viri Dei & caput totondit, lignoque pedes * strinxit, ac custodiæ illum publicæ mancipavit *h*: ubi usque in proximum exitûs diem Vir Domini retrusus, vinctis pedibus perstitit, diebus ac noctibus flere non desinens actus sæculi, quos quasi molem sarcinæ ante oculos mentis ponere consueverat. Qui Domini Famulus, tot virtutibus plenus, non semet- *ultrò susceptæ* *g* * *Mab. addu ejus* *h*

femetipsum exaltabat intumescens, sed magis ac magis humiliabatur. Hordeaceo pane tantùm, cinere mixto, contentus, atque potu aquæ, quam ad mensuram bibebat. Ita verò quatuor ferè mensibus *i* in hac austeritate Deo militans, siceram & vinum nullo modo gustavit. Ibidem cilicio tectus & cinere, juxta morem prophetæ, in nervo pedem suum posuerat. Stratum quoque ejus erat nuda humus, in qua parumper per diem quiescere solebat. Vilissimum autem cilicium super stratum ejus expansum erat, cinis desuper * & capiti illius lapis subpositus, cùm dormiret. Sic ergò sua membra damnaverat, quæ olim seculi delectatio inquinavit. Magis autem odoramenta virtutum Deo laudabiliter offerre studuit post conversionem, quàm in suis tabescere iniquitatibus, memorans præceptum Apostoli, qui dixit: "Ubi abun-,, davit delictum, superabundet * & gratia.,, Et iterum: "Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.,,

i

* *Mab. addit.* adspersus

* *ibid.* superabundavit

22 Vir itaque sanctissimus Domini Adloinus, in hac retrusione positus, austeritatem atque inediam libenter sustinuit. Nam in hac retrusione obedientiæ normam non reliquit *k*, sed abbatem sibi prælatum magnopere poposcit, ut ita eum retruderet super pavimentum, ut, si quando ad omnipotentis Dei laudes dicendas assisteret, dextrâ lævâque pavimenti ita circumseptus foret, ne * declinandi facultatem in nullam * partem haberet; sed diebus ac noctibus, quasi in agone suspensus, ad * Deum adoraret, ad æthera tendens, & alta suspiria trahens: quod & factum est. Tunc Vir Domini magis ac magis ingemiscens, jamque * cælestem patriam anhelans, ministro sibi parenti præcepit, ut lapidem sibi adferret. At ille jussionem implens, detulit laterem grandem. Cui Vir Dei ait: Adhuc majorem perquire. Tandemque lapidem inventum, qui vix duorum manibus vehi poterat *l*, detulit Viro Dei. Quem Vir Dei gaudio magno repletus, suscepit, & dum ad laudes Dei dicendas assisteret, ipsum humeris portabat.

exempla declarantur.

k

* *ibid.* ut nec

* *al.* ullam

* *Mab. deest* ad

* *ibid. addit.* ad

l

A N-

ANNOTATA.

a *Adi Commentarium pravium num.* 135 *& seqq.*

b *Redi ad eumdem Comment. num.* 133.

c *Ad hanc vocem, quam verisimiliter Mabillonius de reclusione strictè dicta perperam interpretatus est, nonnulla observavimus num.* 125 *& seq. Commentarii.*

d *Mabillonius in Præfatione ad Seculum* 2 *Benedictinum num.* 28 *hanc periodum adducit, ut probet, cœnobium id temporis à monachis inhabitatum fuisse. Alia idem confirmantia argumenta habes in Commentario nostro num.* 133 *&* 135.

e *Mabillonius legit :* Quem denique ut vir Domini Bavo agnovit exstinctum, ingemuit.

f *Idem Mabillonius, qui paulò superiùs scripserat etiam* venundaverat, *hîc habet* venumdedi.

g *Idem Vitæ editor habet :* Diu ergò coactus & renitens, tandem ejus precibus devictus, quod sibi jusserat, implevit. *Plures lectiones variantes, quæ præsertim consistunt in vocum transpositione, apud eumdem occurrunt, sed quia passim sensum non mutant, inobservatas prætereo.*

h *Quid nomine* publicæ custodiæ *hîc intelligendum credamus, indicavimus in Comment. num.* 121 *&* 122 *: ac difficultatem, ex stricta vocum interpretatione motam à Mabillonio, solvimus num.* 123.

i *Verba ista, ut verisimilior fiat sequentium gestorum distributio, accommodo sensu accipienda esse, monuimus in Commentario prævio, quem consule à num.* 116 *usque ad* 121.

k *Mabillonius :* Nec in hac afflictione obedientiæ normam reliquit.

l Hic lapis, *ut notatur in Collectaneis nostris*, adhuc religiosè servatur & visitur in parochia de Mendonk; *cujus loci, postea semel ac iterum memorandi, ecclesia S.* Bavoni *sacra est, teste Sandero.*

PARS

PARS III.

Sancti in dæmonem fortitudo, visiones cælestes, felix obitus, apparitio, miracula, sepultura.

Dæmonum terriculamenta spernit;

SEd antiquus hostis, humani generis inimicus, qui humanum genus temptare non desinit, maximéque contra electos vim suæ nequitiæ exercet, quia quantùm illos proficere cernit, tantò deteriùs invidiæ facibus accenditur, prædictum Virum Dei ex eadem cella moliebatur ejicere diversis minis ac nefandis imaginibus * eamdem cellam replere simulabat. Bestiarum enim, volucrum & serpentium diverso genere gestiebat ei formidinem ingerere, ut saltem ita egrederetur. Sed fortissimus Vir * Domini athleta, quantò sibi antiquum hostem attentiùs vidit insistere, tantò fortiùs contra eum agonem suscipiens, quotidie certare non desiit. At verò maligni spiritus nihil suam industriam profecisse cernentes, confusi recesserunt; nihilque Viro Dei amplius ingerere audentes, evanuerunt. Tunc præfatus Vir Domini magnas omnipotenti Deo gratias referens, non hoc suis viribus deputavit, sed misericordiæ Domini, qui ubique in se sperantibus dignatur adesse. Opus ergò cœptum indesinenter faciens, manum in aratrum * positam non retraxit, neque retrò respexit; quia recoluit, à beatissimo Amando hunc euangelicum sermonem sibi prædicatum esse *: "Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit."

* *ibid. addit.* quibus

* *ibid. deest* Vir

* *ibid.* in aratro

* *ibid.* nuntiatum fuisse

cælestibus visionibus

24 Appropinquante verò remunerationis ejus die, inde-

indeſinenter vir Domini Adloinus in confeſſione Dei perduravit. Cùm verò ſe paululùm ſopori dediſſet, angelum Domini in ſpecie columbæ ſuper ſe venientem conſpexit; quem hoc viſu perterritum ſtatim divinæ conſolationis gratia refovet, atque totam cellulam, in qua ibidem * Vir Dei erat, inæſtimabilis ſuavitatis fragrantia replet; ut palàm daretur intelligi, angelum lucis ac ſuavitatis illuc adveniſſe. Nec immeritò ei angelus lucis * in ſpecie columbæ oſtenditur, quia ſimplicitatem columbæ gerebat in corde, licèt aſtutiam ſerpentis non deſereret in tentationibus. Liquet enim, quia ſuper Redemptorem humani generis ad fluenta Jordanis Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ demonſtratus eſt, ubi Paterna vox auditur ſuper Filium ſuum dilectum, in quo ei bene complacuit. Ubi & Pater in voce, Filius in homine, Spiritus ſanctus in columba, totaque Trinitas ſimul manifeſtè declarata eſt. Sine dubio etiam beato viro Bavoni ipſa Trinitas angelum in ſpecie columbæ oſtendit; quia ipſe eandem Trinitatem intrinſecus fixam in corde gerebat, certus ſine dubio, quia neque mors, neque vita, neque ulla creatura poſſet eum ſeparare à dilectione, quam habebat in Chriſto.

* *ibid.* idem
* *ibid.* pacis

25 Sed ut tanti Viri præcedentium meritorum opinio longè latéque crebreſceret, qui * ſicut civitas in monte poſita latêre non potuit, quadam die ſuper ſe vexillum ſanctæ Crucis de cælo deſcendiſſe vidit, ut tantò ei fides de remuneratione augeretur, quantò magis ac magis cæleſtibus obtutibus dignus foret, & tantò ſecurior aperiret pulſanti Domino * oſtium, quantò cognoviſſet, indicia ſibi certa fuiſſe * oſtenſa. Sed Vir Domini nihil dubitans, nihil hæſitans, cum ineffabili gaudio diſſolvi concupivit & ad Chriſtum pergere. Illud tamen indeſinenter aiebat: Domine, non mea voluntas, ſed tua fiat.

fruitur;
* *ibid.* quia
* *ibid.* Dominus
* *ibid. addit.* à Domino

26 Audenter inquio, licèt ei ratio temporis non præſtiterit martyrium, gloriâ tamen martyris non carebit; quia

virtute & voto martyr dici poteſt:

quia voto atque virtute potuit esse martyr & voluit. In semetipso verò sponte suscepit omnes pœnas atque supplicia, quibus plerùmque humana cedit infirmitas, & à confessione Domini non recessit, immobilis perseverans in opere mandatorum Domini, ita ut ulceribus congaudens & cruciatibus, quælibet inter tormenta rideret. Sed quanquam gladio persecutoris minimè truncaretur, implevit tamen sine cruore martyrium. Quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, [fame, vigiliis, nuditate, jejuniis, obprobriis invidorum, insectationibus improborum, curâ infirmantium, sollicitudine periclitantium?] Quo enim ille dolente non doluit? Quo scandalizante, non ustus est? Quo pereunte, non gemuit? Præter quotidiana illius adversùm humanæ spiritalisque nequitiæ diversa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito exuperat * fortitudo vincendi, patientia expectandi, & æquanimitas sustinendi, veluti Domino sibi semper ingeminante: Gaude & exulta, quoniam merces tua copiosa est in cælis.

* *ibid.* exuberat

mortem prænuntiat, ad eamque se

27 Operæ præcium est & illud inserere lectioni huic, qualiter beatus Adloinus, qui ex ortu nativitatis suæ ac dilectione vocatus est Bavo *a*, de hac luce migraverit. Igitur sanctissimus atque religiosissimus vir Domini Bavo post confessionem pœnitentiæ, quam à beato Amando pontifice perceperat, annis tribus præter quadraginta dierum abstinentiam *b*, quam explevit, Domino annuente, sagaci studio mirificoque affectu in hoc seculo propter regnum Dei * militavit. Plenus namque virtutibus & sanctitate intellexit Vir Deo plenus, ultimum sibi appropinquare diem. Qua de re nuntiavit abbati & fratribus sui monasterii, dissolutionem sui corporis imminere, ac quendam presbyterum fidelem, longè à se positum, nomine Domlinum *, evocari voluit Turholtensis monasterii *c*; quia cupiebat ejus perfrui colloquiis. Multum namque itineris spatium erat atque vastæ solitudinis denso-

* *al.* cælorum

* *al.* Deolinum

ſorum lignorum ſaltus occupaverat iter, quod erat inter cellam beati Viri & monaſterium Turholtenſe, in quo presbyter præfatus morabatur.

28 Tandemque accerſito miniſtro ad memoratum presbyterum ire præcepit. At ille obedientiam non renuens, & viam, quà pergeret, minimè ſciens, cœpit iter agere neſcius ſibi injunctum *d*. Sed, angelo Domini comitante, ad eundem presbyterum ſub omni celeritate pervenit, & per vaſtam ſolitudinem tramite rectiſſimo utrique ad Virum Dei incredibili feſtinatione pervenerunt. Quo viſo, Vir beatiſſimus magno repletus eſt gaudio, eique præcepit, ut curam gereret funeris ſui. Cúmque cæleſti patriæ indeſinenter anhelaret, & à colloquiis divinis non ceſſaret, oculiſque ac manibus in cælum ſemper intentus, invictum ab oratione ſpiritum non relaxaret, Corpore & Sanguine Redemptoris noſtri ſe muniens *e*, ſanctam animam carne ſolutam die primo menſis Octobris *f* reddidit omnipotenti Domino, poli * aulâ cum ineffabili triumpho exceptus: ſtatimque virgini beatiſſimæ Gerthrudi *g* cum aliis virginibus ſecum commorantibus, longiùs à ſe poſitis, ſpiritus ipſius apparens jubet ſibi veſtimenta mitti ad ſepeliendum corpus ſuum; quod & factum eſt.

parat; obit; apparet S. Gertrudi; *d* *e* *f* * *Mab.* in poli *g*

29 Cúmque funeris illius officium expleretur, mulier quædam, quæ multo jam tempore à dæmonio vexabatur, glebam * ſancti Viri tetigit, & ſtatim ſana facta eſt. Alius namque * freneticus malè à dæmonio vexabatur, qui ut pervenit ad Viri Dei ſepulchrum, Domino annuente, priſtinam recepit ſanitatem, acſi nullam antiqui hoſtis pertuliſſet læſionem. Multa quidem & alia ſunt, quæ per eum Dominus operari dignatus eſt, quæ nobis incognita ſunt & Deo nota. Quòd ſi omnia, quæ de ejus virtutibus * comperimus, vellemus proſequi, dies, ut opinor, antequam ſermo ceſſaret *h* [finiretur.] Pauca de pluribus dixiſſe ſufficiat, ne ſtudioſis lectoribus, & ad alia properantibus faſtidium ingerere videamur. Sepultus nam-

claret miraculis; ſepelitur. * *i. e.* corpus * *ibid.* quoque * *al.* geſtis *h*

namque est Vir Dei cum magnifico honore in loco, qui dicitur Gandavum castrum, cujus nunc cœnobium apertè vocatur Ganda: ubi multa fidelibus præstantur orationum ejus beneficia, & laudatur ab omnibus nomen Domini Jhesu Christi, cui est cum æterno * Patre & Spiritu sancto virtus, honor, & gloria, & imperium, laus & potestas per infinita secula seculorum. Amen.

* *ibid.* coæterno

ANNOTATA.

a *Mabillonii horum verborum lectionem dedi & improbavi in Commentario prævio num.* 40 *&* 41.

b *Hæc operosè discussa sunt & elucidata in Commentario.*

c Turholtum, *aliàs* Thoraltum, Thoroltum, *vulgò* Thorout, *antiquum Flandriæ oppidum est, pagi seu comitatûs cognominis caput, distansque Brugis tertio circitèr milliario, quarto Ostendâ, quinto Ipris & Cortraco, Gandâ denique octavo. De monasterio Thoroltensi, jam dudum exstincto, egit Henschenius tom.* 1 *Februarii* § v *Commentarii prævii ad Acta S. Anscharii Hamburgensis, illiusque initia haud improbabiliter S. Amando adscribi posse censuit. Id ipsum repetiit ibidem in Commentario prævio ad Acta S. Amandi* § IV, *addiditque de Domlino, hic memorato presbytero, pluribus agendum hoc die, quo Sanderus ipsum conjungit* S. Bavoni. *Domlinum revera inseruit Sanderus Hagiologio suo & libro secundo de Sanctis Flandriæ, sed à titulo* Beati *ac* Sancti *abstinuit, nec ullum præbuit cultus publici indicium. Elogium autem qualecumque texuit partim ex Vita per Theodoricum concinnata, partim ex veteris Officii Gandensis lectione quarta pro secunda die infra Octavam* S. Bavonis, *unde mox aliqua recitabimus.*

d *Plenior est sensus apud Mabillonium:* Cœpit iter agere nescius, perficere volens officium sibi injunctum.

e *Theodoricus id ministerio Domlini presbyteri factum signi-*

significat, dicens: Hunc (*Domlinum*) Vir Domini inter loquendum secretum habuit, curam funeris sui ut haberet, injunxit, ejus postremùm officio communicavit. *Auctor Officii Gandensis, ad lit.* c *citati, hac potissimùm de causa Domlinum arcessitum significat:* cùmque etiam Domlini presbyteri Torallensis *, viri religiosissimi & familiaris quondam sui, præsentiam in extremis optaret, ut ab eo præsertim, sicut antè consueverat, sacræ Eucharistiæ viaticum acciperet, mox ille ad eum per vastas solitudines, angelo ducatum præstante, advenit. *Non est incredibile, Viaticum ex Domlini manibus à Sancto fuisse susceptum; sed cùm certè Gandavi non deesset huic muneri administrando presbyterorum copia, neque illud asserat biographus vetustior, malim causam præcipuam desumere ex verbis ejusdem biographi;* quia cupiebat ejus perfrui colloquiis: *quia scilicet Sanctus Domlinum, cujus erga se fidem & amorem jam dudum expertus fuerat, cujusque virtutem ac pietatem vitæque sanctimoniam perspectam habebat, in supremo agone hortatorem, consolatorem & adjutorem desiderabat: atque hinc gaudium* Bavonis *ad conspectum amicissimi presbyteri. At ubi & quando orta est coaluitque tanta Sanctum inter & Domlinum conjunctio animarum, unde tanta illius de hujus virtute ac fide experientia? Erunt fortè, quibus id contigisse videbitur, quando Sanctus varia monasteria perlustrabat, priusquam Gandavi cellam peteret. Neque hoc incredibile est. Attamen quia perlustrandis monasteriis tempus diuturnum non impendit Sanctus, uti diximus in Commentario prævio, non minùs verisimile est, quòd Domlinum monachum & presbyterum habuerit familiarem & religiosæ vitæ quadamtenus moderatorem in ipso Gandensi cœnobio, unde ille fortè non diu ante supremum* S. Bavonis *morbum missus sit rector Turholtensis cœnobii. Imò, quandoquidem ad conjecturas redacti simus, quid si Domlinus Sancto in Hasbania adhuc degenti, sed filiæ Agletrudis operâ ad frugem dedu-*

* Toraltensis

deducto, non tantùm amicitiâ conjunctus, verùm etiam, ut erat ille princeps potentissimus, domesticus fuerit Sacrorum præfectus, sive, ut aiunt, sacellanus, qui Principem suum mundo valedicentem secutus sit Gandavum, & vel hîc, vel dum Sanctus monasteria perlustrabat, Turholti vitam monasticam amplexus sit? Sanè huic conjecturæ aliquam saltem verisimilitudinis speciem subministrat auctor, ubi Domlinum presbyterum *Sancto* fidelem *significat, cui idem Sanctus* præcepit, ut curam gereret funeris sui.

f *Anno circitèr* 654, *de quo fusè disputatum est in Commentario.*

g *De sancta hac Nivellensis parthenonis abbatissa, BB. Pippini & Ittæ filia, ac* S. Bavonis, *teste Othelboldo, consobrina, tam frequens & amplus sermo factus est in Commentario, ut nihil elucidationis adjiciendum putem.*

h *Ex ista periodo ætatem biographi conjectavit Mabillonius. Vide Comment. num.* 8 *& seq.*

VITA METRICA

Auctore anonymo,

Ex Ms. Vetustissimo S. Bavonis.

PROLOGUS.

Auctor gentilium poëtarum deliria arguens,

FErtur apud priscos mos hic viguisse poëtas,
Quælibet ut nullo componere carmina pacto
Vellent, ora priùs nî fons tinxisset equinus *a*,
Numen Pieridum *b* sperantes affore promptum;
Jugiter & celsæ repetentes culmina Cirræ *c*,

a
b
c

Hanc

Hanc propter caufam biberant Eliconis *d* ad undam. *d*
Error quos ideo pervertit pectore cæco,
Ingenii venam cælefti munere miffam
Auctori quoniam non afferipfêre fuperno;
Sed non fenfatis rebus fua quæque facrantes,
Ex his auxilium credebant fumere certum,
Quìs ratione patet, quòd nulla effentia conftet,
Sola fed illufa fint nomina mente reperta.
2 At nos egregii retinentes dogmata Pauli, *lumen à Deo petendum docet,*
Talia qui fancto profundit verba palato:
Omnia, quæ facitis, fint confignata Tonantis
Nomine, curemus toto conamine fensûs,
Quo non ingratos umquam Deus inveniat nos;
Et cùm carminibus fcribendis invigilamus,
Ejus fuffragium * nofcamus crebrò * petendum; * *
Ut, dum noftra manus primordia confecrat ejus,
Captivi nullo teneamur fortè meandro,
Sed per directum gradientes fedulò * callem, *
Lato cunctorum potiamur fine laborum.
Tractandas quoque res nunquam fumamus inanes:
Jupiter ut fœdo corruperit omnia ftupro,
Herculeo vel quot ftrati fint enfe gigantes;
Seu mundus quali quateretur turbine belli
Grajugenæ raptum propter mulieris * ineptum. *
3 Verùm quanta Deus decernit figna benignus *& memoratis veræ fidei initiis*
Per mandatorum memores monftrare fuorum,
Climata qui mundi perpendens infcia veri
Cuncta profanarum cultu fordefcere rerum,
Cenfuerat celfo fefe demittere cælo,
Dignatufque facro nafci de ventre Mariæ,
Enituit fimilis folo fine crimine nobis.
Tunc per Judaicos fpargens cæleftia fines
Munera, biffenos delegerat inde clientes,
Quos poft egregium, devicta morte, triumphum
Miferat, ut fancti per dulcia pabula verbi
Cunctos inftruerent & ab omni forde piarent:

Con-

Concedens, ſignis illos clareſcere miris,
Inter virtutes, ut, quas fecêre frequentes,
Quiviſſent etiam defunctis reddere vitam.

4 Hi mox ut totos orbis petiêre receſſus,
ac progreſſibus, S. Bavonis, cujus Acta Innumeram vitæ plebem fecêre ſupernæ
Hæredem, tali plenam fervore fidei *
Et *, cùm tormentis ſcirent ſua corpora diris
Affligenda, mori cuperent pro nomine Chriſti.
* Ille ſed Eccleſiam * tribuit cùm creſcere tantam,
* Ut Hoſtes ut proprios concederet eſſe miniſtros,
* Tunc confeſſorum ſplendebat vita piorum,
Quos licèt haud gladii feritas tetigiſſet iniqui,
Martyrii dignam non amisêre coronam,
Jugiter in ſemet qui carnem mortificabant,
Ejus quò libitus quirent compeſcere pravos:
* Inter quos meritis excellens oppidò * magnis
Fulget mellifluo vocitatus nomine Bavo;
Cujus ſcribendam nunc audeo ſumere Vitam
e Carmine verſifico, ſed ruſticitate repleto *e*.
Hinc & quò lætam poſſim contingere metam,
Ipſius meritis ſim jutus, poſtulo, ſanctis.

5 Bavo beate, Deo nimiùm dilecte ſupremo,
ſcripturus eſt, opem invocat. Poſtulo ſubmiſſis te per ſuſpiria votis,
Ut tua nutantem regat interceſſio greſſum:
Sum nil quippe meis confidere viribus auſus,
Sed quod tu meritis Dominum rogitabis opimis,
Annuit extemplò vultu præſtare ſuperno.
Scimus nempe, tibi quòd nil modulatio noſtri
Conferat, æterno quia ſemper ſplendidus ævo
Vivis, & illius numquam conſiſtis egenus.
At ſi virtutum Dominus dat ſigna tuarum
Inclyta per noſtrum fieri manifeſta laborem,
Plurima turba tuæ ſanctæ fiat æmula vitæ
* *fortè* fulſerit Olim judicii cùm fulget & * hora ſuperni
Obvia ſit Regi gaudens ſimul ariete tali.

A N-

ANNOTATA.

a *Aganippe designatur fons Bœotiæ, qui juxta poëtarum fabulas Pegasi, equi alati, ungulâ formatus est, & potus facundiam præstat.*

b *Id est, Musarum, fabulosorum numinum, quibus memoratus fons sacer erat.*

c *Cirrha oppidum est in radicibus Parnassi montis.*

d *Helicon mons est prope Parnassum, juxta quem est fons Aganippe.*

e *Sincerè hæc dicta credimus; sed verissimè etiam dicta esse, manifestat tam versuum obscurorum ac malè tornatorum frequentia, quàm crebra syllabarum productarum correptio, & productio correptarum. Specimina aliquot exhibui adjectis asteriscis; Sed deinceps hujuscemodi vitia lectoribus observanda relinquam.*

PARS I.

Sancti parentes, nuptiæ, conversio, accessus ad S. Amandum, miraculum suscitati mortui, vita durissima.

BIna magnorum de nobilitate parentum, *S. Bavonis parentes, & SS. Amandi*
Constat progenitus Domini vir Bavo beatus,
Et quia divitiis pollebant undique magnis,
Sic etiam sanctis micuerunt sedulò factis *a*. *a*
Commemorare senes soliti sunt denique plures,
Quòd præsul sanctus Romam venisset Amandus *b*, *b*
Et quoniam gentes per Gallica rura manentes

Vidit adhuc multos ritus servare nefandos
Semen divini cupiens ibi spargere verbi,
Solamen grandi poscebat adesse labori.
c Tunc quidam juvenis, Landmoldus c nomine dictus,
Degebat Romæ meritorum plenus honore,
Mox sublimatus cum culmine pontificatùs,
Est cum doctiloquo procedere jussus Amando,
*i. e. cooperator Ipsi quò dignus quiret constare synergus. *
7 Hunc ast cernentes geminæ procul ire sorores d,
ac Landoaldi gesta aliquot. Non passæ talem quoquo modo linquere fratrem,
Certant extremos illo cum visere fines.
Ille quidem sanctis existens pervigil actis,
d Usque diem mortis non declinavit ab ipsis,
Munere divino miracula multa patrando:
Cujus membra loco pausant fæliciter illo,
e Qui CURTIS HIEMIS prisco stat nomine dictus e.
Bavonis fuit hic quondam possessio sancti:
Ejus at una soror castè vivendo per ævum
Æternis Christi meruit complexibus uti.
Ast referunt, aliam præclaro postea nexam
f Conjuge fælici Bavonem gignere fructu f.
8 Hic à primævis crescens feliciter annis,
S. Bavonis nuptiæ; S. Agletrudis filia; Cùm jam dulcisonæ splenderet flore juventæ,
Cujusdam comitis se junxerat Adilionis
Natæ, quæ tanti conjux effecta Mariti,
Mox Aglethrudem concepit ventre puellam,
Quæ tantùm Domino placuit dilecta superno,
Ut recubans annis inter cunabula primis,
Persultare throno vocem perpenderet alto:
Crede mihi, celsa majorum stirpe creata,
Numquam carnalem debes tu gignere prolem;
Sed solo lætos verbo generabis alumnos.
Ordine qua tali nôrunt contingere cuncti:
Nam pòst, terrenum dedignans ducere sponsum,
g Existit Regis thalamo conjuncta perennis g.
egregia virtus, 9 Bavo sed egregius mundi velamine tectus,

Quam

Quamvis immensæ rideret copia pompæ,
Non tamen actorum caruit probitate piorum,
Numquam judicium solitus contempnere legum;
Abstinuitque mali genitrice cupidine cuncti,
Nec suetus cives secum nocuisse morantes:
Sumptibus immensis semper subvenit egenis:
Semper amicitiæ repetens quoque fœdera sanctæ,
Fortunæ varium voluit superare colorem,
Solæ quæsitor verus virtutis & auctor,
Et numquam pressis succurrere destitit ullis:
Sic fidens Domini tutamina certa mereri,
Si miseris gratum studuisset ferre solamen:
De quo Davidicæ cecinerunt organa cordæ;
Cùm quivis justus speratur fortè casurus,
Non conlidetur, pietas quia magna tuetur.
10 Et * quondam magnæ cùm cœperit indolis arbor — *& in virtute constantia.* * *l.* Ut
Ex proprio tenuem producere germine stirpem,
Molliter imprimis licèt inpellentibus austris
Cedat, & amici moveatur flamine venti,
Se tamen admisso durescere subare cortex
Paulatim gaudet, ventisque resistere temptat:
Donec in ingentem se tollunt culmina molem.
Tunc hærens solidâ terræ radice refixa,
Undique pervalido ruat etsi grandine turbo,
Atque polo nubes cælum demiserit omnes,
Perpetuò stabilem retinet secura quietem.
Sic vir magnificus cælesti fonte refectus,
Per mundi fluctus juvenili corpore degens,
Germen præfatis virtutum nutriit actis,
Donec crescendo frueretur robore tanto,
Expers illarum quò posset sistere rerum,
Quæ vel nolenti fore causa solent pereundi,
Virtutique locum præbent deserta peramplum. *h*
11 Nam postquam primæ deflevit funera nuptæ,
Ulteriùs nullum penitus repetivit amorem,
Sed sua celsithrono contradens omnia Christo,

h *Mortua uxore S. Amandum Gandæ prædicantem*

Mox ad pontificem sanctum properavit Amandum,
Quem tunc Gandavo constat considere castro,
i Zelo divini cupiens *i* perstringere verbi,
Illic falsorum quæ stabant fana deorum:
Cælica gentili quoque tradere dogmata plebi:
Atque locans inibi celsi fundamina templi,
Nec non reliquiis Sanctorum ritè repôstis,
Principis Ecclesiæ Petri sacravit honore.
In quo visa Dei sunt plurima signa superni.
Constat nam, cæcis ibi lumina reddita multis:
Claudi directum meruerunt sumere gressum;
Et quos multiplices lacerabant undique pestes,
Optata sese cernunt gaudere salute.
Cœnobiumque loco struitur reverenter in ipso,
Incipit & multus mox illuc crescere clerus,
Qui Domino laudes persultet * nocte dieque.

* *fortè* persolvat

adit & instructus bona

12 Illuc adveniens, ut dixi, Bavo beatus,
Præsulis almifici pedibus prostratus Amandi,
Destitit haud illi devota mente fateri,
Quæ fuerat fragilis passus temptamina carnis,
Declaratque pium, tenuit quod pectore, votum:
Scilicet ut mundi desideret exonerari
Rebus, & æternæ nancisci præmia palmæ.
Qui præsul gratam curans præbere medelam,
Ex Euangelicis deprompsit dogmata dictis,
Insinuans, uti deberet tramite quali,
Ex toto quisquis mundana negotia linquens,
Inchoat angustum cæli procedere callem.

distribuit; & comam deponens,

13 Ille sed his monitis humili sub pectore fixis,
Virtutis tantæ fervescere cœpit amore,
Ut quicquid rerum possedit jure parentum,
Omne monasteriis mox conferret fabricandis.
Multiplicem luxum spernens quoque divitiarum,
Tamquam decidui florentia germina fœni,
Ex hoc innumeros ditari fecit egenos.
Tunc veniens omni resolutus compede sæcli,

Præ-

Præcidisse comam sanctum sibi poscit Amandum,
In castro, de quo suprà memoravimus, ipso,
Sanctorum gradui dignus sic associari.
14 O venerande Pater, quali te laude decenter
Nostri permodicæ poterunt reboare camenæ;
Interiùs verbo quoniam dum tangeris almo,
Instar apostolicæ tendis contingere vitæ,
Illorum consors ullo dubio sine factus,
Uno qui Regi parent sermone vocanti,
Cunctis temporibus pro tali merce beandus:
Distrahis ereptam quia terræ pulvere gemmam,
Sumis & æterni lætus diademata regni.
Necnon quantò magis censum sparsisse videris,
Tantò plùs cernis tua fœnora multiplicari.
Ac citò labentes mundi dum tempnis honores,
Angelicos inter proceres sociabere semper.
O quæ cælestes tenuit jubilatio cives,
Est dum visa tuæ fœlix conversio vitæ!
Arrisit cunctus, quia gaudens, ordo novenus,
Cùm te Pastoris humero considere mitis
Vidit & ad proprias gratanter pergere caulas.
Tu, cùm judicio nubes rutilare superno
Cœperit & Christi majestas fulserit orbi,
Unâ præcelsâ proprio cum Rege cathedrâ
Bis senis tribubus debes residere timendus.
15 Exin mox alias præsul properavit ad oras,
Cœpta ministerii curans impleret ut almi:
Sed pede veloci conatur eum comitari
Bavo, cælestis captus dulcedine roris.
Nam magis ut veræ gustabat pabula vitæ,
Tanto plùs siquidem delectabatur in isdem.
Constitit & talis illi compunctio cordis,
Jugiter ut teneros lacerans affligeret artus;
Lætitiâ vultum sineret tamen esse decorum.
Ac zabuli cautus semper prævideret actus,
Qui justis solitus laqueorum flectere nexus,

Deo se consecrat.

S. Amandum sequitur,

Cùm

Cùm perpendit eos nimia virtute coruſcos,
Temptat eis aliquem mentis conferre tumorem,
Ut dum plùs juſto ſe forſan cordis in imo
Extollunt, magnam cogantur habere ruinam.
16 Huic igitur fraudi Vir ſanctus reſtitit omni
avidus verbi Dei auditor: Tempore, dumque ſibi deſpectus paruit ipſi,
Prudens prærosum ſic declinaverat hamum :
Se ſolitus ſanctis Scripturæ paſcere rivis,
Hanc ſententiolam tenuit non immemor umquam;
Tædia namque cibi ſicut ſunt noxia carni,
Protinus immenſam mortis gignentia pœnam,
Sic animæ grandem gignit pro certo dolorem,
Si de divinis faſtidit veſcier eſcis;
Et quæ, dum ſaciat, carnis dulcedo tepeſcit
In ſtomacho, magnum generans onerando laborem.
Aſt incorporeæ quæ proſunt mentibus eſcæ,
Tantò magis dulcem noſcuntur habere ſaporem,
Affuerit quantò comedenti copia major.
17 Has necnon alias animæ tractando medelas
perluſtratis cœnobiis, Gandavum redit, Pontifici Bavo devotus ſupplicat almo,
Permiſiſſet eum quò denique cœnobiorum
Cellas exempli causâ quæſiſſe ſequendi.
Annuit his precibus Domini vir lætus Amandus.
Ille ſed almorum diſcurrens quæque locorum,
Rurſum Gandavum properabat viſere caſtrum,
Nomine Florbertus quidam quo forſitan abbas
Exſtitit à ſancto monachis prælatus Amando,
Quando præfatum decrevit linquere caſtrum.
18 Hunc adiens, aliquam petiit ſibi tradere cellam,
cellam in monaſterio petit Quâ domino puras omni ſtrepituque remotas
Poſſet ferre preces. Verbis quibus ille receptis,
Fratribus & cunctis ſancto de more vocatis,
Ut præcepta pii patris oſtendunt Benedicti;
Indicat, inſignis Vir quod rogitaret ab ipſis.
Aſt illi placido mox ſuggeſsêre reſponſo,

Gra-

Gratia quod cordi transmisit Flaminis almi ;
Dicentes, animo se suscepisse benigno,
Incassaretur ne fortè petitio tanta.
19 Bavo sed assensum potuit cùm noscere fratrum, *& obtinet*
Christo multiplices studuit persolvere grates ;
Et sibi concessam pergens invisere cellam,
Tantùm se Domini constrinxerat in famulatu,
Ut quos exemplum fratres posuit sibi primum,
Ejus pòst semet victos fervore viderent.
Ex hoc ergò Viri virtus mirabilis extat,
Hoc quod conversæ primo jam tempore vitæ
Perficeret, quod non nisi consuetudine longa
Addiscunt alii, qui se submittere tali
Ardenter normæ Christi conantur amore.
20 Sed tam sancta Viri nos ut quod * gesta beati *dum cella*
Verborum solâ juvat extenuare loquelâ. *exstruitur,*
Cùm Deus indiciis demonstrârit manifestis, *homini ma-*
Esset magna sui quàm conversatio Servi, *ledico,*
Nec vellet modii lumen sub tegmine poni? * *forte* ut quid
Quadam namque die signum clarescere tale
Contigit, ut mentes hominum percelleret omnes ;
Illis ingentem nimis infundendo stuporem.
Fratres prædicti dum quodam tempore castri
Irent ad manuum pariter fortasse laborem,
Juxta quod sanctam constat sancire rubricam,
Bavoni cellam decernunt ædificandam :
Porrò viros quosdam Florbertus ibi retinebat,
Causâ cementi quos jussit adesse ferendi :
Affuit his unus simul, appellatus Atinus,
Occupat hunc talis subitò vesania mentis,
Sanctum criminibus quò collaceraret acerbis ;
Sed se temptanti confestim traditur hosti.
21 Nam cùm cemento junxissent plaustra ferendo, *subita morte*
Ipse super residens, pergebat concitus illuc, *punito, suis*
Quò sibi materiam præfatam ferre solebant.
Sed mox insidiis pravi deterritus hostis,

Corruit

Corruit & membris carpenti turbine tritis,
Amisit propriæ citiùs spiramina vitæ.
Denique propterea zabuli fraus struxerat ista,
Sensit, delubris quia funditus undique ruptis,
Ex toto sese confusum pellier orbe;
Nomine sub Christi sed jam loca cuncta teneri.
Verùm nil hominem tunc prævaluisset in ipsum,
Si tam magna Viro non ferret jurgia tanto.
At qui præsentes fuerant, cœpêre dolentes
Eventu tali nimio terrore teneri:
Et flentes, manibus tollunt miserabile corpus,
Quod coramque Viri cella posuêre beati;
Qui precibus Domino directis, poplite flexo,
Magno non antè lacrymarum destitit imbre,
Quàm sua divinas oratio tangeret aures.
22 Pristina tunc gelidis redeunt vegetamina membris,
precibus vitam impetrat: Et tam se vitam gaudent spirare priorem,
Quàm contrita suum retinent reparata vigorem;
Postea qui plures vitæ transegerat annos.
Testis ut egregii mereretur sistere facti.
Quis non perpendat, fido quoque pectore credat,
Bavonem, tanta signi virtute patrata,
Instar apostolicæ perfectum ducere vitæ?
Quis valeat dignè scrutari singula, Christe,
Quæ tu per proprios monstras miracula Sanctos?
Ecce Vir almifluus mordaci dente petitus,
Providus immotam tenet inter crimina mentem:
Sed tu, qui miti nos dicto præmonuisti,
Ultio præcipiens tibimet servetur ut omnis,
Haud sine vindicta fore definis impia verba.
Rursus pro membris prædura morte solutis
Cùm tibimet Famuli dilectio supplicat almi.
Annuis & barathro clementer subtrahis imo,
Quem pro nequitia rapuit sententia justa,
De te veridici cecinerunt dicta prophetæ,
Omnia judicio soleas quia pendere vero,

Quæque

Quæque nitent operum forsan miranda tuorum,
Extant innumera numquam pietate remota.
23 Nunc igitur vigili conemur mente teneri, *à servo olim venditio*
Hic Vir, qui tanto meruit clarescere signo,
Quàm vilem propriis semet præberet ocellis,
Rexerit & mitem qualis sententia mentem.
Hanc nam sollicitus curat perpendere quisquis,
Non miratur cum tali virtute coruscum;
Hæc etenim verbis Scripturæ traditur almis,
Præcellat certè quoniam miracula quæque;
Emicuitque foris ideo virtute decorus,
Extitit interiùs quia grandi robore fultus.
Fortè die quadam vir venerat obvius illi,
Secedens illis, fuerat quibus exul in oris.
24 Hunc recolit captum se quondam tradere venum, *instar latronis volens*
Esset adhuc hujus dum mundi compede strictus:
Quem cernens, non se lachrymarum fonte rigare
Cessat, & immensis precibus compellere fusis
Illi *, quæ fecit, sibi quò mala cuncta relaxet; * illum
Nec sine singultu deprompsit talia verba:
Haud timui vinclis te dudum stringere duris,
Exiliumque pati longum vendendo coëgi:
Nunc è diverso facias, quod poscere glisco;
Scilicet ut duris studeas cruciare flagellis
Corpus, flagitium tibi quod commiserat illud;
Turpiter atque meos rogito detonde capillos,
Quod solet immites signum dampnare latrones,
Ac me prævalida totum stringente catena,
Aspera peccantes custodia mancipet artus;
Forsitan æternam queo sic evadere pœnam.
Et mihimet pacto Dominus miserebitur isto.
25 Ille sed alloquiis nimiùm stupefactus in istis, *tractatur & custodiâ includitur,*
Inclytus expetiit quod Vir, multùm renuebat,
Illius & pedibus cœpit rogitare volutus,
Cogeret in Dominum scelus haud committere tantum,
Qui tamen eloquii fuerat quia nobilis arte,

Perstiterat cœpta prece, nec cessavit ab ista,
Quàm, quæ prælata fuerant, cognôsset agenda.
Tunc vir præfatus, nimis instigante, coactus,
Ipsius plagis corpus torquebat amaris,
Detondensque comam capitis turpabat honestam,
Artubus & vinctis, cippo pedibusque retrusis
Fecerat, artaret gravis ut custodia Sanctum.

26 In qua continuo precibus fervore vacando
in qua ad mortem usque
Usque propinquantis persistit tempora mortis,
Non incredibiles oculis emittere fletus
Desistens, operis propter commissa prioris:
Quæ velut ingentem coram se ponere molem
Suetus erat; quævis ut non elatio mentis
Subrepsisset ei per temptamenta maligni,
Nec sumens aliquem, nisi quem dant hordea, panem,
Vini luxuriam pœnitus diffugerat omnem,
Conabatur aquâ potando vivere solâ,
Quam sub mensura decrevit tollere certa;
Cilicio vili recubans per tempora somni,
Qui nisi per primi non cessit puncta diei.

27 Denique nocturnis constabat pervigil horis;
durissimam vitam agit.
Et cùm vel modicæ concessit membra quieti,
Gaudebat lapidem capiti subponere durum,
Sic damnare suos tractabat corporis artus,
k Deliciosarum quæ dudum dindima *k* rerum
Vestibant nitidum gemmis auroque coruscum,
Ac pausare thoris qui sueverat ebore fultis,
Acclinis cineri nuda tellure quiescit;
Parvo quæsitis dedignans vescier escis,
Nunc tantùm panis fruitur solamine vilis,
Qui quoque conditi satis inter pocula vini,
Immenso patulas mulcebat aromate nares,
Nunc solius aquæ gustum decernit amaræ,
Incendens pura contriti cordis in ara,
Suaserat inlecebras carnis quas dira voluptas,

Un-

Unde nimis suavem Christo depromit odorem,
Quæ mittunt ipsi vincentem thura Sabei.
Sed quoniam tenero si fultus quis malè talo,
Tendat adire locum longinquo calle remotum,
Nec velit ab cœpto paulùm desistere cursu,
Ut, quod restiterit, meliùs transcurrere possit,
Evenit, ut penitus gravior labor opprimat artus;
Suadeo, Musa, tuo modicùm requiescere cantu,
Ut dum crebrò studes vires reparare priores,
Possis restantem meliùs transcurrere callem.

ANNOTATA.

a *In Annotatis ad Vitæ vetustioris partem* 1 *lit.* b *pro horum elucidatione remisi ad Commentarium prævium adscriptis numeris, in quibus ea pertractabantur. Idem servavi per decursum ejusdem Vitæ vetustioris; quoniam verò in hac Vita eadem ferè res gestæ eodemque ordine memorantur, quo in ista, brevitatis gratiâ, quæ illic annotata sunt, hîc non repetam.*

b *De S. Amando actum est tom.* 1 *Februarii ad diem mensis* 6; *& quæ hîc inserit poëta de ejus Romam profectione ac reditu in Gallias, ibidem elucidata sunt* § 12 *Commentarii prævii.*

c Landoaldus *verum nomen est. De ipso ac Sociis Amantio, Adriano, Juliano, Vinciana & Adeltrude etiam Actum est apud nos tom.* 3 *Martii ad diem* 19.

d *Una ex sororibus S. Landoaldi creditur fuisse nominata mox Vinciana, alteram nullibi nominatam reperi.*

e *Ex verbis istis videtur sequi, Vitam hanc metricam scriptam fuisse ante annum* 980, *quo S. Landoaldi & sociorum sacra lipsana inde Gandavum translata sunt. Consule Commentarium nostrum num.* 9, *ubi loci, hîc* Curtis hiemis, *vulgò* Wintershove *dicti, notitiam dedimus.*

f *Si satis percipio sensum, indicat auctor, alteram S. Landoaldi sororem fuisse matrem* S. Bavonis. *Sed fefellit*

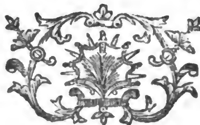
hominem, quam allegat, traditio; nam S. Amandi cum S. Landoaldo hujusque sororibus, si tamen hæ illorum sociis annumerandæ sint, Româ in Belgium non venerunt ante annum 650, qui fuit tertius vel quartus ante obitum S. Bavonis. *Hujuscemodi erroribus deinceps sese non exposuit auctor; quia passim secutus est Vitam vetustiorem, quam hoc loco interpolavit.*

g *Hic poëta, nescio, an de industria, an ex inadvertentia, pauca omisit, quæ habentur in Vita vetustiori de vitiis à* S. Bavone *contractis in juventute; attamen simile quid intelligendum prabet paulò superiùs, ubi parentum conversioni allaboraturam significat S. Agletrudem, & iterum inferiùs num. 12, ubi* S. Bavonis *pœnitentis ad S. Amandum accessum enarrat. Vide Commentarium prævium num. 51.*

h *Comparatio, toto hoc numero contenta, poëticum ornamentum est ab auctore interpositum, sed, ut liquet, nihil historiæ addit vel detrahit.*

i *Vitiosa constructio, utcumque emendabitur legendo:* cupientem frangere *& infrà:* Quique locans.

k Dindimus *seu* Dindymus, *plurali numero* Dindyma, *mons est Phrygiæ, ad cujus celsitudinem fortè alludens poëta, res, quæ inter delicias excellentissimæ sunt, vocavit* deliciosarum rerum Dindyma: *ut sensus sit, quòd Sanctus tam aspere tractaret corpus, quod olim in summis deliciis versabatur. Voce* Dindymum *usi sunt alii pro templo vel mysterio. Exempla habes apud Cangium in Glossario.*

PARS

PARS II.

Sanctus novos cruciatus sponte suscipit, dæmonis tentationes superat, ad cælum aspirat, mortem suam prænuntiat, obit, apparet S. Gertrudi, miraculis claret, sepelitur.

DOnant ex signis alii præconia Sanctis,
Quòd vel debilibus nôrunt succurrere membris,
Seu sanant animas barathri squalore reductas,
Aures voce precis sola pulsando Tonantis.
Nos verò, cunctis his in Bavone relictis,
In quibus & certè constat clarissimus esse,
Illud mirari delectat laude frequenti,
Luxu tantarum vallatus delitiarum,
Qualiter austeræ juga districtissima vitæ
Tam subitò sibimet gaudens imponere posset.
Exstat & exempli præclarum dogma sequendi,
Sicut stella recens latè sua lumina spargens,
Ut quis asperior Christi doctrina videtur,
Quæ secli vanas sancit contemnere pompas,
Cùm cernunt alii, quia parent promptiùs illi,
Incipiant mundi spoliari rebus & ipsi,
Suave jugum proprio lætantes tollere collo,
Atque foramen acûs possit penetrare camelus.
Hæc est nempe Dei miranda potentia summi,
Exigit hinc juges pia per præconia laudes,
Cujus opus semper licèt inscrutabile constet,
Est tamen in solis animabus cura medendis.

Sanctus, quod mirum in viro olim tam opulento,

29 Post hæc norma Virum non continet ista beatum,
relata superiùs asperitate non contentus Sed sicut quivis cùm caræ menibus urbis
Appropiat, callem quantò restare minorem
Prospexit, tantò citiùs festinat eundo,
Ignoratque gravem jam se sufferre laborem
Præ desiderio, quo fervet pectore toto;
Sic Bavo vitæ cælestis plenus amore
Cernit, quanto viam regni gradiendo peractam,
Optato sese bravio viciniùs esse,
Incipit ingentem ceu nil reputare laborem,
Ac magis angustos gestit sibi nectere nervos
In directa pedem qui constringant properantem,
Nec quicquam gressum permittant ire retrorsum,
Tendere qui dudum decrevit in anteriora;
* i.e. tecto Nam cùm sub minimæ resideret domate * cellæ,
Quâ mansit solus velut arcto carcere clausus,
Noluit in proprii se voti lege teneri;
Sed manet, almorum sicut mos cœnobiorum,
Quicquid ut illorum prælatus censet agendum,
Subditus; hoc capiat mox pectore quisque fideli.

30 Tali quippe modo dum vitæ culmina miro
arctiùs recludi postulat, Vicisset cunctos heremi deserta colentes,
Non vult privari se jure monasteriali,
Semper ad hoc vigilem cupiens prætendere mentem,
* l. permissio Omnia, quæ faciat, patris ut promissio * firmet:
Et quia perspiceret, quia nil se nempe gravarent,
Suevit quis, omnes, priùs insudare, labores,
Cernuus abbatem prælatum poscere temptat,
* l. abstrusisse Abstruxisse * loco se vellet ut arctiùs illo,
In quo tam strictâ residere solebat habenâ,
Ut quando precibus supplex instaret agendis,
Undique sic septus circùm foret atque reclusus,
Quatinus in neutram quiret se vertere partem,
Liberiorque preces fudisset spiritus almas:
Dum nocet haud quævis vel parva vagatio carnis;
Quod mox abbatis complevit cura benigni.

31

& novos cruciatus ſuſcipit:

31 Bavo ſed ignorans tantos ſentire labores,
Tollere majoris quæſivit pondera faſcis:
Tractat namque ſuo mox præcepiſſe miniſtro,
Quò ſibi ferre petram curaret concitus unam.
Obſequitur, laterem depromens, haud mora, grandem:
Majorem rurſus tamen eſt perquirere juſſus.
Tunc vadens tantum fertur depromere ſaxum,
Quod fortaſſe viri vix poſſent ferre gemelli.
Hoc Vir mirandus aſtare ſolebat onuſtus,
Pſallens divinas quotiens perſolveret odas,
Vel cùm ſancta precum deferret liba ſuarum;
Neſcivit certè, factis quibus inſinuare,
Cæleſtis vitæ quanto ferveret amore.

hinc invidiâ ſtimulatus dæmon,

32 Humani generis ſed perverſiſſimus hoſtis,
Appetit inſidiis qui Sanctos ſedulò multis,
Tunc quoque majoris verſans molimina mentis,
Cùm virtus nitidos facit excellentiùs illos,
Qui licèt invalidum nôrit fore machinamentum,
Quod parat, & cautas minùs id contingere mentes,
Attamen invidiæ quia languet peſtifer igne,
Haud valet incepto pravi deſiſtere cœpto.
Hic cernens meriti Bavonem culmine tanti
Præclarum, priſcæ molitur fraudis in arte,
Poſſit eum cellâ propellere qualiter illâ.
Cujus ut effectum voti retinere cupitum
Quiret, in innumeras ſe geſtit vertere formas,
Impugnando Virum non uniformiter almum.

variis terriculamentis ipſum tentat;
* mutilum carmen

33 Nunc equidem ſævus quaſi ſibilat Hydrus*,
Monſtret ut anguinum ſe propinare venenum:
Nunc veſanorum frendens ex ore leonum,
Omnibus ipſum ſe declarat certiùs eſſe,
De quo jam Petri tuba perſultaverat almi,
Iret quòd, ſicut vigilans rapidus leo, circùm
Perquirens aliquos immani fauce vorandos.
Nunc ululando lupos imitari certat avaros,
Extans ut gregibus ſemper ferus inſidiator:

Nec

Nec non tam volucrum varia quàm voce ferarum
Perfurit, ut cella Sanctum detrudat ab ipsa.
Sed sedem firmæ posuit qui culmine petræ,
Concutiat validus templi licèt infima ventus,
Fluminis atque ruant immensa volumina valdè,
Roboris à proprii nequit haud fundamine velli.
34 Unde Vir eximius tanta feritate probatus,
sed ejus constantiâ vincitur
Continet immobilem per tot discrimina mentem;
In Christo quia spem virtutis collocat omnem:
Quo sine qui fabricæ studium donare struendæ
Cœperit, ut tenerâ nimiùm confisus arenâ,
Si venti spirant modicùm, vel flumen inundet,
Mox cernet magnâ dispergi tecta ruinâ:
In fundamenti quia non stat robore firmi.
Cernens ergò Virum Christi munimine tutum
Dæmon, & inde minas ausum contempnere tantas,
Ac tam multiplices contra temptaminis artes
Oratûs clypeum crebrò retinere paratum,
Abscedit fugiens, & sicut cera liquescens,
Quando per ignitum fuerit tepefacta calorem.
35 Quid vesane furis, cur non aliquando quiescis?
& confunditur.
In te Sanctorum semper vestigia calcant,
Tu tamen haud animo cessas præstare* superbo.
* *l.* perstare
His decus egregium telis olim monachorum
Vexatus validè satis est Antonius à te:
Ornat eum claris sed gratia celsa triumphis,
Te verò victum grandis confusio dampnat;
Nunc autem jaculis Bavo stimulatus in ipsis,
Non cedens temet redivivum sternere gaudet,
Ut toties terra jaceas prostratus in ima,
Audes erecto quotiens consurgere collo.
Gloria sit Regi tam cautè cuncta paranti,
Propterea qui te Sanctos permittit adire,
Quælibet ut diris non fingas * vulnera telis,
* tigas
Sed succrescat eis præclara corona probatis.

36

36 Post hæc nempe Viri propiaverat exitus almi; *Sanctus cælestibus*
Unde vigil curat, quò cœpto tramite perstet,
Quique gubernando manus injecisset aratro,
Non ultrà vultum teneat post terga retortum:
Ostia cúmque domûs Judex pulsare supernus,
Ut fur, venisset, vigilans aperire valeret:
Qui dum sub primi cujusdam luce diei
Optaret modico corpus concedere somno,
Angelus astriferis nituit demissus ab astris
Instar ad innocuæ tectum penetrando columbæ,
Cujus in adventu magno terrore repletur,
Donec mox Domini meruit pietate foveri,
Intima qui cellæ tali respersit odore,
Quo posset suavem mellis superare saporem.
Unde patet, certum lucis radiare ministrum,
Id nec perversi phantasma fuisse chelydri. * — * serpentis
37 Hoc non immerito placuit contingere Christo, *visionibus*
Quàm foret ut simplex Hominis devotio semper,
Ex signo tali notum voluisset haberi:
Haud illum quamvis astutia liquerit anguis,
Cùm staret contra perversi machinamenta,
Hostis quis ipsum conabatur dare pessum,
Quatenus indiciis quoque pareret manifestis,
Spiritui sancto quàm carum pectus in illo
Degeret *a*, mentes qui solùm visitat illas, — *a*
Omni nequitiæ quæ certant felle carere,
Innocuoque piæ gradiuntur tramite vitæ.
O confessorum clarissima gemma sacrorum!
Est quàm dulce tuæ scrutari culmina vitæ,
Exornat meriti temet columen quia tanti,
Ut priùs istius quàm vitæ terminus artus
Solverit, æternæ merearis pignus habere,
Rarò mortali quod Christus præstitit ulli.
38 Nam quamvis multos præstent insignia claros *recreatus*;
Gesta, tamen propians illorum meta dierum
Turbat eos, grandis pœnâ cruciando timoris,

T Dum

Dum nimis occursus horrent sufferre malignos
Ac sua dum trutinâ pensantur facta supernâ,
Quiddam judicii metuunt examine veri
Compertum fieri, quod non vigilantia cauti
Pectoris inspiceret, meliúsque incude pararet.
Rerum Cunctipotens, ex his securus ut esses,
Tale tibi cælo solamen misit ab alto,
Ut qui tam duros voluisti sumere nervos,
Illius intuitu posses ejus quoque nutu
Omnibus à pravis liberari tempore mortis,
Expectans animo cælestia præmia læto.
Ut Servum dono Deus exhilaraverat isto,
Alterius signi quoque sublimavit honore.
Denique vexillum Crucis almæ se super ipsum
Cælitus emissum vidit venisse coruscum.

39 Egerat hoc almi pia dispensatio Christi,
ad calum aspiras,
Certior ut tantò fieret spes fixa Beato
De non perdenda grandis mercede laboris,
Dignaretur eum cælestis visio quantò
Irradians toties clementer lætificare:
Unde pias Domino nisu persolvere toto
Grates haud cessat, cupido quoque pectore fervet,
Ejus terrenos quò linquat spiritus artus,
Christi præsentem queat ac mox cernere vultum.
Sueverat his mitem tamen appellare Tonantem:
Haud nunc, Christe, meum fieri desidero votum,
Sed tua dispensans numquam distorta voluntas,
Quidquid decernit, fiat hoc, quò mens mea gestit.
* *i.e.* coronâ
O miræ Sanctum virtutis stemmate * comptum!
Huic dignum nostræ quid possunt ferre camenæ,
Qui merito nitidæ superat decus omne loquelæ?

40 Regis ad aspectum nam scit se fervere totum,
paratus tamen plura pati,
Non sed adhuc grandem trepidat sufferre laborem.
Sic sic consilio nôrit placitum fore summo,
Ecclesiæ summis æquandus jure columnis.
Nempe dabant illæ sicut medicamina sanctæ

Doctrinæ verbo multorum corda lucrando;
Iste Vir exemplis ita plures corrigit almis;
Qui, licèt infestus gladiator fortè deesset,
Finissetque suam non fuso sanguine vitam,
Martyrii certè non est privatus honore.
Qualiter hic pœnas metuens horresceret ullas,
Sponte sua furvo qui semet clauserat antro,
In quo constanter studuit tam dura subire,
Quis fugerent alii vel sub tortore teneri?
Huic si carnifices instarent fortè cruenti,
Supplicium mox se prior admisisset in omne,
Inter quod risum magis ac profundere fletus
Mallet, & insulsos lictores redderet omnes.
41 Sed ratio quamvis privaret temporis istis, *virtute ac voto martyr.*
Defuit haud claræ tamen illi gloria palmæ,
Cùm tenuit votis, quod non impleverat actis:
Non timet ac tantos cum corpore ferre dolores,
Ut non æternæ careat dulcedine vitæ,
Permittitque famem corpus sentire frequentem,
Undique scabrosis nimio præ frigore membris;
Ducit ac insomnes per plurima tempora noctes.
Duriùs invidiæ laceratus sedulò dente,
Fortis falsiloquæ patitur convitia linguæ.
Condolet adverso rerum de turbine fractis,
Uritur ac propter patientes scandala quosque,
Multa gemens, si quem cognovisset pereuntem.
Quòd sit martyrii dubitet quis dignus honori?
Dum non visibilem contra quoque dimicat hostem,
Mens non per modicum torquetur sancta dolorem.
42 Nunc igitur summi faveat clementia Christi, *mortem suam fratribus prænuntiat.*
Cor mihi cælestis lustrans aspergine roris,
Ut quocumque modo valeam perstringere stilo,
Ordine quo vitâ Bavo migraverit istâ,
Atque sit ætherea cæli lætatus in aula.
Namque nihil fatuæ poterit scintillula venæ
T 2 Cor-

Cordis thesauro cæci proferre pusillo,
Illius mihimet pietas nî gratis inundet,
Viscera qui terræ scit fœcundare petrosæ,
Donans frugiferis illam pubescere spicis,
Præcipit & sterilem flumen producere rupem.
Ergò diem metæ longè præsciverat antè
Vir sanctus propriæ, toti fratrumque catervæ
Ociùs accitæ præsago dixerat ore,
Solvendi sibi jam consistere corporis horam.

43 Extitit insignis quidam tunc atque fidelis
optata Domlini, procul dissiti, Presbyter, hic fuerat clarus, nomenque tenebat
Domlin, cœnobium qui Turholtense vocatum
Strenuus officium rexit celebrando sacratum:
Ex cujus salubri cupiens sermone levari,
b Illum post *b* proprium direxit Bavo ministrum
Qui mox almifico certat parere Patrono:
Sed quia per densos asperrima semita saltus
c Oppidò difficilem præbebat cuique callem *c*,
Atque monasterium vidit procul esse remotum,
In quo Domlinus mansisset presbyter almus,
* oris Nescivit, se quis forsan concederet horis *.

44 Tunc Deus omnipotens cunctis ostendere quærens,
sed ab angelo adducti, præsentiâ fruitur, Ornaret meriti Bavonem gloria quanti,
Quisque sibi notus soli fuerat satis intus,
Virtutum famâ fieret quoque cognitus extrà,
* *l* operâ Angelici ductûs ope * missum dirigentis
Mox ut presbyterum veniat citus ad memoratum
Quìcum magnifici ferret mandata Magistri,
Haud mora festinum compellit pergere secum,
Sicque simul Christi fulti virtute superni,
Certant Athletam properanter visere fortem;
Valdè per adventum qui lætificatus eorum,
Funeris ut curam propriam retinere benignam
Non cunctaretur, devota mente precatur.

45 Et cùm continuis jam noctibus atque diebus
obit; apparet S. Gertrudi, Cælestis patriæ nimio ferveret amore,

Se

Se quoque colloquiis crebrò depasceret almis,
Luminibusque suis in cæli culmina fixis,
Oratu sancto cessaret tempore nullo:
Tempore quo justæ nox sub moderamine libræ
Vindicat æstivas sibi damna patrata per horas *d*, *d*
October primi rutilat quoque luce diei,
Intulit alma sibi sacra cùm mysteria Christi,
Exsufflans animam carnali fasce solutam,
Perpetuò celsis victuram tradidit astris;
Moxque Dei famulæ Gertrudi nomine dictæ
Spiritus apparens suggessit talia, dicens:
Ne tu, virgo, meis, quæ polles actibus almis,
Mittere condendis tardes velamina membris,
Aptari sancto valeant ut more sepulchro.
46 Haud retinente mora mox his obtemperat illa, *mox illustratus*
Promtiùs obsequiis præbens famulamina tantis;
Quîs cùm divinos deferrent rite canores,
Mira Deus turbæ donavit signa patere:
Quatinus haud dubius hominum consisteret ullus,
In cælis animam Sancti pausare beatam.
Cujus virtutes corpus quòd gignere tales,
Contigit, illic nam foret ut tunc fæmina quædam,
Quæ proprii tota sensûs ratione relicta
Dæmonis immitem doluit sufferre furorem;
Hæc ut almifluum valuit propiare sepulchrum,
Confestim sævo procul abscedente tyranno,
Pristinæ restitui meruit sanata saluti.
47 Alter item morbo nimiùm vexatus in ipso,
Attigit ut loculum sanctissima membra gerentem, *miraculis, sepelitur in Gandensi monasterio.*
Sic mox à Domini meruit pietate levari,
Acsi nulla priùs quateret vesania mentem.
Hæc tantùm modico placuit sarcire libello,
Latiùs unde Viro fierent præconia tanto.
Plura tamen stili possent sermone notari,
Ni premerent aliquem fastidia fortè legentem.
Funeris exequiis sed post hæc rite peractis,

Con-

Confessor Christi sortitur jura sepulchri,
Omni cœnobio cum laude locatus in illo,
Structum Gandavo quod Amando præsule castro
Principis Ecclesiæ Petri præfulget honore,
In quo mirificis fulget per secula gestis,
Subveniens omni citiùs se digna petenti;
Nec tam difficile quid ibi fit fortè petitum,
Frustratum quo se doleat cor quodque fidele.

48 Aurea gemma polo rutilans, ô Bavo, supremo,
Submissa auctoris Exaudire precum gemitus dignare mearum,
Pectore devoto quìs te nunc flebilis oro,
Cures, suffragio quo me fulcire benigno,
Ut non judicii damnet sententia magni,
Occiderat sub qua quondam temerarius Oza;
Tangere cùm sanctam Domini præsumeret arcam.
Nam nimis offensâ vereor percellier ipsâ,
Percurrens operum quia splendida gesta tuorum,
Nil tam condigni verbis expandere quivi,
Quàm magis ingenii detrivi migmate * crassi
Immenso lucem meriti fulgore nitentem,
Convenit altiloquæ cui vix modulatio linguæ.

* i. *e.* mixturâ

49 Existens Jesus in parvis semper amicus,
ad Sanctum oratio. Despicit illorum mitis pia munera nunquam:
Ut Pharisæorum dum quondam turba virorum
Offerret templo certatim dona sacrato,
Monstravit viduæ duo parva minuta placere
Præ cunctis sibimet, dicens, quia maxima ferret,
Quæ quamvis modicum, tamen illud tradere totum
Pectore disposuit fido, sibi nilque reliquit:
Sic ego bina tibi tenuis modulamine stili
Composui metrico perparva volumina Bavo,
Poscens, ut pro me Christum dignere rogare,
Ne præsumptorem reprobet me sicut ineptum;
Sed quia, quod potui, modicis pro viribus egi,
Illud clementi curet pietate tueri,
Ut sit laus illi, qui cum Patre jure perenni

Ac sancto trinus cum Pneumate regnat & unus.

ANNOTATA.

a *Deest fortasse* ut, *sensusque est*; Ut, qui mentes illas solùm visitat *&c.*

b *Hoc barbarismo patriam suam prodit poëta: Flandri quippe frequenter particulas* post *&* ad *eadem voce vulgari* naer *exprimunt.*

c *Nisi error sit librarii, auctor, ut versum compleret, ex voce* cuique *dactylum fabricavit.*

d *Id est, cùm sol est in Libra, signo Zodiaci, & noctes increscunt, seu decrescunt dies.*

VITA TERTIA

Per Theodoricum abbatem.

Ex Surio & duobus codicibus Mss.

PROLOGUS.

POstquam Dominus & Salvator noster vineam, quam de Ægypto in manu valida & brachio extento transtulit, secus arborem vivificæ Crucis transplantavit, virgâque petrâ percussâ, hoc est, lanceâ latere Crucifixi Domini perforato, sanguine martyrii & aquâ baptismi eam irrigavit; radices plantatæ terram impleverunt, extensis usque ad mare palmitibus & usque ad flumen propaginibus: quarum folium viride non defluet & in tempore

Bavonem, vinea Dei

pore ſiccitatis non areſcet: fructus verò non deficiet; quia ſecus decurſus aquarum plantatæ, irrigantur fonte ſalutari, in vitam æternam ſaliente. Hac ſummi Patrisfamilias vineâ longè latéque diffusâ, cùm operuiſſet montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros Dei, nec ullus jam terrarum angulus eſſet, qui non ſub umbra Domini requieſcere feſtinaret, Perſes cum Schyta & pellitorum turba populorum ſtridentia & anhelantia verba in Crucis fregerunt melos. Præterea quotquot prædeſtinati erant vitæ æternæ, ut boni palmites crevêre & fructificavêre.

electum palmitem, lectoribus

2 Ex hac igitur ſua vinea omnipotens Deus unum electum ſuum palmitem ad nos uſque extendit, qui ſcilicet tanto vernat flore, tanto fructu exuberat, ut credatur de corpore vitis illius eſſe, qui dicit: "Ego ſum „ vitis vera; vos palmites „ nec dubitetur ad illam veræ repromiſſionis terram pertinere, cujus botrum à duobus viris rectè portatum vetus commemorat Hiſtoria. Cujus felicem extenſionem & fructum, perfectis etiam viris deſiderabilem, de quo ſecurè canimus: "Vineæ flo„rentes odorem dederunt: „ quoddam quaſi ſpeculum oculis veſtris proponimus, ut cum in umbra ejus requieveritis, in ſpeculo quoque internam veſtram faciem adſpiciatis, pulchritudinem imitemini, & ut uberiùs dicam, perfecti perfecto conformemini: dumque dulcem ejus odorem hauritis, ipſi quoque Chriſti bonus odor futuri, in ſupernam contemplationem animum extendatis.

imitandum propoſiturus auctor,

3 Etenim ad veram beatitudinem anhelanti, cui non ſufficiat in exemplum beatus athleta Dei Bavo, qui lenocinia malè blandientis mundi tam conſtanti calcavit animo, ut nudus credatur evolâſſe de ſeculo? Habet in eo miles, quod imitetur; monachus, quod veneretur, habet; certè Chriſtianus omnis normam, quam ſequatur: qui eo minùs inter quotidiana certamina trepidabunt, ſi beati Viri triumphum præ oculis ſemper habuerint poſitum. Nunc quia inter grammaticos rudis miles militare in-

ingredior *a*, grammaticæ imprimis excusatum me volo: argumentosam scilicet loquacitatem & verborum nodositatem ne requiratis: quia & nemus in templo Domini plantari prohibetur & ego nihil me judicavi in vobis scire, nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum. *a*

4 Incongruum verò putavi, ut descripturus Militem regulis vincirer Donati *b*, Aristotelicis ut parêrem argumentis; quia & argumentum seculare periit, ubi Virgo Deum peperit; & stultitia est apud Deum sapientia hujus mundi. Unde in Euangelio pusillus Zachæus visurus Dominum, sycomorum, quæ ficus fatua dicitur, ascendit: quia qui mundi stultitiam eligunt humiliter, ipsam Dei sapientiam contemplantur subtiliter: tuncque prudenter sycomorum ascendimus, si ad eam, quæ divinitus præcipitur, stultitiam aspiramus. Sed quia stultum est ante historiam effluere, obtrectantium, quos nullos futuros non putamus *c*, meras nænias & caninam facundiam non curamus magnopere: adversùs quos nos facilè tuebuntur & fratrum, quorum me, ut hoc auderem, coëgit imperiosa auctoritas & semper imperterrita obediens charitas. Nam quia plumbi fistula sæpe usibus hominum aquæ ministrat fluenta, non abs re visum est eis, si relinquentes aliis argenteum eloquium, ipsi de plumbo nostro biberent, præsertim cùm & Moysi Jethro aliquid utile locutus sit. *styli tenuitatem excusat*, *b* *c*

ANNOTATA.

a *Ex verbis istis deducunt Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, hanc Vitam primum fuisse opus à Theodorico compositum.*

b *Sic habent Mss. codices nostri, meliùs quàm editio Surii, in qua legitur:* Regulis vincerer Donati. *Est autem hic Ælius Donatus seculo quarto insignis grammaticus, præceptor S. Hieronymi, Ecclesiæ doctoris.*

c *An & quos in hoc Opere obtrectatores habuerit Theodori-*

doricus, incompertum nobis est; sed quàm justè hujus temporis criticorum censuram subierit, ostensum est in Commentario pravio.

PARS I.

Sancti patria, parentes, conjugium, vitæ perfectioris propositum, virtutum sub S. Amando magistro exercitium.

Patria, genus, parentes,

* *Mss.* deest in

a

* *Mss.* præsedit

b

c

GLoriosus Dei athleta Allowinus, cognomento Bavo, ante secularia tempora prælectus & prædestinatus à Deo, Francorum principum genus & Austrasiorum ducum heres, in * Gallia Belgica pago Hasbaniensi loco haud obscuro natus & altus est, *a* Pelagio, qui beatum Gregorium præcessit *, universalem Pontificatum administrante, Justino minore in sceptris agente, Franciæ monarchiam Clodoveo *b* gubernante. Pater ejus Eilolphus *c*, mater Adelthrudis dicta est, religionis tam casti amatores, ita continenter limen ecclesiæ calcantes, ut exemplum vetus de Abraham & Sara putares. Ingenti nobilitate, clara domo, ampla possessione ditati, solas divitias æstimavêre cultum Dei.

nuptiæ, proles;

6 Tali igitur stirpe generatus, cùm adolevisset Allowinus, uxorem ducit, nobilissimis æquè ortam natalibus, filiam scilicet Adilionis, per idem tempus famosi comitis. Decursu temporis filia eis nascitur Agletrudis, & ipsa à Deo prælecta, & virginitatis centesimo fructu, ut pòst patuit, remuneranda. Denique primo ætatis suæ tyrocinio inter ipsa crepundia, quæ qualisve futura, quomodo victura, qua lege virginitatem suam esset conservatu-

vatura; angelus Domini certâ ei præſcripſit regulâ. Nec defuit prudenti adoleſcentulæ Omnipotentis dextera, quæ membra animaret juvenilia, & elevaret ad ſummæ perfectionis faſtigia in tantum, ut in principio converſationis novellæ ipſis quoque parentibus propoſitum fieret imitabile.

7 Cœpit exinde beatus Bavo animum ad ſuperna inflectere, mundi deliciarum tædere, balteum militarem rariùs cingere, [edicta principum minùs obſervare] *d* circi frequentiam declinare, non ſcenæ ſpectaculo, non theatri luxuriæ locum dare, adversùs ſpiritalia nequitiæ verbi Dei gladium ſumere, juſtitiam pro thorace indui, æquitatem ſemper habere in manibus pro ſcuto inexpugnabili, levia & quotidiana peccata amariſſimis lachrymis diluere, prioris vitæ pœnitere, eccleſiæ frequens adeſſe: ſemper de Deo ſtudebat aliquid aut audire aut interrogare: de virtute in virtutem aſcenſiones in corde diſponere, jejunia cum fructu eleëmoſynarum frequentare, ſic unicuique virtuti, ac ſi cæteras non haberet, egregiè ſtudere. Animo ſic florenti mundus & omnis gloria ejus aruerat, domus ingens, ampla poſſeſſio penitus viluerat. Jam ſtivam aratri teneret, jamque libero greſſu ad Antoniorum & Macariorum eremum evaderet, niſi cura conjugis & parvæ Adeltrudis * pedem ejus retineret. Vivebat tamen monachum laïcus, & inter officioſam populi multitudinem numquam eum deſerebat illa, quam animo conceperat, ſolitaria eremus.

virtutes in conjugio, *d*

* *al.* Aglethrudis

8 Interea conjux, quæ & ipſa viriliter in mandatis Domini militabat, decurſu vitæ præſentis ſtudio de habitatione tenebroſi Cedar *e* ad bravium ſupernæ remunerationis aſſciſcitur, & ne malitia mutaret mentem ejus, de præſenti ſæculo nequam eripitur. Cujus funus viduus Maritus ita proſecutus eſt, ut propè ipſe moreretur; ita ſe convertit ad Dominum, ut ejus mortem optâſſe videretur. Tum verò, aſſlante Spiritu ſancto, navigium maris hujus ſeculi totis velis ingreſſus, quod diu animo deli-

& poſt uxoris obitum, *e*

liberaverat, præsentialiter exercere non cessat, secunda recusans matrimonia; ut eum intelligeres non diu voluisse servire officio conjugali, quod nunquam assumpsisset, nisi causâ procreandæ sobolis *f*.

f

* exsolutus

vitæ perfectioris propositum.

9 Magno quasi expletus * onere, totum se ad Dei cultum convertere, nihil præter cælum cogitare, & quasi se relictum gemens, in suo corde clamare: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? illudque Apostolicum intra se revolvens: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli: quidquid donativi regum largitio contulerat, in stipem pauperum transferebat, dans exemplum, quomodo camelus intrare possit in foramen acûs; quomodo animal tortuosum, depositâ gibbi sarcinâ, assumat sibi pennas columbæ & requiescat in ramis arboris, quæ de sinapis semente succrescit.

Gandæ situs & origo;

10 Ea tempestate beatus Amandus, vir apostolicus, totus ex virtutibus factus, florebat: qui non veritus pro nomine Jesu contumelias pati, quo ampliùs gentilium audivit debacchari furorem, Gandam accessit, castrum scilicet super duo flumina Scaldem & Legiam constitutum, ipsaque sua nota antiquitate id temporis celebre & famosum genus hominum, eò superstitiosius, quò animo ferocius: eóque inscium suæ in Christo redemptionis, quò hactenus ignarum Christianæ religionis. Tradunt, hunc locum Caium * Cæsarem, Galliâ diuturno bello domitâ, condidisse, & ex nomine suo Gandam nomen ei indidisse *g*. Nam cùm in citeriorem Hyberniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, arma pararet, illic putavit hiemandum vel propter sitûs oportunitatem, aquâ videlicet ac pabulo exercitui satis superque habilem, vel propter maris, cui brevissimus transitus est, vicinitatem, sex non ampliùs milliariis distantem *h*. Volunt autem alii nihilominus, & Ermenricum regem, quem sedecim Arctoiæ * gentes perdomuisse Jordanis *i* chronographus commemorat, illic quoque advenisse, ibique regnâsse. Quid

* *Ms.* Gagium

g

h

* *l.* Arctoas, *i. e.* Septentrionales

i

Quid horum dicatur veriùs, dicentium arbitrio relinquamus *k*. Nos verò antiquitatem loci ex eo rectè colligimus, quòd pleraque vidimus ibi reperta indicia, utpote muri & vasculorum cocti lateres. Præterea, quod mirum forsitan legenti videbitur, ferrea diversi sexus & ætatis calceamenta, multaque id genus, quæ nos facilè in assensum antiquitatis cogunt. *k*

11 Huc respectu omnia miserantis Dei vir sanctus cùm venisset, & locum, in quo totius penè orbis dæmonia, quasi in sentinam, confluxerant, verbo veritatis expugnaret, parùm se videns perficere, (nam & publicè contumeliâ affectus & proturbatus est) cùm jam manus ejus essent graves, sanctum Papam Martinum *l* adiit, multaque de infructuoso in infructuosam gentem suo labore conquestus, iterum ab eo in opus Euangelii animatur, datis ei suppetiis venerabili archipresbytero Landoaldo & Amantio diacono *m*. Emensis igitur Alpibus, Galliam ingressi sunt: cùmque videret Amandus messem quidem multam, operarios verò paucos, Landoaldum Trajecti reliquit, ubi & per novem annos vices pontificis (nam Johannes episcopus *n* nuperrimè obierat) administravit, usque ad tempus S. Remacli *o*.

S. Amandi iter Romam, reditus in Galliam; *l* *m* *n* *o*

12 Ipse verò tota Spiritum sanctum mente concipiens, Gandam rursus aggreditur, egressa auctoritate à rege Dagoberto & Aichario Noviomensium episcopo, ut, qui nollet fidei consentire, cogeretur *p*. Nec defuit palestrizanti * militi suo omnipotentis Dei dextera, quæ tetigit gentilium corda & assumpsit in partem hereditatis suæ plebem, diu fanatico illusam errore. Tandem baptizato populo, sanctæ crucis erecto vexillo, ara Mercurii destruitur, luci succiduntur, fana omnia diruuntur, ecclesia erigitur, consummatur & in honore B. Petri Apostoli sollemniter consecratur. Sic plantata vinea Domini Sabaoth, clericos inprimis, monachos subinde, qui redderent fructum in tempore suo, induxit *q*, & expostulata episcopali auctoritate, Papa etiam Martino in ipsum

& apud Gandenses labores apostolici; *p*

* *Surius* certanti

q

psum consentiente, locum perpetua donavit libertate. Sed ne digressio, quam non inutiliter assumpsimus, onerosa fiat studiosis lectoribus, nunc ad plenariam beati Bavonis conversionem stilum vertamus.

S. Bavonis perfecta conversio;

13 Igitur B. Amandi famâ quodam quasi odore; odore, inquam, sicut agri pleni, cui benedixit Dominus, longè lateque diffusâ, sanctus Allowinus aporia r seculari non ultrà se sustinens accidiari ſ, certissimum animæ suæ capit consilium. Nihil cunctatus, longa viarum per dispendia Gandam advenit, Amandum invenit, prioris vitæ culpam fatetur, de culpa pœnitentiam pollicetur. Consilium super anima sua requirere, ejus magisteriali * ungue scabrosam vitam polire, postremò totum se illi ait velle dedere. Quem vir sanctus devotè suscipiens, & velut inventæ ovi congaudens, Euangelicam statim ingreditur prædicationem, de contemptu mundi, de appetitu cæli, de tentatione diaboli, de consolatione Dei, & de omnibus, quæ pertinent ad summæ beatitudinis perfectionem, diligenter erudit novellum adhuc Tirunculum, perfectum postea Christi militem futurum.

r

ſ

* *Sur.* magisterii

bonorum in pias res distributio;

14 Et quoniam antequam incipias, consulto, at ubi consulueris, maturè opus est facto; ille statim, velut campus Domini repletus ubertate & collis accinctus exultatione, in valle animi portans granum frumenti, clamans & hymnum dicens, domum redit ex consulto magistri & rursus accingitur in opus Dei. Facta sollemniter donatione, omnes possessiones suas ad loca Sanctorum contradere, peculiare, quod nullum vel rarum ex priore erogatione remanserat, in usus pauperum iterum contradere, nihil sibi ex omnibus reservare, postremò sibimet ipsi renuntiare, & crucem Christi lætis humeris portare. Laudent alii Pompeios, Metellos & Marios, triumphali largitione auram popularem venantes, mihi videtur pauper pro Christo Bavo plùs laudandus, qui omnem gloriam suam habens ab intus, in triumphato seculo præcones habuit Sanctorum ecclesias & mendicantium

tium

tium catervulas. Quid enim hac virtute mirabilius? Quid hac constantia robustius? Virum nobilis familiæ & senatorum genus tam obfirmato animo pompam seculi & divitias, in quibus totus educatus fuerat, calcâsse, ut tum demum se æstimaret verè divitem, cùm pro Christo assumpsisset spontaneam paupertatem? Alii pecunias mittant & de superfluis suis æra in Euangelicum corbanan *s* projiciant, teste Veritate, nemo plus misit, quàm qui de omnibus nihil sibi retinuit. *s*

15 Omnibus ergò depositis & prudenter ordinatis, columba Christi Bavo, assumpto ramo veræ innocentiæ, & quasi relicto corvis seculari cadavere, ad suum spiritualem revertitur Noë: & cujus pedes jam non habebant requiem in salo seculi, arcæ ostium sibi petit aperiri. Receptus digna cum reverentia & requisitus iterum super intentione sua, clericum, ait, se velle vivere, ut semel alligatus sub jugo regulæ, pedem ulteriùs non liceret retrahere; sed spontaneè assumptam necessitatem verteret in bene vivendi voluntatem. Gavisus sanctus Amandus, multa priùs machinamenta diaboli prudenter prætendere: gravem esse ascensum, quem vellet arripere, de casu timere, inceptum quidem facilem, finem verò prædicabat esse difficilem. Ubi videt, eum nihil cunctari; sed ad omnia sustinenda paratissimi esse animi, gratias agens Deo, qui, quos prædestinavit à principio, hos etiam eligit in novissimo, quasi carissimum amplexatus filium, inducit in divini scholam servitii, quam primam omnium constat eum rexisse in ecclesia Gandensi. Ibi ante aram beati Petri Apostoli militiam Christi professum, barbâ & capillo tonsum assumit in clericatum & plantat in domo Domini cedrum libani, redolentem sanctarum virtutum odore inæstimabili & crescentem robore imputribili. *susceptio clericatûs,*

16 Denique statim ut ingressus est sanctitatis viam, firmis gressibus ire in magistri sententiam, & quasi navim corporis optato jam in littore collocâsset, omnium bonorum, quas olim collegerat, merces exponere, humilita- *virtutes, magistro S. Amando,*

litatem ostendere, patientiam exercere, charitatis latum mandatum ex præcepto Dei extendere usque ad inimicum; solus ipse omnibus servire, gloriam virtute superare, & ab his diligi *, quos videbatur præcedere. Creber in oratione, jugis in legis Dei meditatione, paratus omni petenti de reddenda ratione: ut ex diversis virtutibus unum hominem compactum putares. Nec facilè docebat, quod non didicerat: sed quocumque divini sator germinis ibat Amandus, illuc studens subsequi & indivisibiliter adhærens magistri lateri, ardebat sanctæ prædicationis adipe repleri. Et quia flumen Dei repletum est aquis, cùm Spiritus sancti gratia rivos ejus inebriaret ac multiplicaret genimina, in stillicidiis tanti magistri lætabatur germinans cor Discipuli, & pinguescebant speciosa deserti ad germinandum germen Domini.

* dirigi

17 Accendebatur planè in eo ignis ille Euangelicus, quem Jesus veniens in terram fidelium mittere, voluit vehementer ardere, quo repleti discipuli in via dicebant securà conscientià: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? Quoties verò lassos artus & confecta jejuniis membra modico sopore reficeret, nudo recubans in cespite, Christum æstimabat secum jacere, castigans delicati corporis carnem & redigens in spiritûs servitutem. Populares auras & peccatoris oleum, velut spiritum nequam, fugere, clauso ostio labiorum, in cubiculo pectoris Deum Patrem sine intermissione orare; numquam à bono opere semper intentum spiritûs arcum relaxare; quotidie diabolum in pugnam provocare. Dicant alii, quod æstimant; mihi videtur inter tot cruces positus athleta Dei Bavo, meritò computandus in illo admirabili calatho *, qui & lilio confessionis & rosâ decoratur martyrii.

postea exercita.

* *al.* catalogo

AN-

ANNOTATA.

a *Pro his vide Annotata ad partem primam Vitæ vetustioris lit.* a, *meminerisque, deinceps me inobservata præteriturum, quæcumque ex præcedentibus Annotatis sufficienter intelligi possunt. Studium erit potissimum in designandis & corrigendis iis, quæ Theodoricus ad Vitam vetustiorem sæpe, sed raro sine erroribus, adjecit.*

b *Notæ istæ chronologicæ per Theodoricum ineptè adjectæ sunt, uti probavimus in Commentario prævio num.* 33 *& seqq. Nullus quippe Clodoveus rex vel monarcha Francorum, quando Pelagius secundus Pontificatum tenuit, vel Justinus Junior imperium, imò valde dubium est, an, vivente Justino, Pontifex fuerit Pelagius. Præterea uterque dudum obierat, quando* S. Bavo *natus est, ut colligi debet ex dictis ibidem num.* 95 *& seq.*

c *Alii patrem Sancti vocant* Agilulfum *vel* Agilulphum. *At nec ejus nec matris nomen exprimunt biographi, aliive Theodorico vetustiores.*

d *Uncis inclusa prætermisit Surius, fortè quòd contextui non satis congrua viderentur. Equidem, accommodè intelligi posse, opinor, eo vel simili sensu, ut Sanctus minùs rigidè uteretur jure suo in subditos, minúsque strictè observaret privilegia sibi ex principum edictis seu diplomatis concessa.*

e Cedar, *quæ vox ab Hebræa origine, nigrum vel fuscum sonat, fuit secundus filius Ismaëlis, indeque posteri ipsius* Cedræi *dicti sunt, & pars Arabiæ desertæ, quam inhabitârunt, etiam* Cedar *appellata.* Κηδάρ *autem, teste Suida, est* quidam obscurus locus.

f *Hanc causam non didicit Theodoricus ex Vita vetustiore, in qua num.* 4 *alia prorsus idea suggeritur de* Bavonis *vivendi norma, quò usque, cooperante Agletrude, ad frugem deductus est.*

g *His consonat Chronicum Gandense à Sandero allegatum*

tum lib. 4 Rerum Gandavensium pag. 339, ubi ista leguntur: Anno XLVII ante Nativitatem Domini nostri Jesu Christi à Cajo Julio Cæsare Romanorum constructum nobile & famosum castrum super flumina Scaldis & Legiæ, ubi idem Scaldis Legiam recipit, cui à nomine suo Cajo Ganda nomen impositum est. *Sed quantam hæc fidem sibi vindicent, videbitur mox ad lit. k.*

h *Sic in vetustissimo codice nostro pergameno, notato* ✠ *Ms. 74: in altero autem, item pergameno, notatoque* ✠ *Ms. 14, non habentur postrema voces:* Sex non ampliùs milliariis distantem; *at in Suriana editione sensus aliter tortus est & obscurior;* Vel propter maris brevissimum transitum in insulam, sex non ampliùs milliariis distantem.

i *Id est* Jornandes, *seculo 6 episcopus Ravennas, qui Getarum sive Gothorum res gestas descripsit; De* Ermenrico *autem seu* Ermanarico, *circa tempora Constantini Magni, Gothorum rege potentissimo egit cap. 23 & seq., gentesque ab illo domitas enumeravit.*

k *Ex ista clausula suspicor, Theodoricum præ oculis habuisse libros miraculorum, cujus auctor sic scribit lib. 1 num. 6:* Ferunt autem, Agrippam, quondam Romanorum ducem, in eo castrum condidisse, Gandavumque appellâsse. At alii, Herminricum regem in eo arcem imperii sibi, tradunt, instituisse. Quorum quid sit verius, illorum qui hæc dicunt, arbitrio relinquimus. *Porrò utriusque auctoris exemplum hic sequar, & an unus veriùs Agrippæ, quàm alius Julio Cæsari, Gandensis castri constructionem adscribat, non disquiram. Videat curiosus lector Sanderum lib. 1 Rerum Gandavensium cap. 5, ubi etiam refert alias de civitatis origine & etymo opiniones, sed postquam monuisset, eas inter esse fabulosas, & fide non dignas, denique abstrusa esse & obscura urbis initia.*

l *S. Martinus Pontifex factus anno 649 & in exsilium missus 653. Acta ejus examinanda venient ad diem 12 Novembris, quo colitur.*

m *De istis Sanctis jam actum ad diem 19 Martii.*

n *Etiam de hoc Joanne Agno actum ad diem 25 Julii, ipsius mors fixa est anno 646; in sede autem Trajectensi successorem habuit S. Amandum usque ad annum circiter 650, circa quem S. Amandus Romam profectus est ad S. Martinum. Unde evidens fit Theoderici & aliorum sæpe correctus in Opere nostro error, scribentium, quòd S. Landoaldus per novem annos defuncti Joannis vices administraverit.*

o *S. Remaclus, cujus gesta illustrata sunt ad diem 3 Septembris, S. Amando abdicanti substitutus est in sede Trajectensi, quam & ipse, cum tenuisset annis decem, abdicavit circa 660 aut 661 atque hinc denuo evidens fit mox memoratus error.*

p *Omnia rursus permiscet Theodoricus. Quasi verò narrata hic de Dagoberto Rege, de Aichario Noviomensium ac Tornacensium episcopo, & paulò inferiùs de eversione idolorum ac reliqua ad conversionem Gandavensium spectantia, Romano S. Amandi ad S. Martinum itinere posteriora sint; cùm constet, Dagobertum & Aicharium dudum vivere desiisse, dudumque Gandavi fidem plantatam ac constructum fuisse monasterium, antequam S. Martinus ad Pontificatum evectus sit.*

q *De tempore & loco constructæ ecclesiæ cum monasterio non nulla diximus in Commentario prævio num.* 104 *& seqq. De professione autem primorum monasterii incolarum differnimus ibid. num.* 135.

r Aporia *Græcè consilii inopiam significat, hic sumi potest pro fluctuatione animi.*

ſ Accidiari, *cui Surius* retardari *substituit, usurpatur pro* tristari, anxiari, tædio affici.

t *Ita Surius: in uno Mss. nostrorum* in Euangelico corbanan, *in alio* carbonan.

PARS II.

Vita ſolitaria, habitatio inter monachos Gandenſes, mortui reſuſcitati miraculum, mira humilitas, incredibiles ſe cruciandi modi, relata de dæmone victoria.

Sancti, perluſtratis monaſteriis,

ET enim de virtute in virtutem proficiens, & novum aliquid quotidie de Deo audire, videre & agere geſtiens, conſenſu ſui Amandi, loca Sanctorum & vicinos cœnobitas iterum accingitur circuire; ſi fortè contingeret, aliquid antè inexpertum vel intentatum inveſtigare, ad quod agendum meritò ſe haberet animare *. Denique licèt pro morum & converſationis honeſtate jam requieſceret inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, nihil tamen ſatisfactum æſtimare, ſi quis quid boni poſſet agere, ad quod agendum ipſe non valebat aſpirare. Nam quia juxta Salomonem, qui addit ſcientiam, addit dolorem, omne, quod de Scripturis ſanctis percipiebat, dolor illi de retrò diebus erat: reputans, omne illud tempus in vacuum ſe cucurriſſe, quod ſine pœnitentia ſibi videbatur quaſi perdidiſſe. Tum verò pellem carnis extendere in ligno tympani, quotidiana Deo hoſtia fieri, & velut opes magni ingenii virtutum flores undecumque colligere & in alveario melliti cordis comportare; nulli eorum, quos aiunt anachoritas, inferior cùm eſſet, eremum acſi paradiſum Dei concupiſcere, illos ſolummodò reputans cum Deo habitare, quibus contigiſſet hominum frequentiam declinare.

* *Surius* animare deberet

19 A-

19 Apta * temporis & loci opportunitate saltum, quem Beilam nuncupant, ingressus *, repente in remotiori devexæ vallis latere annosa fagus oculis ejus offertur, cujus concavitas * pedum non minùs sex spatiosa, altitudo in modum fornicis camerata & quæ hominem erectum posset in alvum * sustinere. Hoc quasi habitaculum ab angelis Dei sibi reputans præparatum, ingreditur tanta cum jocunditate, velut si totius orbis delicias angusto secum clausisset in pariete *a*. Per aliquot dies occultus, latêre non potuit, & cùm à populo frequentaretur, infelicem esse se judicans, nocturno silentio iterum loco cedit. Est usque hodie eandem miræ magnitudinis fagum videre, quæ in æternam hujus Sancti Dei memoriam adhuc continet in se antiquum altare, ubi & presbyter parochiæ frequenter ecclesiam convocat & communicat. Nec desistit arbor contra morem tam annosa adhuc florere & germinare, in qua latuit flos ille, de quo dicitur: Florete flores, quasi lilium. Quorum florum amœnitate delectata, in epithalamio suo loquitur sancta Ecclesia: Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo.

solitudo in Beila
* *Sur.* Capta igitur
* *ibid. addit* est, ubi
* *ibid.* concavitatis
* *ibid.* alvo

a

20 Igitur inde digressus, longa rursus per dispendia aliam requirit eremum athleta Dei Allowinus, Medmedung nomine, à sua Ganda distantem duorum tantummodò milliariorum itinere. Locus in densissimum nemus silvescens, vasta & penè inaccessibili palude distentus, pomorum quoque, quòd * gignit saltus, & nucum ferax; præterea amnis levi murmure præterfluens, facilè habitationem suadent. Ingreditur cum sarculo, humum sarrit, cellulam permodicam erigit & in ea se quasi sepelit. Cibos saltus ministrabat, amnis potum *b*. Vestimenta ipse detulerat secum, sagum & cilicium, quæ non frigus arcerent, sed nuditatem prohiberent, non mollitiem suaderent, sed carnem domarent. Sic aliquamdiu ignotus cùm mansisset, iterumque fama vulgante, ulteriùs posse

& in Medmedung;

* *Sur.* quæ

b

posse latêre desperaret, comperto, quòd beatus Amandus monachos in Gandensi ecclesia substituisset & venerabilem virum Florbertum in abbatem ordinâsset *e* (nam quia ipse incumbebat prædicationi, necesse visum fuit constituere, qui provideret novellæ adhuc plantationi) tum verò magno se æstimans quasi donatum munere, ad locum professionis suæ statuit redire, ibique, qui supererat, reliquum vitæ cursum percurrere.

reditus Gandavum, & habitatio inter monachos;

21 Reversus, quasi angelus Dei, ut verè erat, recipitur; receptus, hospitio inducitur; inductus honoratur; nec ullum antè habuere gaudium capitalius, quàm quòd talis Vir in contubernio eorum est receptus. Dehinc abbatem in colloquium evocat, reditus sui causam explicat, familiarem sibi cellulam ad commanendum petit & impetrat. Quis enim non modò monachorum, sed & clericorum, Bavonis non desideraret contubernium? Viva vox, manus liberalis, vultus gravis, humilitas inæstimabilis, jucunditas irreprehensibilis, & nescio quæ extra hominem hominis habitudo, desiderabilem eum fecerat omni bene viventi in Domino.

*mortui precibus ipsius * ibid. obtemperanter*

22 Cùm autem sive ex amicitia particulari, sive ex Regulæ præcepto obedientiali * fratres accingerentur in ædificanda cellula Viri Dei, ad declarandum Electi sui meritum omnipotens virtus tale ostendit miraculum. Laica persona Attinus, sabulum & lapides carricaturus *d*, plaustro vehebatur, sed latratu canum impediebatur. Cúmque graviùs urgeretur & longiori mora teneretur, ore procaci murmurare, & nescio cujus susurrii maledicta in sanctum Virum evomere: permissus diabolus, qui dolebat, fana dirui & ecclesias Sanctorum erigi, hominem vehiculo proturbatum, mole desuper ponderis & jumentorum incursu reliquit mortuum. Evocatur populus, cadaver conclamatum navi imponitur non sine miseratione, & in domum suam perducto aliud nil erat, quod cogitarent, nisi de sepulchro.

23 Ubi id Bavoni nunciatum est; tum verò dolere, tristari

triſtari & ingemiſcere, & velut ſi in ſanguine virorum fortium ad hauriendam aquam de ciſterna Bethleëmitica miſiſſet, reatum ſuum accuſare, ſibi defuncti ſanguinem imputare; & totis ad Deum converſus viſceribus, Eia, ait, Domine, cur recepturus animam ejus, celâſti me? Jubet dehinc, cadaver ad ſe inferri, & clauſo oſtio ceteros amoveri: ipſe ſolus ſuper exanimem extendi, & accenſo igne Spiritus ſancti in cordis altari, lachrymarum ligna uberrim ſubjicere, ſe ipſum in holocauſtum imponere, & adipes pacificorum Deo adolere, appendens ſcilicet thymiama orationis in auro precioſæ fidei, quâ ſciebat omnia poſſibilia credenti. Vix trium horarum ſpatium interceſſerat, orationem necdum terminaverat, cùm mors non * legem pati coacta, revomit *, quem rapuerat. Attinus ſurgit & ambulat; fit ſtrepitus populi; omnis ætas, omnis ſexus concutitur novitate miraculi, & in ore omnium ſonat laus Dei, mirum ſpectaculum & ad roborandos naſcentis eccleſiæ filios congruum, qui in hujus reſurrectione ſpeciali cogebantur non hæſitare de ſua & omnium reſurrectione generali.

ad vitam revocatio;

* *ibid.* deeſt non

* *ibid.* reſtituit

24 Erat etiam in ſancto Viro prædicabile illud intueri, quòd, cùm in ejus laudem omnis vox, omnis conſonaret lingua, tanta ſe objecit humilitate, ut reſuſcitati ſtatum, ſuum reputaret caſum, ſi vel levis ventus auræ popularis intraret ad tangendam radicem humilitatis. Cujus enim mentem, cujus animum ad tam mirificæ virtutis inſigne non concuteret turbo favorabilis procellæ, niſi qui domum ſuam conſtituiſſet in fundamine petræ? Petra autem erat Chriſtus: in cujus ſummo cacumine cùm requieſceret Vir ſanctus, firma niti radice, nihil de ſe præſumere, totum, quod erat, ejus gratiæ attribuere, & cùm exaltaretur extra ſe, in ſe tamen humiliari uſquequaque. Qui merita Sanctorum ponderant ex virtute miraculorum, vel iſtius æſtimatione miraculi concedant, noſtrum Bavonem Sanctis omnibus jure comparari: in prophetis Eliæ parem, Eliſeo æqualem;

mira ejuſdem humilitas.

lem; in Apostolis Petro non inferiorem, Johanne concedant non minorem, quem jure Sanctis omnibus in unius resuscitatione mortui comparandum æstimamus. Illi
ibid. quod plures suscitaverunt, iste unum. Ipsi, quot * illius fæcis
* cogebat necessitas; iste, quot * hujus temporis expetebat humilitas. Etenim si ad hominis respicimus meritum, & qui plantat & qui rigat, nihil sunt absque eo, qui dat Deus incrementum. Rursus si miracula velimus de numero pensare, poterat utique multorum cadavera orando suscitare, qui innumeras usque hodie animas, pondere peccatorum mortuas, & quatriduano in fœtore sepultas, amoto desperationis lapide, non cessat vivificare & Auctori suo sanctis precibus reconsignare. Nam quid à Deo obtinere non posset, qui verum Spiritus Sancti habitaculum factus fuerat? Quid Patrem non exoraret, qui, carne superata, Deus ipse in adoptionem filiorum Dei transierat, dicente Psalmista: Ego dixi, Dii estis vos & filii Excelsi omnes?

25 Ad alia ut transeamus, quadam die habitaculo e-
a servo gressum, obvium contigit habere servulum, quem aliquando, neglecta re familiari, causâ supplicii ad nundinas venalem jusserat exponi. Quem ut vidit, acsi ipsum Christum in mortem vendidisset, amarissimas lachrymas fundere, rapto cursu & fiduciâ pedibus ejus se prosternere, fateri culpam, excusare ignorantiam & petere veniam: illudque recogitans, sanguine sanguinem lavari, forcipem & flagellum in manibus ejus ponere, ut vindicaret in venditorem Christiani sanguinis, sacris verbis
e obsecrare. Servusècontra recusare, peccatum *e* ex corde, quod in se erat, donare libenter, & numquam ei se serviturum spondere, contumeliam quondam & adhuc Domini, aiebat, numquam posse suaderi. Ille verò, ut qui numquam cessaret desiderare passionibus Christi
**al.* noluit* communicare, non * desistere, quin * mirâ eloquentiâ
** al.* dum* expugnaret nolentis animum & cogeret magis, quàm peteret, in suum supplicium.

26 Quid multa? Vincitur manus, ligatur pedes *f*, totum corpus in sublime levatur, pœnâ crudelissimâ afficitur, & quasi in pilam, cùm nil nisi Deo gratias ageret, contunditur; postremò in morem latronum totum caput detondetur. Hæc tua sunt, Jesu bone, opera, hic tuus est ignitus amor, quo ardentes omnes electi tui, ipsam quamvis raram peccatorum rubiginem decoquunt fornace tribulationis, aurum mundum futuri in die tremendæ examinationis. Tunc in libro dexteræ tuæ invenietur Carmen & Væ: Carmen videlicet electorum, qui triumphato seculo laudabunt viventem in secula seculorum: Væ miserorum, quorum mors in mortem pessima, quorum quotidianum & omni massa ferrea gravius peccatum, ne una quidem abluit lacrimula, ne una extinguit fructualis * eleemosyna, nedum spontanea pro Christo supplicia. Itaque in hujus nostræ infirmitatis consideratione libet cum Apostolo exclamare: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et quia imperfectum nostrum viderunt oculi tui, Domine, dicamus, quod sequitur ex consolatione: Gratia Dei per Jesum Christum.

volens instar latronis
f

* *Sur.* fructuosa

27 Tandem gloriosus Dei agonitheta * Allowinus de hoc suo eculeo depositus, confracta & excruciata membra jubet recipi in illa sua nobili nova cellula, quæ in fundationis suæ principio honorata est revivificati hominis miraculo & in consummatione venerabili & verè prædicabili supplicio. Dehinc paulatim spiritum cùm recepisset, quasi needum ad purum argenti sui scoriam excoxisset, nihilque satisfactum sperans, adhuc jubet admoveri nervum, quem vulgò cippum, & in eo venerabiles illos pedes artari, qui in Sion specula constituti, superni regni pacem euangelizare poterant in populo Dei. Quid de hujus sancti Viri factis alii æstiment, ignoro; ego plùs stupeo Bavonem libenter vapulantem, quàm mortuum vivificantem; plùs admiror sponte cippatum *, quàm totius populi favore celebratum. Itaque quatuor

tractatur;
* *ibid.* athleta

* *ibid.* cippo constrictum

tuor ferè menses in hoc retrusus carcerali agone, cùm quotidie penè moreretur, pœnam pro deliciis habebat. Fessâ licèt linguâ, numquam laudem Dei tacebat. Nimirum sanctissimi corpusculi lutum, igne desuper Spiritus sancti in testam induruerat; ideoque mirum in modum, cùm cruciaretur, fortior fiebat, ut putares, eum cum Apostolo dicere: Quando enim infirmor, tunc fortior sum & potens: consideransque, quo cursu felicitas evolet, quæ ante humanos oculos quasi permanens pollet, complebat eas, quæ deerant, passiones Christi in carne sua, vulneratusque mentem interna charitate, æstuabat desiderio contemplationis supernæ.

arctiùs recluditur,

28 Accersito dehinc sancto pontifice Amando & venerabili abbate Florberto, non modò pedum, sed & totius macerati corpusculi integram reclusionem obsecrat & vix aliquando impetrat. Artam specum medio domûs æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat, quæ introgressum non nisi stantem sustineret, & quasi crucifixi corporis suspensum vultum in neutram partem deflecti permitteret. Eam orationis crucem sibi præparaverat; in ea inter canonicas horas suspendi magis, quàm stare elegerat: nec facilè labor, licèt difficillimus, poterat * dissuaderi; quia menti, totum jam seculum in Christo triumphanti, nil poterat laboriosum videri. Data die evocato clero & populo, cum crucibus & thymiamateriis, universoque ecclesiastico apparatu ad reclusionis cellulam convenitur, & sancti pontificis manibus hostia Christi Bavo, teste ecclesia, sepelitur magis, quàm recluditur, quinto Idus Novembris, qui erat annus sexcentesimus vicesimus nonus g Dominicæ Incarnationis. Sepelitur, inquam, seculo, vivus Deo, cui quia indesinenter adhæserat, vitam certè suam sursum absconderat.

* *al. deest* poterat

g

incredibilibus penè modis

29 Reclusus ergò non sine lacrymis & multorum admiratione, qui viderent in confecto & penè carioso corpusculo tantum vigoris inesse: tum verò demum in sum-

mæ

mæ quietis portum reputans se constituisse suum navigium, tantò ad Auctorem suum suspirare acriùs, quantò licebat remoto securiùs. Juxta magnum oratorem, vereor, ne officium putetur ambitio, & quod illius exemplo facimus, qui ait: Laudate Dominum in Sanctis ejus; appetitu gloriæ videamur facere, nec rerum veritatem, sed officiosam verbositatem insinuare. Animadverte, quæso, prudens lector, in milite regem laudari, & in Sanctis Deum honorari: & quia cùm sit bonum, regis secretum celare, gloriam tamen Dei honorificum est annuntiare. Verùm qui nos calumniabitur, verba quasi multiplicare, patet liquidò, quàm non erubescat electis Dei derogare: quibus tantò fuit facilius, non modò carnem domare, sed penitus expugnatam in virum perfectum mutare, quantò incorporatiùs unum facti erant cum Omnipotente, qui genus mortalitatis Adæ veniens in filiationem Dei formare, dicebat: Sancti estote, quia ego Sanctus sum, & confidite, quia ego vici mundum.

30 Quidquid dixero, certè minus est: nam etsi omnia corporis mei membra lingua essent, nihil utique dignum de hoc invictissimo Dei Athleta pronuntiarent: cujus cibus panis infermentatus medietatem* cinis, potus aqua non nisi ad mensuram sumpta: vigiliæ semper usque ad defectionem, somnus vix pertingebat usque ad refectionem, ut magis eum aliquid meditari, quàm dormire putares: lectisternia humus & cinis inspersus: dicebat enim, Christianum non debere in delitiis jacere, cujus gloria fœnum, cujus finis quotidie festinaret in cineris interitum: defesso capiti lapis orarium *b*: tegumentum erat illud sanctissimum cilicium: continentia talis, ut penè mensuram excederet, patientia talis, quæ numquam tribulationibus cederet, sciens illud Isaiæ: Qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spem. Habensque thesaurum in vase fictili, donec mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptivum hoc vestiretur incorruptione; num-

se cruciat

* *al.* medietas

b

numquam de superveniente carnis molestia dolere, sed semper ad sperandum in Deum se animare, dicens spiritui: Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: lacrymas tam largo fonte fundere, ut putares in eo completum illud Prophetæ: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

de aliorum interim bono & commodo sollicitus;

31 Velut adeps à carne separatus, & caritati incorporatus, optimam hanc hominum sibi injunxerat provinciam, discordantes in pacem conciliare; pace Deum videri, pace ad cælestia, prædicans, transiri: sal terræ cùm esset, infatuatorum stultitiam defricare, animorum quotidie putredines resecare, & pœnitentiali medicamento non cessabat curare. Confluebat autem ad eum tota penè vicinia, nobilis & ignotus, mixtum genus integros dies & noctes excubabant præ foribus. Numquam sine egeno mensula, numquam sine hospite fuit ejus cellula *i*. Præter ea, quæ extrinsecus erant instantia, quotidiana ejus sollicitudo omnium ecclesiarum, super quas ita invigilabat, ita se afficiebat, tanquam si solus ipse pro eis debitor esset respondere. Quo autem dolente, non doluit? quo frigente, non alsit? quo patiente, non pertulit, quo egente, non eguit? Brevi ut concludam sermone: cum omni fortuna prælium conseruit nimis acre, tristi, ne opprimeret; iocunda, ne corrumperet. Infrà non substitit, ultrà non est progressus; medium firmis occupavit viribus. Verè felix, verè dignissimum omnipotentis Dei domicilium tot tantisque virtutum odoramentis repletum.

novum se cruciandi genus aggreditur;

32 Qui cùm supremi operis jam teneret fastigium, & quod perfectis viris sufficere posset, in divinæ scalæ ascendisset gradum; quasi nil cœpisset, aliud exquirit tormentum, tantùm scilicet prædicabile, quantùm novum & mirabile. Lapidem jubet deferri, quem manibus libratum, cùm non sufficeret ei, quod volebat, ponderi, alterum pro eo, duorum qui esset hominum onus, præcepit

cœpit importari. Hunc inter frequens genuflectendum & semper orandum brachiis tenebat, in eo non modò se lassabat; sed penè mortificabat. Nec poterat in lapidis onere sancta manus deficere, quam sustinebat lapis angularis, qui facit utraque unum. Tum verò si quis objiceret, cur se ipsum excruciaret, non bonam esse virtutem, quæ modum excederet, prudenter respondebat: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Audenter dico, qui se ita quotidiano afficiebat martyrio, si Deciana aut Diocletiana habuisset tempora, sponte omnia prævenisset tormenta: non rogos, non eculeum, non certè bestias refugisset aut gladium. Nec carebit gloriâ Martyris, qui in confessione Deitatis aërias potestates fortiter debellavit, & scuto protectus justitiæ, imperterritum latus opposuit monstris spiritualis nequitiæ. Quas autem cruces non pertulit, quos ignes non pertransiit, cujus tota vita super terram militia fuit? Quam ita exercuit, ut, cùm quotidie moreretur, fiducialiter tamen ad Deum diceret: Proba me, Domine, & tenta me; ure renes meos & cor meum.

33 Nec defuit tentatio, quam statim in ipso principio viriliter debellavit & vicit in Domino. Nam tortuosus ille serpens, cujus sunt mille mæandri, videns & ingemiscens, de se triumphari, bona Dei permissione, sed mala sua fretus voluntate, animatur jam senem & emeritum Christi Militem in pugnam evocare. Cellulam quasi quidam turbo aggreditur, furores jaculatur, stygios minatur ignes; ille nihil moveri, nihilque penitus terreri, scutum veritatis opponere. Nam diaboli nihil dubitabat hanc technam esse. Pedem in publicum exponere si liceret, aut spiritum homo adhuc tenere si posset, incunctanter exiret, duellum prior ipse moveret, ac manum confereret: tanta mentis constantia, tanta erat ejus ad Deum fiducia. Aiebat enim: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat callidus persecutor. Ad hanc vocem *dæmonem tentantem*

turbo

turbo ille cùm cessisset, rursus exercitus iniquitatis adest: modò canis, modò lupus, iterum leo vel ursus, totum * postremò diabolus; serpentinos insimul & ferales agebat motus.

* totus

34 Bavo de intro filium iniquitatis irridere & grandi cum fiducia subsannando dicere: Increpet in te Deus, satan, & increpet in te, qui elegit Jerusalem. Nec mora: legio evanuit, nec ultrà civitatem in monte positam impugnare ausa fuit. Tua sunt hæc, Christe, opera, tua virtus & magnalia, cujus viæ justitia & veritas omnia eloquia. Hæc tua est fidelis illa promissio, quam in nascentis Ecclesiæ primordio Apostolis & per Apostolos omnibus militiam tuam professis donativum insigne dedisti: languores scilicet in nomine tuo ut curarent & dæmonia imperterrito pede calcarent. Quis autem liberiùs caput diaboli conculcavit? Quis impugnantem se filium iniquitatis fortiùs expugnavit? Nec tamen in eo gaudere voluit *, quòd spiritus nequam sibi subjicerentur, sed potiùs summa niti ope, ut nomen suum in cælis conscriberetur.

superat.

* *al. deest* voluit

A N N O T A T A.

a *De isto* S. Bavonis *in eremum secessu ac mora silent anonymi nostri, & omnes, quos vidi, Theodorico vetustiores. Sed neque saltûs seu loci* Beila *nuncupati, & seculo* 12 *sat celebris, ut sequentia auctoris verba significant, apud recentiores notitiam distinctiorem reperire valui. Copia autem locorum in Flandria, quorum nomina affinia sunt* Beilæ, *prohibet, quominus ausim alterum præ altero eligere. Sic apud Sanderum diligentem & accuratum Flandriæ descriptorem, præter* Bellam *aliàs* Balliolum *oppidum, invenio vicos* Bellam ad Scaldim, Bellam ad Teneram, Bellem, Belleghem, Balegem *&c.*

b *Hanc commorationem Sancti in Medmedung, à vetustiore anonymo & poëta prætermissam, refert quoque auctor*

ctor miraculorum; verba dedimus in Commentario prævio num. 114. *De hodierno autem loci statu sermo recurret in Gloria posthuma.*

c *Primordia monasterii Gandensis communi eruditorum consensu referri ad annum* 631, *& illi post annos octo, id est, circa* 639 *à S. Amando datum fuisse abbatem Florbertum, dictum est in Commentario prævio; atque hinc rursum se sponte prodit error Theodorici, ita scribentis, acsi Florbertus abbas fuisset constitutus eo tantùm tempore, quo degebat* S. Bavo *in Medmedung secundum calculos nostros post annum* 650 *vel* 651.

d *Verbum à* carro *compositum est, significans aliquando,* carro seu curru vehere, *aliquando* onus carro imponere. *Surius sensum mutavit hoc modo:* Sabulum & lapides plaustro advehens, latratu canum impediebatur.

e *Ita in uno Ms., à quo paululùm differt aliud, sic legit Surius:* Peccatum ex corde, quod in se erat, condonare libenter, ei nunquam serviturum spondere in contumeliam sui quondam & adhuc Domini, nec id unquam aiebat sibi posse persuaderi.

f *Aliàs* Vinciuntur manus, ligantur pedes.

g *Qui Commentarium prævium legerit, monendus non est, errorem hîc latere annorum facilè viginti trium, ac multa rei narratæ adjuncta, quæ hoc & præcedenti numero continentur, nobis esse dubia vel non satis probata.*

h Orarium, *quod in varia significatione acceptum reperitur, hîc positum credo pro* pulvinari, *etiam nunc Gallis* oreiller.

i *Hæc & reliqua eodem num. contenta cùm legerem & cum antè narratis conferrem, non potui non suspicari, meras esse nimiùmque exaggeratas ac malè cohærentes meditationes auctoris, putantis, ut insinuat præcedente numero, nihil de Sancto dici posse satis honorificum, ac proin fas esse adstruere, quidquid laudabile est, sive illud traditum sit, sive non sit traditum ab antiquioribus. Certè priores biographi post nar-*

narratam reclusionem, nihil tradunt hujuscemodi, nec mihi videntur ista congruere iis, quæ ipsemet antè adstruxerat Theodoricus. Nam paulò superiùs describens cellulam seu locum reclusionis, aiebat, artam *fuisse* specum, *quam* medio domûs æquore ad capacitatem erecti hominis effoderat & quæ introgressum non nisi stantem sustineret, *ac Sanctum in ea* sepultum fuisse magis, quàm reclusum. *Hîc tamen dicit*, nunquam sine egeno *fuisse ejus* mensulam, nunquam sine hospite cellulam. *Dicit hîc, Sancto fuisse sollicitudinem omnium ecclesiarum, ad eum confluxisse totam penè viciniam, omne genus hominum integros dies & noctes excubuisse præ foribus ejus; Hominis nimirum, qui, eodem suprà testante Theodorico*, reclusus.... in summæ quietis portum reputans se constituisse suum navigium, tantò ad Auctorem suum suspirabat acriùs, quantò licebat (*ab hominum societate*) remoto securiùs.

k *Verba mutavit Surius:* Inter frequentes genuflexiones & perpetuas preces.

PARS III.

Visiones cælestes, ægritudo, mors, apparitio, sepultura, miraculorum multitudo.

Ad cælum aspirans,

HActenus per scopulos tribulationis & sirtes quotidiani martyrii oratio de Milite Dei pernavigaverit; nunc secundis velis portus intrandus & ad terram illam festinandum, de qua scriptum est: Justi autem hæreditabunt terram; & : Credo videre bona Domini in terra viventium: quam sanctissimi agonis sui mercedem gloriosus Dei athleta Allowinus in perpetuam recepit hæredita-

reditatem; ad quam possidendam cùm videret jam imminere vocationem suam, incessanter se affligere, animamque fontem vivum sitientem, & ad visionem Conditoris sui infatigabili desiderio anhelantem, his verbis consolari quotidie: Expecta Dominum; viriliter age: confortare & sustine Dominum. In hac exhortatione cùm afflictum & penè exossatum corpus modico indulsisset sopori, meruit dulcissima Dei bonitate consolari.

36 Angelus enim in specie columbæ affuit & super Filium notæ simplicitatis tam familiariter requievit, ut videretur dicere: Super quem requiescam, nisi super humilem & trementem sermones Dei? Liquefactum statim & penè perterritum Amici pectus iterum blandè refovet, ac totam cellulam totâ miri odoris fragrantiâ replet, ut raptum se æstimans, paradisi deliciis interesse cogitaret; & quasi jam laborum securus: Ecce hæreditas Domini. Non mihi nunc per Scripturarum prata ingenii ducendus est rivulus, quid innocentiæ, quid simplicitatis columba videatur habere: cur in ea Spiritus sanctus super baptizatum Christum legatur requievisse, aut cur in ea angelus electis Dei soleat apparere. Dives est ad loquendum materia & sanctarum Scripturarum testimoniis abundè trita, de quorum fonte, etsi minùs nobis suppeteret, possemus mutuari. Sed ad alia festinanti hoc solum sufficiat dixisse, meritò super eum angelum in columba venisse, qui columbina plenus erat simplicitate; meritò illum odorem divinum hausisse, qui securâ conscientiâ poterat dicere: Christi bonus odor sumus in omni loco. Cùm verò recessisset visio, in se rediens & vigilanti animo causam discutiens, velut si addidisset oleum flammæ, majori adhuc sancti Spiritus accendi amore; non dies, non noctes vacare & deinceps in cælum clamare: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est; habitavi cum habitantibus Cedar! *cælestibus visionibus*

37 Subsequitur de thesauris Dei gloriosum miraculum, per quod, qui desiderabat dissolvi & cum Christo *recreatur;*

Z esse,

esse, clementer consolaretur, & qui hactenus studuerat lucernam sanctitatis abscondere sub modio humilitatis, in tota summi Regis republica mirabiliter manifestaretur. Medio in centro sol æstuabat; populus, qui convenerat, præsens intuebatur: cùm ecce gloria Domini de loco sancto suo super Justi sui caput descendit, & in figura vivificæ Crucis Militem suum illustravit & coronavit: cui ille tanta statim occurrit cum jucunditate, velut si non dubitans, hoc suum verum corollarium esse, obviis manibus illud videretur excipere & dicere: Mea hæc merces, mea retributio. Crucifixo militavi; Crucis gloriam recognosco. Raram aut nullam cunctis retrò diebus visus est * admisisse lætitiam, omni deinceps proturbato mœrore, securus jam de sua remuneratione, quotidie gratulari & dicere: Me autem oportet gloriari in Cruce Domini nostri Jesu Christi. Jure ergò in Crucis desuper descensione est mirabiliter glorificatus, qui crucifixi Filii Dei militiam professus, cùm, triumphato jam seculo, diceret cum Apostolo, Mihi mundus crucifixus est & ego mundo, meruit audire à Domino; Gaude & exulta, Bavo, quia merces tua copiosa est in cælo.

** Sur. omissum est*

38 Festinabat interim tempus, quo palmes Dominicæ putationis purgaretur, & flos, qui apparuerat, ad componendum summi capitis sertum colligeretur, cùm ecce gloriosus Dei Athleta lectum ægritudinis incidit, quam tam longè antè prævidit & prædixit. Ingravescebat sensim languor & purpuream paradisi violam, austro flante, gelidus repercutiebat pallor; orare tamen & lasso anhelitu dura inter suspiria non ætati, non parcere infirmitati, monachos & plebem, quæ frequens aderat, castigato sermone hortari; lætus ipse ceteros super se plorantes consolari. Intelligeres, eum non emori, sed migrare & quasi præsentem Christum intueretur, dissolvi desiderare. Familiarem habebat Domlinum Turholtensis ecclesiæ presbyterum, quem cùm desideraret ad colloquendum, non facilis erat ad habendum *a*. Iter prolixum,

æger ad mortem se parat;

a

xum, vasta solitudo, nemus densissimum non facilem præstabant transitum. Vocatus famulus & ad requirendum eum festinare jussus, imperium non recusat, & incipit velle ire, quò nesciebat. Nihil cunctanti, sed de Magistri fide præsumenti, adest derepentè angelus Domini, iter ostendit; ipse comitatur; Turholt usque deducit *, &, exposito negotio, presbyterum assumit & recomitatur. Hunc Vir Domini inter loquendum secretum habuit, curam sui funeris ut haberet, injunxit, ejus postremùm officio communicavit. Felix presbyterium, felix homo ille, cujus manus pretiosissimum Dei margaritum meruerunt attrectare.

* *al.* deducitur

moritur;

39 Et jam securis divinæ vocationis admoveri ad radicem sanctissimæ arboris, cùm ecce manibus & toto corpore in cælum extensis, concives suos recognoscit angelos, eorumque dulci delectatus præsentia *b*, Vale, ait, servorum Dei ecclesia: Christus adest; egredere in occursum ejus, anima mea. In hæc verba spiritum de hujus fæcis luto cùm efflâsset, monachorum statim turba super eum irruit & sanctissimum corpus deosculando, publicum luctum prior incipit. Aderat in præsentiarum sanctus episcopus Amandus *c* & venerabilis abbas Florbertus, qui & ipsi cellulam ingressi, cernunt mirabilia Dei in martyrio Militis sui. Quid enim vivens spiritus ejus egerit, corpus mortuum loquebatur; in quo tota caro ita depasta videbatur, ut pelli adhærerent ossa, & circa dentes tantummodò relicta labia. Quis interim non fleret humana compassione, aut quis non gauderet spirituali exultatione? Translatum verò funus sacerdotum Christi manibus, multo cum studio cervicem feretro subjicientibus, mediâ ecclesiâ beati Petri apostoli ad pernoctandum locatur. Tota convenerat vicinia; omne rus, omnis circà ecclesia ministros & sacerdotes miserant; nec parvo reputabat se frustratum munere, cui non contigisset huic sanctæ depositioni interesse. Erat interea illud miserabile intueri pauperum turbam, tunc verè, Pa-

tre amisso, orphanam, vestes & solatia, quæ de manibus ejus acceperant, ostendere, & totam ecclesiam inconsolabili luctu replere.

40 Apparuit autem felix ejus anima in ipsa exitus sui hora longè manenti sanctæ virgini Gertrudi, petens, ut mitteret linteamina, condendo funeri necessaria. Discite nunc, divites seculi, quorum cadavera putrescunt in serico & gemmis: discite, quod doleatis, & tandem incipite bene contemnere, quod malè amatis. Vos tegit byssus & purpura: pauper pro Christo Bavo nec in funere habet, nisi aliunde petita linteamina. Vos in auro sepulti, exstructo sub marmore putrescitis: Bavo in humili loco vix habet, ubi caput reclinet cum Filio hominis: & ecce versa vice, vos potentes tormenta premunt potenter, illum humilem humilis Deus remunerat clementer. Vos ex prophetica comminatione propter contritionem spiritûs ululatis in interitum; ille ex divina consolatione ridet & dicit: Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum: nobile vestrum paludamentum versum est in confusionem, & * reverentiam Pauperis sui tristem saccum scidit Deus & circumdedit lætitiam: locus vester fumigavit & non est inventus: ejus memoria apud Deum & homines est in benedictionibus.

apparet S. Gertrudi;

* *fortè* & in reverentiam

41 Expletis igitur, quæ necessaria erant funeri, cum lampadibus & cereis & psallentium choris in locum agonis sui, hoc est, in reclusionis suæ cellulam reportatur, ibique ex officio sancti episcopi Amandi iterum sepelitur *d*, non jam ad jejunandum, sed pane angelorum satiandum; non ad sitiendum, sed fonte vivo potandum; non ad plorandum, sed euangelico risu ridendum; ad nullam prorsus hujus corruptionis afflictionem sustinendam, sed ad perpetuæ consolationis stolam percipiendam. Felix patria, felix pagus, felix præ ceteris Gandensis procinctus, non ut olim idolorum superstitionibus sordidis & antiquorum tyrannorum vanis monumen-

sepelitur Gandavi,

d

mentis, sed cultu omnipotentis Regis & protectione hujus invictissimi cælestis curiæ Militis! Gloriosa dicta sunt de te, in cujus sinu requiescit vas electionis & gratiæ; vas, quod omnipotens Figulus de communis terræ massa sibi composuit ad honorem, & omnibus sanctæ Ecclesiæ domum inhabitantibus ad utilitatem. De hoc certè vase filii desolatorum credendo gustaverunt & adipiscendo fontem salutis biberunt: alienigenæ, Tyrus & populus Æthiopum, vitale hinc hauserunt antidotum: nemo non accepit, qui peteret, nisi quem pigra fides ab accipiendo retraheret: & cùm jam terrarum nullus sit angulus, cui sua hinc non fluxerit salus, in valle tua, Ganda, fluit specialiùs, te irrigat uberiùs, tibique sapit abundantiùs, quæ sola penes te retines, quod in communi toti orbi prodest.

42 Tu scilicet hujus salutiferi vasis conservatrix, & miraculorum Dei in eo meruisti fieri penè quotidiana contemplatrix; tibi possidius *e* medetur corporum vulnera & resuscitat animarum funera; tu conservandum recepisti & reconsignabis in die Domini. O vallis in summi montis sita vertice & repleta pinguissima Dei ubertate! Non deficiet ex te cælestis frumenti granum, in qua est habitatio lætantium: etenim Dominus in te habitabit in finem & finibus tuis ponet pacem; seras portarum tuarum confortabit, & benedicet filiis tuis. Facta est autem hujus pretiosissimi vasis ab omnipotente Artifice post multarum tribulationum excoctiones piissima purgatio & in æternitatis honorem gloriosa assumptio Kalendarum Octobrium die primo, anno à conversione sua quadraginta dies minùs de tertio *f*, Dominicæ Incarnationis sexcentesimo tricesimo primo *g*, Heraclio Romanum imperium, Martino universalem administrante Pontificatum *h*, regnante autem Domino nostro Jesu Christo cum Patre & Spiritu sancto per immortalia secula seculorum. Amen *i*.

cui urbi patrocinatur: e

f

g

h

i

43 Præcessere statim ipsam beatæ sepulturæ clausulam gloriosa miracula & ex vase misericordiæ propinata sunt pocula, quæ non deficient in secula, non ab oculis præsentium, non à cordibus absentium, tantùm cum fide invocantium. Pauca pono de pluribus, duo tantummodò de innumerabilibus, quæ ad declaranda Sancti sui merita Dei ostendit gratia. Hostilis invidia, cujus opus semper injustum, voluntas nunquam bona; invidia, inquam, quæ fæminam & hominem de paradiso projecit exulem, nunc quoque hominem cum fœmina mulctabat pœnâ miserâ. Stridor gravis, furor indomabilis, spuma continua, habitudo lachrymabilis, vita fastidiosa, notis & amicis omnibus nimis odiosa. Quid agerent, quò se verterent? Nulla spes, nulla consolatio: qui mederetur huic supplicio, inveniebatur nusquam gentium; solius enim Dei salus est hominum. Sed cùm, fama vulgante, nec miseros lateret de tanti Patris funere, opportunum rati auxilium sperare Domini, duris ligatos nexibus, virorum tractos manibus, ad hoc divinum propitiatorium inutiles, ut victimas tamen dirigunt. Orabat non lingua, sed necessitas; non vox invocantium, sed pœna pereuntium; ignari & sensûs & scientiæ, tormentis suis provocabant Fontem misericordiæ. Subvenit fides populi clamantis: Sancte Bavo, subveni, qui vivificâsti membra mortua, malè viventes istos libera.

claret

44 Tracti ad sacrum funus, ut orarent, vixque coacti, feretrum ut contingerent (mirabile miraculum!) statim fugit dæmonium & emundata vascula, Dei loquuntur magnalia. Clamor in altum tollitur, nomen Domini benedicitur, de cujus munificentia mors Sanctorum est preciosa. Hæc signorum initia, hæc humandum funus sanctitatis ejus præiêre indicia, idcirco maximè prædicabilia, quia Salvatori nostro (salva pace legentium) quodammodo convenientia. In Christi enim morte etsi omnium peccatorum generaliter, Evæ tamen & Adam facta

miraculis.

facta est ereptio specialiter. In hujus funere, licèt de Christi munere, facta est liberatio maris & fœminæ. Utrique per dæmonium naturæ amisere pontificium: utrique per salutaris mortis precium vitæ recepere beneficium. Servum autem Domino, creaturam Creatori cum respectu comparo: nam verba Veritatis vera sint, necesse est, quæ ait: Qui in me crediderit, opera, quæ ego facio, & ipse faciet. Ille quidem potens, non ex accidenti, sed ex proprio. Bavo potens, non ex proprio, sed ex donante Domino; in quo quia credidit, in eo quoque cuncta potuit. Ac per hoc pedem capiti, membrum compono corpori, & in salvante cuncta Domino non injuriâ Servum prædico. Respectus enim talis est, ut ad substantiam species, ad universale singularitas: quorum alterum præcedit ex convenienti velut potestate, alterum subest ex consequenti velut necessitate.

45 Multa quidem præter hæc sunt, quæ in hoc suo nobili membro Omnipotens non cessat quotidie operari; quæ si deberent per nos omnia annotari, dies antè nos deficeret, antè lassa manus importabili sub fasce succumberet. Pauca tamen aggredi cùm vellemus & modulum nostrum metiremur, illud in causa fuit, ne progrederemur, quòd lingua diu tacendo quasi æruginata, & necdum loquendi usu elimata, ad quædam alia intendebatur dicenda, in quibus quodam veluti præludio exercitata, tandem per angelum calculo de altari contingeretur, ac demum ad tam divinum opus præsumendum circumcideretur. Quòd si quis calumniabitur, materiam viribus non æquam nos assumpsisse, nec diu, ut decebat, versâsse; licèt in Prologo satisfecerimus, adhuc tamen id responsum volumus, eloquentiam nos non jactâsse, sed Ægyptiorum abominationes Deo nostro immolâsse. Ovem quippe, animal simplex & mundum, quod Ægyptius abominatur edendum, Israëlites Deo suo offert, quoties quis superbam non eructuat * loqua-

Epilogus, in quo auctor

* eructat

quacitatem, sed humilem profitetur simplicitatem. Id præter ad silentium nostrum vel maxima causa accedit torcular grave, quo præter solitum Ecclesia sancta non modò graviter premitur, sed importabiliter confringitur, ut necesse fuerit, Jesum pro peccatis nostris dormientem excitare & dicere: Præceptor, salva nos: perimus.

miserum Ecclesiæ statum deplorat.

46 Quis enim siccis oculis pertranseat regna (signum desolationis) inter se divisa, populorum quasi maris commotiones, lapidum sanctuarii in capite omnium platearum dispersiones? Dispersi sunt heu! lapides sanctuarii: quia, qui dicebantur episcopi, confractis & venundatis ovilibus Christi, commissas oves opposuerunt lupis & in fugam versi sunt, non pastores, sed mercenarii. In exemplum sunt ecclesiæ, manu eorum combustæ, altaria sanguine humano cruentata; monachorum examina, pars captivata, pars proturbata k, jus & lex omnia confusa. Et quia quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium, cùm inebriati fuerint sanguine aliorum, alterutrum tendunt: invicem, quod dictu nefas est, episcopi supplantant & supplantantur, captivant & captivantur; ut liquidò pateat, quia suorummet manibus ira Dei desæviens in reos ulciscitur. Ipsa Romanæ dignitatis virgo prævaricata, abiit retrò, & in diebus nostris fractæ sunt mammæ pubertatis ejus. Non est dux neque sacerdos, neque locus sacrificii. Hierusalem calcatur à gentibus, quia, qui faciat bonum, est nullus. Miseri Israëlitæ, in quorum comparatione Nabuchodonosor servus Dei scribitur! Quibus autem inter tot mala vix aut nullo modo vivere licet, quomodo dicere aut scribere aliquid libet? Quod solum restat, Sanctos Dei patres & patronos nobis paremus, quorum felici remigio mare hujus seculi enavigemus, & qui pro reatu jam mergimur, ex beneficio Omnipotentis manu relevemur, quæ verbo ventos sedare & tranquillitatem nutu potest imperare.
Ad

Ad quod obtinendum beatus Bavo medius constituatur. Bavo in corde, Bavo semper sit in ore, ipse defensor & patronus, ipse apud omnipotentem Judicem intercessor sit continuus: qui me hæc cum devotione scribentem, te, Christiane, intueatur cum fide legentem.

ANNOTATA.

a *Surius mutavit:* Non facilè potuit haberi. *De Turboltensi porrò ecclesia ac Domlino presbytero consuli possunt Annotata ad partem tertiam Vitæ primæ litt.* c *&* e.

b *Morienti apparuisse angelos, non habent vetustiores biographi, hæc igitur & alia hujusmodi auctoris fidei relinquenda sunt.*

c *Neque S. Amandi hîc ulla mentio fit apud vetustiores.*

d *Anonymus vetustior locum primæ sepulturæ tantùm latè figit in* castro *Gandavensi; poëta* in cœnobio; *Theodoricus determinatè* in cellula reclusionis, *sed an solido nixus testimonio, dubium mihi est; quia S. Livinus, qui tribus tantùm annis* S. Bavoni *superstes fuit, haud obscurè significat, jacuisse Sanctum in ipsa cœnobii ecclesia, dum ejus Epitaphium conscriberet, dicens:*

Quam tu fundâsti, quæ te tenet, inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

e *Vox ista, quæ apud Surium instar nominis proprii expressa est, non habetur in codice nostro, notato P.Ms. 14; nec intelligo, quid vel quem per ipsam designare voluerit auctor. Fortasse mendum librarii est, legendumque* possidenti.

f *Exposita sunt ista in Commentario prævio num. 77.*

g *Imò 23 circitèr annis seriùs, id est, circa 654, ut probatum est in Commentario.*

h *Heraclius, Phocæ successor, imperium tenuit ab anno 610 usque ad 641; eo igitur tempore, quo mortem S.* Bavonis *statuit Theodoricus, sicque priores duæ notæ chronologiæ (quamquam ambæ erroneæ) conspirant: at cum il-*

lis componi nequit tertia , quandoquidem , uti jam plùs semel dictum est , S. Martinus Pontificatum adeptus non fit ante 649. Hinc Surius existimans , solam hanc tertiam notam esse erroneam , notavit in margine fortè Honorio *legendum esse , qui revera Pontifex erat anno 631. Verùm in nostra chronotaxi , quâ mors* S. Bavonis *statuitur circa 654 , vel in aliorum , quâ innectitur anno 653 , retinendus est Martinus , qui Pontifex fuit usque ad 655 , atque ita Theodoricus errans in anno mortis , Pontificem , qui mortis tempore Ecclesiæ Dei præerat , rectè , sed fortè inscius , signavit. Imò nisi plurium aliorum errorum convictus esset idem auctor , secunda hic ejus nota chronologica , quâ* S. Bavonis *obitum connectit cum imperio Heraclii , excusari sive explicari posset , dicendo , quòd per* Heraclium *intelligendus non sit Heraclius , Phocæ imperatoris successor , sed hujus Heraclii nepos Constans imperator , qui imperium tenuit ab anno 641 usque ad 668 , & à vetustis scriptoribus Theophane ac Nicephoro nominatus fuit* Heraclius. *Vide pagium in Critica ad annos 630 num. 9 & 641 num. 6.*

i *Sic terminatur Opus Theodorici in nostris codicibus ; in sola Surii editione , omissâ clausulâ :* Regnante autem Domino *&c , subduntur sequentia.*

k *Scripsit ista Theodoricus exeunte seculo undecimo , dum degebat Gandavi , ut ostendi § 1 Commentarii prævii , postquam nimirum ipsemet in suo S. Trudonis monasterio expertus fuerat ea , quæ hic narrat de monachorum calamitatibus , ut fusiùs videri potest in Chronico dicti monasterii apud Acherium tom. 7 Spicilegii. Alia porrò , quæ idem Theodoricus hic commemorat de miserando sub ista tempora Ecclesiæ statu , similiter fusiùs explicata reperiuntur apud historicos & chronologos passim obvios.*

GLO-

GLORIA POSTHUMA

§ I. Cultus ab ipso obitu, ac seculo 8, corporis elevatio ejusque annua festivitas, monasterii Gandensis restauratio, privilegiorum ejus confirmatio atque à S. Bavone nominatio; quid hujus Missa.

Cultus ab obitu miraculis

S*Æpe numero accidit nobis Acta Sanctorum elucidantibus seu gloriam eorum posthumam pertractantibus, ut vel de cultûs initio inveniendo, vel de locis, ubi coluntur, designandis, vel de ejusdem cultus non interrupta continuatione ac perseverantia comprobanda laboremus. Hîc hujuscemodi curâ ac labore immunes nos faciunt documenta & testimonia veterum tantâ quidem copiâ, quantam rarò admodùm nancisci nobis contingit. Sanè nemo prudens dubitaverit, quin ipsa obitûs* S. Bavonis *epocha sit simul epocha inchoati cultus. Eam quippe de ejus, inter vivos degentis, miraculis ac prodigiis confirmata sanctitate opinionem conceperant fideles, eam in jam demortui apud Deum gratia ac favore fiduciam, ut necdum sepulti invocârint ac præsens experti sint ipsius auxilium. Patuit in energumena, quæ, dum funeris officium celebraretur, ad attactum sacri corporis dæmonio liberata est, uti testatur anonymus noster vetustior in Vita num.* 29; *ubi & alterum ejusdem generis miraculum speciatim declarat, & generatim affirmat plurium miraculorum beneficiorumque, opem*

ipsius invocantibus præstitorum, ad sua usque tempora continuationem.

& testimoniis S. Livini

2 *Alterum habemus illudque certissimum ac luculentissimum insignis brevi post obitum cultûs testimonium, in Epistola metrica S. Livini episcopi martyris & in Epitaphio, eidem Epistolæ ad tumulum* S. Bavonis *exornandum inserto, missis ad Florbertum abbatem Gandensem & suprà excusis num.* 140 *& seqq. Commentarii prævii. Etenim idem sanctus martyr non ultra triennium, ut communis est scriptorum assertio, post* S. Bavonem *in vivis superstes, hunc non modò vocat in epistola* Magnum & Sanctissimum, *sed &* Patronum *ecclesiæ invocat disertis verbis, dicens:*

Quam tu fundâsti, quæ te tenet, inclyte Bavo,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

Hinc meritò suspicari licet, vel ab isto tempore Sanctum etiam ab aliis honorari cœpisse tamquam peculiarem loci Patronum, ipsamque ecclesiam, priùs S. Petri Apostolorum principis patrocinio & nomini dicatam, insigniri saltem ab aliquibus nomine S. Bavonis. *Certè lapsu temporis, procul dubio propter præsens & constans miseris, ad sepulcrum undequaque confluentibus, præstitum auxilium, tam ecclesiam quàm ipsum monasterium, vix alio, quàm* S. Bavonis *nomine venisse, docebunt sequentia.*

ac hujus biographi confirmatur.

3 *S. Livini erga* S. Bavonem *venerationem, ac proin hujus id temporis celebritatem cultûs magnopere commendat Bonifacius, S. Livini biographus, dum ait, Livinum in monasterio Gandensi, ubi* magnificæ sanctitatis virum & egregium confessorem Christi Bavonem, recentiva morte in Domino pausantem, condigno honore humatum, atque gloriosis miraculis coruscantem *invenit, per dies triginta commoratum esse &* ad sepulcrum S. Bavonis suas preces Missarumque celebrationes Domino Deo *immolâsse. Textum integrum, præmissis aliorum de auctoris ætate ac statu sententiis, dedi num.* 147 *Commentarii prævii. Livino jungunt scriptores Belgii alterum cultûs Sancti*

sancti nostri promotorem, Eligium ejusdem seculi septimi episcopum sanctitate percelebrem. De eo sic Molanus in Natalibus ad primam Octobris: Sed & Eligius præsul non modò sancti Bavonis reliquias visitavit, verùm etiam easdem è terra honorificè elevavit Calendis Augusti. *Sanderus item lib. 1 de Sanctis Flandriæ:* Divus autem Eligius Noviomensium Tornacensiumque episcopus, & ipse non infimus Flandrorum Apostolus, non modò religiosè visitavit defuncti B. Bavonis reliquias, sed illas etiam è terra honorificè elevandas omnino esse, existimavit. *Ita illi, sed multum abest, ut tam solidè probent asserta de S. Eligio, quàm de S. Livino.*

4 *Idem Sanderus Rerum Gandensium lib. 4 cap. 4 abbatum Bavoniani monasterii seriem & res gestas exhibens, sub Wilfrido abbate quarto elevationem collocat, ut sequitur:* Anno DCLXXX elevatio sanctissimi egregii confessoris Christi Bavonis, multis miraculorum signis longè latéque per eum patratis, celebrata est magnificè in cœnobio Gandensi à B. Eligio Noviomensi episcopo & Wilfrido abbate Kalend. Augusti. *Non citat hic, quod subinde aliis locis facit, Chronicon suum Bavonianum, ex eo tamen desumptas esse notas chronologicas existimo; quia eadem occurrunt in Ms. nostro, quod* Chronicon Gandensis urbis, ecclesiæ & Sanctorum *inscribitur & ad quod ita præludit auctor:* Sequitur quasi continentia asserum Paschalium hujus ecclesiæ Gandensis, & totum ego Oliverus correxi diligenter cum Chronicis anno Domini MCCCCXXXVII. *Porrò hoc Oliveri Opusculo usus hactenus non sum, quia quantamcumque correctionem pollicitus sit, nihilo meliora dedit, quam Sanderi Chronicum Bavonianum, cujus chronotaxim, ab initio usque ad* S. Bavonis *obitum & ultrà vitiosam, servavit, & ista demum adjecit:* Elevatio corporis beati Bavonis à Sancto eligio Noviomensi seu Tornacensi episcopi* in Calendis Augusti tempore Wilfridi abbatis celebrata anno DCLXXX. *Hinc, inquam, existimo, Sanderum sua etiam hausisse ex Bavoniano Chronico;*

Corpus à S. Eligio elevatum traditur;

* l. episcopo

nico; sed miror, hic saltem ab eodem Sandero observatum non fuisse manifestum in notis chronologicis errorem: quandoquidem ipsemet in Hagiologio Flandriæ pag. 53 S. Eligii mortem signaverit anno 660, quam nunc passim anno 659 innectunt eruditi, ante quem proinde contigisse debuit elevatio, ut S. Eligio adscribi valeat.

nonnullorum contra hanc traditionem

5 *Mabillonius in notis ad Vitam* S. Bavonis *vetustiorem inobservatum præterit errorem istum chronologicum, aliamque allegat rationem, ob quam tacitè innuit, suspectam sibi esse corporis elevationem à Sandero memoratam, inquiens:* In Chronico Bavoniano apud Sanderum corpus ipsius (*S. Bavonis*) à S. Eligio levatum è terra fertur: quod si ita est, mirum, cur istius Vitæ scriptor id vel ignoraverit, vel omiserit. *Quod* mirum *dixit Mabillonius, eadem ex causa* incredibile *pronuntiavit Bailletus, sic arguens:* Volunt, à S. Eligio episcopo Noviomensi & Tornacensi, in cujus diœcesi erat Gandavum civitas, corpus S. Bavonis uno aut altero anno post hujus obitum fuisse elevatum, eamque cærimoniam peractam esse die prima augusti. At credibile non est, quòd eam circumstantiam, si sat certa esset, ignoraturus vel prætermissurus fuisset Vitæ autor. Verum est, celebrari Gandavi die prima Augusti festum elevationis ipsius seu translationis; sed ejus, quæ facta est anno MX per Erembol-dum abbatem. *Mirum sanè videri deberet, dictam corporis elevationem, quæ vix aut ne vix quidem latère potuisset biographum nostrum, silentio suppressam fuisse; si is auctor intendisset omnia & singula speciatim ac ordinatè declarare, quæ ad sua usque tempora facta noverat. Verùm id illi propositum non fuisse, prodit loco non uno & in ipso quidem Operis exordio, ubi de Sancti gestis à nativitate usque ad nuptias nihil tradit, nihil explicat, quamvis sufficienter significet, multa sibi nota fuisse, dum generatim dicit, Sanctum in juventute sua licentiorem vitam duxisse.*

difficultas

6 *At in fine Operis, unicè videtur studuisse auctor, ut*

ut ea dumtaxat litteris consignaret, quæ speciali quodam prodigio illustrata fuerant usque ad Sancti sepulturam, ultra quam non procedit; plura interim à se omissa fuisse, attestans iis ipsis verbis, ex quibus colligit Mabillonius, illum vixisse non diu post mortem S. Bavonis. Si omnia, *inquit*, quæ de ejus virtutibus * comperimus, vellemus prosequi, dies, ut opinor, antequam sermo cessaret, finiretur. Pauca de pluribus dixisse sufficiat. *Cùm igitur non videatur voluisse completam ordinatamque omnium ac singulorum factorum historiam contexere, aut narrationem extendere ultra Sancti sepulturam, cúmque ipse testetur, plura se omisisse, non adeò mirandum existimo, quòd de nota sibi quidem, sed nullo prodigio illustrata corporis elevatione, nihil tradidisset. Profectò si talem, qualem mox dicebam, voluisset scribere historiam, eamque extendere ad sua usque tempora, numquid non mirum esset, quòd nihil annotâsset de illustri epitaphio, quod ad* S. Bavonis *tumulum exornandum carmine composuit S. Livinus, episcopus & martyr in Belgio celeberrimus? Mihi quidem nec credibile est, id ignoratum fuisse à biographo; ab eodem tamen omissum esse, vel ipsi Bailleto certum esse debet.*

* *al.* gestis

7 *Quod addit Bailletus, festum Gandavi celebrari solitum die prima mensis Augusti, non esse translationis vel elevationis, de qua hîc disputamus, sed ejus, quæ facta est anno* 1010, *magis confidenter quàm probabiliter assertum est. Certè in Historia miraculorum, cujus notitiam dedimus in Commentario prævio, quamque ipsemet Bailletus in Tabula critica ad diem* 1 *Octobris ab anonymo seculi decimi conscriptam esse, non hæsitanter asserit, docemur, diem primam mensis Augusti jam tum memoriæ* S. Bavonis *consecratam fuisse. Ita legitur lib.* 3 *apud Mabillonium num.* 4, *apud nos* 44: Duo nepotes inter se rixantes, correptis armis, alter * alterum oppressit; in se itaque reversus parricidium * expavit, episcopum adit, ac more Christianæ remissionis peregrinando pænitentiam accepit. Cúmque jam nonum expleret annum, iteratò patroci-

dissolvitur.

* *Mab. deest* alter

* *ibid.* fratricidium

nia

nia quæsivit Apostolorum. Alpes ut transcenderat, sanctos Apostolos sibi in visu agnoverat, à quibus est admonitus, ne residuum viæ casso labore perderet : Remeans, inquiunt, memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmedung annua. Surrexit credulus quidem visioni, sed ignarus loci, Gandavum repedavit, sibi jussa innotuit. Et quoniam devenit IN IPSA SOLEMNIA SANCTI, scilicet KALENDARUM AUGUSTI, ceteris illò pergentibus comitatur. *Fateor, verba non adeò clara sunt, ut absolutè ausim affirmare, sermonem esse de festivitate, quæ quotannis recolebatur Gandavi ; cùm etiam intelligi queant de festivitate in Medmedung, quò vir ille mittebatur ad memoriam* S. Bavonis *annuam & vel idcirco textum integrum descripsi.*

Annua elevationis festivitas

8 *Mabillonius de festivitate Gandavi celebrari solita intellexit, cùm notaverit in margine :* Translationis dies est. *Ego utroque loco festum fuisse, opinor : ut autem credam, fuisse Gandavi, facit auctor Historiæ translationis seu potiùs detectionis reliquiarum* S. Bavonis, *factæ anno* 1010, *qui* insignia sancti patris Bavonis, nostris, *ut inquit,* temporibus acta, *descripturus, sic loquitur :* Anno Dominicæ Incarnationis millesimo decimo, regnante rege Rodberto, marchiso Balduino procurante abbatiam sancti Petri, sanctique Bavonis, domno etiam Eremboldo eam regente, ob quandam infamiam eliminandam, visum est eidem patri pios sancti Bavonis detegere cineres ; quod in ipsis Kalendis Augusti, quæ sunt solemnia sancti Patris, aggressus est opus. *Equidem postrema hec verba ita accipienda existimo, ut indicet auctor, diem istum jam antè solemnem fuisse, ideoque eumdem potiùs quàm alium ab abbate electum ad detegendas ac publicè exhibendas Sancti reliquias, quia erat solemnis propter elevationem, olim à S. Eligio peractam, & quia eo die major erat ex locis adjacentibus populorum ad festivitatem venientium concursus, coram quibus reliquiarum veritatem probaret.*

9 Quid-

9 *Quidquid sit ; nimis leve est Bailleti argumentum, ut evertat longam Gandensium possessionem, quâ diem primam Augusti solemni Officio quotannis celebrare consueverunt primariò in memoriam Elevationis per S. Eligium institutæ. Officium istud in libello, quem de propriis Gandensis cathedralis anno* 1572 *impressum habemus, hanc præfert rubricam :* In elevatione S. Bavonis, quæ celebratur Calendis Augusti, *legendumque præscribitur, ut in die Depositionis* 1 *Octobris, exceptis Invitatorio, aliquot Antiphonis ac Responsoriis & Lectionibus secundi ac tertii Nocturni. In secundo Nocturno is ordo servatur, ut prima lectio complectatur tantùm historiam elevationis, sæpe dicto die per S. Eligium institutæ ; secunda translationis anni* 1010 ; *tertia translationis, quæ simili ferè de causa facta est* 1058 *die* x *Maii. Unde rursum conjicias, quòd sicut ad translationem anni* 1010 *electus fuit dies prima elevationis jam tum festo annuo celebrari solita, ita ad eumdem remissa sit commemoratio translationis anni* 1058, *quamvis die* x *Maii peractæ. Hujus sicut & alterius translationis historiam suis locis exhibebimus, hîc describimus, quæ habet Officium de elevatione.* *colitur* 1 *Augusti ; datur ejus historia*

10 Lectio Quarta. Defuncto & ecclesiastico more sepulto D. Bavone, sensim Deus cœpit magis magisque memoriam ejus hominibus, innumeris per eum editis miraculis, mirificè commendare, quantique apud se meriti in cælo & dignitatis esset, ostendere. Quibus rebus motus tandem venerabilis abbas Wilfridus, existimavit, minimè convenire, ut tam sacrum Bavonis corpus diutius in terra absconditum & inhonoratum remaneret. Æquum esse enim, quos Deus se honorare, atque in pretio habere, quosque nobis ad æterna pariter & temporalia ab eo beneficia consequenda magnopere utiles & necessarios esse, palàm declarat, eos nos quoque mortales, quibus possimus, honoribus & laudibus prosequamur. Itaque relato negotio ad beatum Eligium Noviomensem ac Tornacensem episcopum, eoque hujus rei *ex veteri Officio,*

 gra-

gratiâ ad Gandensem ecclesiam illico properante, prædicti sacri corporis honorifica è terris elevatio facta est anno sexcentesimo octogesimo Calendis Augusti, post annum circitèr quinquagesimum quàm è vita decesserat.

in notis tamen chronologicis mendoso ;

11 *Advertet mox studiosus lector, auctorem hujus Officii adoptâsse errores, quos suprà deteximus in Chronicis rerum Gandensium Oliveri & Baveniano, ac insuper adjecisse tertium errorem, dum quinquaginta circitèr annorum intervallum posuit inter mortem* S. Bavonis *& corporis elevationem. Sed & simul perspiciet idem lector, postremum hunc errorem profluxisse eodem ex fonte, ex quo promanârunt alii, nempe ex imperitorum interpolatorum temeritate, quâ mortem & elevationem certis temporum epochis distinctam non reperientes in antiquis documentis, ipsi determinatis annis fixerunt, non satis capaces, qui dispicerent, annos istos componi non posse cum ceteris adjunctis ac veritate historica & chronologica. Hinc, inquam, error ille profluxit. Nam cùm Officii auctor mortem Sancti communissimo olim anachronismo signatam reperiret anno 631, corporis elevationem 680, consequenti errore inter utramque posuit quinquaginta circitèr annorum spatium, quod juxta rectam chronologiam non potuit esse amplius, quàm annorum circitèr quinque ; si nempe corporis elevatio S. Eligio, qui anno 659 vivere desiit, attribuenda sit. Hanc conditionem addo, quia licèt ex una parte rationes Mabillonii & Bailleti sufficientes non sint, ut elevationem S. Eligio abjudicem, ex altera tamen nec satis antiquis solidisve testimoniis instructus sum, quorum auctoritate suffultus ipsam eidem indubitanter asseram.*

& commemoratio ex sacris

12 *Ad* 1 *Augusti, ut in Prætermissis ejusdem diei monuimus, memoria* S. Bavonis *inscripta quidem est variis Martyrologiis, sed nec inde majorem certitudinem haurire valemus, tum quòd antiqua non sint, tum quia non in omnibus idem titulus adscribitur ; in aliis enim dicitur* translatio *tantùm, in aliis* elevatio, *in aliis* elevatio *simul &* translatio. *Ex singulis unum profero. Inter auctaria Usuar-*

suardini Martyrologii apud Sollerium codex Bruxellensis habet : In Gandavo translatio corporis sancti Bavonis confessoris. *Editiones Molani ibidem :* Gandavi elevatio sancti Bavonis pii confessoris. *In Martyrologio monastico Benedictino apud Wionem lib. 3 Ligni vitæ :* Gandavi elevatio & translatio sancti Bavonis pii confessoris. *Hic in Annotatis observat Wion :* Elevatio facta est per S. Eligium episcopum : Translatio verò per Eremboldum abbatem anno Domini MX. *Ceterùm si Sandero seu potiùs Bavoniano Chronico, quo ille verisimillimè usus est, credimus, eo ipso seculo septimo non Gandavi tantùm, verùm etiam in Medmedung, loco aliquoties nominato,* S. Bavo *insignem cultum obtinuit, ecclesiam, inquam, suo nomini consecratam habuit.*

13 *Etenim laudatus auctor lib. 4 Rerum Gandensium cap. 4 hæc tradit :* Anno DCXCIII Childesa sancta dedit ad ecclesiam S. Bavonis in Megmedonck res suas in Fursito, in Henninga, & Hamma & d'Anceliaria. *Ecclesiam dicti loci etiam hodie sacram esse* S. Bavoni, *infrà videbimus. Plura porrò ad seculum septimum pertinentia chartis annotata nacti non sumus; unum dumtaxat pro seculo octavo testimonium relictum nobis est à B. Alcuino, aliàs Flacco Albino, abbate in Gallia, cujus Acta apud nos illustrata sunt ad diem* XIX *Maii, obitusque fixus anno* 804. *Constat autem testimonium illud duobus versibus hexametris, datis suprà in Commentario prævio num.* 138, *quos ille, ut apparet, composuit pro inscriptione cujusdam aræ aut basilicæ* S. Bavoni *erectæ, quique proin, seu auctorem spectes seu materiam, satis declarant, eo non minùs seculo, quàm præcedenti, viguisse Sancti cultum.*

Fastis; cultus seculo 8.

14 *Pro notitia rerum* S. Bavonis *& Gandensis cœnobii seculis nono ac decimo præcipua adjumenta suppeditat anonymus, de quo egimus § 1 Commentarii prævii, auctor trium librorum de Sancti Miraculis. Verùm cùm is nec omnia tradiderit, nec satis distinctè exposuerit, visum est, antequam ipsius Opusculum excudamus, quæcumque ad propo-*

Monasterium Gandense anno 813 combustum

propositum nostrum tam ab ipso quàm aliis relata sunt, ordine, quantùm licebit, chronologico percurrere. Dictus itaque anonymus relationis suæ num. XI *ecclesiam Gandensem fidelium liberalitate, ad quam frequentibus* S. Bavonis *miraculis excitabantur, magnificè exstructam exornatamque, miserabili incendio destructam fuisse ait, rursusque erectam eorumdem fidelium subsidio. At nec tempus definit, nec personas nominat, nec quæ habent alii, rerum adjuncta declarat. Sanderus lib.* 4 *Rerum Gandensium cap.* 3 *& annum designat & totum cum ecclesia cœnobium tum deflagrâsse significat, verisimillimè ex Gandensi Chronico. Sic habet:* Anno Domini DCCCXIII totum cœnobium Gandense casuali incendio destruitur. *Consonat Oliverus ex suis Chronicis:* Destructio hujus cœnobii intestino incendio tempore Briddonis abbatis totaliter concremati anno DCCCXIII. *Verùm, quod nec Oliverus, nec anonymus noster annotârunt, dat rursum Sanderus ibidem cap.* 4 *dicens:* In ejus autem (*Wenebaldi abbatis*) anno DCCCIX defuncti locum venit Briddo, qui obiit DCCCXVI undecimo Kal. Martii, post cujus mortem facta est fratrum dispersio in Angliam usque ad creatum Eynardum in abbatem.

Eginhardus abbas restaurat & reliquiis ditat;

15 *Pergit dein Sanderus ejusdem Eynardi, quem alii* Einhardum *&* Eginhartum *nominant, gesta aliquot adjunctis chronologicis characteribus describere:* Eynardus, capellanus Ludovici piissimi imperatoris & antè Caroli Magni imperatoris cancellarius, fit anno DCCCXXVI abbas Gandensis cœnobii. Is statim cœnobium incendio deformatum restituit, vagosque monachos in unum reduxit, & anno DCCCXXVIII reliquias SS. Marcellini & Petri allatas ad suam ecclesiam Gandavensem transmisit V Non. Julii. Impetravit etiam à Ludovico imperatore approbationem privilegiorum cœnobii Gandensis, quæ antea pater ejus Carolus ei concesserat & alia privilegia nova. *Eadem de suscepti per Eginhardum Bavonianæ abbatiæ regimi-*

giminis initio & missis illuc SS. Marcellini ac Petri reliquiis tradit Meyerus in Annalibus & Chronicis Flandriæ. At sicut Sanderus non edicit, se illa reperisse in Bavoniano Chronico, ita nec indicat Meyerus, unde acceperit. Undecumque tamen acceperint, rectè signati sunt dies & annus adventûs reliquiarum ad cœnobium Gandense: ut videre est in Opere nostro tom. 1 Junii, ubi ad diem 2 mensis de SS. Marcellino presbytero, Petro exorcista & aliis sanctis martyribus actum, multaque in laudem Eginhardi adducta sunt.

16 *Non ita accuratè signatus est annus suscepti regiminis ab Eginhardo, ut patet ex ipso diplomate Ludovici Pii super approbatione privilegiòrum laudata à Sandero, quod datum scribitur anno imperii nostri sexto, indictione* XII, *id est, anno Christi* 819, *quo proin jam tum abbas erat Eginhardus. Diploma istud prout à Miræo tom.* 1 *Operum Diplomaticorum pag.* 18 *secundæ editionis vulgatum est, huc transfero.* *ejusque privilegia*

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divina ordinante providentia, imperator augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata propter amorem Dei, ejusque in eisdem locis sibi famulantes, beneficia oportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque præsentium scilicet ac futurorum solertia, quòd vir venerabilis Einhardus, ex monasterio, quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brachbatense, constructum in honore S. Petri principis Apostolorum, ubi etiam S. Bavo confessor Christi corpore quiescit, detulit obtutibus nostris auctoritatem immunitatis domini & genitoris nostri Caroli, bonæ memoriæ præstantissimi imperatoris, in qua continebatur insertum, qualiter ipse ob amorem Dei, tranquillitatemque fratrum in eodem monasterio degentium, semper pro plenissima defensione & immunitatis tuitione habuisset.

17 Pro

renovat & confirmat Ludovicus Pius imperator

17 Pro firmitatis namque studio postulavit nobis prædictus Einhardus abbas, ut paternæ auctoritati, firmitatis gratiâ, nostram quoque superadderemus auctoritatem. Cujus petitioni libenter assensum præbuimus, & hanc nostram auctoritatem erga prædictum monasterium, ejusque rectores, immunitatis atque tuitionis gratiâ fieri decrevimus: per quod præcipimus atque jubemus, ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesias aut loca vel agros seu reliquas possessiones memorati monasterii, quod moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra ditionem nostri imperii justè ac legaliter possidet, vel quæ deinceps in ipsius sancti loci commodum voluerit divina pietas augeri, ad caussas audiendas vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quàm & servos super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus ingredi audeat, vel ea, quæ suprà memorata sunt, penitus exigere præsumat.

diplomate anni 819, quod cum aliis

18 Sed liceat memorato abbati suisque successoribus res prædicti monasterii tum omnes fredos concessos, sicut in præcepto domini & genitoris nostri continetur, sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine possidere, & nostro fideliter parere imperio, quatenus ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis & conjuge proleque nostra, atque stabilitate totius imperii nostri, à Deo nobis concessi atque conservandi, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Hanc itaque auctoritatem, ut pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris veriùs certiùsque credatur & diligentiùs conservetur, manu propria subterfirmavimus & annuli nostri impressione signari jussimus. Data Idibus Aprilis anno, Christo propitio, imperii nostri sexto, Indictione XII. Actum Aquis-

Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen. Signum Ludovici sereniſſimi imperatoris.

19 *Diplomati ſubjicitur hoc editoris monitum:* Iſtud Ludovici Pii, ut & Caroli Calvi, itemque Othonis II imperatorum Diplomata in favorem Gandenſis ſeu Bavonici monaſterii conceſſa, hodieque integra cum ſigillis ſuis Gandavi in palatio epiſcopali adſervantur, quæ pro ſua humanitate reverendiſſimus D. Antonius Trieſtius, epiſcopus Gandenſis, nobis exhibuit ac communicavit. Integra, inquam, adſervantur, utpote à Normannis (quod rarum in Belgicæ monaſteriis) numquam violata, ut narrat. Ingruente namque Normannorum in Belgicam irruptione, monachi Gandenſes cum Sanctorum pignoribus ac diplomatibus primò Audomaropolim, inde Laudunum Clavatum, LAON, Picardiæ urbem, ſe contulerunt declinandæ tempeſtati. Quo in tractu annis plus minùs centum perſtiterunt, & rebus ſedatis, Gandavum ad vetus ſuum monaſterium poſtliminio redierunt. *Hæc ille, potiſſimùm ut conſtet de fide & auctoritate hujus ac aliorum documentorum. Quæ adjungit de Normannorum irruptione, monachorum fuga &c, mox latiùs explicata exhibebimus.*

ſervatur Gandavi in epiſcopali palatio.

20 *In iſto porrò diplomate advertimus, quòd monaſterium, licèt corpus* S. Bavonis *illic quieſcentis memoretur tamquam pretioſiſſimum ejus cimelium, ſolo S. Petri, primi patroni, nomine veniat, ſed in aliis ejuſdem ſeculi IX diplomatis videbimus, aliquando SS. Petri & Bavonis, aliquando etiam ſolius* S. Bavonis *titulo inſignitum fuiſſe. Hoc uno titulo utitur Eginhardus locis pluribus. In Hiſtoria tranſlationis SS. Marcellini & Petri tom.* 1 *Junii pag.* 185 *:* Ego, *inquit*, tunc temporis juxta Scaldim fluvium in monaſterio S. Bavonis eram. *Rurſum ibidem pag.* 201 : Alter libellus mihi oblatus eſt de monaſterio S. Bavonis *: & paulò inferiùs :* Venerunt reliquiæ ſanctorum Chriſti martyrum Marcellini & Petri ad monaſterium S. Bavonis. *Idem in Epiſtola apud Cheſnium tom.*

Eodem ſeculo monaſterium de S. Bavonis nomine vocabatur.

2

2 *Scriptorum Francorum ordine duodecima:* Censum nostrum recipiat (*Willibaldus presbyter*) ab hominibus nostris tam apud S. Bavonem, quàm in Blandinio monasterio. *Memorabile est, quod habet Eginhardus Epistolâ* 24: Notum tibi facimus, quia cerâ indigemus ad servitium nostrum & hoc in istis locis recuperare non possumus, quia parvus proventus mellis fuit per hos duos annos in istis regionibus. Ideo volumus, ut tractes atque consideres cum N, qualiter si fieri potest, unam soumatam * nobis faciatis simul cum vasallis nostris, qui ad nos de illis partibus post MISSAM SANCTI BAVONIS revertuntur.

* *fortè* onus unius equi

Missa S. Bavonis quid olim

21 *Vocis* Missa *ad istum modum usurpatæ plura exempla ex antiquis scriptis profert Cangius in Glossario. Sumitur autem passim pro festo ejus Sancti, cujus nomen adjungitur. Hinc conjicies festivitatem* S. Bavonis *fuisse jam tum seculo* IX *percelebrem; nec solùm apud Belgas nostros, sed & apud exteras nationes: quandoquidem homines, qui Gandavum verisimillimè ad dictam festivitatem peregrè profecti fuerant, juberentur in reditu ad regionem, ubi ceræ erat inopia, afferre inde soumatam unam, id est, nî fallar, tantum ceræ, quantum unus equus gestare posset. Vox* Missa *etiam hodie est usitatissima apud Belgas ad significandam unam & alteram anni festivitatem. Sic festum Nativitatis Domini nostri Jesu Christi vulgò dicitur* Kerstmis, *id est,* Christi Missa; *festum purificatæ beatissimæ Mariæ Virginis* Lichtmis *dicitur, id est,* Missa luminum. *Plures hujusmodi festorum appellationes, quantum novi, non retinuit lingua Belgica. Vulgatissimæ quidem sunt voces* Kermis *&* Baesmis; *sed eæ nunc latiorem significationem nactæ sunt.* Kermis *seu potiùs* Kerckmis, *latinè* Missa ecclesiæ, *olim usurpabatur ad designandum diem anniversarium dedicati templi: nunc autem etiam nundinæ & epulæ lautiores, quocumque anni tempore instituantur,* Kermis *dicuntur; quia nempe præser-*

tim

tim circa festum dedicati templi nundinæ celebrari & eò advenientes peregrini ab amicis lautè excipi consueverunt.

22 *Similiter* Baesmis, *Latinè* Bavonis Missa, *cujus primarius usus fuit designare festum præcipuum* S. Bavonis, *nunc tam à Gandensibus, quàm ab omnibus passim Flandris, Brabantis, aliisque, qui Belgico idiomate utuntur, adhibetur ad indicandum initium anni scholastici, seu mensem Octobrem: quia hoc mense circa festum* S. Bavonis *scholasticæ exercitationes resumuntur post aliquot hebdomadarum ferias, sive vacationem à studiis; & hæc quoque vacatio, nomine ab aliis distincto, dicitur* Baesmis vacantie, *id est, vacatio ad* Missam S. Bavonis *seu prævia festo* S. Bavonis. *Præterea vocis* Baesmis *usus non infrequens est, dum sermo instituitur de affectione aëris, dum videlicet lætioribus anni partibus aër est solito procellosior, tum dicunt esse* Baesmis-weder, *quibus verbis intelligunt tempestatem, qualis est mense Octobri post festum* S. Bavonis. *Atque hinc denuo conjicias, quàm celebre & olim fuerit & nunc sit per universum Belgium Sancti nostri nomen: at quàm sublimem de ipsomet opinionem conceperint homines, docet carmen, quod, licèt, à quo vel quando conscriptum, ignorem, huc transfero ex laudatis Sandero & Molano:* *& quid nunc significet.*

Antè perit mundus, redeat quàm Bavo secundus.

§ II. Reliquiæ Audomaropolim ac deinde Laudunum à monachis Gandensibus ob metum Normannorum fugientibus transferuntur : an hi in hujus suburbano S. Vincentii monasterio commorati sint ; quæ sit Nigella, in qua habitârunt, & an in ea aliquæ fuerint S. Bavonis reliquiæ.

Anno 846 monachi cum reliquiis Audomaropolim

P*Acem & tranquillitatem, quam restaurato Gandensi cœnobio, & revocatis illuc monachis conciliaverat Eginhardus, eodem seculo nono nova perturbavit procella, imminens scilicet Normannorum irruptio ex Miræo superiùs indicata. Sanderus quem, quòd Bavonianum Chronicum citet, aliis neotericis scriptoribus præmitto, materiam hanc pertractat Rerum Gandensium lib.* 4 *cap.* 3: Anno, *inquit*, DCCCXLVI Hericus abbas Gandensis incursiones Normannorum & Danorum metuens, corpus S. Bavonis cum aliis multis reliquiis ad S. Audomarum, quasi ad tutum locum, transportari fecit, & ipse unà cum suis monachis eò fugit, tanquam ad tutiorem & munitiorem locum. *Eadem penè tradit, sed nomen abbatis aliter exprimit cap.* 4, *dicens :* Eynkericus successit Eynardo. Hic propter incursiones Normannorum, corpora SS. Bavonis & Pharaildis cum aliis reliquiis Sanctorum transtulit ad castrum S. Audomari. Obiit DCCCLII Id. Julii. *Hic lectorem remittit Sanderus ad Locrium in Chronico Belgico, fortasse propter addita de S. Pharailde, cujus*

jus Acta illustrata sunt IV *Januarii. At cùm Locrius ipse auctorem suum agnoscat Meyerum, hujus verba damus ex Chronicis Flandriæ:* DCCCXLVI. Corpora sanctorum Bavonis & Pharaildis Enkericus abbas Gandensis ac Frangerus prætor metu Normannorum transportaverunt ad castrum Fani Audomari, Sithiu tunc dictum. *Loci* Sithiu *ac Sithiensis celebris abbatiæ, nunc* S. Bertini *appellatæ, Audomaropoli, civitate Artesiæ in Belgio, ampla notitia data est tom. 2 Septembris in S. Bertino, & tom. 5 ejusdem mensis in S. Audomaro, quos consule.*

24 *Auctor anonymus Chronici de Gestis Normannorum in Francia apud Chesnium tom. 2 Scriptorum pag. 525 causam allegat, cur ad istum potiùs quàm ad alium locum delatæ fuerint tum* S. Bavonis *tum aliorum, quos simul enumerat, Sanctorum reliquiæ:* Anno, *inquit*, Domini DCCCXLVI pyratæ Danorum Fresiam adeuntes, provincias & ecclesias vastaverunt, & populum in eis occiderunt. Quod audientes Flandrenses vicinarumque urbium pontifices & abbates cum Sanctorum suorum reliquiis ad sanctum venerunt Audomarum, quia muro valido & turribus atrium ejus divinâ providentiâ munitum erat. Isti sunt Sancti, qui propter persecutionem illam pervenerunt ad idem castrum. Sancti Bavo, Wandregisilus, Ausbertus, Vulfrannus, Wasuulphus, Piatus, Bainus, Winnocus, Austreberta virgo; & quadraginta annis eorum aliqui ibi permanserunt. Eodem anno Northmanni Frisiam adeuntes, recepto pro libitu censu, pugnando quoque victores effecti provinciâ potiuntur. *Hæc, quæ ferè eadem leguntur in Historiis Normannorum, ab eodem Chesnio editis pag. 2, omnino confirmant ea, quæ mox recitavimus ex Sandero & Meyero, atque simul declarant, quæ suppressâ loci notitiâ, de prima hac translatione tradit num. 12 anonymus noster auctor Miraculorum* S. Bavonis *verbis sequentibus:* Incolæ loci hujus (*monasterii Gandensis*) tam calamitosæ vastationis irruptionem metuentes, inclyta sanctissimi Patris

fugiunt ob metum Normannorum, à quibus

(*Bavonis*) membra tuto in loco custodienda deposuerunt. *Sed erravit auctor Chronici Normannici, dum* S. Bavoni *& aliis junxit SS. Wandregisilum & Ansbertum, quorum corpora nec isto anno, nec Fontanellâ Audomaropolim translata fuêre, ut ostensum est ad diem* XXII *Julii* § 4 *Commentarii prævii ad Acta S. Wandregisili.*

paulò pòst destructum est monasterium,

25 *Id, quod veriti fuerant Gandenses monachi, evenit non multis pòst annis :* Anno *enim* DCCCLI Normanni & Dani barbara crudelitate Gandavum cum cœnobiis Gandensi, Blandiniensi ac Trunchiniensi, ferro & igni vastaverunt : *ut refert Sanderus & cum ipso Meyerus ac Locrius, testanturque varii chronistæ antiquiores. Horum unum, tamquam Bedæ continuatorem, laudat describitque mox memoratus anonymus, qui seculo* 10 *Miracula* S. Bavonis *collegit, quemque & nos describimus :* In Chronica post Bedam scriptum hoc modo est: "Anno ab In„carnatione Domini nostri Octingentesimo quinquage„simo primo piratæ Danorum cum ducentis quadragin„ta duabus navibus Fresiam & Batavos populantur. Sed „& usque ad monasterium sancti Petri & sancti Bavo„nis, quod Gandavum dicitur, debacchantes, idem „monasterium incendunt. Venientesque urbem Roto„mum usque ad Belvacum pedestri gradu perveniunt.„ *Consonat ad eumdem annum annalista Bertinianus apud Chesnium tom.* 3 *Scriptorum pag.* 205*:* Pyratæ Danorum Fresiam & Batavos populantur. Sed & usque ad monasterium sancti Bavonis, quod Gant dicitur, debacchantes, idem monasterium incendunt. Venientesque *&c. ut suprà. Nec dissonat chronista de Gestis Normannorum apud eumdem tom.* 2 *pag.* 525, *nisi quòd hîc signetur annus* 850 *verisimillimè errore librarii :*Anno Domini DCCCL. Northmanni Fresiam & Batavos populantur, & in oppido Gandavo venientes, sancti Bavonis monasterium incendunt. Deinde Rotomum *&c.*

26 Tasradus, aliis Tafridus, *sic pergit Sanderus cap.* 4, successit Eynkerico (*abbati anno* 852 *Audomaro-*

poli

poli, ut sequitur ex præmissis, defuncto.) Hic anno DCCCLIII cum suis monachis & corporibus Sanctorum ac reliquiis ex Castro D. Audomari terore Normannorum Laudunum Clavatum, Galliæ civitatem, transfugit; cùm animadverteret, se cum suis ne quidem in S. Audomaro tutum fore: & tandem anno DCCCLXVII obiit Lauduni XII Kalend. Aprilis, apud Nigellam ibidem sepultus. *Consonant denuo Meyerus & Locrius. Sufficient prioris verba:* Tasradus Gandensis abba corpora divorum Bavonis & Pharahildis ex castro divi Audomari terrore Normannorum Laudunum transtulit. *Nituntur etiam ista testimonio sæpe dicti scriptoris Miraculorum* S. Bavonis, *quatenus scilicet spectant ad reliquias Laudunum translatas: nam quod spectat ad reliqua, licèt significet, priùs sacras reliquias metu Normannorum tuto in loco depositas fuisse, ut suprà ostendimus, locum tamen non nominat, imò narrationem suam sic disponit, acsi reliquiæ rectà Gandavo Laudunum delatæ fuissent. Nunc textum ipsius audiamus:* Deinde etiam insanias Danorum, qui supervenire parabant, metuentes, ipsius Sancti Dei reliquias cum aliis plurimorum Sanctorum Laudunensium ad opinatissimum & * montem regium inibi servandas transtulerunt. Thesaurum quoque cum vario sancti loci ornamento secum delitescendo asportaverunt: quidam etiam propter locum venerabilem servandum substiterunt. *Postrema verba sat clarè designant Gandense monasterium, ubi si substiterint aliqui monachi, id factum non est tum primùm, quando sacra lipsana Laudunum, sed quando Audomaropolim ante monasterii devastationem transportata sunt.*

anno 853 Audomaropoli Laudunum,

* & *abundat*

27 *Est porrò Laudunum, vulgò* Laon, *civitas munita Galliæ in provincia Insulæ Franciæ & in limite Picardiæ, cujus pars olim exstitit; sita in excelso monte, qui hîc* regius *appellatur, quia aliquando reges istic sedem suam fixerunt. Locum, ubi tunc depositæ sint sacræ reliquiæ, ac substiterint monachi, nec scriptor Miraculorum definit, nec sat clarè signat Sanderus seu Bavonianus chronista. Ma-*

in cujus suburbano S. Vincentii monasterio

Mabillonius tamen tom. 3 Annalium pag. 12 eam extra civitatem statuit, sic scribens: Incenso, ut præmissum est, S. Bavonis Gandensi monasterio, monachi Laudunum, quod veteres Lugdunum Clavatum vocant, cum corpore sancti Bavonis & sacra supellectile se recipiunt ad suburbanum sancti Vincentii monasterium, aliàs sancti Christophori appellatum, ubi per multum temporis hospitati, non nisi sæculo insequente ad propria postliminio redierunt. *Ibidem pag. 446 ad annum 939, narraturus monachorum* S. Bavonis *cum sacro thesauro suo reditum ad Gandense cœnobium, ita præfatur:* Everso ante annos octoginta Gandensi sancti Bavonis monasterio, ingens eo loci solitudo, vepres ac spinæ ibidem exortæ: monachi extorres cum Sanctorum reliquiis palabundi, primùm quidem Lauduni apud sanctum Vincentium per annos ferè triginta constiterunt; deinde canonicis ibidem à Didone episcopo institutis, ad Nigellam Briegii pagi (nam Nigellense Picardiæ necdum conditum erat) se contulerunt, ubi Radulphus eorum abbas sepultus est, qui tamen Lauduni obierat anno octingentesimo octogesimo secundo. Post hunc electus Elias apud sanctum Vincentium humatus.

ipsos commoratos esse,

28 *Quod ait auctor iste de institutis in Vincentiano monasterio canonicis à Didone episcopo, verum esse probatur ex Charta Didonis, ab ipso Mabillonio edita lib. 6 de Re diplomatica pag. 553, scriptaque, ut notatur in fine,* anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCLXXXVI: *sed nullum hic verbum de monachis Gandensibus. Idem Mabillonius in Annalibus ad annum 886 recitatis aliquot Chartæ verbis, unde constet, dicto anno introductos fuisse canonicos in S. Vincentii monasterium, mox addit:* Persistebant nihilominùs in eadem sancti Vincentii ecclesia monachi cœnobii sancti Bavonis Gandavensis, ut patet ex his, quæ superiùs diximus de Radulpho eorum abbate ibidem electo, cujus successor Helias itidem eo loci postea electus est. *Locum, ubi ante annum 886 de Ra-*

Radulfo ejusve electione se egisse indicat, magno labore ac diligentiâ quæsivi, nec inveni. Hinc fit, ut mentem ejus non assequar, nec textum hunc cum iis, quæ scripsit postmodum ad annum 939, quæque primo loco recitavi, componere valeam. Nam hic ad annum 886 dicit, Gandenses, introductis ad S. Vincentium canonicis, nihilominus illic perstitisse, igitur usque & ultra annum 886. Postea autem scribit Mabillonius ad annum 939, Gandenses, institutis ad S. Vincentium monachis, se contulisse ad Nigellam & hic quidem sepultum esse Radulfum, qui Lauduni obierat anno octingentesimo octogesimo secundo, *quarto nimirum antequam canonici ad S. Vincentium constituti sunt.*

29 *Præterea Radulfus, ut est apud Sanderum, Tasrado, qui vivere desiit anno 867, suffectus est abbas. Quid autem produxisse credam Mabillonium, cùm de Radulfo ejusve electione ageret, unde pateat, Gandenses perstitisse in S. Vincentii monasterio usque vel ultra annum 886; præsertim, dum ex Sandero clarè eruo, eosdem Gandenses degisse in Nigellensi monasterio jam ante annum 882, nec ullam in eodem Sandero vocem deprehendo, quâ certus reddar, Gandenses monachos umquam commoratos esse in Vincentiano cœnobio? Uno dumtaxat loco recurrit mentio hujus cœnobii apud Sanderum his verbis:* Elias abbas, à fratribus (*Gandensibus*) post hunc (*Radulfum*) electus, obiit DCCCXCV quarto Id. Decemb. Lauduni in ecclesia S. Vincentii sepultus. *Sed quis inde concludat, Eliam ejusque decessores cum monachis suis in S. Vincentii monasterio habitâsse, dum, quæ ibidem præcedunt, oppositum suadent, ut ostendimus?*

scribit Mabillonius,

30 *Mabillonius Seculo 5 Benedictino in Observationibus præviis ad Vitam S. Gerardi abbatis Broniensis pag. 250, locum affert ex Chronico Ms. sancti Vincentii Laudunensis, qui seorsum spectatus magis favet commorationi Gandensium in prædicto cœnobio. Est autem hic:* Anno Domi-

sed Chronicum Laudunense, quod ipse citat, quodque videntur

Domini DCCCXCV Elias XIX abbas sancti Bavonis Gandensis cœnobii Lauduni, in cœnobio obiit sancti Vincentii nunc appellato, IV Idus Decembris, & ibidem cum monachorum mærore sepelitur. Monachi verò pastore destituti, & in miseria magna, utpote in extraneis constituti, nullam celebraverunt electionem; sed per diversa loca vagantes, miserabiliter fuerunt dispersi per multa annorum curricula, usque ad tempus Gerardi abbatis, genere & sanctitate venerabilis viri, qui præfato monasterio sancti Bavonis per Transmarum Noviomensem vel Tornacensem episcopum & Arnulfum Magnum Flandriæ comitem anno CMXXXVII in abbatem ordinatus est. *Prioribus verbis hoc potissimùm spectantibus indicatur, Eliam non tantùm sepultum fuisse in cœnobio S. Vincentii, ut est apud Sanderum, sed in eodem loco defunctum & sepultum esse cum mœrore monachorum, utique suorum Gandensium ibidem commorantium. Sed quo tempore & à quo laudatum Chronicum confectum sit, quave proin auctoritate polleat, subjicet Mabillonius.*

non novisse vel neglexisse alii,

31 *Ad hæc Lucas Acherius, Mabillonii collega, in Notis & Observationibus ad Opera Guiberti abbatis B. Mariæ de Novigento pag. 648 dat Summarium Historiæ monasterii & abbatum S. Vincentii Laudunensis, collecta ex veteribus schedis per Emilianum de la Bigne Ordinis sui sacerdotem; at nusquam meminit ejusdem Chronici. Primùm loci hanc notitiam subministrat.* Lauduno Clavato quasi insidet sancti Vincentii monasterium. Uno fermè lapide distans ab eadem urbe, situm est in monte, quem inter & ipsam urbem (in monte itidem collocatam) vallis interjacet. *Dein*, Fundatur, *inquit*, ut conjectura est, à Bruna Clodovei I regis Francorum filia... Adeò siquidem tenebris obvoluta sunt illius monasterii primordia, adeò altum silentium apud historicos ac veterum monumentorum penuria tanta, ut vix conjecturis possit inniti. *Tum interpositis paucis de Bruna, quæ fortè Brunichildis fuerit, Sigeberti I conjux, generatim subdit:* Post

Post fundationem institutionemque monachorum variis est labefacta cladibus abbatia sancti Vincentii : quam & diversis clerici incoluêre temporibus, ac tandem anno salutis DCCCCXLVII Roricius .... episcopus Laudunensis .... monachos .... substituit, eisque Mecalmum præfecit abbatem. *Ab hoc Mecalmo seu Melchalmo Acherius post Emilianum de la Bigne abbatum seriem exhibet, nihil commemorans de ejus decessoribus, eumque secuti sunt Sammarthani fratres in Gallia Christiana. Idem fecerunt scriptores Galliæ Christianæ auctæ tom. 9, ubi lugentes, quòd ob prostrati monasterii veteris ruinas nihil de primis ejus per tria quatuorve secula præpositis certum ac definitum afferre liceat, unum quidem & alterum nominant, quos tamquam abbates posuit in Collectario suo generali Johannes à Guisia; at simul indicant, hunc scriptorem seculi decimi quarti tantùm, nec admodum accuratum, parùm aut nihil rescire certòve tradere potuisse de rebus ab ætate sua adeò remotis, asseruisse, sed non probâsse documentis.*

32 *Revertamur modò ad citatum à Mabillonio Chronicum Ms. S. Vincentii Laudunensis. Ejus auctor tam disertè Eliæ peregrini abbatis obitum, annum, diem ac sepulturam in dicto monasterio annotat, ut verisimile non sit, hinc ipsum Operis sui exordium duxisse : præmiserit certò alia de isto monasterio vetustiora. Quid porrò causæ esse dicam, cur de la Bigne, Acherius aliique citati illud Chronicum ne nominârint quidem, ubi res ejusdem monasterii pertractarent ac de penuria documentorum conquererentur ? Imò si ab obitu Eliæ inchoatum sit Chronicum, cur saltem hoc ipsum non indicârunt ? Cogimur suspicari, Chronici auctorem nec satis antiquum nec satis accuratum inventum esse, cujus asserta, vetustis testimoniis destituta, fidem facerent, talem scilicet, qualem scriptores Galliæ Christianæ auctæ judicârunt esse Johannem à Guisia. Suspicamur, inquam, Chronicum fuisse conflatum ab homine posteriorum seculorum, qui in gratiam sui mona-* *non habet sufficientem*

monasterii corraserit ex scriptis extraneorum quæcumque & qualicumque modo ad idem pertinerent, eaque pro arbitrio auxerit vel exposuerit. Inde factum, ut, quæ in Bavoniano Chronico referuntur de sepultura Eliæ, sic exposita sint in Laudunensi, ut etiam intelligantur de morte obita in Vincentiano monasterio, & sepultura peracta à monachis Gandensibus ibidem habitantibus.

auctoritatem, ut fidem faciat.

33 *Verùm etiam ista expositio adversatur sententiæ Mabillonii in Annalibus Benedictinis ad annum* 939, *ubi ait, Gandenses monachos, everso cœnobio suo Gandensi extorres, cum Sanctorum reliquiis palabundos, primum Lauduni apud S. Vincentium* per annos ferè triginta *constitisse; dein, canonicis ibidem à Didone episcopo institutis* (*anno* 886) *ad Nigellam monasterium Briegii pagi se contulisse. Nam si mox post eversum anno* 851 *monasterium suum, ut ad dictum annum similiter insinuat Mabillonius, Gandenses se Laudunum ad S. Vincentium contulerint, non tantùm* triginta ferè *sed plusquam quadraginta annis ibidem constiterint, cùm anno dumtaxat* 895 *inde abierint, ut verba Chronici Laudunensis exigunt. Quapropter dum tam infirmis fundamentis nititur Gandensium monachorum in cœnobio S. Vincentii habitatio; dum iis saltem in locis, quos reperire potui, sibi tam parùm constat præcipuus ejus assertor Mabillonius, equidem donec meliora afferantur, illam ut non satis probatam habebo, & ordinem rerum, quem dat Sanderi Chronicon, sequar, additis elucidationis gratiâ brevibus observationibus.*

Nigella, in qua habitârunt monachi, meliùs quàm in Picardia,

34 *Anno* 853 *Tasradus abbas cum monachis & reliquiis Andomaropoli Laudunum transfugit; ubi anno* 867 *obiit, quando jam tum monachi cum reliquiis Nigellense monasterium incolebant. Id eruo primùm ex eo, quòd* apud Nigellam *sepultus sit Tasradus. Secundò & clariùs ex eo, quòd Tasradi successor Radulfus apud eumdem Sanderum dicatur electus à fratribus in Nigellensi monasterio degentibus. Verba, quæ subdo, nullum patiuntur dubium:* Radulfus successit Tasrado, à fratribus Gandensis cœnobii

bii abbas electus, quia dicti fratres in prædicta Nigella causâ dispersionis degebant. Obiit is DCCCLXXXII Lauduni, & in monasterio de Nigella sepultus VI Id. Augusti. *Sed ubinam jam aliquoties nominatus locus* de Nigella *situs est? Unum dumtaxat eo nomine ponunt in Notitia Galliarum Valesius, & in Geographia Baudrandus, qui illum sic describit:* Nigella, Nesle, *oppidum* Galliæ in Picardia provincia ad Ingonum amnem 2 leucis distat ab Hamo in Occasum, estque ferè medium inter Noviodunum ad Meridiem & Peronam ad Septentrionem. *Hunc in Sanderi Opere designatum putârunt Mabillonius in Notis ad lib.* 1 *Miraculorum & Pagius in Critica ad annum* 851.

35 *Alterum designant Sammarthani tom.* 4 *Galliæ Christianæ inter Galliæ abbatias his verbis:* Nigella absconditta (*vulgò* Nesle la reposte) Ord. S. Benedicti, diœcesis Trecensis in Bria non longè à Villanoxa. *De eodem loco seu abbatia agit Nicolaus Desguerrois in Opere, cui titulus:* Sanctitas Christiana diœcesis ac civitatis Trecensis *ad annum* 514, *circa quem abbatia ista, totius diœcesis antiquissima, exstructa creditur. Locum se adiisse testatur anno* 1632 *& quæcumque scribit, vel oculis conspexisse vel audivisse ex monachis. Mox autem declarat, abbatiam istam cognominari* absconditam, *quia in convalle duorum montium ita absconditur, ut propter arbores & loci profunditatem non conspiciatur nisi in descensu, quamvis habeat turrim ingentem. Pro hoc loco, ut apud Sanderum indicato, stat Mabillonius in Annalibus, qui ut sententiam mutaret, non videtur aliam rationem habuisse (certè aliam non allegavit) quàm quòd apud Sanderum Nigella dicatur monasterium, & Nigellense Picardiæ necdum conditum esset, dum hæc facta sunt.* *statuitur in Bria,*

36 *Mabillonii secunda sententia mihi etiam probabilior est tum ob allatam rationem, tum quia locus ob situm suum aptissimus erat, in quo tutò lateret cum reliquo thesauro corpus* S. Bavonis, *quod potissimùm intendebant Gandenses monachi. Huc accedit (idque fortissimum videri poterit* *ubi aliquæ Sancti reliquiæ esse credantur,*

terit argumentum) quòd in monasterio de Nigella abscondita anno 1624 die XXVII mensis Maii facta sit reliquiarum inspectio, cujus Acta Latinè exarata & à præposito monasterii subsignata laudatus Desguerrois se testatur præ oculis habuisse, dum scriberet. Ex iis autem Actis Gallicè recenset reliquias, & has inter: Des os de S. Babon (ou Bavon) *quæ verba Latinè sonant:* Ossa *seu* ex ossibus aliqua S. Babonis (vel Bavonis) *quæque de alio non videntur intelligi quàm de Sancto nostro. Neque obest, quòd, sicut postmodum probabitur, sacrum corpus circa annum 939 ex Gallia Gandavum monachi retulerint integrum, ipsaque sigilla,* antiquâ manu *thecæ* infixa, *inventa sint* integerrima, *prout testatur scriptor Miraculorum* S. Bavonis: *nam ossa ista, postquam corpus relatum fuit Gandavum, transmitti potuerunt ad Nigellam absconditam, sive quòd id rogaverint loci monachi, sive quòd Gandenses id sponte fecerint in gratiarum actionem pro tam diuturna hospitalitate: quandoquidem secundùm ea, quæ traduntur apud Sanderum ad annum 939, sacræ reliquiæ, ex quo Lauduno asportatæ fuerunt, alio loco quàm in Nigellensi cœnobio depositæ non fuerint, donec referrentur Gandavum. Verba apud Sanderum sic habent* Anno CMXXXIX S. Bavo cum aliis Sanctorum pignoribus & reliquiis de Lauduno ad monasterium de Nigella translatus, ad arcem oppidi sui ... reportatur.

dubitandique ratione non una

37 *Atque hæc sunt, quæ Mabillonii secundam sententiam longè probabiliorem faciunt. Verumtamen, ne quid dissimulem, ratio est non una, quæ retinet, quò minùs omne dubium de ejus veritate deponam; quòminùs, inquam, dubitem, an umquam sacræ reliquiæ, postquam Lauduni depositæ fuerunt, aliò deportatæ fuerint, quàm Gandavum. Prima ratio est, quod scriptor Miraculorum nullam Nigellæ seu Nigellensis monasterii mentionem faciat. Altera ratio est, quòd Meyerus in Chronicis, auctor Officii Gandensis in Lectionibus propriis, Miræus in Fastis Belgicis, San-*

Sanderus ipse in Sanctis Flandriæ clarè affirment, corpus S. Bavonis *Lauduno Gandavum relatum fuisse, altúmque fileant de Nigella. Audiatur Meyerus :* DCCCCXL Arnulfus (*comes Flandriæ*) cum Gerardo Cellensi, abba Gandensi, corpora divorum Bavonis & Pharaildis Lauduno Gandavum retulit. *Ratio denique tertia est, quòd apud Sanderum de rebus Gandensibus, unde, nî fallar, omne sententiæ suæ fundamentum accepit Mabillonius æquè ac Pagius, tribus quidem locis sermo recurrat de Nigella; sed uno dumtaxat posteriori tamquam distincta seu remota à Laudunensi civitate. Priori verò loco sic memoratur Nigella, ut mox intelligas, esse partem Laudunensis civitatis :* Obiit (*Tasradus abbas*) Lauduni XII Kalend. Aprilis, apud Nigellam ibidem (*numquid non Lauduni*) sepultus. *Ad eumdem sensum reducitur locus secundus, ubi dicitur Radulfus post Tasradum electus à Fratribus Gandensibus* in prædicta Nigella *degentibus, obiisse* Lauduni & in monasterio de Nigella sepultus.

38 *His omnibus consideratis, quid vetat dubitare, an locus tertius corruptus non sit, positumque* de Lauduno *pro* Laudunum, *ut sensus fuerit :* Anno DCCCCXXXIX S. Bavo, ... Laudunum ad monasterium de Nigella translatus, *Gandavum* reportatur ? *Sanè similibus mendis obnoxium non esse Bavonianum Sanderi Chronicum, nemo dixerit. Præterea si per Nigellam apud Sanderum denotetur Nigella abscondita in Briegio pago, quæ Lauduno distat viginti quinque circitèr milliaribus Gallicis, non facilè causam reperimus, cur monachis Gandensibus illic degentibus, abbates Tasradus, Radulfus & Elias Lauduni substiterint, ubi omnes diem obiisse traduntur. Nullum, fateor, invenio etiam Lauduni vestigium loci, cui* Nigella *vel* de Nigella *nomen fuerit : at sufficiunt profectò secula octo integra & ampliùs, ut tam nominis quàm loci memoria deperierit. Quod spectat ad reliquias, quæ, teste Nicolao Desguerrois, servari creduntur in Nigellæ abscondita thesauro, ea quidem fortissimum argumentum videri pote-*

addendâ, monachorum Gandensium,

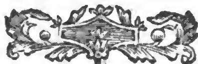
terunt pro Mabillonio contra Pagium; sed quamdiu incertum manebit, an Sancti nostri corpus, postquam Laudunum pervenit, aliò translatum fuerit, quàm Gandavum, credi poterit alia de causa concessas isti monasterio dictas reliquias; imò dubitari, an sint S. Bavonis *reliquiæ. Nam cùm inspectio reliquiarum dicti monasterii facta sit tantùm anno* 1624, *asseratque Desguerrois, plurium Sanctorum ac Sanctarum reliquiis annexa nomina in Actis visitationis omissa fuisse, quia ob antiquitatem & iniquitatem temporum legi nequiverant, mirum non esset, si & illud nomen saltem ex parte detritum fuisset, & ex residuis litteris per conjecturam adjutam qualicumque traditione de servato illic aliquando* S. Bavonis *corpore factum* S. Babonis *vel* Bavonis, *ubi legendum erat* S. Baboleni, *qui fuit abbas S. Mauri prope Parisios, vel* S. Bovini, *qui fuit episcopus Trecensis, aut affine nomen alterius Sancti, cujus revera erant reliquiæ. Nunc rerum seriem tantisper interruptam prosequamur.*

aucta dispersione, vivendi

39 *Mortuus est secundum antè dicta Radulfus anno* 882; Elias *verò* abbas, *ita denuo apud Sanderum*, à fratribus post hunc electus, obiit DCCCXCV quarto Id. Decembris Lauduni in ecclesia S. Vincentii sepultus. Post cujus obitum magna exstitit dispersio monachorum, quæ plus quàm XL annis duravit. *Rationem, cur Elias sepultus non fuerit apud Nigellam sive in monasterio de Nigella, sicut decessores Tasradus & Radulfus, non aliam fuisse suspicor, quàm quia canonici per Didonem episcopum Laudunensem anno 886, quarto post Radulfi obitum, introducti in monasterium S. Vincentii, id pro antiquo jure ecclesiæ suæ exegerint. Erat quippe isti ecclesiæ ex antiquo annexum jus, ut illic sepelirentur Laudunenses episcopi, canonici, clerici, nobilesque etiam laici, prout liquet ex Chartis seculi* X *Roriconis episcopi Laudunensis & Lotharii regis Francorum apud Acherium in Notis & Observationibus ad Opera Guiberti abbatis pag.* 649. *Quod autem post Eliæ obitum magna vel major, quàm antè, fuerit monacho-*

nachorum dispersio usque ad finem exsilii, putem processisse ex rerum angustia, quâ tractu temporis premebantur in Nigellensi monasterio (hoc pro suo judicio collocabit lector vel in Briegio pago vel in Laudunensi civitate) & ob quam nonnulli hospitabantur in vicinis monasteriis, ut remanentibus apud Nigellam animo & voto uniti, unum semper gregem constituerent : nam aliàs, quantum licebat, *vivebant semper simul & in commune.*

40 *Postremum disertè asseritur in compendiosa exsilii narratione, quam proximè citatis ex Sandero verbis subnexam huc transfero :* Nam eo tempore à die adventûs Normannorum tanta fuit in Flandria calamitas, ut monachi S. Bavonis totos propemodum centum annos exulare, perque diversas civitates & regiones peregrinari cogerentur, (*nempe ex Flandria Audomaropolim in Artesia : Audomaropoli Laudunum in Picardia, nunc in Insula Franciæ, & hinc fortè ad Nigellensem abbatiam in Bria, tractu Campaniæ,*) Semper tamen corpus D. Bavonis aliorumque Sanctorum, ceu thesaurum longè omnium pretiosissimum, secum diligentissimè ac religiosissimè circumferentes, eorum præsentiæ fiduciâ se tantis in miseriis consolabantur : & quanquam huc illuc incerti oberrare cogerentur, simul tamen semper & in commune, quantùm licebat, vivebant, sub uniusque capitis obedientia sese humiliter continebant ; ac, simul atque abbas ex humanis excesserat, alium statim in ejus locum, nihil obstante exilio, eligebant. *Nullus tamen post Eliam abbas notus nobis est usque ad S. Gerardum Cellensem, de quo mox § sequente, ubi simul videbimus, quis interim Gandavi fuerit rerum status.* *ratio proponitur.*

§ III.

§ III. Monaſterii Bavoniani, dum Normanni in Flandriam irrumperent, diuque poſt horum diſceſſum, miſerrimus ſtatus: quo anno id reſtauratum, monachique in Galliis exſules Gandavum cum reliquiis S. Bavonis ſint reverſi; particularum ex his & ex iis S. Pharaildis Arnulpho comiti conceſſarum duplex tranſlatio. Monaſterii Gandenſis reformatio, ejuſque attributa Ordini S. Benedicti poſſeſſio. Bona monachis ablata, quando, & quibus adnitentibus, iis fuerint reſtituta.

Poſſeſſiones monachorum S. Bavonis

P*Oſt incenſum anno* 851 S. Bavonis *Gandenſe monaſterium, nihil eò ſpectans apud veteres occurrit uſque ad 864, quo Carolus Calvus Francorum rex prædia olim eidem collata diplomate confirmavit. Ex hoc monumento hactenus nobis conſervato, ac per Miræum publici juris facto tom.* 1 *Diplomatum pag.* 26, *perſpicimus tum ejuſdem regis Caroli, tum Reinhelmi, aliis* Raginelmi & Rainelmi, *Tornacenſium ac Noviomenſium epiſcopi, curam, ut bona monaſterii, quantùm tot inter turbas fieri poſſet, ſarta tecta remanerent. Rex quippe jam antè monaſterio*

nasterio rectorem præfecerat Adelmum comitem, aliàs quidem nobis ignotum, sed verisimiliter satis potentem, pium ac justum, qui ejus bona contra injustos invasores defenderet, ac S. Bavoni *rediturisque ab exsilio monachis conservaret. Episcopus verò unà cum laudato comite apud regem effecit, ut præsens diploma concederet.* In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus gratiâ Dei rex. Si erga loca divinis cultibus mancipata, propter amorem Dei, eique in eisdem locis famulantes, beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus.

42 Idcirco noverit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, nostrorumque præsentium scilicet & futurorum industria, quia vir venerabilis, Noviomensium sive Tornacensium ecclesiarum præsul Reinhelmus, curam ministerii sui gerens, nec non etiam carissimus fidelis noster Adelmus comes, qui & largitu nostro rector monasterii S. Petri & S. Bavonis, quod vocatur Gand, super fluvium Schald siti, pari devotione ad nostram accedentes magnificentiam, innotuerunt, canonicos ipsius cœnobii domini ac genitoris nostri Ludovici gloriosi imperatoris, ceterorumque prædecessorum nostrorum regum, ex villis suorum usibus delegatis, confirmationis quondam habuisse præcepta, sed nimia infestatione paganorum, nostrisque præpedientibus peccatis, eadem deperisse ignique cremata fuisse. Unde humiliter nostram deposcentes serenitatem, petierunt denuo memoratis sanctis fratribus nostra benignitate idem renovari, ac restitui confirmationis præceptum, quo irrefragabiliter, nulloque inhibente, villis ac rebus ipsius abbatiæ, suorum scilicet usibus à priscis temporibus delegatis liberiùs deinceps uti valerent. *Subduntur hîc villarum seu prædiorum nomina, deinde formula, quibus eorum possessio monasterio confirmatur, quæque legi possunt apud citatum Miraum; totum porrò diploma sive præceptum ita clauditur:* Ut autem

Carolus Calvus diplomate confirmat,

hæc nostræ renovationis atque confirmationis auctoritas majorem in Dei nomine per supervenientia tempora obtineat vigorem, manu propria hac sub charta confirmavimus, annulique nostri impressione assignari jussimus. Signum Karoli gloriosissimi regis. Datum v Idus Octobris, Indictione xii Anno xxv regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum apud Pettingehem villam in Dei nomine feliciter. Amen.

in quo duo notatu digna

43 Pettingehem, *nunc* Peteghem, *duplex est isto nomine vicus in Flandria: alter Gandavo Cortracum versùs tertio circitèr milliario dissitus; alter prope Aldenardam ad Scaldim fluvium situs. Hunc secundum in diplomate designari dicitur in Notis apud Miraeum, quæ & sententia est Meyeri in Annalibus Flandriæ ad annum* 865, *ubi notandum ait*, regum antiquitus & principum fuisse domum. *Sanderus tom.* 2 *Flandriæ illustratæ pag.* 589 *agens de eodem loco*, Peteghem, *inquit*, ad primum ab Aldenarda lapidem, ultimo quanquam hîc loco memoretur, nobilitate tamen cæteros & primatu superare pagos videtur, vel ob id solùm, quòd ab auctore non uno antiquum regum fuisse domicilium perhibeatur. *Aliud est in diplomate observatu dignum, nempe ad vocem* canonicos, *ad quam apud Miraeum ista subjiciuntur:* Nota canonicos, non monachos anno DCCCLXIV in S. Bavonis monasterio resedisse. *Non diffitentur id Galliæ Christianæ auctæ scriptores tom.* 5 *col.* 177; *at statim observant:* Fortasse tamen per vocem CANONICOS intelligendi sunt monachi, ut per vocem CLERICOS intelligendos esse suprà demonstravimus; vel etiam Adelmus comes, errantibus monachis cum suo abbate, præfecturam adeptus, ad cultum divinum conservandum canonicos adhibuit ad tempus.

occurrentia discutiuntur.

44 *Fateor, si nulli ex iis monachis, qui, abbate cæterisque fratribus in Galliam profugientibus, Gandavi* propter locum venerabilem servandum substiterunt, *ut suprà vidimus, in vivis superstites fuerint anno* 864, *vel etiam illi*

illi antè in Galliam profugerint, omnino verisimile est, ab Adelmo istic ad cultum divinum conservandum adhibitos fuisse ad tempus presbyteros seculares. Sed verisimile mihi non est, hos presbyteros intellectos fuisse in diplomate per vocem canonicos. *Etenim ii, qui* canonici *vocantur, in diplomate dicuntur, à Ludovico Pio ac decessoribus regibus bonorum ad cœnobium pertinentium* confirmationis quondam habuisse præcepta, *quod minùs convenit presbyteris, istic nuper adhiberi cœptis. Quapropter planè existimo intelligendos esse monachos, quales certè erant Ludovici Pii decessorumque regum temporibus, appellatosque fuisse in diplomate primùm* canonicos, *dein semel ac iterum* sanctos fratres, *quia secundùm Canones, id est, secundùm regulas instituti sui, simul religiosè ac fraternè vivebant, etiam tum in Gallia exsules vel etiam Gandavi, si ex iis, qui substiterant, aliqui erant superstites: Verùm neque his seu monachis seu presbyteris secularibus ad cultum divinum conservandum Gandavi commorantibus, pax fuit aut quies à Normannis.*

Monasterium Gandense, cujus, sevientibus Normannis,

45 *Hi quippe, referente scriptore Miraculorum* S. Bavonis, *vastata urbe Morinorum, omnique terra Menapiorum*, Scaldim fluvium intrant & omnem terram Bracbantisiorum incendio & ferro delent & incendiis & devastationibus inhiantes, sanguinemque humanum sitientes, ad interitum & perditionem regni mense Novembrio in Gandavo monasterio sedem sibi ad hiemandum statuunt anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo. Tunc quoque Tornacum civitatem & omnia monasteria supra Scaldim ferro & igne devastant, & post multam humani generis interfectionem Gandavum rediêre. *Hac omnia penè ad verbum & plura de Normannorum crudelitate leguntur etiam in Chronico de ipsorum gestis ad annos* 880 *&* 881 *apud Chesnium tom.* 2 *Scriptorum Historiæ Francorum. Frequens ille barbarorum omnia devastantium incursus ac recursus causa fuit, ut difficilior facta sit, & diutiùs dilata monasterii restauratio; quandoquidem*

dem ea bona ac prædia, quæ ad illud pertinebant, quæque, ut colligere est ex Caroli Calvi diplomate, primum illorum furorem evaserant, postea procul dubio eamdem sortem subierint, quam ipsum antea monasterium & tota successu temporis regio circumjacens. Atque ita sublata sunt præcipua, quæ supererant, restaurando monasterio subsidia.

postque horum discessum

46 *Nec facilior reddita est instauratio post barbarorum discessum; nam his abeuntibus, ipsimet potentiores regionis incolæ monasterii fundos, terras & possessiones, prout cuique congruere videbatur, invaserunt ac usurpârunt. Hoc testatur Othelboldus abbas* S. Bavonis *in Epistola ad Otginam Flandriæ comitissam conscripta anno* 1030, *id est, seculo non integro post restauratum monasterium. Parte prima Epistolæ recenset Sanctorum corpora & reliquias, quibus tunc ornabatur monasterium; parte altera enumerat bona, quæ tum possidebat & olim possederat: atque hanc ita orditur:* Nunc domina nostra dulcissima, quoniam satis vobis factum est de corporibus & reliquiis Sanctorum, animadvertat, si placet, vestra pietas, qualis quantusque hic locus olim fuerit & ad qualem nunc dilapsus inopiam; & tamen caput regionis, primatum tenens ceterarum civitatum & ab antiquis Gandavum vocitatus castrum, ubi sanctus pontifex Amandus post gentilium conversionem templum Domino in honore beati Apostolorum principis Petri reliquiis maximis construxit insertis, atque monachorum ibi catervam instituens, privilegiis Apostolicis & regum præceptis decentissimè corroboravit: ubi etiam insignis pater Bavo omnium virtutum perfectione probatissimè consummatus, ut antè prælibavimus, à Deo omnipotente sublimiter est exaltatus.

difficillima diu fuerat restauratio

47 Cúmque meritis ipsius & virtutum signis idem locus quotidie oblationibus fidelium augeretur & cresceret, post plurima annorum curricula, peccatis Christianorum exigentibus, Nortmanni ipsum locum adeunt, vastant, incendunt & omnia diripiunt; solummodò San-

Sanctorum corporibus, maximis fidelium laboribus, ad montem regium Laudunensem fugâ dilapsis. Cúmque inibi propter metum ipsorum Danorum, quoniam omnia occupaverant, diutiùs morarentur (*monachi Gandenses*) hereditas eorum versa est ad alienos, & domestici atque extranei diripuerunt ea. Sed & proavus senioris nostri (*Balduini comitis*) Magnus Arnulfus maximas inde abstrahens partes, satellitibus suis, secundùm quod unicuique eorum erat contiguum, distribuit. *Hinc procedit Othelboldus ad enumerationem bonorum, quæ olim sic monasterio abstracta fuerant & quorum aliqua necdum suo tempore erant restituta, ac dein comitissæ patrocinium implorat. Legi ista possunt apud Miræum tom.* 1 *Diplomatum, ubi integra Othelboldi Epistola excusa est pag.* 348 *& seqq.. Postrema verba abundè nos docent, quàm misero statu essent tempore, de quo hîc agimus, bona monasterii, quámque difficilis proin ejusdem instauratio.*

48 *Res demum tentata est & completa feliciter, auctore seu hortatore potissimùm Transmaro Noviomensium ac Tornacensium episcopo, cui suberat Gandensis ecclesia*, quique, *verba sunt scriptoris Miraculorum* S. Bavonis, quoniam erat sanctorum locorum cultor, Christianæque religionis avidissimus informator, venerabilem locum (*Gandense monasterium*) suæ quippe diœcesios extiterat, ex intimo indoluit pristini vigoris auctoritate denudatum, instituitque omnimodis instaurandum. *Initium episcopatûs Transmari indicat Frodoardus in Chronico:* Anno DCCCCXXXVII ... Walberto ... Noviomagensium præsule defuncto, successit Transmarus, monasterii sancti Vedasti præpositus. *Epocham firmant bina diplomata, alterum Ludovici Transmarini, Francorum regis, apud Mabillonium de Re Diplomatica lib.* 6 *pag.* 568, *in quo comparet ut vivens adhuc Walbertus anno* 936; *alterum Arnulphi Magni, Flandriæ comitis, editum à Miræo tom.* 1 *Operum Diplomaticorum secundæ editionis pag.* 39, *signatumque anno* 937, *in quo asserit Arnulfus, varia prædia*

tandem, hortante Transmaro episcopo,

dia

dia se reddere seu donare Blandiniensi monasterio; consilio habito cum Transmaro episcopo.

Arnulpho autem comite,

49 *Ad eumdem annum 937 referunt primordia restaurati monasterii Gandensis Sanderus sive Chronista Bavonianus, Oliverus in Ms. Chronico Gandensi & Meyerus tam in Chronicis quàm Annalibus Flandriæ, unde simul & ex diplomate Arnulphi colligas, Transmaro, ut primùm episcopus factus est, nihil magis cordi fuisse, quàm ut loca sacra pristinæ dignitati ac splendori restituerentur. Ut autem præ ceteris curaret hujus monasterii instaurationem, excitavit verisimillimè desiderium recipiendi hâc viâ in suam diœcesim corpus* S. Bavonis *& aliorum Sanctorum lipsana, quæ jam seculo penè integro in Galliis delituerant. Erat sanè opus inceptu difficillimum, nam teste scriptore Miraculorum,* ut totus circumjacens pagus, ita & Gandensis cœnobii locus videbatur similior deserto vacuatus cultoribus -.. ipsæ murorum reliquiæ, quæ supererant combustioni, succrescentibus tribulis & densis operiebantur vepribus... & diuturna desolatio plurimo eguit supplemento. *Hinc prius antistes recurrit ad suprà memoratum Arnulphum comitem.* Mandavit, *inquit scriptor idem*, litteris, ut in scriptis ejus reperimus, super hoc negotio Arnulfo marchiso, ad quem idem locus ex regio pertinebat beneficio, se scilicet scalam velle erigere, per quam uterque levi volatu cælum posset conscendere. Quid multa? His litteris frequentibusque collationum exhortationibus ad ea, quæ voluit, benevolentiam marchisii inflexit, cœpitque idem locus tam utrorumque adjutorio, quámque aliorum fidelium collaboratu ad pristinum redintegrari.

aliisque adlaborantibus.

50 *Arnulphus comes hic à nostro* marchisus *appellatur ad eum sensum, quo jam defunctus à Lothario rege in diplomate anni 967 apud Miræum pag. 46 dicitur* Venerabilis comes Arnulfus, noster videlicet consanguineus & regni nostri marchio nobilissimus. *Iis porrò, qui cum Arnulpho & Transmaro ad monasterii restaurationem operam*

ram contulisse memorantur, accensendus haud dubiè est senex, qui, referente eodem scriptore nostro, in Britannia insula ad mortem ægrotans, in visione monitus est Gandavum proficisci, moxque sanatus se illuc contulit & quamdiu supervixit, devotus reparator exstitit. *Sed nec minimam partem in dicta instauratione habuisse S. Gerardum Cellensem, in sequentibus docebimur; in ejus tamen laudes non ultrà excurremus hic, quàm necesse sit, utpote cujus Acta illustranda venient hoc ipso mense ad diem* III.

51 *Audiamus modò, quæ de instauratione tradant supra laudati scriptores Belgæ. Apud Sanderum lib.* 4 *cap.* 3 *ista habemus :* Anno DCCCCXXXVII. Arnulphus Magnus, comes Flandriæ, hortatu venerabilis viri Transmari, Noviomensis episcopi, cœnobium Gandense, tunc dirutum & deserto simile restauravit & in melius reformavit: qui in eo virum illustrem S. Gerardum, Broniensem abbatem, constituit, dicti Gandensis cœnobii vigesimum rectorem, virum eximiæ virtutis, qualem omnia illa tempora postulabant. *In Oliveri Gandensi Chronico hæc notantur :* Restauratio hujus Gandensis cœnobii ab Arnulpho Magno, Flandrensium comite, hortatu Transmari Noviomensis seu Tornacensis episcopi facta tempore sancti Gerardi abbatis hujus cœnobii antedicti anno Domini DCCCCXXXVII. *In Meyeri denique utroque Opere :* DCCCCXXXVII Magnus hortatu Transmari episcopi Noviomagensis Gandense cœnobium, Normannica rabie eversum, reædificavit, solitos ritus ac cæremonias instauravit, Gerardumque Cellensem, magnum virtute virum abbam ibi constituit. *anno* DCCCCXXXVII

52 *Pleraque huc usque memorata fiunt indubia ex diplomate regis Lotharii apud Miræum pag.* 42, *cujus proin, quamvis anno tantùm* 954 *dati, pars prior hîc locum postulat :* In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Lotharius divina annuente gratia rex Francorum. Quandoquidem nos fidelium nostrorum petitionibus ac præcipuè *feliciter restauratur.*

ad

ad religionem & restaurationem sanctæ Ecclesiæ pertinentibus, assensum præbere dignum dignoscitur, notum fieri volumus omnibus fidelibus nostris, tam præsentibus quàm futuris, qualiter fidelis noster Arnulphus comes, ac filius ejus Balduinus, nostram adierunt clementiam supplicantes de quodam monasterio in vico Gandavo posito, ubi Legia & Scaldis fluvius confluunt, in honore S. Petri constructo (in quo etiam S. BAVO corpore quiescit, à cujus quoque tempore, aliorumque religiosorum virorum religio & regularis ordo ibidem servatus fuisse memoratur) nostra auctoritate voluntatis suæ devotionem confirmari. Erat ergò idem locus multis temporibus tam incursione paganorum, quàm incursione & * negligentiâ incolentium desertus & in solitudinem redactus & penè inhabitabilis effectus: ita ut nihil quidquam divini officii Deo inibi persolveretur, pia verò admonitione memorabilis viri Gerardi abbatis placuit eis eumdem restaurare &c.

* *al. desunt* incursione &

Quo anno monachi exsules

53 *Non ita convenit inter scriptores Belgas de tempore, quo monachi in Galliis exsules cum sacris reliquiis Gandavum redierint. Sanderus, aut qui ipsi praiit Bavonianus Chronista, reditum hunc differt in annum 939 dicens:* Anno DCCCCXXXIX S. Bavo cum aliis Sanctorum pignoribus & reliquiis de Lauduno ad monasterium de Nigella translatus, ad arcem opidi sui cum septem monachis ad ecclesiam, in novo castello constructam, reportatur XIII Kalend. Octob., quia cœnobium Gandæ nondum plenè restauratum fuerat. *Meyerus & Oliverus in annum sequentem, ille his verbis:* DCCCCXL Arnulphus cum Gerardo Cellensi abba Gandensi corpora divorum Bavonis & Pharahildis Lauduno Gandavum retulit*: hic istis:* Reportatio corporum sanctorum Bavonis & Pharahildis de monte Lauduno ad hoc Gandense cœnobium per sanctum Gerardum abbatem supradictum. *Annum non signat scriptor Miraculorum, reditum tamen eo modo describit, ut aliquanto citiùs contigisse intelligas:* Igitur post

post Northmannicæ, *inquit*, infestationis repausationem optabili quandoque regione tranquillitatis quiete composita, metuentes aliquorsum alicujus incursionis inquietudinem, hi videlicet, qui Lugduno * transfugerant cum sanctis reliquiis & monasteriali suppellectile, utpote in extraneis constituti, Gandavum quantociùs, sublatis secum sancti Patris pignoribus, maturabant reverti. Et quoniam eotenus, ut totus circumjacens pagus, ita & Gandensis cœnobii locus penè videbatur similior deserto vacuatus cultoribus, in novo ædificatâ castello ecclesiâ, illò ea introduxerunt custodienda.

* l. Laudunum

Gandavum ex Galliis

54 *Hæc manifestè insinuant, tempore reditûs vix aut ne vix quidem inchoatam fuisse cœnobii instaurationem, & revera idem auctor Transmari episcopi ad eam conatus & molimina, istis præmissis, tantùm narrare aggreditur. Stante igitur hujus scriptoris auctoritate, quâ meliorem aut certiorem non habemus, differri nequit monachorum reditus in annum* 939, *quo cœnobii ædificatio juxta ipsos scriptores Belgas multùm provecta fuisse debuit; nedum in annum* 940, *quo ad eam perfectionem deducta fuit, ut in ipso cœnobio juxta eosdem depositæ fuerint* S. Bavonis *aliorumque Sanctorum reliquiæ. Attamen cùm scriptor Miraculorum non ubique strictè observet rerum narratarum seriem, fortè loci tam miserè destructi ac deserti imaginem proposuit potiùs, ut ostenderet, quàm difficile negotium susceperit Transmarus episcopus, quàm ut lectori exhiberet statum, quo locum invenerunt monachi. Certè ratio satis verisimilis non occurrit, cur monachi majori fortè ex parte tunc Galli vel saltem peregrini, eò se contulissent, nisi affulsisset spes certa brevî secuturæ restaurationis. Neque enim credibile est, inter eos superstites fuisse plures, ne dicam aliquos, qui Gandense monasterium incoluerant ante annos circitèr nonaginta, id est, ante annum Christi* 846, *ita ut antiquæ habitationis amor ipsos solus attraxerit sine certa fiducia istic obtinendi locum, in quo, non ut antè in extraneis constituti seu ut hospites haberentur,*

sed ut in proprio fundo habitarent, ac sacrum thesaurum decenter & securè deponerent. At hujusmodi fiduciam ipsos habere potuisse non invenimus ante annum 937, igitur nec putamus, ante eumdem iter suscepisse.

cum reliquiis S. Bavonis redierint,

55 *Equidem totum hoc negotium isto ordine peractum esse, conjicio. Anno 937 Transmarus episcopus, juvante S. Gerardo Cellensi, Arnulphum comitem induxit, ut & restauraret monasterium & revocaret simul cum sacro thesauro monachos exsules seu eos, qui in Gallia exsulibus accesserant & successerant: ad hoc nempe præsertim induxit, ut corporum* S. Bavonis *ac aliorum Sanctorum præsentia tum comitem in pio proposito contineret, tum fideles alios ad opus celeriùs perficiendum animaret. Missus est statim ab Arnulpho & Transmaro ad monachos nuntius, ipsemet fortasse Gerardus Cellensis, qui ipsis destinatus erat abbas, cujusque viri sanctitate celeberrimi vel litterarum ab alio allatarum testimonio certi de restauratione, securique de favore ac præsidio comitis, viæ se commiserunt. Advenère Gandavum eodem anno 937 vel initio sequentis, cùm scilicet novi ædificii structura, si inchoata fuit, eò perducta non erat, quin superessent prioris vastitatis indicia. Itaque sacræ reliquiæ depositæ interim sunt in ecclesia novi castri, quod tunc* novum *appellabatur habito respectu ad vetus illud, in quo cœnobium* S. Bavonis *erectum fuit.*

easque ex ecclesia S. Pharaildis

56 *De dicta ecclesiæ primordiis hæc tradit Meyerus in Annalibus & Chronicis:* DCCCCXII Gandavi juxta novam arcem templum divæ Pharahildis exstrui cœptum. *De eadem ecclesia agit Gramayus in Gandavo suo & Sanderus tom.* 1 *Flandriæ illustratæ, ubi cap.* 2 *lib.* 2 *Rerum Gandavensium tum ecclesiæ S. Pharahildis tum arcis seu Petræ comitis, vulgò* het Graven Casteel, *effigiem exhibet; & lib.* 3 *cap.* 9, *seu cap.* 2 *lib.* 5 *ejusdem Operis de Rebus Gandensibus seorsum impressi,* Collegiata B. Pharahildis ecclesia, *inquit,* quæ nuper consensu principum ad parochialem D. Nicolai migravit, adnitente Flandrorum comite Arnulfo, juxta novam arcem comitis ejus-

ejusdem, à Balduino Ferreo, ut Gramaius arbitratur, conditam, anno DCCCCXII ſtrui cœpit, ac receptaculum profugi à clade Normannica cœnobii Bavoniani fuit. *Sed de eodem loco mox redibit ſermo. Perducto demum cœnobii Bavoniani ædificio ad eam perfectionem, ut in eo ſacer theſaurus dignè collocari, & commodè habitare poſſent monachi, ſtatuta eſt & ſolemniter peracta tranſmigratio die* XXX *Septembris anni* 940.

57. *Tranſmigrationem ſic narrat ſcriptor Miraculorum:* Cùm ſacer locus tantis talibuſque indies augmentationis efferretur auſpiciis, ut quivis facilè poſſet advertere, omnipotentiſſima illum dignatione Dei illuſtrari, præcaventes quique tam monachorum, quámque clericorum devoti, tantillitatem anguſtioris oratorii (*eccleſiæ novi caſtri*) tanti Patris non congruere dignitati, illuc ejus ſacroſanctas reliquias ſtatuerunt transferendas, diſpoſitiſque, quæ ad opus erant, id eſt * pridie Kalendas Octobris, quo ejuſdem depoſitionis ſancta celebratur vigilia, deliberaverunt efficere. Huic negotio intererat, & magna pars extiterat Gerardus abbas. Sed quoniam falſi rumoris vulgaverat opinio, quaſi iſdem erga Sancti pignora aliqua intendiſſet fraudis molimina, inter iter agendum poſito in contiguo eidem monaſterio campo ſancto feretro, ad propellendam ſiniſtri rumoris infamiam, ſublato pallio, cunctis, qui aderant, ſigilla antiquâ manu infixa monſtravit integerrima. Quantum ibi lætitiæ, quantæ pii cordis amore profuſæ ſunt lacrymæ, ex ſeſe quilibet valet conjicere. Quis unquam ſanum ſapiens non gaudio & dulcedinis animum expleret affectu, cernens ſpecialis totius provinciæ Patroni membra, devia peccantium incolarum meritis exiliata, placato demum Deo, propriæ ædis reviſere ſepta? Illata itaque nuper reædificatæ eccleſiæ celebri ſunt, quo hodieque cernuntur, ſublimata repoſitorio, proſequentibus cunctis laudes in honore majeſtatis Patris & Filii & Spiritus ſancti.

in reſtauratum Bavonianum

* *fortè* idem

58 *Annus & pauca rei geſtæ adjuncta, quæ ſilens præteriit*

monaſterium retulerint.

teriit auctor iste, dantur apud Sanderum lib. 4 cap. 4 suprà memorati Operis separatim impressi, quo passim utor: Anno DCCCCXL aliquibus SS. Bavonis & Pharahildis reliquiis in ecclesia prædicta novi Castelli, super ripam fluminis Legiæ sita, ad instantiam & devotam supplicationem Arnulfi comitis Flandriæ, relictis tali conditione, quòd clerus præfatæ ecclesiæ cum supradictis eorum reliquiis annuam peregrinationem dicto cœnobio Gandensi venerabiliter persolveret; SS. Bavonis & Pharahildis corpora cum aliis Sanctorum pignoribus à sancto Gerardo abbate Gandensi de supradicta novi Castelli ecclesia cum innumerabili multitudine populorum ad cœnobium Gandense reportantur & cum ingenti lætitia ibidem decenter collocantur.

Particulæ reliquiarum SS. Bavonis & Pharahildis

59 *Concessas fuisse ecclesiæ novi Castri reliquias* SS. Bavonis *& Pharahildis, nequaquam dubito; attamen istic relictas fuisse, priusquam sacra corpora inde ad restauratam cœnobii Bavoniani ecclesiam transferrentur, ut ordo narrata rei insinuat, nolim asserere. Etenim scriptor miraculorum non obscurè significat, feretrum, id est, lipsanothecam* S. Bavonis, *cum jam in ecclesiam Bavonianam introferendum esset, in contiguo campo fuisse detectum, publicéque adstanti multitudini ostensum, iisdem sigillis, & integris adhuc & illæsis, munitum, quibus olim fuerat, dum metu Normannorum in Gallias delatum est. Quid enim roboris habuisset, quidve fiduciæ afferre potuisset ista integerrimorum sigillorum ostensio, si his illæsis, antè aperiri potuisset theca, indeque desumi corporis particulæ ad novum castrum relinquendæ, aliisve donandæ ecclesiis? Credo equidem, Arnulpho comiti promissas fuisse reliquias pro sua novi Castri ecclesia, sed promissionem adimpletam esse tantùm, postquam publica ostensione sigillorum probatum esset, thecam eo statu fuisse conservatam, quo erat, dum in Gallias delata fuerat.*

Arnulpho comiti concessæ

60 *Idem Sanderus lib. 5 cap. 2 ex quo pauca superiùs descripsi de primordiis ecclesiæ S. Pharahildis, iteratò*

iò agit de iisdem reliquiis, simulque docet, quæ fuerit particula corporis S. Bavonis *illi concessa. Caput istud secundum ferè integrum, subjectis brevibus Annotatis, recuderunt Majores nostri ad diem* IV *Januarii, quo colitur S. Pharabildis virgo. Verùm cùm illic relata non minùs respiciant* S. Bavonem, *quàm S. Pharabildem, operæ pretium fuerit, etiam huc transferre præcipua. Post verba data superiùs num. 56 ita prosequitur:* Unde (*ex ecclesia S. Pharabildis*) cùm ad antiquas sedes (*restauratum cœnobium*) circa annum DCCCCXL monachi redirent cum sacris Divorum lipsanis, Arnulfus marchio (verba sunt Chronici Bavonensis) ecclesiam suam in novo castello ædificatam, cernens tantis pignoribus viduari, impetravit à B. Gerardo ARTICULUM S. Bavonis & reliquias B. Pharahildis, ea videlicet lege, ut ecclesiæ clerus annuam peregrinationem ad D. Bavonis persolveret, quod multis seculis factitatum fuit. Fuit hæc ecclesia domesticorum comitis & incolarum atrii palatini ab antiquo curialis, & ad servandas eorundem præcipuè Divorum reliquias in ea clericos cum præposito, in canonicale collegium haud multò pòst evectos, idem Arnulphus marchio instituit.

61 *Post hæc trina memoratur reliquiarum translatio, primaque facta anno 1173, altera 1336, tertia 1073. Causam non affert Sanderus, cur ratio temporum in relatione servata non fuerit; agnovit tamen, translationem, quæ facta notatur anno 1173, eamdem esse, quæ facta est anno 1073, idque certum fit ex præsulibus, qui translationi præsentes adscribuntur, ut in Annotatis monuerunt etiam Majores nostri. Quare ne longior sim, quàm necesse sit, verba, quæ primo loco istic adducuntur, prætermitto, & quæ postremo loco ponuntur, substituo:* Aliam quoque translationem earundem reliquiarum anno MLXXIII factam narrat idem Chronicon (*Bavonense*) *in hæc verba:* Anno MLXXIII portiones reliquiarum S. Bavonis, sanctæque Pharahildis, a S. Gerardo abbate cœnobii Gan-

in novam ecclesiam anno 1073 transferuntur,

Gandensis Arnulpho Magno Flandrensium comiti gratiosè dudum concessæ, in ecclesia novi castelli, super ripam fluminis Legiæ in fisco Gandensis cœnobii sita, & in præfatorum SS. Bavonis & Pharahildis honorem olim fundata, translata sunt per Radbodum Noviomensem episcopum, præsentibus Sigero Gandensi & Folcardò Blandiniensi abbatibus.

ac deinde anno 1336 in novam lipsanothecam.

62 *Nunc subdo ea, quæ ibidem præponuntur de secunda translatione*: Anno etiam MCCCXXXVI portiones reliquiarum S. Bavonis & Pharahildis in ecclesia novi castelli, nunc Comitis Castellani nominati, in novo portu Gandensi super ripam fluminis Legiæ sita, & in honore Sanctorum prædictorum olim fundata, translatæ sunt de veteri scrinio in novum per venerabilem patrem dominum Andream episcopum Tornacensem, postea S. R. E. Cardinalem, præsente venerabili viro magistro de Portali, archidiacono Tornacensi ac pluribus aliis venerabilibus presbyteris diversæ dignitatis, ejusdem Tornacensis ecclesiæ canonicis, nec non religiosis etiam personis, D. Henrico de Muda Priore, & Balduino Borluyt præposito Gandensis cænobii, reverenter eò directis à venerabili viro D. Gerelino Borluyt, prædicti cænobii abbate; qui prædictæ translationi interesse, à domino Martino supradictæ ecclesiæ præposito & ejusdem ecclesiæ canonicis diligenter requisitus fuerat; sed præ nimia infirmitate sua ibidem adesse non valuit.

Ecclesia S. Bavoni æquè ac S. Pharaildi sacra.

63 *Ordinem temporis, hactenus studiosè servatum, hic paulisper deserui, digressusque sum ad facta seculis undecimo & decimo quarto, ea potissimùm de causa, ut ex utraque translationum narratione lector adverteret, dictam novi castelli ecclesiam, seculo decimo erectam ac sæpe nominatis reliquiis locupletatam, ab initio æquè sacram fuisse* S. Bavoni *quàm S. Pharahildi, in quorum* honorem *sine ulla distinctione* fundata *memoratur. Temporis quidem decursu solius* S. *Pharahildis nomine appellata fuit, sed id factum est verisimillimè, quia erat altera, quæ lapsu etiam temporis*

poris nomine solius S. Bavonis *insigniri cœpit, ecclesia nimirum Bavoniani monasterii. Idem contigit hodiernæ ecclesiæ cathedrali. Hæc enim anno* 941 *per Transmarum episcopum Tornacensem dedicata fuit Deiparæ Virgini, SS. Joanni Baptistæ,* Bavoni *& Vedasto, eorumque olim titulum gessit, ut scribit Sanderus lib.* 5 *cap.* 1; *sed S. Joannes Baptista aliorum patronorum nomen paulatim obscuravit;* cùm præsertim S. Bavonis omnis appellatio ad vicinum monasterium, denuo jam tum erectum, transiret, *ut tradit idem lib.* 1 *de Sanctis Flandriæ pag.* 28; *postea tamen eadem ecclesia* B. Bavonis *titulum resumpsit, hodieque penè solum retinet, quod alibi probandum servo, ne rursus extra præscriptos limites evager. Redeo ad monasterium.*

64 *Apud sæpe laudatum Sanderum lib.* 4 *Rerum Gandavensium cap.* 3 *&* 4 *res monasterii præcipua ordine quodam chronologico proponuntur & ista notantur primùm cap.* 3: Anno DCCCCXLVI cœnobium Gandense cum congratulatione fratrum à S. Gerardo abbate reformatur & in melius exaltatur. *Dein cap.* 4 *eadem repetuntur, sed mutata voce una & altera:* Cœnobium Gandense cum congregatione fratrum à S. Gerardo abbate reædificatur & in melius exaltatur. *Duplici hæc sensu accipi possunt, & verisimiliter debent utroque: primo scilicet, quòd ædificium erectum anno* 940 *sufficeret quidem capiendis paucis monachis, qui ex Galliis Gandavum adducti fuerant, non tamen aliis, qui interim majore numero ad monasticam professionem se obtulerant, & idcirco illi tunc novum augmentum accesserit. Secundo, quòd Gerardus abbas, omnibus tunc ritè compositis, induxerit in cœnobium strictiorem disciplinam, & monachos ad præscriptum Regulæ S. Benedicti vivere docuerit.* Anno DCCCCXLVII, *sic pergitur ibidem cap.* 4, Transmarus episcopus ad rogatum Arnulfi comitis Flandriæ ecclesiam S. Petri in castro Ganda super Scaldim & Legiam sitam, quæ dicitur Cœnobium Gandæ, privilegiavit & liberam fecit.

Monasterii Gandensis reformatio, ejusque possessio monachis

65 *Ex-*

Ordinis S. Benedicti in perpetuum confirmata. Quædam memoriæ

65 *Exin nihil occurrit usque ad annum 954, quo Lotharius rex Francorum Gandense* S. Bavonis *monasterium ad preces Arnulphi comitis ac filii ejus Balduini* monachis inibi Domino secundùm Regulam S. Benedicti militantibus ... servandum & in perpetuum possidendum *&c auctoritate sua confirmat. Partem priorem diplomatis dedi num. 52, reliquam videat curiosus lector apud Miraum tom. 1 pag. 43 Operum Diplomaticorum. Ad annum 956 referuntur nonnulla apud Sanderum, quæ memoriæ Arnulphi comitis, monasterii restauratoris, & fautoris hucusque insignis, minùs honorifica sunt; sed temerè ac imprudenter, ut equidem reor, à vetustioribus & imperitis chronologis in hoc tempus dilata. Sunt autem hæc:* Anno DCCCCLVI Arnulfus comes Flandriæ, multa cœnobio Gandensi detraxit, quæ suæ divisit nobilitati. *Quod de uno Gandensi hic asseritur, id de pluribus monasteriis adstruitur apud Meyerum in Chronicis & Annalibus, sed hic auctor pauca inseruit & adjecit, quibus id suspectum sibi esse insinuaret, ut sequitur:* DCCCCLVI ... Arnulphus comes, si quid credimus monasteriorum Chronicis, multa cœnobiis detraxit, quæ suæ divisit nobilitati, ut cœnobio Gandensi *&c. Subduntur mox, uti etiam apud Sanderum, longa serie possessiones Gandensibus sic ablatæ, sed Meyerus, paucis interpositis, ita concludit:* Eamdem ferè Bertiniani canunt cantilenam, quamquam illis penè omnia ante obitum restituerit *Arnulphus. Quod ait Meyerus de Bertinianis, ulteriùs non disquiro; at id ipsum de Gandensibus dici debere, omnino persuasum habeo.*

Arnulphi comitis minùs honorifica refelluntur,

66 *Verum est, abstulit olim Arnulphus & inter suos distribuit bona ad Gandense monasterium pertinentia, imò eadem bona abstulit, quæ recensentur apud Sanderum & Meyerum; testatur hoc Othelboldus abbas in citata superiùs, circa annum 1030 scripta epistola ad Otginam Flandriæ comitissam; & catenus rectè scripserunt chronistæ, quibus usi sunt Sanderus ac Meyerus. At quandonam bona ista abstulit & in suos milites seu nobiles distribuit Arnulphus?*

phus ? Tum nempe, cùm Gandenses monachi, ut clarè significat Othelboldus, Laudunum aufugerant, cùmque inibi propter metum ipsorum Danorum, quoniam omnia occupaverant, diutius morarentur, *id est, ante annum 937, circa quem idem Arnulphus, deprecante Transmaro Tornacensi episcopo, monachos Gandavum revocavit, restauravit ipsis monasterium, restituit procul dubio, quæ ipse abstulerat, & quæ concesserat aliis, quantum fieri potuit, restituenda curavit, nec deinceps ipsis beneficus esse umquam desiit. Hinc patet chronistarum imperitia & imprudentia, qui dum Othelboldum vel hujusmodi vetustum auctorem describerent, non distinxerunt tempora, & quæ facta fuerant ante annum 937, retulerunt ad annum 956, quo jam dudum restituta fuerunt omnia & novis beneficiis aucta : sicque causa fuerunt, ut posteri ista legentes apud ipsos ad annum 956, nec quidquam de restitutione post hunc annum facta reperientes, sinistram & planè injuriosam memoriæ Arnulphi comitis opinionem retinuerint.*

67 *Beneficum porrò fuisse Gandensibus monachis ad mortem usque Arnulphum, denuo persuadet mihi diploma Lotharii Francorum regis apud Miræum tom. 1 pag. 46. In eo quippe rex anno 967, petentibus Balduino comite Cameracensi & Womaro Gandensi abbate, varia Bavoniano monasterio prædia confirmans, semel, iterum ac tertiò Arnulphi comitis, tunc defuncti, memoriam renovat, ut viri venerabilis & restauratoris monasterii, ac quartò demum hâc clausulâ:* Quieto itaque jure cuncta, quæ possident (*abbas & monachi Bavoniani*) & quæ, Deo auxiliatore, acquisituri vel adepturi sunt, usibus eorum deserviant, quatenus absque penuria & infestatione cujusquam tam pro anima venerabilis Arnulphi ceterorumque suorum benefactorum, quàm etiam pro totius regni quiete & utilitate, divinis laudibus incumbentes, divinam clementiam exorent. *Hæc profectò Arnulphum exhibent, ut monasterio ad mortem usque beneficentissimum*

isque probatur beneficus fuisse monachis Gandensibus, quibus etiam bona aliqua,

mum largitorem, nequaquam, ut hominem, à quo paucis antè annis ablata fuissent, nec umquam restituta plurima ejusdem monasterii bona.

quæ Arnulphus ante obitum restituere non potuerat,

68 *Non omnia quidem bona, quæ monachis in Gallia exsulantibus subtracta fuerant, restituta sunt Gandensi monasterio, vivente Arnulpho; verùm id hujus culpæ attribui non debet; quandoquidem non solus ipse bona olim subtraxisset vel inter suos divisisset. Nam teste Othelboldo,* hereditas eorum (*in Gallia exsulantium*) versa est ad alienos, & domestici atque extranei diripuerunt ea.... Sed & comites provinciarum & episcopi singuli eorum obtinuerunt partes suas, unusquisque in locis suis, usque ad tempora piæ memoriæ prædecessoris nostri, domini videlicet abbatis Odwini, qui adiens piissimum imperatorem Ottonem, quasdam imperio suo contiguas villas impetravit, quibusdam, ut erant ibi injustè direptæ, morte ipsius interveniente, remanentibus. *Censendum itaque, quòd bona, quæ vivente Arnulpho, & diu post ejus obitum usque ad tempora Othelboldi restituta non fuerant, olim ab aliis direpta fuissent, quos Arnulphus, utpote extraneos, ad restitutionem inducere vel cogere nequiverat.*

auctoritate imperatoria restituuntur,

69 *Interposita est subinde auctoritas imperatoris Ottonis I & Ottonis II, ac impetrata restitutio aliquot saltem bonorum, quæ ipsorum ditioni suberant. Indubium hoc fit ex diplomate Ottonis II, restitutionem patris sui auctoritate factam confirmantis anno 974, primo scilicet ab illius morte. Exstat illud apud Miræum tom. 1 pag. 49 & sic habet:* In nomine Domini Dei æterni ac Salvatoris nostri Jesu Christi, superna largiente clementia Otto imperator augustus.... Notum esse volumus omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quàm futurorum industriæ, qualiter venerabilis Womarus, abbas cœnobii S. confessoris Christi Bavonis, domini genitoris nostri Othonis, bonæ memoriæ præcellentissimi imperatoris, excellentiam adierit, ejus benignissimam interpellans serenita-

renitatem, super aliquibus rebus, infra regni nostri terminos constitutis, prædicto cœnobio S. Bavonis aliquamdiu injustè præreptis, qui continuò more sibi consuetæ pietatis ejus libentissimè assensum præbuit justæ petitioni, constituens & imperans, præfato loco & fratribus easdem res cum omni integritate restitui, quas etiam antea sæpe fratribus ejusdem loci, pro hoc æquè eum adeuntibus, benignè reddiderat: sed humani debiti sorte præventus, ad meliora, uti credimus, transmigrans, nullum super hoc imperialis auctoritatis scriptum ediderat. Quapropter .... res ipsas diu sibi ablatas omni cum integritate eis restituentes, nostræ auctoritatis immunitate ac tuitione confirmamus. *Post hac exprimuntur bonorum sic redditorum nomina, solitisque in hujuscemodi causa formulis clauditur diploma cum hac subscriptione:* Signum domini Ottonis invictissimi imperatoris, *& nota temporis:* Datum XII Kalen. Febr. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXIV *&c.*

70 *Biennio post eorumdem & plurium aliorum bonorum possessionem Gandensibus confirmavit dictus imperator novo diplomate, quod videri potest apud laudatum Miræum pag. 344; sed ex quo, sicut etiam ex præcedente, clarum fit, Othelboldum, ut ut temporibus propinquum, non satis accuratè locutum fuisse, cùm diceret in epistola sua generatim, bona apud invasores permansisse* usque ad tempora ... abbatis Odwini, qui adiens piissimum imperatorem Ottonem, quasdam imperio suo contiguas villas impetravit. *Nam in utroque diplomate nominatim comparet* Womarus, *ut abbas id temporis Bavoniani monasterii, qui Womarus, aliis Wolmarus, juxta catalogos abbatum dicti monasterii munere isto functus est usque ad annum 982. Successerat is Hugoni abbati anno 965, ut est apud Sanderum; anno 967 bonorum quorumdam confirmationem obtinuit à Lothario Francorum rege, ut superiùs visum est, annis 974 & 976 diplomata accepit ab Ottone II imperatore, ut mox probavimus; anno 980,* *pluriumque aliorum possessio confirmatur:*

 quo

quo in cœnobio S. Bavonis ædificatur novum templum cum choro, *ut legitur apud Sanderum, corpora SS. Landoaldi ac Sociorum ex Wintershove, vico Hasbaniæ Gandavum transferri, eademque solemniter elevari curavit anno* 982, *quo demum mortuus est.*

ut horum bonorum restitutio ad tempus

71 *Postrema hæc, quæ de translatione & elevatione sacrorum corporum referuntur apud Sanderum, fusè describit, & alia quædam ex antè dictis testimonio suo confirmat auctor coævus monachus Gandensis, apud nos excusus tom.* III *Martii ad diem mensis* XIX; *ex quo proin nonnulla huc transfero. Caput* I *Historiæ suæ orditur his verbis:* Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo ac secula cuncta moderante, anno utique sacratissimæ ipsius Incarnationis nongentesimo octogesimo, Indictione VIII, temporibus quoque domni Ottonis Junioris illustrissimi imperatoris, cùm multa loco nostro antiquitus à perfidis ablata animo benignissimo restituisset, ac proinde pro fraternitate cœnobii castri Gandavi desideranter adeptus fuisset CurtemHiemis nuncupatam, quam palatinus quidam clericus illius, ipso ignorante, invaserat, sine ulla dilatione, postquam resciverat, potenti imperio restituebat. Deinde fratres unanimes, cùm de S. Landoaldi archisacerdotis ac Sociorum ejus reliquiis comperissemus, assiduis cœpimus rogitare precibus dominum abbatem, tunc autem præpositum & satis solicitum loci nostri procuratorem, ne diu differret, quin corpora Sanctorum prælibatorum, qui eatenus in negligentia & sine debito presbyterorum obsequio erant eo loci constituti, ad locum nostrum cum honore debito transferre satageret. Cùm autem hoc post plurimas obsecrationes, Deo favente, obtinuissemus, missi sunt à domno abbate nostro Vomaro fratres cum domno præposito, domnus scilicet decanus Trudgandus ad prædictum locum & alii duo fratres Robertus & Filioldus &c. *Sub finem cap.* 2, *quo narrat reliquiarum in monasterio* S. Bavonis *depositionem & solemnem elevationem postea factam, ita*

ita rursus idem auctor : Facta est autem hæc sacratissima translatio (*id est* , elevatio) Deo & hominibus placidissima , atque sanctis angelis per omnia gratissima , Idibus Junii à Lindulpho , venerabilissimo viro, Noviomæ civitatis episcopo .... anno incarnati Verbi nongentesimo octogesimo secundo , Indictione decima, tertio quoque anno ad nos adventûs gloriosissimorum Sanctorum nostrorum.

Odwini abbatis perperam differatur.

72 *Ex hisce denuò liquet , non accuratè locutum fuisse Othelboldum , dum restitutionem bonorum distulit ad tempora Odwini , qui certè Gandensem abbatiam non rexit ante dictum annum* 982, *Womari abbatis ultimum. Huic quippe successit Wido , qui sponte cedens tandem Odwino locum fecit. De Odwino autem nihil , quod ad hanc abbatiam spectet , litteris proditum reperio præter ista apud Sanderum :* Odwinus mortuus DCCCCXCII , XVI Kal. Julii. Sub hoc inchoatum est DCCCCLXXXV in majori excellentia majus ædificium ecclesiæ & chori Gandensis cœnobii Kalend. Aprilis. Post illum venit Ereinboldus , *à quo* reliquiæ SS. Pancratii & Barbaræ cum plurimis aliorum Sanctorum reliquiis de urbe Roma... ad cænobium Gandense sunt delatæ. *Hic Ereinboldus , qui abbatiam moderatus est ad annum usque* 1017 *publicè ac solemniter corpus* S. Bavonis *populo spectandum exhibuit anno* 1010. *Verùm cùm hic Gloriam posthumam non ultra seculum* X *producere decreverimus , facti hujus historiam servamus in* § *sequentem. Quamquam autem ad idem seculum decimum etiam spectet Opusculum de Miraculis* S. Bavonis , *quod sæpe memoravimus , cujusque sufficientem notitiam dedimus* § I *Commentarii prævii num.* 16 *& seqq ; illud tamen debitis annotatis elucidatum non hîc , sed ad calcem tantummodò hujus gloriæ posthumæ , ne inchoatum in hunc Commentarium interrumpamus , visum est subnectere.*

§ IV.

§ IV Cultus S. Bavonis seculo XI, translationes, miracula.

Privilegia monasterii Gandensi ab Ottone concessa

EUndem hoc seculo undecimo, quem habuit praecedenti, cursum tenuit fidelium erga Bavonem *miraculis etiam approbata veneratio, ac principum in ejus monasterium ecclesiamque benevolentia & favor. Anno* 1003 *S. Henricus imperator possessiones & privilegia monasterio concessa ab Ottone decessore, auctoritate sua confirmavit, rogante suprà memorato Erembaldo abbate. Diploma ipsius, quod exhibet Miraus tom.* 1 *Diplomatum pag.* 337, *tale habet exordium:* Henricus divina favente clementia rex. Si ea, quæ fideles nostri .... Idcirco noverit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorum præsentium scilicet & futurorum industria, quòd vir venerabilis Ermboldus abba ex monasterio Gandensi, quod est situm, ubi Scaldis fluvius Legiæ fluvio jungitur, constructum à B. Amando pontifice in honore S. Petri principis Apostolorum, ubi etiam insignis Bavo confessor Christi corpore quiescit, obtulit nobis auctoritatem immunitatis domini antecessoris nostri, scilicet Ottonis invictissimi imperatoris. In qua continebatur insertum, qualiter ipse ob amorem Dei & præmium æternæ retributionis proprietates rerum, quorumdam tyrannica invasione injustè præreptas, eidem monasterio restituerit, hocque suæ confirmationis scripto roboraverit, & quòd gratiam fraternæ societatis in eodem monasterio sibi concessam habuerit, vel qualiter omnium exactiones teloneorum indulserit.

diplomate à sancto Henrico confirmantur.

74 Pro firmitatis namque studio rogavit nos prædictus Eremboldus abba eadem renovari, scilicet, ut tantæ firmitatis gratiâ nostram quoque superadderemus auctoritatem. Cujus petitioni libenter assensum annuentes, decrevimus regiæ dignitatis præceptum fieri, videli-

delicet ut idem monasterium res suas quietè possideat, quarum hæc sunt vocabula. *Post locorum enumerationem & solitas confirmationis formulas sequitur:* Ut autem hujus revocationis & confirmationis auctoritas majorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria subter eam firmavi, annulique impressione assignari jussi. Signum domini Henrici regis invictissimi. Egilbertus cancellarius, vice Wulligisi archicapellani, recognovit. Data Nonis Februarii anno Dominicæ Incarnationis millesimo tertio, anno secundo domini Henrici regis I. Actum in Aquisgrano palatio feliciter. *S. Henricus, cujus Acta illustrata sunt ad diem* XIV *Julii, Ottoni III mense Januario anni* 1002 *defuncto, in regnum Germaniæ successit, & anno* 1014 *coronatus est imperator ejus nominis secundus.*

Corpora SS. Livini & Brixii infantis Gandavum

75 *Eodem anno* MIII, VII Kal.Maii inchoavit opus occidentale Gandensis cœnobii *Eremboldus abbas, ut legimus apud Sanderum, & paucis interjectis:* Anno MVII ad cœnobium Gandense abbas corpora SS. Levini & Brixii infantis cum multis miraculorum insignibus statim à cæsaris Henrici discessu transtulit ab Holthem ad Gandense cœnobium, maxima populi multitudine obviàm sibi concurrente. *Idem refertur apud Meyerum in chronicis, sed ad annum* 1008. *Dicitur autem translatio hæc facta* statim à cæsaris Henrici discessu; *quia is, ut fertur, bellum gerens in Flandria adversùs Balduïnum comitem, cognomento Barbatum seu Pulchrobarbum, corpus S. Livini, quod in Holthem vico ad tertium milliarium à Gandavensi civitate dissito multis miraculis coruscabat, secum auferre paulò antè cogitaverat. Horum discussio spectat ad diem* XII *Novembris, S. Livino sacrum; sed ad Sanctum etiam nostrum pertinet prodigium, quod in dicta translatione contigit. Hujus Historiam seculo undecimo exeunte aut ineunte sequenti conscriptam esse, colligit Mabillonius, exhibetque parte* I *Seculi* VI *Benedictini pag.* 65 *& seqq.*

76 *Nar-*

transferuntur, fitque miraculum, quod

76 *Narrat itaque anonymus auctor ibidem num. 7, quòd, cùm sacra lipsana Gandavum usque perlata essent, deposita fuerint in monte, qui inde dictus est* Mons sancti Livini: *tum sic prosequitur:* Præcucurrit citiùs fama nuntios ad cœnobium sancti Bavonis, & qui aderant, fratres ornaverunt faciem templi & domum Domini ad susceptionem tanti hospitis superventuri. Exibat enim obviàm innumerabilis populorum multitudo, & diversus clericorum & monachorum festivus occurrit ordo. Interea ut obviarent processioni, dum scrinium Sancti (*Livini*) de terra levare conati sunt, mirum in modum, ut montem immobilem, adhærere monti mirati sunt. Discurrens itaque per populos spargitur hæc mirabilis fama, cunctorum impleverat ora hæc res memoriæ digna, sanctum Dei martyrem non posse levari de terra. Congregatus est universus Gandensium populus, quasi vir unus, ad cernendum hoc cæleste prodigium, commota est tota regio .... abbatem maximè & monachos conturbavit sollicitudo mentis & pavor. Verumtamen salutari consilio usi, disponunt excubias ad feretrum Sancti, & ad monasterium regressi præveniebant in confessione & satisfactione faciem Domini. Nobiliorem ergò Deo & digniorem meditantur acturi processionem, ut vel tali modo placatum invenirent magnum Dei martyrem. Jejunabant, flebant, orabant, totamque noctem illam in laudem Dei vigilabant, & sequenti die Missarum sollemnia celebrabant, & celebrantes quàm humiliter communicabant.

ad S. Bavonem quoque pertinet,

77 Ita igitur purificati in Domino, sancta sanctorum humiliter adeunt, DOMINUM ET PATRICIUM PATRIÆ SANCTUM BAVONEM MAGNUM TOTIUS FLANDRIÆ PATRONUM assumunt, sanctum Landoaldum archipræsulem & corpora sanctarum Vincianæ & Landradæ suscipiunt & cum omni reverentia & religione obviàm amico Dei tali processione exeunt. Quid in hac processione virtutis & gaudii fuerit, quid salutis & felicitatis

citatis in populo contigerit, nullus explicabit. Verùm cùm ad montem illum pervenerat ordo hujus processionis, protinus sanctus martyr elevatus est de terris, obviàm sibi venientibus Sanctis, quasi acturus eis gratiam salutationis & devotæ visitationis .... Stabant omnes ad hoc spectaculum nimis attoniti, & clamantes in excelso corde & voce supplici: Adjuva nos, Christe Fili Dei vivi.... Incipiente abbate TE DEUM LAUDAMUS, regreditur cùm gaudio tam felix Sanctorum processio, & omnis populus, cælesti potitus beneficio, comitatur, clamitans in excelso: KYRIE ELEISON. Adducunt ergò ad suum hospitium, Gandense scilicet cœnobium, sanctum Dei martyrem ...Relocantur digna cum reverentia Sanctorum corpora in sanctuario ... Facta est hæc translatio, Henrico Romanorum imperatore, Roberto Francorum rege, Balduino marchione, Eremboldo Gandensium abbate, millesimo septimo anno Incarnationis Dominicæ, cujus regnum, potestas & imperium nullo clauditur fine. *In Meyeri Chronicis dicitur ipsemet Balduinus translationi adfuisse:* Ea in translatione adfuit comes Barbatus, hortatuque Oginæ uxoris reddidit cœnobitis, quæcumque sua in ditione per belli tempestatem amisissent.

cujus dam etiam fit translatio, qua

78 *At paulò pòst apud eumdem Meyerum notantur, quæ Sancti nostri gloriam posthumam propiùs attingunt:* MX Gandavi facta est translatio corporis divi Bavonis, in qua coram Eremboldo abba, Fastrardo advocato & Lantberto senatore, Mensunindis adolescentula paralytica, patriâ Andoverpensis, sanitatem recepit. *Signatur hæc quoque translatio in laudati aliquoties Oliveri Chronico Gandensi paucis istis verbis:* Prima translatio corporis beatissimi Bavonis confessoris à præfato Eremboldo, dicti cœnobii abbate facta anno MX. *Prima vocatur translatio, nempe ex quo tempore sacrum corpus à S. Gerardo depositum fuit in restaurato monasterio. Fusiùs eadem describitur in relatione historica, cujus jam dudum noti-*

tiam dedit Henschenius tom. I *Aprilis ad diem* X *in S. Macario pag.* 874, *ubi obiter percurrens gesta Erembol-di abbatis, ista observat :* Anno MX ipsis Kalendis Augusti curavit detegi & ostendi corpus S. Bavonis ; ac dein anno sequenti MXI excepit peregrinum hospitem, S. Macarium episcopum ; quem proximo anno MXII sanctissimè mortuum IV Idus Aprilis, honorificè sepelivit in crypta B. Mariæ ante altare S. Pauli: cúmque mox miraculis plurimis coruscarent dicti Sancti, curavit ea, diligenter ab aliquo è suis monachis conscribi, quæ ex vetustissimo Ms. nacti sumus. Auctor in Historia detecti corporis S. Bavonis ita loquitur: "Verâ obedientiâ co- ,, actus insignia sancti patris Bavonis nostris temporibus ,, acta, ut aliquo modo lucidiùs enuclearem, aggres- ,, sus sum."

79 *Postrema verba apertiùs auctoris ætatem produnt, quàm ut elucidatione egeant, quapropter ad ipsiusmet historiæ, quæ, ut signatur in margine apographi nostri, exstat* VII libro S. Bavonis post Vitam S. Livini, *descriptionem procedo, subjuncturus dein, quæ annotatu digna videbuntur.* *ex anonymo, præmisso ejus prologo,* PROLOGUS. Qui sese ceteris animalibus præstare student, summa decet ope niti, ne vitam cum silentio transeant, veluti pecora, quæ natura finxit prona, atque ventri obedientia. Unde ego præcordiali amore fratrum devictus, ac verâ obedientiâ coactus, insignia sancti patris nostri Bavonis nostris temporibus acta, ut aliquo modo lucidiùs enuclearem, aggressus sum, quæstumque maximum in animum induxi meum, quàm maximè servire commodis eorum, qui semper mea ex eorum comparavi. De accuratione verò elucubratæ dictionis non satago, nec mihi pudor est, si disputatio incomptæ orationis offendat sectatores inanium verborum, quæ fortè probabitur in rebus. Et si affectionem compositionis, velut loquendi peritus, implere potuissem ; ea tamen mihi visa est compositio perornata, quæ affecti-

affectiones animi quadam perspicuitate proferret, non quæ illecebris deserviret aurium. Illa siquidem judicata Latinitas videtur, quæ proprietate visitatorum* verborum res intelligibiles enuntiat, non quæ falerata eloquia* versutis luxuriat: dum non res pro verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt instituta. Sed jam, quæ utcumque proferenda sunt, adgrediar.

* *l.* usitatorum

* *an* phaleratâ eloquentiâ?

80 Anno Dominicæ Incarnationis millesimo decimo, regnante rege Rodberto, marchiso Balduino procurante abbatiam sancti Petri, sanctique Bavonis, domno etiam Eremboldo eam regente, ob quamdam infamiam eliminandam, visum est eidem patri, pios sancti Bavonis detegere cineres: quod in ipsis Kalendis Augusti, quæ sunt solemnia sancti Patris, aggressus est opus, accitis circum circà positis, quorum inedicibilis erat numerus. Inter quæ multitudinis frequentia erant summæ reverentiæ viri, scilicet Adhelbertus senior, fundator sancti cænobii Gandensis ac rector monasterii sanctæ Mariæ; Fastradus quoque advocatus, ac Landbertus, qui curæ præsidali tunc præerat. Horum intuitu fabrili annisu Sancti aperitur theca: cujus membra omnino integra contuentes, quid gaudii mentes intuentium pertemptaverit, judicent audientes. Sed quoniam à cunctis intueri non potuit, deliberatum est ad montem, agnomento Crucis, deferri, ut liberiùs videretur ab omnibus. Verùm in eundo quid acciderit miraculi, pandam in propatulo.

describitur,

81 Puella quædam, Menswindis dicta, Andwerpis adulta, toto corpore contracta, sic erat debilitata, ut, ni fulciretur, supina aut certè adclinis jacuerit. Quæ evectionem sancti Patris opperiens, ante fores ecclesiæ immobilis jacuit. Cúmque sacrosancta veherentur membra, luminibus tantùm erectis, cetera membra immobilia existentia, sic annisu, quo valuit, Sancto suspiravit: Eia, inquit, sancte Bavo, ecce comitantibus cunctis, sola subsistam? Et hæc effata, cùm in mediis foribus ecclesiæ media pars gestatorii sacrosancti cineris exteriùs, media interiùs, remorantibus turbis, existeret, &

puella membris contracta, atque altera surda sanantur.

& illa saniſſima ſurrexit, ac præiens Sanctum glorificabat exultans. Quæ actenus penes nos manet, & ſine tenus permanere deliberat teſtis tantæ glorificationis. Ipſo in itinere alia aurium officio multata, cùm ſtaret attonita, & videret quidem, nec audiret, quæ gerebantur, ſubitanea ſanguinis effuſio erupit, & audire promeruit.

Duo juvenes, alter in feſto S. Bavonis,

82 In pago Flandrenſi, in portu ſcilicet Brugenſi, erat juvenis, nomine Thietboldus. Hic toto corpore diſſolutus, conamine miſerabili genibus & brachiis ſe repens ſuſtinuit. Huic cornu de collo pendebat, ut per plateas & domos, ne à canibus dilaniaretur, ſonitu auditus protegeretur. Hic à memorabili matrona, nomine Imma, cum qua jam per annos decem hoſpitabatur, cum aliis, Gandavum adeuntibus, vehiculi evectione perlatus eſt. Qui eo die, quo advenit, quoniam feſtivus illuxit Sancto, intuentibus nobis, oratum accubuit, & ſanus ſurrexit. Et cùm inopinatè vigere cœpiſſet viribus, cuidam ejuſdem emporii conducticius inſtitori ſua quæque, tranſmarina pervolans, hactenus prævidet, ſanctumque ſui Protectorem quotannis adit, gratias agit, ac redit.

alter ad tumulum, ſanitatem conſequuntur.

83 Alter erat adoleſcens, vocabulo Folbertus. Hic paraliſi percuſſus, à renibus & deorſum membra pedetenus habebat præmortua: & ſic ſemivivus degens, curriculo annorum octo bacillis comportatus, pedum regebat officia. Sed cupiens proprii ſtatus recuperare ſanitatem, ad ſepulchrum Sancti acceſſit. Ubi orandi devotione corruens dentium ſtridoribus fremere cœpit. Quem dum circumſtantes intuerentur, rurſus paleſcere cœpit & ſudare, nomenque Sancti ingeminando iterare. Factâ verò morâ in tali anxietate, lingua diuturna muta reſolvitur, aures ad audiendum laxantur, membra ſibi diu cohærentia reſolvuntur, ipſe baſibus mirificè ſolidatis, proprio annisu lætabundus ſuper pedes ſtetit, reliquo vitæ ſpacio in eadem, quam acceperat, ſoſpitate perdurans. *Hic deſinit is, qui nobis ex Gandenſi codice ape-*

pographum procuravit, adjectâ ad marginem hâc notâ: Sequebantur tria folia alba. Inde subjungebatur Vita Macarii. *De his monuit etiam lectorem Henschenius die* x *Aprilis, addiditque, tria folia pura relicta fuisse, ut scilicet, quæ dein patrarentur miracula, possent subjungi.*

84 *Credibile id quidem est, sed neque dubium mihi est, quin mutila sit auctoris lucubratio, quoad detecti corporis historiam. Hæc enim, ubi iter institutum dicitur ad deferendas in montem sanctæ Crucis sacras reliquias, abrumpitur, ut narrentur miracula, nec resumitur, ut edoceamur, quid in ipso monte vel postea gestum sit. Hoc autem à se litteris etiam commissum fuisse, abunde declarat auctor in Vita S. Macarii, quam idem ipse conscripsit, quamque sic orditus est:* Quo sacra S. Bavonis detecta sunt membra [tempore] ac ordine suprà memorato repôsta, adiit hoc Gandense cænobium *S. Macarius. Defectus iste utcumque suppletur in Officiis propriis Patronorum ecclesiæ cathedralis Gandensis prelo editis anno 1661: ubi ad diem* 1 *Augusti in festo elevationis & translationis* S. Bavonis *ista habentur lectione* v: Exorta est in populo controversia, an corpus sancti Bavonis Lauduno fideliter relatum, vel post reditum ex monasterio furtim sublatum esset. Ermboldus verò abbas ad erroris illius refutationem & restaurationem venerationis in Sanctum, convocatis undique in testes gravissimis viris, coram omni populo loculum aperuit, & corpus sancti Bavonis integrè repertum, ac in vicinum montem delatum, & in editiore loco publicè spectandum exhibuit. Deindè peracta solemnitate, ossa cineresque sacros, in aliam præstantiorem thecam religiosissimè transpositos, ad ecclesiam sancti Bavonis honorificè retulit anno Domini millesimo decimo.

Reliquiarum detegendarum, publicéque

85 *Ratio, cur Ermboldus abbas sacrum corpus detexerit ac publicè exposuerit, generatim tantùm allegata à vetustiore scriptore ad* eliminandam quandam infamiam, *eodem modo, quo in data lectione Officii, declaratur in Histo-*

anno MX exponendarum quæ fuerit causa,

Historia alterius similis reliquiarum expositionis facta anno 1058, *ut sequitur:* Tempore Eremboldi abbatis palàm facta est prima beatissimi Patroni translatio, quam fieri persuasit quorumdam invidia, dicentium beatum Bavonem furto sublatum aut à Lauduno numquam reportatum. Hæc autem objectio falsa probata est argumento veritatis. *Reliqua dabuntur suo loco. Ceterùm ad jam recitatam translationis Historiam duo potissimùm quæri possunt. Primum, qua de causa die 1 Augusti dicantur esse* solemnia S. Bavonis. *Sed quæstionem istam dissolvimus initio Gloriæ posthumæ, simulque improbavimus opinionem Bailleti, asserentis, diem 1 Augusti in Gandensi ecclesia festivum esse propter hanc translationem factam anno* 1010.

& quis sit Adhelbertus, qui

86 *Secundum, quis fuerit Adelbertus ille, quem auctor noster insignit titulo* fundatoris sancti cœnobii Gandensis ac rectoris monasterii sanctæ Mariæ. *Equidem eum esse conjico, qui ab aliis* Albertus & Ascelinus de Truncinis *nuncupatur, fuitque præpositus monasterii B. Mariæ Virginis Truncinii prope Gandavum: eum ipsum, de quo citiùs, quàm par sit, ista leguntur apud Meyerum in Chronicis* DCCCCLXXVII Albertus, alio dictus nomine Ascelinus, filius Balduini comitis Flandriæ, episcopus Parisiorum, idem antistes Truncinienfis moritur, successore Waltero. *Eumdem annum Alberto emortualem signat quoque Sanderus lib. 4 cap. 6 Gandavi seorsum editi, sed citiùs quàm par sit, uti contendunt quoque & ex Balderici Chronico Cameracensi probant Colvenerius in Notis, Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum* 995 *& auctores Galliæ Christianæ auctæ in Parisiensibus episcopis.*

cœnobii Gandensis fundator in re- tit.ua

87 *Nam, teste Balderico lib. 1 cap. 110, mortuo circa annum 995 Rothardo Cameracensium episcopo,* quidam Azelinus nomine, de Truncinis villa, Balduini Flandrensium comitis de concubina filius, postea tamen Parisiorum episcopus, *ad Cameracensem sedem aspiravit,*

sed

sed repulsam tulit. Eodem auctore Baldeirco ibidem cap. 122, cùm Erluinus Rothardi successor postremo morbo laboraret (obiisse scribitur anno 1012) Azelinus, quem post Rothardi decessum... episcopatui inhiâsse prædiximus, *denuo Cameracensem episcopatum postulavit, sed frustra. Demum verò circa annum* 1016 *Parisiensem cathedram adeptus Ascelinus, ut laudati Galliæ Christianæ auctores conficiunt ex his codicibus, in quorum nonnullis* Albertus *vocatur, & in Thuano nominatim* Adalbertus. *Postremo etiam nomine appellatur in Epitaphio, quod olim legebatur in ecclesia Blandiniensis abbatiæ juxta Gandavum, ubi sepultus fuit:*

Pausant * membrorum pastoris Parisiorum
  Hoc dat Adalberto summa Trias tumulo.
Hunc sic Balduinus generârat marchio divus,
  Filius Arnulphi, par patre de parili. *&c.*

* *l.* pausam

translationis Historia nominatur.

88 *Iidem Galliæ Christianæ auctores, apud quos integrum Epitaphium legere est, patrem ipsi fuisse conjiciunt Balduinum Juniorem, seu ejus nominis tertium, Arnulphi scilicet primi cognomento Magni filium, anno* 961 *defunctum. Hæc autem opinio nostra etiam conjecturæ est magis consona, quandoquidem auctor translationis anno* 1010 *vel paulò seriùs, Adhelbertum suum appellet* seniorem. *Cur verò eumdem* cœnobii Gandensis fundatorem *scripserit, non nisi per conjecturam rursus, quamquam sat verisimilem, assequi valemus. Ermboldus abbas secundùm antè dicta anno* 1003 inchoavit opus Occidentale Gandensis cœnobii; *ad illud verisimiliter Adelbertus, vir potens, bona plurima contulerit, & quoniam adhuc viveret, dum noster translationem & miracula descripsit, visus fuerit, isto titulo exornandus.*

S. Macarius ægrotans, S. Bavone, aliisque

89 *Memorata superiùs Vita S. Macarii opportunam materiam subministrat, quâ Gloriam S.* Bavonis *prosequamur. Ejus auctor monachus Gandensis æqualis, & plurium, quæ narrat, testis oculatus, idemque, qui translationem* S. Bavonis *anno* 1010 *factam litteris commisit, relato S. Ma-*

Macarii Gandavum ad S. Bavonis *monasterium adventu, ita pergit:* Qui benignè satisque hospitaliter susceptus ob devotionem sanctæ conversationis, fraternæ societati est admissus. Cujus benedictionibus & nos & circumcircà degentes per dies jocundati, gaudio gratulabamur non modico. Quem etiam apud nos ævo intermino possidere peroptantes, diatim persuadebamus: sed quoniam id animo non sedit, imò magis patriam revisere libuit, cum maximo dolore permissus est abire. Tunc socia fides certos sodalium ambiguosque secrevit vultus: siquidem à suis relinquitur, uno tantùm contentus comite. Cúmque portus commigrâsset viciniæ, pedum inflatione corripitur, ac lectulo detinetur, & cùm per dies aliquot languor ingravesceret, de vita desperatur. Ad monasterium itur, ut reveheretur. Itur, ac revehitur, penesque nos aliquamdiu jacuit exanimi similior.

Sanctis ipsi apparentibus, sanatur, póstque

90 Et ecce intempestæ noctis cujusdam silentio, non gravatus quidem somno, S. Bavonem videt sibi assistere, hisque verbis compellare: Surge, ait, monasterium ingredere, & quæ videris, innotesce. Qui, ut sibi videbatur, surrexit, monasterium intravit, & ante sanctum altare sedentes utriusque sexus reperit Sanctos. Ex quorum confessione, ut sibi videbatur, S. Bavo se subrigens, extensa manu eum tenuit & extra limen templi eduxit, ponéque altare S. Petri à S. Amando olim dicatum, stare præcepit. Ubi dum operiretur, eosdem Sanctos sibi cum cereis ad hoc ipsum altare approximare videt, quos ob nimiæ claritudinis fulgorem vix intueri valebat. Horum admonitu roboratur, & ut de reliquo sanus persistat, certioratur. Ex quorum collegio S. Landoaldum cognovit infulatum, qui more Missarum solennia celebrans, se cum ceteris benedici promeruit. Qui statim manè sanissimus surrexit, quæ viderat, innotuit, & per indicium sanitatis certos nos reddidit visionis: sicque nobiscum per spatia quinque mensium commoratus, patriam iteratò deliberavit adire.

91 *Sed*

91 *Sed peste correptus, uti pluribus exponit auctor, in ipso Gandensi monasterio obiit S. Macarius* anno Dominicæ Incarnationis millesimo duodecimo, & Christo scilicet disponente, sanctique Petri Apostolorum principis, cujus honore ac nomine isdem viget locus, simulque pii protectoris nostri Bavonis intervenientibus meritis, ut in loco, in quo manere recusavit oratus, maneret glorificandus. *Ita ille, qui, paucis interpositis, procedit ad miracula S. Macarii subsecuta & ubi relaturus est omnium postremum, expressè signat annum, quo scripsit, dicens:* Anno præsenti, qui est Dominicæ Incarnationis millesimus quartus decimus *&c. In iis autem, quæ præcedunt, luculenter docet, quanta solemnitate quantoque populorum affluxu id temporis celebraretur* S. Bavonis *festivitas. Num.* 4 *agens de puella cæca, meritis S. Macarii visui restituta, observat, eam istuc optatò advenisse,* quoniam solemnitas S. Bavonis in proximo erat ventura, ex omni gente convolantibus turbis. *Rursum num. 9:* Celebritas sancti Bavonis, *inquit,* quotannis festiva occurrit. Ab incolis institorum cujusvis nationis, ceterisque quaquaversum gentibus evehuntur mercimonia. *Eodem seculo undecimo, sed magis provecto, Acta S. Macarii fusiùs describenda suscepit alter Gandensis monachus, nec quidquam prætermisit eorum, quæ ex priore jam protuli spectantia ad Sanctum nostrum, uti videre est dicto tom.* 1 *Aprilis pag.* 886 *& seqq., unum tamen locum, ubi de hujus festo clariùs loquitur, istis subjungo: exstat is pag.* 889 *ac sic habet:* Kalendæ erant Octobris, celebris utique dies ex festivitate *S.* Bavonis: confluebant multi plùs solito ex diversis regionibus Gandavum, alii oratum, alii mercatum, plerique curiositate nundinarum. *&c.*

moritur; hujus Acta à quo scripta.

92 *Ad eumdem annum* 1012 *refertur apud Sanderum obitus S. Macarii & mox subduntur sequentia:* Quidam nomine Bruno dedit sancto Bavoni novem marcas auri & pondus XVIII denariorum continens, duos calices auri, patinas quinque marcas habentes, duas casulas, duas cap-

Brunonis cujusdam ac Balduini comitis Flandriæ

pas & duo pallia in refrigerium animæ suæ. *Ad annum* 1019 *signatur obitus Eremboldi abbatis, sub quo facta sunt, quæ hactenus protulimus ab anno* 1003; *huic statuitur successor Othelboldus, in præmissis sæpe laudatus occasione epistolæ ipsius ad Otginam Flandriæ comitissam, in qua enumerat corpora Sanctorum in ecclesia cœnobii sui asservata, & S.* Bavonem primum ac præcipuum patriæ nostræ patronum *appellat. Sub hujus regimine, anno scilicet* 1030, Comes Balduinus, qui dictus est Barbatus, congregatis marchisiæ suæ Sanctorum corporibus, BAVONIS, Wandregisili, Amandi, Vedasti, Bertini, Winnoci cum aliis innumerabilibus Sanctorum reliquiis, præsente Hugone Noviomensi episcopo cum aliis pluribus episcopis & abbatibus, congregatis totius regni sui primatibus apud Aldenardam, pacem ab omni populo conjuratam firmari fecit; *ut tradit continuator Chronici Sigeberti Gemblacensis ab Auberto Miræo editi, cum aliis, quorum testimonia attulimus tom.* VI *Septembris ad diem mensis* XXI *in Commentario prævio ad Acta S. Gerulphi martyris Trunchinii in Flandria, quia illi inter nominatos pluresque alios Sanctos etiam Gerulphum recensent, & ejus quidem, utpote in Flandria nati ac passi, corpori in supplicationibus publicis principem locum concessum fuisse, affirmant. Adeat curiosus lector dictum tomum nostrum pag.* 257, *ubi & de causa indicti hujus à Balduino conventus quædam observata reperiet.*

in monasterium S. Bavonis beneficentia.

93 *Othelboldus abbas* obiit (*sic apud Sanderum*) MXXXIV Nonis Decembris. Post illum fuit Lidwinus Atrebatensis, qui MXXXVI resignavit abbatiam. Successit Rumoldus Bergensis, qui MXXXVIII deponitur & in sequente anno Folbertus ordinatur. *De gestis in abbatia biennio præsulatûs Lidwini nihil quoque alibi notatum invenio, sed ad Rumoldi tempora spectant, quæ ibidem statim subjunguntur.* Anno MXXXVII Balduinus Pius, comes Flandriæ, cum Adela uxore cœnobio D. Bavonis Gandensis multò amplissimas assignavit possessiones. *Balduinus*

duinus V comes Flandriæ, à cultu divino ac morum præstantia Pius *cognominatus, ab Insulensi Flandriæ civitate, quam præ ceteris dilexit ac ornavit, dictus etiam* Insulanus, *filius erat laudati num. præcedente Balduini IV, cognomento Barbati seu Pulchrobarbi: Adela verò illius uxor, Roberti Francorum regis filia. At quæ bona, quasve possessiones illi Bavoniano cœnobio contulerint, ignoramus; sicut & causam, cur à prælatura depositus fuerit Rumoldus, & substitutus abbas Folbertus sive Fulbertus.*

94 *De posteriore sic pergitur apud Sanderum:* Anno MLXVI Folbertus hic secundam translationem S. Bavonis fecit VII Idus Martii. *Sanderi textum secuti sunt Galliæ Christianæ auctæ scriptores tom. 5 in Abbatibus cœnobii* S. Bavonis: *sed error est, nì fallar, tam in anno, quàm in die translationis. Certè in relatione nostra Ms. translationis expressè signatur annus* millesimus quinquagesimus octavus, *deis verò* VI Idus Maii. *Quoad annum consonat Oliverus in Chronico Gandensi Ms., ubi ista leguntur:* Secunda translatio corporis beatissimi Bavonis, hujus Gandensis cœnobii piissimi protectoris, à Balduino Noviomensi seu Tornacensi episcopo, tempore Folberti, hujus dicti cœnobii abbatis, anno MLVIII. *Meyerus item in Chronicis & Annalibus Flandriæ:* MLVIII Balduinus episc. Noviomagensis in Gandensi cœnobio transtulit corpus divi Bavonis. *Auctor denique Officii in festo Elevationis ac Translationis* S. Bavonis, *ad diem* 1 *Augusti recitandi, lectione 6 sic habens:* Anno Domini millesimo quinquagesimo octavo, sub Balduino Noviomensi episcopo & Floriberto * abbate, reliquiæ in aliam rursus capsulam sunt translatæ. *Diem autem translationis in Ms. nostra relatione notatum confirmant Auctaria Martyrologii Usuardini apud Sollerium nostrum. Nam* VI *Idus seu die* X *mensis Maii, ita legitur in codice Bruxellensi:* In Gandavo sancti Bavonis; *sic in Greveni editione:* Translatio sancti Bavonis confessoris.

Reliquiarum iterum fit translatio;

* *al.* Folberto

95 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis nec hujus*

hujus, quæ a Mabillonio non memoratur,

translationis meminit, nec ejus, quam anno 1010 *factam esse, suprà ostendimus. Non adeò mirabar silentium ipsius de translatione anni* 1010; *quandoquidem nec mentio ejus fit apud Sanderum, quo plurimùm usus est pro rebus Gandensibus: at, cur hic siluerit, non statim assequebar: donec tandem in dictis Annalibus ad annum* 1058 *num.* 26 *in hæc verba incidi:* Hoc ipso anno è vivis abiit Kalendis Aprilis Wichardus Gandæ seu sancti Bavonis abbas, cujus Epitaphium Sanderus refert, post eum Everlinus locum rexit, & post annos decem Folcardus. *In his, quam quærebam, mox causam deprehendi. Consuluit quidem Sanderum Mabillonius pro rebus Bavoniani monasterii ad hac tempora pertinentibus, sed loco non suo. Sanderus Gandavi seorsum impressi lib.* 4 *cap.* 2 *seriem exhibet Vitasque abbatum Blandiniensium, cap.* 4 *lib. ejusdem abbatum* S. Bavonis. *Idem facit in Auctario ad tom.* 1 *Flandriæ illustratæ; pag.* 40 *recenset Blandinienses abbates, pag.* 53 *Bavonianos. Primum locum per inadvertentiam arripuit Mabillonius, & quem istic anno* 1058 *obiisse legit Wichardum abbatem, pro Bavoniano assumpsit, qui* S. Bavonis *monasterio non præfuit, sicut nec Everlinus, nec Folcardus, quos Wichardus in Blandiniensi successores habuit. Hinc factum, opinor, ut de errore suo nihil suspicatus, ultrà progressus non sit Mabillonius, sicque nec Folbertum, tunc revera* S. Bavonis *abbatem, noverit, nec quam curavit ipse Sancti nostri translationem.*

traditur ex Ms. Gandensi

96 *Relationem hujus Ms. nacti sumus* ex parvo Ms. Gandensi, *sed quanti valoris sit, nescimus, cùm nullam temporis, quo scripta sit, vel auctoris notam præ se ferat. Præludium, quo docet auctor, olim anno* 1010 *factam esse translationem propter invidiam quorumdam* dicentium, beatum Bavonem furto sublatum aut à Lauduno numquam reportatum *fuisse, dedi num.* 85, *ipsa verò his verbis concepta est.* Anno postea Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo octavo, Folberto sancti Bavonis abbate, recaluit invidia, proruens in vitium primæ

mæ & ejusdem falsitatis, quasi res jamjam probata, sepulta esset in sepulchro oblivionis. Abbati præfato de fratrum ac amicorum consilio visum est, ut in die Apostolorum Petri & Pauli mendacium propulsetur: ita ut aperiendo feretrum, reliquiasque omnibus ad visum porrigendo veritas ipsa palpetur. In re tam magni ponderis comitis Balduini consilium & auxilii gratiam expostulat, qui malitiæ consilio circumventus, abbatem à precum effectu removet. Abbas igitur non sine dolore rediens, episcopo Balduino mandat, quosdam terræ primates advocat. Hi omnes non sine confratribus sexto Idus Maii in unum convocati, nil melius dicunt, quàm quòd feretri apertio mendacii infamiam excludat. Feretrum ingenio fabrili aperitur, thesaurus, quem invidia furto deputaverat, per episcopum omnibus ostenditur: tripudium exinde habitum explicare lingua non valet: & ut hoc gaudium fiat manifestius, ad montem sanctæ Crucis, quo antea deportatus fuerat Sanctus, iterum deportatur, ut quasi ad duplicis testimonii argumentum ibidem denuo demonstretur.

97 Ecce in ipso ecclesiæ egressu mulier quædam de familia sancti Bavonis intra conculcantium pedes scabellis repens, humi hærebat; quæ contra pedes dum in nullas partes declinare posset, Sanctum piè inclamabat. Vir autem Dei lacrymosæ petitioni adesse non dedignatur. Mulier claudicationis hactenus ministra, tibiarum resoluta internodio, sequitur Sanctum, partim cantans, partim lacrymans, bene inclamans: Sana sum. Feretro igitur ad sanctæ Crucis, modò sancti Pancratii, montem delato, prædicator divini verbi populum pascit & reficit de Dei ejusque Confessoris magnificentia. Reliquiarum verò gaza ad majus testimonium circumstantibus dum laxatur, cælum aperitur, cæloque aperto, signum sanctæ Crucis supra feretrum demonstratur. *relatio,*

98 *Relationem hanc sequuntur aliquot miracula seu pro-* *ad quam, nonnullis*

prodigia S. Bavonis *patrocinio adscripta, de quibus agam, postquam nonnulla ad ipsam observavero. Balduinus comes istic memoratus, ipse est, qui anno* 1038 *cum regia conjuge Adela monasterio Bavoniano munificus fuit, agnominatus* Pius & Insulanus, *quique dein anno* 1067 *in eodem monasterio cum Philippo Francorum rege, Adela hujus amita, uxore sua, filioque Balduino Montensi ac optimatibus adstitit elevationi S. Macarii, eodem anno vitâ functus. Fortasse hic duriore, quàm promeruit, phrasi* malitiæ consilio circumventus *dicitur, non alia de causa, quàm quòd veritatem reliquiarum* S. Bavonis *anno* 1010 *satis probatam miraculisque confirmatam, & hanc translationem in eumdem finem minùs necessariam judicaverit atque idcirco ipsi interesse non voluerit. Balduinus alter, in relatione nominatus, fuit episcopus Noviomensis simul & Tornacensis ab anno circitèr* 1044 *usque ad* 1068.

observatis, 99 *Mons autem, ad quem ad publicam reliquiarum exhibitionem faciendam delatum est feretrum, in relatione facta ejusmodi exhibitionis anno* 1010 *vocatur* Mons agnomento Crucis; *hic* Sanctæ Crucis, modò sancti Pancratii; *in Historia mox dictæ elevationis S. Macarii anno* 1067 *apud nos tom.* 1 *Aprilis pag.* 891 Mons S. Pancratii *tantùm, & hæc Annotatio subjicitur ex libello Flandrico de Vita S. Macarii composito per R. D. Joannem Schatteman, pastorem in Laerne, loco in extremis territorii Teneramundani finibus sito duabus leucis à civitate Gandensi:* Colitur S. Pancratius XII Maii, cujus reliquias anno DCCCCLXXXV Erembol*d*us, postea abbas, Româ attulit: has autem in hoc monte depositas credo, ut inde sacra translationis pompa ad monasterium inchoaretur, & ex tunc istud nomen mansisse monti. Est autem mons urbi proximus, centum circitèr passibus distans à via publica Teneramundam ducente; ubi in hodiernum usque diem (*editus est libellus anno* 1641) visitur altare semirutum, reponendis (*S. Macarii*) sacris reliquiis destinatum, interim dum coram iis populo

lo

lo quotannis supplicabundo prædicaretur : quod post monasterii destructionem fieri desitum. Constat autem ex instrumentis, quibus locus incolendus traditur, exinde vocatum esse Montem S. Macarii. *Hæc de loco, ubi exhibitæ fuerunt reliquiæ* S. Bavonis.

100 *De prodigio apparentis supra feretrum signi sanctæ Crucis silent alii, sed & ipse relationis nostræ auctor ea silens prateriit, quæ ex aliis verisimiliter documentis inserta sunt Officio Gandensi ad diem 1 Augusti de translatis tunc in novam capsulam* S. Bavonis *reliquiis*, cui exornandæ (*ut ibidem sequitur*) Bruno quidam, religione & opibus præstans, novem cum dimidia marcas obtulit præter multa alia pretiosa munera & duodecim auri libras, aurificis industriæ laborique impensas. *Hanc Brunonis piam liberalitatem Sanderus, ut antè vidimus, retulit ad annum* 1012, *fortè minùs accuratè, quàm auctor Officii. Translationis porrò relationi, sicut antè observabam, subnectuntur in Ms. apographo aliquot miracula seu prodigia Sancti nostri patrocinio attributa. Verùm ea inter duo sunt, utcumque mirabilia quidem, non talia tamen, ut naturaliter fieri nequiverint, ac primum præterea iis vestitum est adjunctis, quibus elucidandis viam non inveniam. Quare, missis istis, cetera describo.*

tria patrocinio S. Bavonis

101 In ipsa sancti Macharii elevatione quidam, contractus utroque pede à primordio nativitatis, contulit se ad merita sanctissimi Bavonis, ubi corruens coram clero & populo tam * ardentiùs non sine lacrymis orabat, quantò præ aliis diuturni languoris angustiâ laborabat. Cùm enim ecclesia aureo fulgore illustratur, contractus ab humo elevatur: miraculum inibi visum à circumstantibus in nonnullis locis seminatur. Plures enim aderant, qui & hunc viderunt priùs repentem, multoque tempore postmodum liberè gradientem. *Elevatio S. Macarii, curante Sigero abbate, Folberti aliquoties nominati successore, solemniter peracta est à Balduino Noviomensium ac Lietberto Cameracensium episcopis anno* M-

attributa miracula

* tanto.

LXVII

LXVII *die* IX *mensis Maii; quando simul facta est ecclesiæ dedicatio, ut pluribus docet secundus S. Macarii biographus tom.* I *Aprilis pag.* 890 *& seq., ac paucis his verbis Oliverus in Chronico:* Elevatio sancti Macharii archiepiscopi, & dedicatio hujus Gandensis ecclesiæ, antiquo opere dejecto & in meliorem statum reædificatæ à Balduino Noviomensi seu Tornacensi, & Lethberto Cameracensi seu Atrebatensi episcopis in Christi nomine omnium honore Sanctorum, tempore Sigeri hujus cœnobii abbatis, anno MLXVII. *Dictum diem* IX *mensis Maii ad hæc nostra usque tempora, sed sub solo titulo Elevationis S. Macarii, in ecclesia cathedrali Gandensi celebrant Officio duplici majore secundæ classis.*

recensentur, quorum ultimum contigit

102 *Secundum, quod ex Ms. nostro huc transfero, miraculum seu beneficium nullam præfert temporis notam.* Lambertus de Cramham, homo in Deum durus, in proximum iniquus, in caput suum extulit calcaneum. Nam sancti Bavonis capite censum unum captivans, sibi subjugavit, sibi usurpavit: timensque, ne pedem fugitivum faceret, quasi furem compedivit. Compeditus autem sæpius clamabat; Domine miserere, non sum tuus, Domine, sancti Bavonis sum. Sanctus Bavo, cujus sum ex capite, iram colliget super te. Hæc & his similia cum fletu iterabat. Sed, quod pejus est, voces cum lacrymis subjacent derisionis scurrilitati. Sed quis in Domino confidens post tergum projicitur? Claro die compes laxatur: captivus fugam meditatur, & clàm egrediens cum tota compede, ad monasterium sancti accurrit Bavonis, totumque suum accidens ad notitiam fratribus porrigit. *Hic, sicut in aliis documentis apud Cangium in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis,* capite census *vocatur homo, qui pro capite suo annuatim censum persolvebat ecclesiæ seu alteri domino, cui obstrictus erat.*

103 *Tertium sic habet:* Dum campanarium ecclesiæ sancti Bavonis ædificaretur, Lambertus carpentarius (*faber*

(*faber lignarius*) pro virium suarum modulo satis officiosum se exhibebat. Sed cùm de tecto in campanarium se daret, bipennam, cui inniteretur sustentatus, ligno infixit. Bipennâ autem à ligno elapsâ, fallitur miser & labitur: & à tam alto elapsus, ad terram usque decidit, vitâ non privatus mirabiliter. In ipso enim lapsu, quamvis instar rotæ volveretur, Bavonem in auxilium vocat, nec mora, ad funem ibidem pendentem manus applicat, sicque aliquantulùm ab infortunio relevatus, terram duriter occupat; ejus gratiâ salvatus, quem invocavit. *Factum hoc, in quo non immeritò* S. Bavonis *auxilium agnoverunt, referendum videtur ad annum circitèr* 1138, *quando* inchoatum est Occidentale opus majoris turris Gandensis cœnobii prima die Martii, *ut legitur apud Sanderum: igitur diu post prælaturam Sigeri abbatis, qui eâ sponte absolutus est anno* 1073, *postquam alteram ecclesiam, in eodem Gandensi Castro sitam, Sancto nostro dedicandam curaverat, ut ibidem additur:* Anno MLXXII ecclesia parœcialis in castro Gandensi sita, quæ vulgariter appellatur ecclesia sancti Christi, dedicata est in honore sanctæ Crucis sanctique Bavonis à Radbodo Noviomensi episcopo, abbate Sigero hoc promovente.

post prælaturam Sigeri abbatis, de cujus

104 *Idem Radbodus, hujus nominis secundus, Noviomensis ac Tornacensis episcopus, sequenti anno, cùm necdum prælaturam abdicâsset Sigerus abbas, transtulit reliquias SS.* Bavonis *& Pharahildis in ecclesiam novi castelli, quæ utrique consecrata olim fuerat, sed postea solius S. Pharahildis nomen retinuit, prout diximus § præcedenti hujus Gloriæ posthumæ num. 63. Sigerum excepit Stephanus de Egmundis, abbas Bavoniani monasterii, &* anno MLXXIV, *Sanderum rursus describo*, reliquias diversorum Sanctorum transtulit cum fratribus suis in ecclesiam parœcialem sanctæ Crucis sanctique Bavonis supradictam, inibique in novo scrinio ad hoc præparato decenter collocavit. Postea MLXXVI ipse deponitur & succedit Wichmannus, qui anno MXCII deponitur & Adelardus introducitur.

successoribus pauca subduntur.

Sub hoc (*Wichmanno videlicet & anno* MLXXXIII, *ut notat Oliverus in Chronico*) translatio prima facta reliquiarum S. Levini, Pancratii & Barbaræ. Obiit Adelardus MXCIX Non. Martii. Sub hoc ecclesia S. Jacobi MXCIII in Gandavo fundari cœpit. *Adelardo successor datus est Wulfricus, qui apud Sanderum absque ulla gestorum declaratione obiisse dicitur anno* 1131, XI *Kal. Julii.*

§ V. Cultus Sancti à seculo duodecimo usque ad decimum quintum, ejusque monasterii seculo decimo sexto vicissitudines.

Pauca de Sancti cultu à seculo XII

D*Ubium non est, quin seculis* XII, XIII, XIV, *&* XV *idem in Gandensi cœnobio* S. Bavoni *ejusque sacris exuviis delatus sit honos, ea habita in ipsius patrocinio fiducia, eademque servata in festivitatibus solemnitas, quæ seculis præcedentibus. At longè ista quàm hæc steriliorem campum aperiunt exornandæ Sancti nostri Gloriæ posthumæ; sive quòd omnia posterioribus seculis sic ordinario cursu fluxerint, ut pauca admodum annotanda nacti sint auctores, seu quòd minùs studiosi ac diligentes fuerint, ut singula ad posterorum notitiam transmitterent. Dixi autem* exornandæ Sancti nostri Gloriæ posthumæ, *ad quam, sicut antè monui, pertinere non puto abbatum successiones gestorumque historias; aliorum Sanctorum in ecclesia* S. Bavonis *elevationes ac translationes; bona, privilegia, prærogativas eidem ecclesiæ aut cœnobio vel abbatibus concessa per summos Pontifices, imperatores, reges, principesque tam ecclesiasticos quàm seculares sine peculiari mentione cultûs aut venerationis erga Sanctum aut ejus reliquias, similia denique, quæ ad ipsum referri nequeunt, nisi in quantum cum ecclesia cœnobium ejus tamquam fundatoris ac præcipui patroni nomine insignitum fuit, quibusque alioqui*

qui

qui explanandis ac dilatandis amplam materiam subministrarent Belgii scriptores, nominatim Sanderus in Gandavo suo & Miraus in Opere diplomatico.

106 *Hac itaque missa facio & pauca illa propiùs ad ipsum Sanctum pertinentia exhibeo. Pro seculis duodecimo ac decimo tertio nihil hujuscemodi se offert : pro decimo quarto primùm illud, quod jam dedimus ex Sandero § tertio Gloriæ posthumæ num. 62 de translatis in novam thecam reliquiis* SS. Bavonis *& Pharabildis anno* 1336 *in ecclesia collegiata S. Pharabildis; secundò, quod tradit idem auctor his verbis lib.* 4 *cap.* 4. Joannes secundus, dictus de Moro, fit abbas. Is anno MCCCXXXXV indulgentias salutares in festivitatibus SS. Bavonis, Livini, Macarii & Landoaldi in prædicto cænobio Gandensi acquirendas, à Papa Clemente gratiosè impetravit : *istis verò in Chronico Oliverus :* Indulgentiæ huic Gandensi cœnobio in festivitatibus sanctorum Bavonis, Macharii, Landoaldi & Livini ad instantiam & devotam supplicationem Joannis abbatis secundi à Domino Clemente Papa VI concessæ fuerunt anno MCCCXXXXV. *Pro decimo quinto seculo rursum nihil ; pro initio decimi sexti pauca apud Sanderum, unde intelligas, quàm pretiosè ornata tunc esset* S. Bavonis *lipsanotheca. Agitur de Ægidio Boele Teneramundano, abbate Bavoniani monasterii ab anno* 1507 *usque ad* 1517 *& inter alia memorantur ista :* Auro etiam decoravit feretrum S. Bavonis & sancti Macarii argento. *At dum hinc progredimur propiùsque accedimus ad nostram ætatem, magno numero se offerunt rerum vices ac permutationes spectantes tum ad cœnobium* S. Bavonis *tum ad ejusdem Sancti nostri sacra lipsana : de utrisque nunc acturi sumus : res monasterii breviter, quantùm per materiæ ubertatem licebit, permittetque propositi nostri ratio, expediemus ; de reliquiis verò, utpote ad Gloriam posthumam Sancti nostri propiùs spectantibus nonnihil prolixiùs disseremus.*

usque ad seculum XV *se offerunt, post quod*

107 *Laudatus igitur Ægidius Boele duos dumtaxat in abbatiali dignitate successores habuit, anno* 1517 *Levinum*

ejus monasterium seculo XVI,

num Hugenoys & post hujus obitum anno 1535 *Lucam Munich : & sub hujus quidem initiis, anno videlicet* 1536, *sanctissimus Dominus Paulus III Pontifex Maximus, rogante serenissimo Carolo V imperatore & Flandriæ comite, abbatiam convertit in collegium canonicorum secularium. Rationes ab imperatore sibi expositas præmittit Pontifex in Bulla, quam integram excusam habes apud Miræum tom.* 2 *Diplomatum pag.* 1051 *:* Quòd licèt monasterium S. Bavonis, situm juxta oppidum Gandense Ordinis S. Benedicti Tornacensis diœcesis, Sedi Apostolicæ immediatè subjectum, olim' per præfatum S. Bavonem, Hasbaniæ comitem, fundatum, & successu temporis per comites Flandriæ, ipsius Caroli imperatoris & comitis prædecessores dotatum, notabile & insigne ... *esse dignoscatur* ... cùm tamen dictum oppidum (quod ortum natalibus ipsius Caroli V imperatoris dedit) plurimùm insigne & famosum *sit* dictique comitatus principale ac præcipuum, ac in eodem oppido unum aliud etiam opulentum monasterium ejusdem Ordinis sub invocatione S. Petri dicatum, & nulla cathedralis aut collegiata secularis existat præter unam tantùm vetustam & depauperatam sub invocatione S. Pharaildis, ... ut ad præsens non sit ibidem canonicus, qui ex fructibus suæ præbendæ se decenter sustentare possit....

postulante Carolo V imperatore,

108 Præfatus Carolus imperator nobis humiliter supplicari fecit, ut in dicto monasterio S. Bavonis nomen & titulum monasterii ac dignitatem abbatialem & conventualem nec non Ordinem prædictum, ac omnem statum & omnem dependentiam regularem, nec non singula officia ac monachales portiones hujusmodi perpetuò supprimere & extinguere, ac illius ecclesiam prædictam in secularem & collegiatam, ut præfertur, erigere & instituere, aliasque in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. *Sic fore ut*, feliciori, *sicut præmittitur*, statui ecclesiæ monasterii S. Bavonis hujusmodi consuleretur, & tam illa, quàm oppidum ipsum

psum magis decoraretur, & venustiora redderentur, divinusque cultus in eadem ecclesia & ad illam Christi fidelium devotio cum illorum spirituali consolatione & animarum salute non parùm augeretur.

109 *Deinde dicit Pontifex, petitioni se annuere, servatis servandis, statuitque inter alia, ut suppressæ deinceps dignitati abbatiali substituatur præpositura; prioratui decanatus; præpositura regulari cantoria; thesauraria regulari secularis; præpositura in Papingloo scholastria, & præter has dignitates sint viginti quatuor canonicatus ac totidem præbendæ pro totidem canonicis, qui cum præposito, decano &c capitulum ipsius ecclesiæ constituant:* ita ut ipsi abbas & monachi nunc regulares, de cætero præpositus, decanus, cantor, thesaurarius, scholasticus & canonici sæculares ipsius ecclesiæ existant, & pro talibus habeantur & reputentur; ac de cætero habitum regularem dicti Ordinis gestare & illius regularia instituta, diffinitiones, ritus & mores, etiam quoad divinorum celebrationem, jejunia, victum & ciborum usum ac indumentorum & alia quæcumque, ad quæ dicti Ordinis seu professionis occasione tenebantur, in futurum observare minimè teneantur. *Denique dignitates & canonicatus sic ordinat:* Et præsentium vigore modernus abbas loco suppressæ abbatialis dignitatis præposituram sæcularem, & modernus prior decanatum, & modernus præpositus cantoriam, & modernus thesaurarius regularis thesaurariam sæcularem; nec non modernus præpositus in Papingloo scholastriam erectos, & singuli monachi præfati unum ex canonicatibus & unam ex præbendis erectis hujusmodi absque alia provisione, eis de illis facienda, retinere possint. *Reliqua Bullæ videantur apud Miræum loco citato, uti & Acta secularizationis ibidem pag.* 1290 *& seqq.*

à Pontifice Romano in canonicorum secularium

110 *Lucas itaque Munich, postremus abbas, factus est tum primus collegii canonicorum præpositus cum ea jurisdictione, potestate, auctoritate ac præeminentia, etiam quoad*

collegium convertitur,

ad pontificalium usum & exercitium, ac solemnis benedictionis elargitionem, quam abbas antè habere consueverat, ut expressis verbis sancitum fuerat in prædicta Bulla Pontificia; se tamen ipse etiam postea abbatem scripsit. At ecclesia monasterii deinceps appellari cœpit collegiata S. Bavonis *Gandensis, retento nempe Patrono monasterii, ex cujus bonis collegium canonicorum secularium fundatum fuit. Utrumque liquet ex titulo, quem, teste Sandero, tunc ille sibi adscripsit:* Lucas permissione divina abbas collegiatæ ecclesiæ S. Bavonis Gandensis, Tornacensis diœcesis, Romanæ Ecclesiæ immediatè subjectæ. *Sanderi testimonium certum facit Lucas ipse in testamento suo, quod condidit anno 1560, & ex quo simul discimus, ipsum ad usque vitæ finem (obiit anno 1560) usum fuisse eodem titulo. Testamentum istud publici juris fecit Cornelius Paulus Hoynck van Papendrecht, archipresbyter Mechliniensis, inter Analecta Belgica tom. 1 pag. 177, ejusque istud est initium:* In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Cùm nihil certius sit ipsa morte, & horâ ejusdem nihil incertius; Nos Lucas Munich, humilis abbas ecclesiæ sancti Bavonis Gandensis *&c.*

quod deinde è loco monasterii

111 *Sed cum Lucæ obitu omnino exstinctus est abbatis titulus. In mox memoratis Analectis sub initium tomi 1 Jacobus Tetzweirtius versus aliquot proximo ejus successori ita inscribit:* Illustrissimo dno D. Viglio Aytæ à Zuichem præposito D. Bavonis *&c. Idem ipse Viglius, ut mittam plura aliorum exempla, testamentum suum anno 1577 sic orditur ibidem pag. 197:* In Dei nomine. Amen. Ego Viglius, dictus Zuichemus ab Ayta, presbyter & utriusque juris doctor, præpositus cathedralis ecclesiæ sancti Bavonis Gandavensis *&c. Nova tamen ibidem facta erat immutatio, priusquam Lucas suum testamentum conderet, & altera rursum, priusquam suum conficeret Viglius. Primam sic paucis proponit Sanderus:* Anno MDXL die XII Maii translatum est capitulum ex monasterio olim S. Bavonis ad ecclesiam olim parochialem S. Joannis, mutata priùs

priùs invocatione sancti Joannis in invocationem S. Bavonis. *Paulò latiùs Joannes Baptista Ludovicus de Castillion, tunc præpositus insignis ecclesiæ collegiatæ S. Pharaildis ad sanctum Nicolaum Gandavi, postea episcopus Brugensis in sacra Belgii Chronologia anno 1719 typis vulgata pag. 50:* Triennio sic stetit hoc canonicorum collegium in antiquo illo sancti Bavonis loco, ad Scaldis & Lisæ confluentes sito, qui cùm Carolo V videretur arci ad custodiam urbis excitandæ commodus, inde translatum est hoc collegium ad parochialem S. Joannis Baptistæ basilicam Gandensem, titulo sancti Joannis in titulum sancti Bavonis mutato, per Alexandrum Cardinalem de Farnesio, Domini nostri Papæ & Apostolicæ Sedis legatum à latere, juxta literas ab eo datas MDXL quinto Idus Maii & juxta literas Caroli quinti imperatoris, datas Brugis eodem anno MDXL die x Julii.

112 *Allegatæ litteræ Alexandri Farnesii Cardinalis exstant apud Miræum tom. 2 pag. 1055; & sic habent:* Alexander miseratione divina S. Laurentii in Damaso diaconus Cardinalis de Farnesia nuncupatus, S. R. Ecclesiæ vice-cancellarius, ad Hispaniæ & Franciæ regna, nec non quæcumque alia loca & provincias, ad quæ nos declinare contigerit, Domini nostri Papæ & Apostolicæ Sedis de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam. Ex injuncto nobis ab Apostolica Sede nunciaturæ officio, imperatorum & regum votis, præsertim suorum dominiorum pacem, ac subditorum publicam & evidentem utilitatem concernentibus, libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur opportunis. Sanè pro parte devotissimi dictæ Sedis filii, Caroli Romanorum imperatoris semper Augusti & Hispaniarum regis Catholici, nobis nuper exhibita petitio continebat: Quòd nuper ipse ad civium oppidi Gandavi, Tornacensis diœcesis, sub debitis fidelitate & obedientia animos continendos, ac inter eos & totam patriam & comitatum Flandriæ, cujus ipse Carolus etiam comes existit, pacem & tranquillitatem

arci exstruendæ destinato

tem

tem perpetuò fovendam & conservandam, aliisque necessariis & urgentissimis causis, animum suum moventibus, impulsus, unam munitam arcem seu fortalitium in collegiata ecclesia S. Bavonis ipsius oppidi, loco ad id congruentiori constituere & ædificare incepit.

in S. Joannis ecclesiam,

113 Et quia (sicut eadem expositio subjungebat) pro arce seu fortalitio hujusmodi perficiendo totam dictam ecclesiam, seu ejus majorem partem demoliri oportet, à nobis instanter petiit, ut collegiatam præfatam in totum supprimere, nec non ad parochialem ecclesiam sancti Joannis ejusdem oppidi, ad quam ipse Carolus imperator singularem gerit devotionis affectum, & in qua Baptismatis sacramentum suscepit, transferre, & etiam ab ipsa parochiali ecclesia invocationem S. Joannis delere, illamque in collegiatam ecclesiam sub invocatione dicti S. Bavonis erigere, aliásque in præmissis opportunè providere dignaremur. Nos igitur ad infrascripta per dictæ Sedis litteras (quas juxta indultum nobis in eis concessum inserere non tenemur) sufficienti facultate muniti, precibus ipsius Caroli imperatoris in hac parte inclinati, auctoritate Apostolica nobis concessa & commissa, qua fungimur in hac parte, tenore præsentium collegiatam ecclesiam S. Bavonis, nec non in dicta parochiali ecclesia invocationem S. Joannis perpetuò supprimimus; eandemque parochialem in collegiatam ecclesiam sub invocatione dicti S. Bavonis cum capitulo, claustro & aliis collegialibus insigniis perpetuò erigimus & instituimus.

nuntii Apostolici concessione,

114 Ac eandem de novo erectam collegiatam S. Bavonis abbatiam seu præposituram principalem, nec non reliquas dignitates, canonicatus & præbendas, capellanias & beneficia dictæ demoliendæ ecclesiæ cum anniversariis, fundationibus, provisionibus, collationibus, patronatu & funeralibus, ac aliis juribus, jurisdictionibus, censibus, fructibus, redditibus & proventibus, nec non tam personalibus quàm realibus privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, præeminentiis, honoribus, franchisiis

chisiis & gratiis, lampadibusque, Sanctorum corporibus, reliquiis, reliquiariis, campanis, libris, calicibus, crucibus, ornamentis, feretris, clenodiis, aliisque mobilibus & immobilibus ac se moventibus bonis transferimus, illaque omnia eidem de novo erectæ collegiatæ ecclesiæ perpetuò applicamus & appropriamus. Ac eidem Carolo imperatori collegiatam ecclesiam præfatam pro dicta arce seu fortalitio construenda, seu partem ex ea necessariam absque aliquo conscientiæ scrupulo demoliendi licentiam & facultatem concedimus.

115 Nec non reverendo patri episcopo Tornacensi seu ejus suffraganeo, aut cuicumque alii prælato vel in ecclesiastica potestate constitutæ personæ translationem ipsam cum solemnitatibus & ceremoniis in similibus necessariis & opportunis, ac adhiberi solitis, faciendi potestatem impartimur; non obstantibus Apostolicis, ac provincialibus & synodalibus constitutionibus & ordinationibus statutisque & consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum in dicto oppido Gandavi anno à Nativitate Domini MDXL quinto Idus Maii, Pontificatûs sanctissimi Domini nostri Pauli divinâ providentiâ Papæ tertii anno sexto. *Eodem anno 1540 Paulus Pontifex latâ Bullâ tertio Nonas Decembris gesta hic per Alexandrum Cardinalem omnia & singula approbavit, confirmavit & innovavit. Bullam istam legesis apud Miraeum ibidem pag.* 1059, *litteræ autem Cardinalis legati, quæ illi penè integræ insertæ sunt, hic describendæ videbantur, quia inde liquet, in eo translationis negotio non minimam habitam fuisse rationem honoris & gloriæ Sancti nostri.*

accedenteque Pontificis Romani approbatione, transfertur,

116 *Cùm enim ecclesia antiqui monasterii & nuper canonicorum collegii, cujus ut fundator & primarius patronus tot seculis agnitus & cultus fuisset* S. Bavo, *tum destruenda esset, proindeque extinguendus ibidem Sancti ejusdem honor & gloria, ex litteris discimus, expressè statu-*

hæcque ecclesia, mutato titulo, S. Bavonis dicta est,

tum fuisse, ut ecclesia parochialis, ad quam cum sacro ejus corpore & aliis Sanctorum lipsanis transmigraturum erat canonicorum collegium, non modò collegiata fieret, sed deinceps S. Bavonis *nomen & patrocinium assumeret, suppresso nomine antiqui patroni S. Joannis Baptistæ. Decretum istud repetitur similiter in Bulla Pontificia, servatumque fuit in instrumentis & actis publicis. Exemplum habes in suprà citato testamento Lucæ Munich abbatis seu præpositi, qui anno* 1560, *à translatione vigesimo, se scripsit abbatem* collegiatæ ecclesiæ S. Bavonis Gandensis. *Idem servatum est, postquam eadem ecclesia in cathedralem evecta est, ut rursum liquet ex testamento Viglii ab Ayta, qui anno* 1577 *sese præpositum* cathedralis ecclesiæ sancti Bavonis Gandavensis *nuncupavit. Plura exempla afferre supervacaneum sit: sufficiet dixisse, usum istum denominandi ipsam sub invocatione Sancti nostri ita invaluisse, ut nostra ætate ecclesia cathedralis* S. Bavonis *per totum certè Belgium celeberrima sit ac omnibus notissima, sed reperiantur plures, qui ignorent, olim dedicatam fuisse S. Joanni Baptistæ.*

factaque cathedralis, episcopatu Gandensi

117 *Cathedralis porrò facta est in novorum episcopatuum per Belgium erectione, cùm scilicet Paulus IV Pontifex Maximus ad preces Philippi II Hispaniarum regis, & Belgarum domini, Mechliniæ, Cameraci & Ultrajecti archiepiscopatus instituit; episcopatus autem Antverpiæ, Gandavi, Brugis, Ipris, Buscoduci & Ruræmundæ, Mechliniensi archiepiscopo & totius Belgii primati suffraganeos; Harlemi item, Daventriæ, Leovardiæ, Groeningæ ac Middelburgi Ultrajectino archiepiscopo subjectos; ac denique Audomaropoli & Namurci, qui cum Tornacensi & Atrebatensi antiquis episcopatibus metropolitam haberent Cameracensem antistitem. Bullam præfati Pontificis super generali hac episcopatuum institutione ac divisione anno* 1559, *quarto Idus Maii datam, typis vulgârunt Miræus tom.* 1 *pag.* 472, *& Arnoldus Havensius, Cartusiæ Gandensis Prior, in Opere, quod de ista materia conscripsit, edidit.*

ediditque anno 1609 *sub hoc titulo :* Commentarius de erectione novorum episcopatuum in Belgio, *quos consulat curiosus lector.*

118 *Pro peculiari autem erectione Gandavensi videri potest Bulla Pii IV Pontificis, quâ erectionem à Paulo decessore factam confirmat, diœcesis limites definit, dotem episcopo designat, aliaque eò spectantia disponit & ordinat. Data illa est anno* 1561 *septimo Idus Augusti, editaque tom.* 5 *Galliæ Christianæ auctæ inter Instrumenta col.* 340. *Inserta quoque est Litteris Francisci Richardot episcopi Atrebatensis, quibus ipsam tamquam judex & exsecutor delegatus, uti videre est apud Miraeum tom.* 2 *pag.* 1066, *promulgavit anno* 1568, *quo tandem eodem consecratus fuit, ac sedis suæ possessionem adiit primus Gandensium antistes Cornelius Jansenius Hulstensis Flander, sacra theologia doctor, vir eruditione, scriptis ac pietate clarissimus. De eo ac successoribus episcopis, qui plura novisse desiderat, adeat mox laudatum Miraei tomum* 2 *pag.* 1076; *Joannis Baptistæ Ludovici de Castillion Sacræ Belgii Chronologiæ partem* 2 *pag.* 509, *& tomum* 5 *Galliæ Christianæ auctæ col.* 161, *ubi ordinata serie exhibentur præcipua singulorum gesta ac laudum præconia usque ad annum* 1716, *quo episcopatum tenebat, tenueratque ab anno* 1695 *illustrissimus D. Philippus Everardus Van der Noot, patruus hodierni illustrissimi D. Maximiliani Antonii vander Noot.*

cum multis aliis per Belgium erectæ.

§ VI. Corpus S. Bavonis anno MDLXVI ab hæreticorum furore feliciter servatur, posteaque, iisdem iteratò sævientibus, amittitur.

Corpus Sancti nostri cum reliquo sacro thesauro secundùm dicta § præcedente sub annum 1540 *ex veteris monasterii ecclesia, quæ ante triennium facta fuerat collegiata,*

Corpus S. Bavonis anno 1566 ab hæreticorum furore

giata, delatum fuit ad aliam, priùs parochialem, dein etiam collegiatam, nunc cathedralem S. Bavonis. *Hîc servatum & ingenti, qua hactenus semper, in veneratione habitum est usque ad annum 1566, quando propter imminentes hæreticorum tumultus deportatum fuit ad novam arcem, à Carolo cæsare exstructam eo loco, quo olim steterat monasterium. Prudenti sanè consilio; quandoquidem hoc ipso anno, mense Augusto Calviniani, uti aliarum Belgii civitatum, ita quoque Gandavenses Catholicorum ecclesias violârint ac diripuerint, continuata ad tertium usque diem sacrarum rerum spoliatione, ut tradit Famianus Strada Decade prima de Bello Belgico lib. 5 pag. 262 & de ecclesia* S. Bavonis *speciatim Sanderus lib. 4 cap. 4 Rerum Gandensium* Anno MDLXVI die XXII Augusti sectarii sectæ Calvinisticæ infra undecimam & duodecimam noctis intrârunt ecclesiam S. Bavonis Gandensis & fregerunt omnes imagines & altaria dictæ ecclesiæ, occasione quorum de præcedenti ecclesia corpora sanctorum Bavonis, Livini, Chrysogoni, Adriani, Landoaldi, Macarii, Idæ, Barbaræ, Vincianæ, Landradæ & Pharahildis translata fuerunt in castrum novum, extructum tempore Caroli V imperatoris in dominio S. Bavonis & ibi fuerunt usque ad septimum Octobris anno MDLXVII, excepto B. Levini corpore, quod allatum fuit eodem anno in Junio pridie Translationis ejusdem, & collocata fuerunt cum omni reverentia in ecclesia collegiata S. Bavonis, ad quam spectant.

in castro Gandensi servatur, posteaque, ut epistola

120 *Post hæc transilit Sanderus ad annum 1577, quo obiisse dicit die* VIII *Maii Viglium ab Ayta capituli præpositum, & res tam monasterii quàm ecclesiæ* S. Bavonis *eò usque chronologicè deductas claudit his verbis:* Ita hactenus Chronicon & ejus additamentum, quod mihi tradidit R. D. Gerardus de Nebra, ecclesiæ cathedralis Gandavensis canonicus, vir legum, præsertim sacrarum, cognitione ac virtute conspicuus. *Idem auctor lib. 5 cap. 1 sermonem resumit de ecclesia cathedrali, & ad dicti capitis*

pitis calcem excudit litteras, quas dominus Georgius Chamberlainus, nomine episcopi Gandensis & canonicorum S. Bavonis, *quorum fuit decanus, dedit ad serenissimum principem Albertum Austriæ archiducem de reliquiis in eadem conservatis, & in quibus hunc sic primò alloquitur;* De sacro dictæ ecclesiæ thesauro Breviarium religiosa & digna Austriaco nomine devotione petiisti : cui obtemperantes, damus serenissimæ Celsitudini vestræ nomina Sanctorum, quorum reliquiæ in ecclesia quondam regulari, nunc cathedrali civitatis vestræ Gandavensis, religiosè asservantur: plures habuimus, quas sacrilegæ manus, temporum calamitate subnixæ & avaritiâ armatæ surripuerunt. *Hinc, paucis interpositis, procedit ad enumerationem sacrorum corporum, tunc illic exstantium, singulisque annectit singulorum Sanctorum elogium seu Vitæ compendium, isto ordine :* Corpus sancti Macarii; corpus sancti Landoaldi; corpus sancti Brixii; corpus sanctæ Vincianæ; corpus sanctæ Pharahildis; corpus sanctæ Landradæ. *Sed his subnectit:* Corpora sanctorum Bavonis, qui feretro aureo ante iconoclastiam clausus erat & Livini, & magna pars corporis sanctæ Barbaræ hæreticorum furore sunt sublata.

121 *Ad hæc, fateor, obstupui; magisque cùm studiosè perlegens reliquam catalogi partem, quâ minores Sanctorum reliquiæ, ossa vel ossium fragmenta continentur, ne nomen quidem trium illorum Sanctorum reperirem, atque inde concludere cogerer, sacris eorum lipsanis anno* 1566, *teste Sandero, tam feliciter hæreticorum furori subductis, deinde ita spoliatam fuisse cathedralem, ut nihil eorum notatu dignum superesset ante annum* 1621, *quo extremum diem clausit serenissimus archidux Austriæ & Belgarum princeps Albertus. Adii itaque primùm & curiosè pervolvi alios, quos habemus, rerum Belgicarum scriptores, ut quo tempore tantum dictæ ecclesiæ damnum illatum fuisset, & quo pacto, salvis aliis plerisque corporibus ac reliquiis, duo primariorum patronorum* Bavonis & *Livini*

ad Albertum archiducem innuit. amittitur; illud scilicet,

ni corpora deperiissent, ediscerem. Tradunt in Gandenses Catholicorum ecclesias iteratò sævitumfuisse ab hæreticis, pulsum fuisse clerum, & ut tradit etiam Sanderus in Fastis consular ibus Gandensibus, multa istic detestanda ac luctuosa contigisse anno 1578, *sed quæ reliquiæ deperditæ, quæ vel quomodo servatæ, non declarant, quamquam pronum sit judicare de ista clade sermonem haberi in citatis ad archiducem litteris.*

quidquid advertetur Rayssius, ex documentis authenticis,

122 *Interim Rayssius in Hierogazophylacio suo Belgico, quod edidit Duaci anno* 1628, *multis sanè annis postquam scriptæ fuerint litteræ istæ & uno saltem postquam eas juris publici fecit, ita exhibet pag.* 85 *& seqq. sacrum thesaurum ecclesiæ* S. Bavonis, *atsi etiam tum in eo servarentur corpora* SS. Bavonis *& Livini; quandoquidem sic ordiatur :* In S. Bavonis cathedrali ecclesia civitatis Gandavensis horum Sanctorum corpora reconduntur : S. Bavonis Gandavensium patroni, sanctissimi & celeberrimi confessoris, *ac postea immisceat sequentia :* S. Livini episcopi & martyris *corpus scilicet reconditur. Hæc dum componere non poteram cum litteris ad Albertum archiducem, consulendos duxi ipsos Gandenses, rogandosque, ut, si qua ad rem istam elucidandam haberent documenta, nobiscum communicare, ac hodiernum* S. Bavonis *reliquiarum statum (nam postea aliquas eos obtinuisse noveram) edocere me dignarentur. Ad illud negotium usus sum operâ R. P. Petri Van Royen, Societatis nostræ sacerdotis, insignis bibliothecæ Gandensis collegii præfecti & in seminario episcopali sacræ theologiæ professoris, qui & antè operam suam officiosè mihi addixerat, præstiteratque & hac occasione etiam præstitit officiosissimè. Obtinuit quippe à reverendo ac amplissimo domino Petro Van Damme ecclesiæ cathedralis exemptæ* S. Bavonis *canonico ac thesaurario, archivista ac secretario capituli, notarioque Apostolico, ut ex Actis capitularibus dictæ ecclesiæ varia ad propositum nostrum conducentia descripserit, propriisque observationibus illustraverit & cum aliis instrumentis, similiter valdè utilibus nobis transmitti benignissimè curaverit.*

123 *Ex-*

123 *Exordium ducit laudatus amplissimus dominus ab asserta apud Sanderum conservatione sacrarum reliquiarum in prima calamitate, quam ab hæreticis passa est ecclesia* S. Bavonis *anno* 1566. Quòd, *inquit*, feretra *cum inclusis* reliquiis Sanctorum, notanter feretrum sancti Bavonis, evaserint furorem Calvinistarum, quando anno MDLXVI mense Augusto invaserunt templum sancti Bavonis, & altaria everterunt, imaginesque fregerunt, est evidens. Nam ob metum iconoclastarum tempestivè per capitulum translata erant ad novum castrum & capitaneo ejusdem in custodiam tradita. In Actis enim capitularibus anni MDLXVII die XVII Septembris in capitulo extraordinario fit enumeratio feretrorum &c in novo castro existentium. Acta sic sonant: "Declaravit dominus Adrianus „ de Meyer, quòd cum dominis Goethals & Erasmo, juxta „ta dominorum commissionem ipsis hesterna die in sacristia „factam, fuisset in novo castro ad ibidem videndum „deliberari seu consignari per D. de la Mollier, „capitaneum dicti castri, clenodia, jocalia & reliquias „ejusdem ecclesiæ ad manus nobilissimi Dñi Alonsii de „ Vulloa, communiter appellati mgro del campo militum „Hispanorum, qui jam custodiam dicti castri deinceps „esset habiturus, & eadem in suam custodiam & „fidem recepit. *quibus etiam asserta corporis*

124 „Quam quidem commissionem dicti domini in„sequentes, hodie datæ præsentium in capitulo ad hoc „convocato retulerunt, prædictorum jocalium consi„gnationem in eorum præsentia fuisse factam, præsenti„bus ibidem tam deputatis ex parte senatûs cameræ „ Flandriæ, quam magistratûs oppidi Gandensis: adden„tes iidem commissarii, quòd coram dicto mgro del „campo, mediis eorum juramentis, declarârunt ex „certa eorum scientia, eadem clenodia ibidem visitata „& inventerizata spectâsse & spectare ad ecclesiam sancti „Bavonis, prout hìc inseruntur. Videlicet primò fere„trum sancti Bavonis, laminis aureis & argenteis contectum: *in castro servatio, deindeque*

„ tectum : feretrum sanctæ Barbaræ argentatum : fere„ trum divæ Pharaildis aliqualiter deargentatum : item „ septem alia feretra linea*, quibus recluduntur reliquiæ „ sanctorum Landoaldi, Macharii, Grisogoni, Adria„ ni & sanctarum Landradæ, Vincianæ & Idæ : item „ duæ arculæ seu cistæ, in quibus reconduntur aliquot „ reliquiæ undecim millium Virginum : item duo baculi „ argentati, quibus utuntur cantores in festis solemniori„ bus, & alius baculus deargentatus, quando defertur „ in majoribus festis processionaliter ... „

* *fortè* ligneа

ex illo facta deductio probatur,

125 *Cetera omittens dictus amplissimus dominus monet, non recenseri in instrumento feretrum S. Livini, quia, quod etiam observavit Sanderus suprà, relatum illud fuerat mense Junio ejusdem anni 1567 ad ecclesiam* S. Bavonis : *idque similiter probat ex Actis capitularibus. Verba dari poterunt ad diem* XII *Novembris, quo de S. Livino agendum erit.* Reliqua, *sic pergit idem reverendus ac amplissimus dominus*, in inventario superiùs nominata, die VII Octobris MDLXVII relata sunt ad ecclesiam sancti Bavonis, ut patet ex Actis de VIII Octobris in capitulo extraordinario, ubi dicitur : " In hoc „ capitulo extraordinariè convocato proposuit D. Cle„ mens, de reliquiis, hesterna die extra castrum dela„ tis, honestè ac tutè alibi reponendum*: placuitque „ dominis, eas reliquias & feretra, quæ retro magnum „ altare solent collocari, reponendas esse super doxale, „ sic ut aliqualiter videri possint, alia verò feretra pre„ ciosiora, videlicet Bavonis, Barbaræ deferenda esse „ ad chorum, utque fiat Missa sub ritu duplicis majoris, „ ex quo est Octava Bavonis, cantando Missam, quæ „ cantatur XII Maii de translatione Sanctorum cum pul„ su debito. „

* reponendis

anno 1578 primò fuisse subspecioso

126 *Post hæc, quibus solidissimè probantur asserta apud Sanderum de conservatis anno 1566 & 1567 sacris lipsanis, procedit sæpe laudatus amplissimus dominus ad annum 1578, ostenditque, similiter certiora esse, quàm optan-*

optandum foret, ea, quæ in litteris ad sereniſſimum archiducem Albertum referuntur de ſublatis dein SS. Bavonis *ac Livini corporibus & S. Barbaræ reliquiis, vanamque eſſe ſpem, quam præ ſe ferunt verba Arnoldi Rayſſii.* Verùm, inquit, alterum & longè triſtiorem furorem Calviniſtarum ſenſit eccleſia ſancti Bavonis anno MDLXXVIII, quando corpora ſanctorum Bavonis & Livini & magna pars corporis ſanctæ Barbaræ hæreticorum furore ſunt ſublata & perdita. *Hic citat primò librum, cui Flandricè conſcripto titulus eſt :* Res Gandavenſes ſeu Chronica tumultuum & hæreſium in & circa civitatem Gandavenſem *ab anno* 1566 *uſque ad* 1584. *In duas is partes diviſus eſt & hæc habet Flandricè part.* 2 *pag.* 8 : XXII (*Februarii* 1578) templo extulerunt thecas reliquiarum Bavonis, S. Livini, S. Barbaræ, & capitis S. Joannis Baptiſtæ cum aliis cimeliis, eas contemptim plauſtro imponentes, nec quidquam in eccleſia reliqui facientes præter thuribulum argenteum & calices aliquot ad Miſſam celebrandam, atque hæc quidem in rerum inventarum indicem relata.

127 *Ad horum intelligentiam notandum, quòd, uti refert ex regiſtro conventus ſui Gandenſis P. Bernardus de Jonge in Belgio Dominicano ſeu Hiſtoria Ordinis Prædicatorum in Belgio pag.* 54, *cùm id temporis Hiſpani milites hiſce regionibus exceſſiſſent, ii, penes quos erat ſumma rerum Belgicarum poteſtas, milites adverſæ partis inptromiſerint, &* paulò pòſt (*verba ſunt ex regiſtro deſcripta*) ſub prætextu ſatisfaciendi militibus pro communi patriæ ſalute (ſic enim loquebantur) conductis, primò manus ſacrilegas in theſauros eccleſiæ *miſerint*, idque per certos commiſſarios, ut vocant, à magiſtratu ad hoc deputatos, ac ne res tam nefaria ſpecioſo careret titulo, recepta ſunt eccleſiæ prædictæ donaria ſeu clenodia, ſub æſtimatione auri-fabrorum atque ponderis pretio, cum promiſſione reſtitutionis eorum aut etiam majorum, poſtquam excitatæ procellæ conquieſcerent.

prætextu ſublatum, ac deinde

 128 *Hac*

128 *Hâc eâdem viâ, hac fraude in hæretizorum manus devenerunt corpora* SS. Bavonis *& Livini, ossaque S. Barbaræ, utpote pretiosioribus inclusa thecis, quàm alia reliquiæ cathedralis ecclesiæ, uti manifestant ea, quæ verbis ex libello Flandrico desumptis statim subjungit reverendus atque amplissimus D. van Damme, quem pergo describere:* Et in Actis capitularibus, *sic ille*, die ultima Februarii MDLXXVIII sub matutinis habentur sequentia: "Deputati fuerunt domini thesaurarius, Zelandre, receptor fabricæ Vale, nec non duo magistri fabricæ secularis domicellus Petrus Courtewiele & Henricus Soete, ut se conferant ad domum civicam, visuri desumi ac deponi aurum & argentum à preciosis mobilibus & jocalibus hujus ecclesiæ, paucis abhinc diebus ab hac ecclesia ex parte magistratûs eò deportatis & translatis, nec non ad Sanctorum reliquias & pignora recuperandum, & ab iis, qui abstulerunt, recipiendum.,, Eadem die ultima Februarii MDLXXVIII capitulo ordinario convocato "domini thesaurarius & Zelandre ante finem hujus capituli cum aliis condeputatis reversi ex domo civica, retulerunt capitulo, se fuisse præsentes, ubi argentum & argentum deauratum desumptum fuit à clenodiis hujus ecclesiæ & postea ponderatum juxta inventarium desuper confectum & signatum per Sanders. Cujus ut copiam authenticam ego conficiam mihi à capitulo injunctum fuit, eumque postea in feretro capituli reponi curem. Declarantes, se ulteriùs intellexisse ab octodecim viris, feretra sanctorum Livini & Bavonis adhuc esse intacta; reliquias in dictis clenodiis inventas reportârunt, & capitulum domino Adriano Vale fabricæ receptori reverenter custodiendas tradidit.,,

à capitulo quâcumque etiam adhibitâ

129 Deinde die xx Martii MDLXXVIII in capitulo ordinario inter alia habetur: "Quandoquidem capitulum intelligat, ex parte magistratûs seu octodecim virorum deputatos esse Bussardum van Hembyze, Nicolaum

diligentiâ, recuperari non potuisse, constat.

,, Ser-

„ Serſanders & Livinum d'Herdde ad agendum ſuper „ reſtitutione feretrorum ſanctorum Livini, Bavonis & „ Barbaræ, quibus aurum & argentum ablatum & detractum eſſe fertur : Ideo ex parte capituli commiſſi „ ſunt domini archipresbyter Zelandre & Vale, ad recuperandum ſacras reliquias dictorum Divorum, & quæcumque factu neceſſaria in præmiſſis cum iiſdem deputatis agendum. „ A die XX Martii uſque ad XXIII Auguſti nulla ampliùs fit mentio de feretris aut reliquiis, qua die poſt Acta in regiſtro annotatum eſt." Hìc notandum, collegium noſtrum fuiſſe diſperſum die XXIV „ (*an menſis excidit?*) anni Domini MDLXXVIII; quando „ (proh dolor!) eccleſiâ noſtrâ in hac civitate primariâ, collegio noſtro ademptâ, imagines in eadem dejectæ, altaria everſa &c, utrobique fuere violenta hæreticorum improborum & perditorum hominum manu. „ Ab hoc tempore uſque ad annum MDLXXXIV capitulum fuit diſperſum & non habentur reſolutiones capitulares. Poſt reconciliationem civitatis Gandavenſis cum rege Hiſpaniæ & religionem Catholicam reſtitutam canonici à ſuo exilio reverſi, cœperunt agere de recuperandis reliquiis, deputaveruntque in eum finem ad magiſtratum, feceruntque informationes & perquiſitiones multas; ſed (ut patet ex Actis) omnia in vanum; & ex reliquiis Sanctorum Livini, Bavonis & Barbaræ nihil recuperaverunt.

§ VII. Reliquiæ S. Bavonis anno MDXCIV Gandavi adhuc ſuperſtites, aliis aliunde, præſertimque Aldenardâ, acceptis augentur.

Exiguæ S. Bavonis reliquiæ anno 1594 Ganda

Relata præcedente § ex litteris ad archiducem Albertum & confirmata ex documentis ad nos tranſmiſſis per laudatum jam ſæpe ampliſſimum dominum Van Damme

me concludere nos coëgerant, initio seculi XVII *vel nullas vel certè minùs notabiles* S. Bavonis *reliquias exstitisse in ecclesia cathedrali Gandavensi, maximè cùm earum nulla fieret mentio in elencho dictis litteris inserto. Attamen paucas saltem sive exiguas ibidem exstitisse anno* 1594, *ac tunc alias etiam, verisimiliter non magis notabiles, iis accessisse, docet nos idem amplissimus dominus verbis sequentibus: "In Actis capitularibus* XXIII *Septembris* MD-„XCIV *habetur:* „ Exhibuit D. Decanus capitulo quasdam reliquias S. Bavonis, repertas in feretro quodam sancti Laurentii ecclesiæ parochialis superioris Enamensis, idque de scitu & licentia decani Christianitatis districtus illius; attento, quòd hìc paucæ admodum ejusdem sancti ecclesiæ Patroni superessent, domini, cum gratiarum actione easdem recipientes, concluserunt, conficiendam capsulam, cui eædem populo proponendæ includi possent. *Quo pacto priores illæ hæreticorum furorem evaserint, aut quâ viâ vel tempore Einhamum pervenerint aliæ, incompertum nobis est. Fuit porrò* Einhamum, *aliis* Enamum, Eenhamum *&* Eenamia, *oppidum olim & castrum munitum, nunc vicus est cum insigni abbatia Ordinis S. Benedicti, situs ad Scaldim fluvium prope Aldenardam Flandriæ oppidum, ejusque ecclesia parochialis patronum habet S. Laurentium. Plura vide apud Sanderum tom.* 2 *Flandriæ illustratæ pag.* 514.

superstites, Aldenardâ præsertim acceptis augentur,

131 *Post conscriptas ad archiducem litteras auctæ sunt paulatim Sancti nostri reliquiæ in cathedrali Gandensi accessione aliarum partium. Ac primò quidem anno* 1637, *quando tres earumdem partes in mox nominato Aldenardensi oppido acceptæ & Gandavum delatæ sunt, ut notârunt Majores nostri in Commentario prævio ad Acta S. Macarii Antiocheni tom.* 1 *Aprilis pag.* 895. *Hoc ipsi noverant ex libello, quem de Vita ejusdem S. Macarii Flandricè composuit & anno* 1640 *typis vulgavit D. Joannes Schatteman pastor in Laerne, loco Gandensis diœcesis, & cujus ipsamet verba ex Flandricis Latina facio:*
Cùm

Cùm mirabili casu reliquiæ S. Bavonis confessoris repertæ essent in templo S. Mariæ Virginis Pamelensi intra Aldenardense oppidum, venerabiles domini cathedralis ecclesiæ S. Bavonis Gandensis beneficio admodum R. D. Hugonis d'Engien, abbatis Einhamensis & prædictæ Pamelensis ecclesiæ patroni, tres partes prænominatarum reliquiarum S. Bavonis impetrârunt, quas omni veneratione acceptantes, die XXIX Martii anno MDCXXXVII solemniter exceperunt. *His additur, quòd postero die reverendissimus dominus D. Antonius Triest, Gandensium episcopus, in gratiarum actionem donaverit mag. Nicolao Outschoorn duas insignes partes ex corpore S. Macarii, alteram pro ecclesia Einhamensis abbatiæ, alteram pro Pamelensi ecclesia, in qua hæc pars, ab Aldenardensibus maximo apparatu excepta, collocata fuit in ara principe juxta reliquias* S. Bavonis.

132 *Isthæc legenti desiderium incessit discendi plura, quanto scilicet tempore reliquiæ* S. Bavonis *Aldenardæ delituissent, & quo tandem casu fuissent inventa. Desiderio rursus, quantum valuit, satisfecit ita rescribens amplissimus D. van Damme:* Reliquiæ sancti Bavonis videntur pervenisse ad ecclesiam parochialem Pamelensem Aldenardæ circa annum MCCCCXXII. Sic enim videntur significare chartulæ inventæ in ovis struthionum, de quibus fit mentio in originali consultatione doctorum Duacenorum, cujus hìc inseritur copia: Casus. " In ecclesia parochiali B. Mariæ Pamelensis in civitate Aldenardensi duo fuêre ova struthionum ab immemorabili tempore altaribus imposita festis majoribus, nec non ante turbas per diaconum & subdiaconum in processionibus circumferri solita: quorum unicum casu modò fractum, & reliquiæ in eo inclusæ inventæ sunt cum chartulis adjunctis & inscriptione, utpote hac, De sancto Bavone, & rursus aliâ: Anno MCCCCXXII, quod occasionem dedit aperiendi aliud, in quo similes reliquiæ & inscriptiones inventæ. Quæritur

quæ quando Aldenardam pervenerint,

„ritur, an istæ reliquiæ pro veris debeant & possint „haberi.

133 „Viso hoc casu, & bene examinato, infra„scriptis videbatur, reliquias istas, de quibus quæri„tur, pro veris haberi posse & debere: cùm à ducen„tis & ampliùs annis pro talibus habitæ sint; proinde „nec inter novas reliquias recensendas, de quibus Conc. „Trid. sess. xxv statuit, novas reliquias non esse reci„piendas, nisi recognoscente & approbante episcopo. „Consentit Azorius part. 1 Instit. moral. L. ix, c. viii, „q. viii dicens: Si aliquæ reliquiæ denuo inventæ ali„cujus, qui jam pridem fuerit Sanctorum catalogo „adscriptus, coli possunt etiam publicè, priùs tamen „eas recognoscente & approbante episcopo. Ita visum „& deliberatum, salvo meliori judicio, hac die ix „Octobris MDCXXXV Duaci. Et erat signatum. Georgius „Colvenerius S. Theol. doctor & regius ordinariusque „professor; Franciscus Sylvius S. Th. D. & regius or„dinariusque prof.; Theodorus van Couverden S. Th. „D. & regius ordinariusque professor; Valentinus Ran„dour S. Theol. doct. & regius ordinariusque profes.„ Visa hac resolutione, episcopus Gandavensis voluit esse informatus de cultu: & in illum finem dedit commissionem decano Christianitatis districtûs Aldenardensis, & pastori Pamelensi, ut desuper caperent informationes &c; prout ex subjuncta copia, cujus originale in archivio capituli asservatur, clariùs patebit.

an pro veris reliquiis haberi debeant,

134 *Quod laudat instrumentum, Flandricè rursum exaratum est, nec strictam facilè admittit versionem Latinam, quapropter ejus sensum hic exhibuisse sufficiat. Die* XXII *Augusti 1636 Petrus Ramaert presbyter; Joannes Moreels presbyter; Georgius Rombaut; Guilielmus Voet; Georgius van de Woestynen; Judocus van den Hende filius Andreæ; Simon Dulbael; Joannes Robyns senior; Joannes de Bie; Ludovicus vanden Perre; Jacobus van Heelant & Daniel van Coppenol, seniores & honoratiores Pamelenses, stiterunt*

& an ova, quibus erant inclusæ, pro sacrarum reliquiarum

terunt se dominis Ludovico vanden Berghe, decano Christianitatis Aldenardensis ac Nicolao Outhoorn, parocho Pamelensi, & coram iis, tamquam deputatis reverendissimi domini episcopi Gandavensis, rogati affirmârunt, propriaque manus subscriptione testati sunt, quòd duo ova struthionum, argento contecta, & ad ecclesiam Pamelensem pertinentia, ab antiquis temporibus fuerint habita & honorata ut sacra reliquia, seu sacrarum reliquiarum thecæ; altaribus imposita, & in publicis processionibus sive supplicationibus per diaconum, subdiaconum aut saltem per homines veste pluviali indutos gestata ac circumlata, atque ista se suis ipsos oculis conspexisse.

135 *Post omnium subscriptiones sequitur testimonium ipsorummet deputatorum episcopi, dictis die & anno declarantium & affirmantium, quòd eadem, quæ suprà nominati, etiam coram se testatus sit dominus Sebastianus van Opstalle, annos natus circitèr octoginta sex, vir honoratus ac pius, qui à juventute sua habitaverat cum domino parocho Pamelensi, fratre suo, quòd, inquam, ista testatus ille sit cùm se disponeret ad felicem mortem, quam obiit tertio pòst die. Totum denique instrumentum clauditur subscriptionibus Ludovici van den Berghe & N. P. Outhoorn. Tum sic pergit reverendus ac amplissimus dominus canonicus van Damme :* Reliqua circa modum, quo reliquiæ S. Bavonis Aldenardæ inventæ sint, & quomodo ad ecclesiam cathedralem Gandavensem pervenerint, aliunde patent ex copia authentica, quam pastor Pamelensis anno MDCCXL confecit ex Memoria, ipsi à decano districtûs Aldenardensis exhibita, cujus copia hîc adjungitur. *Dicta Memoria seu totius rei gestæ Descriptioni titulus iste prefigitur :* Introductio SS. reliquiarum S. Macharii episcopi & confessoris ad ecclesiam parochialem B. Mariæ Pamelensis in civitate Aldenardensi. *Sed prior ejus pars, quam solam à notario Apostolico descriptam nobis transmisit idem amplissimus, spectat ad reliquias* S. Bavonis.

thecis antiquitus honorata fuerint, examinato,

136 *Sic*

136 *Sic habet :* Mirabilis sanè Deus in Sanctis suis, quod licèt diversimodè posset demonstrari ; attamen, ut ad oculum patet, in occasione prætactæ introductionis potest ostendi : casus sequitur : In prædicta ecclesia parochiali, duo ibidem fuêre ova struthionum, circulis argenteis circumcincta, & in processionibus circumferri solita; quorum unum (ita disponente Deo) casu fractum, thesaurum inclusum patefecit, & sacculum ex byssino fulvo contectum in lucem edidit, cui certæ reliquiæ inclusæ cum memoriali quodam hujus tenoris : DE SANCTO BAVONE ; quod causam dedit aperiendi aliud ovum, cui similis sacculus magnitudine & colore uno, ex eodem byssino cum chartula quadam tenoris hujus : ANNO DOMINI MILLESIMO QUADRINGENTESIMO DUODECIMO. Inde sanè orta est concertatio inter cathedralem ecclesiam D. Bavonis in civitate Gandavensi & præfatam ecclesiam parochialem Pamelensem, quæ tandem dirempta est his conditionibus : utpote quòd præpositus, decanus & capitulum antedictæ cathedralis ecclesiæ reciperent è manibus pastoris Pamelensis tres notabiles partes reliquiarum D. Bavonis, & ejusdem loco eidem pastori traderent partem notabilem reliquiarum S. Macharii, qui sanè contractus ita initus inter deputatos cathedralis ecclesiæ & pastorem Pamelensem in præsentia R. admodùm dñi Hugonis d'Enghien, abbatis monasterii exempti S. Salvatoris Eenamensis D. Benedicti, tamquam patroni prædictæ ecclesiæ parochialis, idque decimo nono Februarii anni trigesimi septimi supra millesimum sexcentesimum.

modus etiam, quo inventæ,

137 Traditio autem facta est in hunc modum : Magister Nicolaus Authoren S.T. Baccalaureus, pastor Pamelensis, habens deputatum penes se ex parte prædicti abbatis nobilem & venerabilem virum Petrum Ernestum Garnier, præpositum Eenamensem, discessit XXIX Martii prædicti anni rhedâ vectus cum reliquiis D. Bavonis thecæ benè ornatæ inclusis, quam confici curaverat ad reci-

traditæque deinde Gandensibus

recipiendum Gandavi reliquias D. Macharii, easdemque detulit in comitatu duorum notabilium ad monasterium fratrum Minorum Recollectorum in civitate Gandavensi, & paulò pòst tradidit perillustri ac Rmo domino Antonio Triest episcopo Gandavensi, nec non venerabilibus viris ac dominis DD. decano & capitulo ecclesiæ cathedralis D. Bavonis Gandensis, qui easdem summo concursu populi deferri curârunt per patres Recollectas, capitulo processionaliter præcedente, & Rmo Domino subsequente in habitu, usque ad ingressum ecclesiæ prædictæ cathedralis, ubi processione non nihil subsistente, prædictus reverendissimus dominus & reverendus dominus decanus prædictæ ecclesiæ humeris suis prætactas reliquias, thecæ ornatæ inclusas, detulerunt usque ad summum altare, illique imposuerunt, choro interim incipiente & perficiente cantu solemni TE DEUM LAUDAMUS, & illo finito, collecta cantata à Rmo domino, quâ absolutâ, tubicines civitatis Gandensis tubis suis statim accinebant, prout & fecerunt in receptione apud patres Recollectas, campanis interim majoribus in turri in signum lætitiæ sonantibus.

138 Quo sanè peracto, sequenti die, qui erat trigesimus Martii, idem pastor cum suis comitibus receperunt partem notabilem reliquiarum S. Macharii pro sua ecclesia, & alteram pro ecclesia abbatiali Eenamensi, è manibus perillustris ac Rmi domini episcopi prædicti in præsentia nobilium ac venerabilium virorum.... * de Gistellis, decani & canonici, nec non .... * van de Woestyne, thesaurarii & canonici prædictæ ecclesiæ cathedralis D. Bavonis, Aldenardam devehendam, atque in ecclesia B. Mariæ Pamelensi collocandam, quod factum est hoc modo & ordine, ut sequitur *&c. &c. Hic desinit apographum nostrum : sed is, qui confecit, monet, infrà haberi :* Hæc ad majorem Dei gloriam, & honorem S. Macharii ep. & confes., patroni particularis versus mortalitatem, ex Memoria, à decano districtus no-

fuerint, ex scriptore contemporaneo proponitur,

* Francisci

* Maximiliani

stri Aldenardensis mihi exhibita, de verbo ad verbum descripsi hac IV Maii MDCCXL & in veritatem concordantiæ subsigno (& erat signatum A. Tollenaers, hujus parochialis ecclesiæ ultra XXV annos pastor, S. T. B. F. *Demùm subditur:* Concordat cum suo originali, quod attestor P. Van Damme nots Aplicus.

139 *Nolim inficiari, relationem, ex qua fragmentum istud desumptum est, exaratam fuisse non diu postquam reliquiæ* S. Bavonis *Aldenardâ Gandavum, & S. Macarii reliquiæ Gandavo Aldenardam deportatæ fuissent, & ab homine, qui ipsis translationibus fortè præsens adstiterit, quique illam deposuerit, apud decanum Christianitatis districtûs Aldenardensis, ut posteris constaret, unde & quomodo reliquias præsertim S. Macarii nacta esset ecclesia Pamelensis. Nam quæ de translationibus earumque adjunctis annotavit, satis accurata sunt. Attamen non videtur tam probè instructus fuisse de adjunctis inventionis reliquiarum* S. Bavonis. *Certè quæ tradit de chartulis juxta reliquias repertis non congruunt Expositioni casûs, doctoribus sacræ Theologiæ universitatis Duacenæ factæ* IX Octobris MDCXXXV per ipsum dominum Outshoorn *parochum Pamelensem, ut expressè asseritur in laudato instrumento Flandrico anni 1636 super auditione testium de cultu antiquo. Nam in Expositione casûs dicitur chartulis inscriptum fuisse:* Anno MCCCCXII; *in fragmento Relationis:* Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo. *Rursus in Expositione casûs dicuntur in utroque ovo inventæ fuisse binæ chartulæ, quarum una Sancti nomen contineret, altera annum; at in fragmento Relationis dicitur una tantùm in singulis ovis reperta chartula, ita ut prioris ovi casu confracti chartula solum Sanctum indicaret, alterius annum dumtaxat.*

qui quamquam in nonnullis, quæ

140 *Primum discrimen, quamquam non leve sit, attribui potest librariis, qui annum, notis arithmeticis signatum, vocibus negligenter exposuerint, vel contrà. At secundum tale est, ut ab alterutro auctore erratum fuisse, censen-*

reliquiarum S. Bavonis inventionem spectant,

sendum sit. Longè major probabilitas & auctoritas stat pro veritate Expositionis casûs. Nam primò minùs cautè processissent ii, qui olim reliquias ovis incluserunt, si uni dumtaxat nomen Sancti adscripsissent; cùm illo perdito vel furtim ablato, numquam sciri potuisset, cujus Sancti reliquiæ laterent in altero, sicut revera videtur ignoratum id fuisse, usque dum unum casu frangeretur & nomen Sancti proderet chartula. Secundò quia inventionis adjuncta nemo meliùs novisse debuit, quàm is, qui casum exposuit Pamelensis ecclesiæ parochus, quique sine ingenti temeritate ac fraude asserere non potuisset, binas in singulis ovis repertas fuisse chartulas, nisi id certò sibi constitisset; talis enim adjunctorum immutatio casum ipsum notabiliter immutâsset, saltem pro reliquiis in eo ovo contentis, in quo nomen Sancti repertum non fuisset.

141 *At virum honoratum, sacerdotem, loci parochum, qui, ut tota rei historia indicat, non nisi ex pia ac laudabili cautione casûs dissolutionem expetiit à doctoribus Duacenis, quemque ipsum illustrissimus Gandensium episcopus suum deputatum esse voluit in excipiendis aliorum testimoniis de antiquo reliquiarum cultu; talem, inquam, virum nefas sit suspectum habere de temeritate ac fraude sine testimonio omni exceptione majore. Hujuscemodi autem testimonium præbere nequit Memoria seu relatio, cujus fragmentum protuli; utpote instrumentum sine nota temporis & certè posterius Expositione casûs, sine nomine auctoris, sine auctoritate alia, quàm parochi alterius, qui testatur, se illud anno 1740, id est, seculo integro post rem peractam, de verbo ad verbum descripsisse, & notarii Apostolici, qui, facta collatione, nostrum fragmenti apographum illi concordare, sive ex illo fideliter desumptum esse profitetur. Præterea hujus auctor videtur tantùm commemorâsse inventionem reliquiarum* S. Bavonis, *ut viam sterneret ad enarrationem adventûs reliquiarum S. Macarii ad Pamelensem ecclesiam, quem ex instituto describendum susceperat, ut liquet ex titulo & clausula, proin mirum non* *adjunctis erret, in modo tamen,*

 est,

est, sicubi de adjunctis inventionis minus instructus vel sollicitus aberraverit. In ceteris tamen satis accuratum fuisse, patebit ex sequenti instrumento.

quo eas Gandensibus traditas, narrat,

142 Antonius Triest, Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Gandavensis, præpositus, decanus & capitulum ecclesiæ cathedralis sancti Bavonis Gandavensis, omnibus & singulis præsentes visuris, lecturis aut legi audituris salutem in Domino sempiternam. Notum facimus, quòd, cùm de consensu Rdi domini Hugonis d'Enghien, exempti monasterii S. Salvatoris Eenamensis abbatis, à domino Nicolao Outshorn, pastore Pamelensi oppidi Aldenardensis hujus diœcesis Gandavensis, tria ossa sacra corporis sancti Bavonis patroni nostri, ab immemorabili tempore in ecclesia Pamelensi, quæ est de præfati domini abbatis patronatu, cultui fidelium exposita & in processionibus circumferri solita, die vigesima nona mensis Martii hujus anni millesimi sexcentesimi trigesimi septimi, eadem die, quæ erat Dominica Passionis ex ecclesia fratrum Minorum Recollectorum hujus civitatis Gandavensis, quò per R. dominum Petrum Ernestum Garnier, præpositum antedicti monasterii Eenamensis & præfatum D. pastorem Aldenardâ allata fuerant, eadem ad ecclesiam nostram transtulissemus, nos gratitudinis ergò partem ossis sacri corporis S. Macharii episcopi & confessoris, in ecclesia nostra asservati, ex capsa ejusdem Sancti nobis desumptam, nobisque capitulariter congregatis, domino Petro Ernesto Garnier, ejusdem abbatiæ præposito dedisse, quatenus eamdem ad præfati domini abbatis Eenamensis manus consignare & cujuslibet fidelis venerationi adversùs pestis luem ibidem exponi valeret.

accuratus esse ostenditur.

143 Atque ut perpetuis futuris temporibus de horum omnium veritate constaret, præsentes dedimus, sigillis nostris munitas, Gandavi in loco capitulari anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo, mensis Martii die trigesima (& erat signatum) Antonius episcopus Gandensis

sis; & super plicam : De mandato Rmi ac RR. DD. Guyart cum signo manuali. Et appendebant sigilla duo cum caudis pergamenis, impressa in cera rubra, primum Rmi D. Triest, & alterum præfati capituli sancti Bavonis. Facta collatione cum originali, hæc copia de verbo ad verbum concordat; quod atteslor (*signatum*) P. van Damme pbr nots Aplicus. *In margine harum litterarum ista notavit sæpissimè laudatus dominus canonicus van Damme:* Originale asservatur in abbatia Eenamensi in feretro reliquiarum S. Macharii. *Hinc eruitur, cur in iis sermo non fiat de reliquiis S. Macarii, datis eodem tempore D. Outshoorn pro Pamelensi S. Mariæ ecclesia, pro qua haud dubiè etiam similes seorsum confectæ fuerunt.*

§ VIII. Cultus hodiernus S. Bavonis Gandavi, ejusque reliquiarum seculo præterito ac præsenti status.

Reliquiarum S. Bavonis

P*Ro hoc etiam § plurima subministrat in suis documentis laudatus Dominus Canonicus.* Omnibus, *inquit*, peractis, quæ in dicta Memoria (*vide num.* 136, 137, & 138) enarrantur, die XXIX Septembris MDCXXXVIII in capitulo extraordinario, "præside Rmo dno, post „summum Sacrum clausa fuit solemniter capsula reli„quiarum sancti Bavonis, in qua inclusa est cuculla ejus„dem Sancti, extracta ex capsa reliquiarum sanctæ „Pharaildis, item unum os parvum cum dente, ex„tractis ex vitro rotundo, quod in processionibus cir„cumferri solebat; item alia tria ossa ejusdem Sancti, „ex ecclesia Pamelensi Aldenardæ." Ultra prænominatas reliquias, capsulæ argenteæ inclusas, anno MDCXLIX capitulum cathedrale Brugense dono dedit capitulo cathedrali sancti Bavonis Gandavensi dentem ejusdem sancti Bavonis.

145 Ex-

seculo XVII, 145 Extat in archivio simplex copia illius donationis tenoris sequentis: "Decanus & capitulum ecclesiæ cathedralis sancti Donatiani Brugensis notum facimus, „quòd rotunda pixis eburnea unà cum minori capsula „quadrata ex cupro deaurato fuerit hodierna die inter „alias reliquias reperta in capsa seu feretro S. Machuti „in ecclesia nostra prædicta asservato, & per Rmum „dnum Triest, pridem Brugensem, nunc Gandavensem episcopum, ex prævia nostra resolutione aperto; „quódque in eadem minori capsula quadrata fuerit repertus dens, bysso involutus, cum hac inscriptione: „DENS S. Bavonis, quem sacrum dentem ad instantiam præfati Rmi dni episcopi, nec non RR. DD. Præpositi, decani & capituli ecclesiæ cathedralis S. Bavonis Gandavensis, eidem ecclesiæ cathedrali S. Bavonis gratitudinis ergô & in firmamentum mutuæ confraternitatis donavimus & donamus per præsentes. In „quorum fidem præsentes sigillo nostro ac secretarii „signaturâ muniri fecimus anno MDCXLIX, mensis Octobris die decima quinta. Signatum de mandato adm. „RR. DD. decani & capituli ecclesiæ cathedralis Brugensis ptorum, H. Waghenaers secret.„ Ultra prædicta acta donationis in Actis capitularibus ad diem secundum Maii in capitulo extraordinario sub juramento leguntur sequentia: "Declaravit D. decanus, se à Rmo „dno accepisse dentem sancti Bavonis, ecclesiæ huic „datum à RR. DD. decano & capitulo ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, nec non partem notabilem reliquiarum ejusdem S. Donatiani per supradictum capitulum donatam illmo domino, quam ipse „huic ecclesiæ largitus est, & DD. cum gratiarum „actione easdem acceptârunt &c.„

146 Denique anno MDCCXIX prædictis reliquiis accessit alius dens sancti Bavonis, ut patet ex litteris ab illmo ac Rmo dno Philippo Erardo desuper datis, quarum copia

XVIII *inchoato*

copia authentica his adjungitur. "Philippus Erardus van
„der Noot Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus
„Gandavensis, omnibus has visuris salutem in Domino.
„Notum facimus & testamur per præsentes, quòd nos
„aperuerimus capsulam plumbeam debitè clausam &
„sigillatam sigillo illmi ac Rmi dñi Jacobi Boonen, quon-
„dam episcopi Gandavensis, & antehac desumptam ex
„majori altari chori ecclesiæ nostræ cathedralis sancti
„Bavonis, ac in eadem invenerimus juxta litteras ejus-
„dem, dictæ capsulæ inclusas cum tribus granis thuris
„juxta Pontificale Romanum, reliquias seu quatuor
„dentes, videlicet SS. Bavonis, Stephani & Remigii
„confessorum & martyris, idque sine signo distinctionis,
„panno serico rubri coloris involutas cum inscriptione
„in parrameno, dum præfatus illustrissimus D. Jacobus
„Boonen XI Februaii MDCXVII dictum altare consecra-
„vit. Cui capsulæ easdem reliquias & dentes cum iisdem
„litteris, inscriptione & granis thuris denuo inclusimus,
„eamque sigillo nostro, in cera rubra Hispanica impresso,
„munivimus, & sigillavimus cum facultate eamdem
„thecæ argenteæ ejusdem ecclesiæ cathedralis, in qua
„reconditæ sunt aliæ reliquiæ S. Bavonis, imponendi,
„ac simul publicæ fidelium venerationi cum aliis ex-
„ponendi ad majorem omnipotentis Dei gloriam & ho-
„norem & ejusdem S. Bavonis venerationem & cul-
„tum. Datum Gandavi in palatio episcopali sub sigillo
„& signatura nostris anno Domini millesimo septingen-
„tesimo decimo nono mensis Octobris die vigesima se-
„ptima. (signatum) P. E. episcopus Gandavensis. (&
„inferiùs) De mandato illmi ac Rmi dñi mei episcopi
„præfati J. B. du Chesne secret. Concordat cum suo ori-
„ginali, quod attestor (*signatum*) P. Van Damme nots
„Aplicus..„

147 Status autem hodiernus reliquiarum sancti Bavo- *& usque nunc*
nis in ecclesia cathedrali Gandavensi est talis: In magno
feretro argenteo cum inscriptione S. Bavonis confes-
soris

SORIS hodie adhuc sunt eædem reliquiæ, quas illustrissimus ac reverendissimus D. Antonius Triest episcopus Gandavensis anno MDCXXXVIII illi imposuit, nempe: Cuculla S. Bavonis, unum os parvum cum dente, & tria ossa ejusdem Sancti allata ex ecclesia Pamelensi Aldenardæ, quibus anno MDCCXIX accessit capsula plumbea continens quatuor dentes SS. Bavonis, Stephani & Remigii confessorum & martyris, sine tamen signo distinctionis. In vitro rotundo, quod in processionibus circumferri solet, ex quo anno MDCXXXVIII os parvum cum dente extracta dicuntur, repositus est dens sancti Bavonis, quem capitulum cathedrale Brugense gratitudinis ergô capitulo cathedrali Gandavensi donavit anno MDCXLIX.

jam provecto situs,

148 Magnum feretrum argenteum, continens reliquias S. Bavonis & tria alia feretra argentea, ejusdem formæ & magnitudinis, continentia reliquias aliorum Sanctorum, exponuntur in choro in summo altari venerationi fidelium in omnibus festis solemnioribus, seu festis, in quibus est officium episcopi. Feretrum reliquiarum S. Bavonis exponitur solum, ut suprà, diebus infra Octavam & die octava depositionis ejusdem Sancti. Vitrum rotundum continens dentem S. Bavonis, circumfertur in processionibus 1 die Augusti, quando celebratur festum elevationis, & 1 Octobris, festo depositionis sancti Bavonis, quando episcopus non facit officium. *Hactenus Reverendus ac amplissimus dominus Van Damme, qui deinde nos instruit, adjectis etiam documentis, de sacro osse Sancti nostri olim per dominos canonicos Gandensis ecclesiæ concesso ecclesiæ Harlemensi in Hollandia: sed his utemur, postquam absolverimus ea, quæ dicenda restant de reliquiis & hodierno cultu* S. Bavonis *in Gandensi civitate.*

sui pauca de reliquiis S. Pharaildis

149 *Egimus suprà de reliquiis* SS. Bavonis *ac Pharaildis seculo decimo concessis ecclesiæ collegiatæ, quæ in utriusque honorem condita fuit, ac deinde solius S. Pharaildis*

dis nomine appellari consuevit, binasque earumdem reliquiarum translationes, alteram seculo undecimo, alteram decimo quarto factas, dedimus ex Sandero. Memorantur quoque eadem reliquiæ in Officio S. Pharahildis, quo utitur cathedralis ecclesia Gandensis ad diem IV *Januarii, quamquam anno 1661, quo impressum est recentius nostrum Officii exemplar, jam penè ab integro seculo deperditæ essent dictæ S. Pharaildis reliquiæ, & verisimiliter etiam* S. Bavonis. *Primum planè affirmat illustrissimus de Castillion in sacra Belgii Chronologia, quam, tum præpositus ecclesiæ collegiatæ S. Pharaildis, composuit & vulgavit typis Gandavensibus anno 1719: ubi res dictæ ecclesiæ multò fusiùs pertractans, quàm cujusvis alterius, de capsa reliquiarum S. Pharaildis in hunc modum loquitur pag. 73.* Hæc atque aliæ argenteæ deauratæ capsæ, in quibus ingentes Sanctorum reliquiæ reconditæ erant, & pretiosa mobilia, tumultuante Belgio anno MDLXVI circa XX diem Augusti, sacrilegæ Calvinistarum & iconomachorum manus surripuerunt, atque adeò patronæ reliquiis spoliatum capitulum remansit, donec Carolus Masius Gandavensis episcopus anno MDCXI ad petitionem capituli illud novâ particulâ, ex cathedrali desumptâ, donavit.

150 *Dixi autem, quòd cum prioribus S. Pharaildis etiam verisimiliter deperierint reliquiæ* S. Bavonis, *primò quia illustrissimi verba utcumque indicant, omnes generatim Sanctorum dictæ ecclesiæ lipsanothecas ab hæreticis fuisse surreptas. Secundò quia reliquiæ* SS. Bavonis *& Pharaildis, de quibus sermo hîc est, eâdem thecâ continebantur anno 1336, quo, si rectè scribat Sanderus ex Chronico suo, postrema facta est illarum translatio. Verba repeto:* Anno etiam MCCCXXXVI portiones reliquiarum S. Bavonis & Pharaildis in ecclesia novi Castelli... translatæ sunt de veteri scrinio in novum per venerabilem patrem dominum Andream episcopum Tornacensem *&c. Si, inquam, rectè scribat Sanderus; nam laudatus de Castillion*

& S. Bavonis notata superadduntur.

pag. 72 *ex autographo exhibet litteras ipsiusmet Andreæ episcopi, in quibus translatio figitur* anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo septimo septima die mensis Octobris, *ac de solis S. Pharaildis ossibus fit memio, ut sequitur:* Ossa beatissimæ Pharaildis virginis Christi, de quadam antiqua capsa in hanc novam capsam seu thecam transtulimus seu transmutavimus. *Particula* de veteri scrinio in novum & de antiqua capsa in novam *dubium non relinquunt, quin utrobique de eadem translatione agatur, & alterutro loco annus mendosè signatus fuerit, verisimiliùs in Sanderi Chronico, ubi positus vel descriptus fuerit annus* MCCCXXXVI *pro* MCCCXXXVII. *Ratio autem, cur in litteris episcopi Tornacensis sola memoretur S. Pharaildis, fuit fortasse, quia pro reliquiis* S. Bavonis, *quamvis eadem in capsa reconditis, separatæ etiam litteræ confectæ fuêre, quæ unà cum reliquiis deperierint.*

Festivitas S. Bavonis apud Gandenses duplex,

151 *De annuis festivitatibus Sancti nostri apud Gandenses jam multa novisse potuit lector ex antè dictis.* Directorium Horarum canonicarum, complectens Officia propria &c exemptæ cathedralis ecclesiæ S. Bavonis Gandavensis pro anno Domini MDCCLXI *hodiernum, festivitates istas celebrandi ritum declarat contractis istorum verborum notis. Ad primam Octobris:* Depositio S. Bavonis confessoris duplex præcipuum primæ classis Officium illustrissimi domini episcopi: *iisdemque omnino ad primam Augusti, quâ recolitur festum Elevationis ac translationis ejusdem Sancti. Hoc tamen discrimen est inter utramque festivitatem: Depositio celebratur per octavam, non item Elevatio. Bina habemus Propria dicta cathedralis ecclesiæ Gandavensis, quibus inserta sunt pro utraque festivitate Officia. Primum impressum est Gandavi anno* 1572, *alterum, sed immutatum & in meliorem ordinem redactum, Antverpiæ* 1661.

Officium ecclesiasticum vetus,

152 *In priore Officium, die prima Octobris & per Octavam legendum, omnia penè habet propria, puta antiphonas, hymnos, versus & responsoria, ac pleraque ex*

Actis

Actis desumpta, vel iis accommodata. Lectiones festi pro primo Nocturno accepta sunt ex Libro Sapientiæ : Justus si. *Secundi Nocturni sunt compendium Vitæ* S. Bavonis *usque ad supremum morbum. Tertii de Homilia S. Gregorii Papæ super Euangelio :* Si quis venit ad me & non odit patrem, *ut in Communi unius martyris. Per Octavam verò primi Nocturni lectiones sumendæ notantur de Scriptura occurrente; secundi obitum Sancti complectuntur & translationes reliquiarum, aliaque ad Gloriam posthumam spectantia, ac pleniùs hîc à nobis discussa. In tertio denique Nocturno fit prosecutio dictæ Homiliæ S. Gregorii Papæ. Oratio hæc est :* Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut ad meliorem vitam sancti Bavonis confessoris tui exempla nos provocent; quatenus, cujus solemnia agimus, etiam actus imitemur. Per Dominum nostrum. *Ad diem primam Augusti idem, paucis exceptis, Officium præscribitur, quod primâ Octobris; & lectiones secundi Nocturni historiam exhibent Elevationis ac Translationum reliquiarum. Tertii Nocturni deprompta sunt ex Homilia venerabilis Bedæ presbyteri super Euangelio :* Ecce nos reliquimus omnia.

153 *In recentiùs impresso Proprio, quo etiam nunc utitur cathedralis ecclesia Gandavensis, & cujus exemplar curante R. P. Petro van Royen, dono nobis transmisit, Officium diei primæ Octobris pleraque etiam habet propria & ex Actis Sancti desumpta vel iis accommodata, quamvis diversa sint ab iis, quæ in vetustiori leguntur seu potiùs alio modo & ordine disposita. Excipe nonnulla, quæ huc transfero :* *ejusque in novum, è quo unus,*

Ad Vesperas Hymnus.

Bavonem meritis tollat honoribus
Gandavum, celebri nobilis urbs Viro,
Cujus vita sacris inclyta moribus
Ad Christum populos vocat.
Bavonem socio fœdere concinat,
Quo quondam emicuit vindice civitas

* periculis

Harlemum, mediis tuta periclis, *
Nec præsente cadens malo.
Bavo Christiferis ignibus æstuans,
Tu nobis speculum formaque præmicas,
Exemplo celebri dum præis & sacros
Virtutum stimulos moves.
Te, Patrone, piis gressibus asseclæ
Ad Christum sequimur: tu tibi deditos
Constanti famulos auxilio fove,
Rebus Tutor in asperis.
Quidquid præcipiti styx vomit alveo,
His, te dante, procul finibus exulet:
Virtus adveniat, labis & inscia
Vitæ candida puritas.
Sanctæ sit Triadi laus pia jugiter,
Quam mundi trepidans incola poplite
Inflexo celebrat, cujus in omnia
Perstat gloria secula. Amen.

Inserta his versibus de Harlemo civitate explicabuntur sequenti §.

alterque hymnus, aliaque nonnulla

154 Ad Magnificat ANTIPHONA. Bavo pater & patrone, prece blanda Jesum mone, ut nos servos eruat & tuto portu statuat. Ad Matutinum

HYMNUS.

Annuo nobis revoluta cursu
Festa lux salve: tibi nunc vacamus,
Ritè solventes veneranda magno
Festa Bavoni.
Ille post tedas thalami jugalis,
Et datam bellis viridem juventam
Tyro jam Christi nova bella, cælo
Auspice, cœpit.
Sæculo major, vitiisque sæcli,
Dona fortunæ patriosque census,
Fœnus immensum liquidò daturis

Cre-

Credidit astris.
Inde ne mentem memorem bonorum
Ventus inflaret popularis auræ.
Exteras longè generosus Exul,
Fugit in oras.
Flandra quà Scaldis vada concolori
Perluit vitro, sociasque Lisæ
Excipit lymphas, viridante ripa,
Constitit Hospes.
Hìc cavæ primùm penetrale fagi,
Mox larem cellæ tenuis subivit,
Lapsa quò crebro gemitu piare
Tempora posset.
Egit hìc luces dapis indigentes;
Noctis insomnes vigilavit horas,
Semper intentus super astra certo
Tendere cursu.
Laus sit excelso superûm Parenti,
Qui suum ditat meritis Bavonem;
Concinant sparsæ per utrumque solem
Carmina gentes. Amen.

155 *Lectiones primi Nocturni ex Libro Ecclesiastici :* Beatus vir. *Secundi ex Actis Sancti, conscriptis per Theodoricum abbatem. Tertii ex Homilia sancti Bernardi abbatis super Evangelio :* Ecce nos reliquimus omnia. *Infra Octavam primi Nocturni lectiones de Scriptura occurrente: secundi reliqua Sancti gesta, miracula & cultûs historiam continent; tertii assignantur ex dicta Homilia S. Bernardi. Oratio ubique eadem est, ut sequitur :* Deus, qui beatum Bavonem confessorem tuum, calcato mundo, crucifixo Filio tuo militare tribuisti : da nobis, quæsumus, ejus patrocinio ab omnibus hostibus protegi, & post peractam feliciter hujus vitæ militiam, æternâ gloriâ coronari. Per eumdem. *Ad diem primam Augusti ista Oratio legitur :* Deus, qui nos beati Bavonis confessoris tui meritis & intercessione lætificas : concede propitius, ut, qui tua per eum beneficia poscimus, dono tuæ gratiæ

producantur, per illustrissimum dominum Antonium Triest

tiæ consequamur Per Dominum. *In secundi Nocturni lectionibus compendiosa fit narratio primæ Elevationis, translationum sacri corporis & aliquot miraculorum. Reliqua sumenda notantur ex Officio diei Depositionis, exceptis octavo Responsorio & Antiphona ad* Benedictus, *quæ etiam propria sunt Sancto. Per annum verò pro commemoratione communi de* S. Bavone, *ut ecclesiæ patrono, ponitur hæc Antiphona* ad Benedictus; Sancte Bavo, pater bone, tu prò nobis in agone cum cælesti concione apud Deum advoca. Ad Magnificat *eadem, quæ in primis Vesperis Depositionis. Oratio diei primæ Augusti proximè recitata.*

Gandensium episcoporum immutatio, cujus munificentiâ

156 *Porrò hanc Officiorum immutationem seu correctionem sub annum* 1639 *faciendam curavit illustrissimus ac reverendissimus dominus Antonius Triest, Gandavensium episcopus: vir tum aliis innumeris titulis tum præsertim munifica in pauperes & in ecclesias Dei pietate celebratissimus, cultûsque* S. Bavonis *fautor & propagator egregius. Is videlicet, qui secundùm antè dicta reliquiis ejusdem Sancti, Brugis & Aldenardâ acceptis, cathedralem suam ecclesiam locupletavit; qui ære suo ejusdem cathedralis* S. Bavonis fabricam splendidè auxit & ditavit, *ut habet inscriptio elegantis mausolei, ipsi ibidem in choro erecti; qui eidem* S. Bavonis *ecclesiæ ampliùs exornandæ grandem pecuniæ summam reliquit, unde etiam hoc nostro seculo princeps altare ex marmore admodum magnificè exstructum est: quo episcopatum tenente, & procul dubio ad sumptus concurrente, anno* 1631, *qui tunc credebatur à morte* S. Bavonis *esse millesimus, celebratum fuit jubileum, sic memoratum à Sandero lib.* 1 *Hagiologii Flandriæ pag.* 34: Cùm anno MDCXXXI ab obitu S. Bavonis millenarius esset elapsus, clerus ecclesiæ cathedralis Gandavensis incredibili solemnitate celebravit jubilæum in honorem ejusdem Sancti. Ecclesia princeps peristromatis, aulæis, tapetibus pretiosissimis ornata fuit, & variæ

pag. 295.
ALIS
VI.

ad populum habitæ conciones, aliaque plura venerationis & reverentiæ in optimum Patronum nostrum pro majore Dei optimi maximi gloria edita sunt argumenta.

157 *De sæpe dicta cathedrali* S. Bavonis *ecclesia, prout suo tempore exsistebat, Sanderus, ex quo ejusdem delineatio lectorum oculis hic subjicitur, Gandavi sui seorsum impressi lib.* 5 *cap.* 1 *ista tradidit* : Eximia prorsus augustaque ejus fabrica est, splendidissimis quibusvis Europæ basilicis comparanda, & si antrorsum ad triginta fortè pedes protendatur, anteferenda etiam. Nusquam arcta, humilis, obscura : sed vitrorum fulgore lucida, lætum introëuntibus aspectum præbet. Eam anno DCCCXLI Transmarus episcopus legitur dedicâsse. Cryptam amplitudine, sacellis, columnarum serie nulli toto Belgio secundam Balduinus & Arnulphus comites instruxêre: alii id gentis Vilaniæ seu à Gandavo, in Belgio, ut prioribus libris ostendimus, nobilissimæ opus asserunt. Quidquid sit; Gerardus Vilanus à Gandavo, qui uxorem habuit Elisabetham, comitis S. Pauli filiam, ingente sumptu restauravit, ibidem conditus. Chorum alta concameratione, augustâ sacellorum coronâ, senatus anno MCCXXVIII, alii, ut Varnewicus, MCCLXXIV erexit. Pronaon stupenda mole sub ævum Caroli cæsaris adjectum, Fundamenta turris jacta MCCCCLXII vigesimâ sextâ Maii pridie Dominicæ Ascensionis per abbatem Blandiniensem, hujus olim ecclesiæ patronum, Nicolao Vander Zickele & Joanne Huysse coss. Eidem imposita crux anno MDXXXV... Ornamenta verò nunc hujus ædis, cui hæreticus furor injuriam intulerat, varia sunt, sacraque supellex, tum cleri tum populi donatione, sumptuosa. Altare marmoreum in choro etiam Patronos ecclesiæ eleganter sculptos exhibet; mox illi Rubeniana imago inferenda, aliaque decora addenda sunt. *varia ecclesiæ S. Bavonis, de qua quædam ex Sandero,*

158 *Hæc Sanderus circa* 1627, *quibus pro pleniori notitia hodierni* S. Bavonis *templi adjicit sequentia illustrissimus de Castillion part.* 1 *pag.* 51 *Chronologiæ sacræ Belgii, editæ* *ornamenta accessere,*

editæ anno 1719. Præter insignem ac eximiam structuram illud (*templum*) splendidissimum reddunt marmorea sacella, portis ut plurimùm æreis instructa; picturæ à celebrioribus Belgii penicillis, ac demum altare majus marmoreum, quod nunc exstruitur sumptuosissimum, & quod jam ferè ad apicem perductum est; præter quod in circuitu chori alia tredecim conspiciuntur, inferiùs autem quatuòrdecim ornata magnificè. In inferiori sive subterranea ecclesia, quam cryptam vocant, decem sunt altaria. *Hisce ornamentis ecclesia cathedralis* S. Bavonis, *anno* 1745 *ex concretis summa pecuniaria, quam laudatus suprà illustrissimus ac reverendissimus dominus Antonius Triest, Gandensium episcopus, ecclesia* S. Bavonis *ampliùs exornanda reliquit, annorum plurium proventibus cathedra concionatoria è marmore candido affabrè constructa accessit.*

159 *Accedit etiam nunc, quod ceteris ornamentis cedere minimè debebit, elegantissima structura futurum opus, cujus notitiam, datis hoc ipso anno* 1763, *quo hæc scribuntur, Gandavo litteris, laudatus suprà R. P. Petrus van Royen, Societatis nostræ sacerdos, viso schemate, quod ipsi, ut scribit, amplissimus dominus van Eersel archidiaconus & canonicus* S. Bavonis, *operisque, quod in dicta cathedrali ecclesia modò exstruitur, director exhibuit, quodque à celeberrimo architecto simul & sculptore serenissimi comitis Palatini domino Petro Verschaffelt delineatum est, officiosissimè, ut promiserat, subministravit; est autem hæc:* Dejecto veteri odæo, quod chorum ab anteriori templo separabat, jam nunc exurgit aliud bifariàm ita sectum, ut templum ingredientibus liberum præbeat aræ principis prospectum. Altare hoc majus ab illustri artifice D. N. Verbruggen olim elaboratum splendorem etiam à novo opere non mediocrem recipit: nam supra plinthidem è polito fusco marmore, quæ graduum, quibus ad chorum ascenditur, altitudinem adæquat, utrimque è candido nigroque marmore ara minor ex-

hodieque accedant.

extruitur, stipantibus eam marmoreis coloris itidem albi columnis ad altitudinem pedum $16\frac{2}{3}$, toto opere altitudinem pedum 25 vix non excedente, atque ad eam formam totus, quantus est, chori ambitus ac transversa templi navis continuo labore exornabitur. Hæc, *addit idem R. P. Petrus van Royen*, humanissimè explicare mihi dignatus est prælaudatus amplissimus dominus archidiaconus.

§ IX. Cultus S. Bavonis Harlemi in Hollandia ecclesiaque ipsi ibidem exstructa.

Absolutis iis, quæ annotanda videbantur de reliquiis & cultu S. Bavonis *in civitate Gandavensi, properamus ad civitates & loca alia, in quibus specialem venerationem nactus est idem Sanctus; in quibus, inquam, vel reliquiæ ejus honorantur, vel ædes sacræ ipsi dicatæ sunt, vel in Officio divino ipsius fit memoria. Reliquis præmittimus Harlemum, civitatem Hollandiæ amplam & elegantem, Amstelodamo tribus, Lugduno Batavorum quinque dissitam milliaribus. Harlemenses quippe, priusquam in ipsos dominari cœpit hæresis, vix cedebant Gandavensibus in veneratione erga* S. Bavonem, *imò, si annuas festivitates spectes, etiam hos superabant. Quo tempore cultus iste illic inchoatus sit, litteris proditum non reperio. At occasio sic generatim proponitur in lectione quarta Officii, quod, ut infrà dicetur, ibidem recitari consuevit die* x *Maii :* Cùm sancti Bavonis confessoris religiosa veneratio populo Harlemensi ex commerciis cum populo Gandensi feliciter innotuisset, ejusdem gloriosa apparitio ante aliquot annorum centurias facta utrumque populum ad communionem pietatis sub illius patrocinio induxit & sociavit. Harlemensibus siquidem summè affli- *Occasio,*

afflictis & sancti Bavonis tutelæ sese devoventibus, eundem apparuisse, civesque ab imminentibus periculis liberâsse, veneranda majorum traditio perhibet. Cujus rei sacram perennemque memoriam confirmat solennis illa basilica, quam clerus populusque Harlemensis ope Alberti Bavari, vigesimi tertii Hollandiæ comitis, eximiâ structurâ, maximisque sumptibus, toto & ampliùs seculo fabricatam, Patrono suo erexit. Testatur id ipsum sacra cleri populique Harlemensis fraternitas, sub sancti Bavonis invocatione & patrocinio ab aliquot sæculis in honorem Dei omnipotentis instituta.

161 *Cultûs progressus aliquantò uberiùs deducitur in* *progressus* *Officio, quod die octava Depositionis recitari consuevit à clero tam Gandavensi quàm Harlemensi. Lectio quarta sic habet:* Harlemi quoque in Hollandia ante multas annorum centurias cultus sancti Bavonis miraculosè propagatus est. Cùm enim cives Harlemenses, summâ angustiâ pressi, se ejus patrocinio devovissent, illustri apparitione & tutelâ suâ civitatem ab imminentibus periculis liberâsse traditur. Unde postea sacrorum beneficiorum memoriam devota ac religiosa animorum gratitudine recolentes clerus & populus eundem in Patronum ac Tutelarem susceperunt, erectaque solemni basilica, statuam ejus cum armatura ac paludamento, principum habitu, dextera manu gladium erectum, sinistra verò falconem tenentem (eo modo, quo apparuisse creditur) delineantes, passim posuerunt. Lectio v. Ex amplitudine miraculi ac religiosi cultus sancto Bavoni ab Harlemensibus consecrati, Albertus Bavariæ dux & vigesimus tertius Hollandiæ comes piè commotus, illustrem basilicam eximiâ ac sumptuosâ architecturâ, à civibus jam diu inchoatam, sua liberalitate ac studio insigniter promovit. Impetravit enim à Bonifacio nono, Sixto quarto & Innocentio octavo, successivè Romanis Pontificibus, plenarias, sanctæ Mariæ Angelorum de Portiuncula nuncupatas, indulgentias; quibus Christi fideles pœnitentes & com-

communicantes & sancti Bavonis basilicam visitantes, ad liberalem eleëmosynam pro fabrica complenda invitavit: quæ toto & ampliùs sæculo fabrefacta, tandem anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo perfecta est. Clerus quoque Gandensis se Harlemensibus sub sancti Bavonis patrocinio confœderans, insignem partem sacri corporis ejus, scilicet juncturam brachii cum mutua bonorum operum communicatione invicem perpetuò impertienda, aliisque nonnullis conditionibus, ecclesiæ Harlemensi donavit. Quas reliquias clerus Harlemensis gratanter acceptas ac deinde argenteæ thecæ anno Domini millesimo quingentesimo reverenter inclusas, maxima religione custodivit. Sacrum quoque translationis festum, annua solemnitate deinceps celebrandum, ab Ultrajectensi episcopo obtinuit ac religiosè observavit.

162 *Sextam lectionem, quæ res postea gestas exhibet, dabo, cùm nonnulla ad precedentium elucidationem conducentia, attulero. Particulæ, quibus dicitur* apparitio ante aliquot annorum centurias facta, *&* ante multas annorum centurias cultus sancti Bavonis propagatus, *antiquitatem sanè indicant, sed non definitam. Si tamen memorata Sancti apparitio non diu contigerit, antequam ecclesiæ Harlemensis jacta sint fundamenta, figi ista latè poterit ante medium seculum decimum quartum; cùm ecclesia, anno 1472 ad perfectionem perducta, impensum fuerit totum amplius seculum. At quod refertur de indulgentiis, quas à summis Pontificibus Sixto & Innocentio impetravit Albertus, Bavariæ dux & Hollandiæ comes, mortuus anno 1404, quo eodem etiam vivere desiit Bonifacius nonus Pontifex maximus, intelligendum dumtaxat de innovatione & confirmatione indulgentiarum, à Bonifacio olim concessarum, prout clarum fit ex ætate Sixti IV ac Innocentii VIII Pontificum, & distinctiùs exponitur parte 2 Bataviæ sacræ pag. 290, ubi simul ipsius ecclesiæ exhibetur descriptio, quam huc transfero.* *ac diuturnitas cultûs S. Bavonis apud Harlemenses,*

163 Illustre imprimis templum, quod D. Bavoni sacrum.

à quibus Sancto exstructum templum:

crum. Templum, ut refert Hadr. Junius, augustum & architectorum judicio celeberrimum, pulcherrimumque opus, firmissimis innixum columnis, fornice laqueata ex intestina materia, quod spatioso & quadrato imminet foro; juvante & promovente tantæ molis opus Alberto Bavaro, qui à Papa Bonifacio, ejus nominis IX, obtinuerat indulgentias Papales ad promovendam perficiendamque ædis sacræ structuram. Similes indulgentias concessit Papa Clemens V. Bullas hasce renovavit, confirmavit ac stabilivit cum supplemento errorum, qui incidere potuerunt, Sixtus IV pontifex anno MCCCCLXXII, & post eum Innocentius VIII Pontifex anno MCCCCXC, quibus gazophylacium magnis ditatum thesauris. Sic templum hoc consummatum fuisse, refert Montanus. Anno MDXVI è ligno turrim ædificare cœperunt fastigiatam, loricatam, surgente in altum gradu ad summum usque verticem, quam ad justam altitudinem perductam plumbo superinducto investiverunt structores. Suggestum concionatorium erectum sublime & operosum anno MCCCCXXXII.

ejusdem reliquiis Gandenses donant,

164 *De reliquiis* S. Bavonis *à Gandensibus dictæ ecclesiæ concessis & de conditionibus donationi adjectis paulò etiam explicatiùs agit die* x *Maii Officium Harlemense lectione* v, *quam similiter subjicio:* Absolutâ autem basilicæ fabricâ, clerus populusque Harlemensis, Patroni sui gloriosam memoriam cum beneficiorum fructu conservare studentes, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quingentesimo ab abbate monasterii sancti Bavonis juxta Gandavum, piâ instantiâ insignem partem reliquiarum ejus, scilicet juncturam brachii, obtinuerunt. Accessit piorum operum ac meritorum, divinæ gratiæ auxilio implendorum, tam ex parte Religiosorum ejusdem monasterii, quàm cleri populique Harlemensis, in fraternitatem sancti Bavonis conscripti, mutua ac perpetua communio. Harlemenses insuper in gratiarum actionem, jugemque pietatis memoriam, cereum unius libræ in Gandensi ecclesia

clesia sancti Bavonis Kalendis Octobris sub Offertorium summæ Missæ, per certum nuncium quotannis offerendum, pio voto promiserunt. Dies quoque festivas depositionis Kalendis Octobris, item elevationis Kalendis Augusti nec non translationis & commemorationis illius sexta Idus Maii occurentes, annua solemnitate colendas pari pietate voverunt.

165 *At longè ampliorem tam concessionis, quàm conditionum concessioni adjectarum notitiam nobis subministravit sæpe laudatus Reverendus ac amplissimus D. van Damme, missis apographis duorum instrumentorum, quæ Mss. servantur in archivo seu tabulario capituli Gandensis cathedralis ecclesiæ. Primum sunt litteræ Petri Quicke, episcopi Tornacensis, Raphaëli de Bourgogne, abbati Gandensis monasterii* S. Bavonis *ac simul episcopo Rosensi (civitas est Dalmatiæ Turcis subjecta) licentiam facientis donandi reliquias Harlemensi ecclesiæ, & sic habent:* Petrus Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Tornacensis venerabili in Christo patri ac domino Raphaëli, eâdem gratiâ episcopo Rosensi nec non abbati insignis ecclesiæ ac monasterii S. Bavonis juxta Gandavum, salutem ac sinceram in Domino dilectionem. Ut aliquam partem reliquiarum S. Bavonis confessoris, cujus corpus in dicta ecclesia ac monasterio requiescere dignoscitur, ecclesiæ parochiali de Herlem Trajectensis diœcesis, quæ in honorem ejusdem S. Bavonis fundata & erecta existit, donare & concedere valeatis, ita ut ipsa pars reliquiarum ad eandem ecclesiam transferatur, quò magis ad ipsam ecclesiam populus devotionis causâ confluat, præfataque ecclesia exinde suscipiat incrementa, vobis tenore præsentium licentiam pariter & auctoritatem concedimus & impartimur. Datum Gandavi sub sigillo nostro anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, mensis Februarii die vigesima octava. In plica scriptum erat: Per dñum episcopum Bourgne p. no. cum certo signo manuali, & appendebat sigillum ex cera

quod ex binis

cera rubra, semi ex parte fractum, & ex cauda pergamena.

instrumentis authenticis cum donationis

166 *Alterum instrumentum est apographum litterarum, quibus moderatores utriusque ordinis, civilis & ecclesiastici Harlemensis, profitentur & declarant, quidquid in gratiarum actionem tam pro abbate & monachis Gandensibus, quàm in honorem Sancti deinceps facturi sint. Sic sonant:* Quia Rdūs in Christo pater & dominus Raphaël, Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Rosensis, abbas insignis ecclesiæ & monasterii S. Bavonis juxta Gandavum; ad instantiam rdi patris ac domini magistri Nicolai de Ruyter archidiaconi Bruxellensis in ecclesia Cameracensi, præpositi Lovaniensis & ecclesiæ nostræ parochialis Herlemensis, ecclesiam nostram præfatam in honorem S. Bavonis fundatam & erectam cum reliquiis S. Bavonis patroni nostri dono specialis gratiæ decoravit, ac etiam idem R. P. & D. nos ad participationem operum virtuosorum & meritorum, quæ apud præfatum monasterium perpetuò futuris temporibus adimplebuntur, & sicut benignè accepit, Nos scultetus, burgimagistri & proconsules oppidi Herlemensis, magister Hugo de Asseldelff, viceecuratus ecclesiæ Herlemensis prædictæ, decanus & confratres fraternitatis S. Bavonis in ecclesia antedicta, in recompensam gratiosæ & specialis donationis & benignæ receptionis antedictorum, eumdem R. P. & D. episcopum & abbatem memoratum, religiosos dominos Ægidium priorem & omnes fratres monasterii antedicti successoresque eorum ad fraternitatem nostram in parochiali ecclesia antedicta, in Missis, exequiis & aliis virtuosis operibus & exercitiis spiritualibus recipimus, ipsosque eorum participes efficimus.

etiam conditionibus innotescit;

167 Insuper bona fide pro nobis & successoribus nostris dies obitûs & translationis ejusdem sancti Bavonis, patroni nostri, singulis annis solemnes & festivos, nec non etiam pro fratribus dicti monasterii Missam de Requiem ac solemne anniversarium quolibet anno futuris

ris perpetuis temporibus celebrare, cantare & observare promittimus, & cùm dies obitûs R.P. nostri Raphaëlis episcopi & abbatis memorati, suorumque successorum nobis insinuatus fuerit, exequias solemnes in nostra fraternitate observare & tenere. Deinde etiam promittimus, nos nostrosque successores in perpetuum obligamus, candelam unam ponderis unius libræ coram feretro sancti Bavonis prima die mensis Octobris per certum nuncium nostrum ad Offertorium majoris Missæ offerre, seu offerri facere & eam ibidem dimittere. Et si feretrum seu receptaculum reliquiarum gloriosissimi confessoris Bavonis patroni nostri per nos fieri seu construi contingat, in hujuscemodi feretri seu receptaculi circumferentia non aliter legibilibus litteris sculpi, scribi seu depingi faciemus, quàm in hac verborum forma :" In
„ hoc feretro continetur pars brachii, scilicet junctura
„ brachii, gloriosissimi confessoris Christi Bavonis, quam
„ à R. in Christo P. & D. Raphaële episcopo & abbate
„ monasterii ejusdem S. Bavonis juxta Gandavum Ordi-
„ nis S. Benedicti, Tornacensis diœcesis, multis precibus
„ anno à nativitate Domini millesimo quingentesimo cum
„ summa devotione & speciali gratia accepimus. In quorum omnium fidem, attestationem & testimonium nos facultas *, Burgimagistri, proconsules oppidi Herlemensis, vicecuratus ecclesiæ parochialis oppidi prædicti, decanus & confratres fraternitatis S. Bavonis in ecclesia præfata, sigillis oppidi prædicti & curæ Harlemensis præsentes litteras communivimus & roboravimus anno Domini millesimo quingentesimo mensis Aprilis die decima quinta. Et appendebant duo sigilla ex cauda parcamena, unum civitatis seu oppidi Harlemensis, aliud, cui impressa erat imago S. Bavonis, in sinistra falconem, in dextra verò gladium gestantis, cujus inscriptio erat : Sigillum curæ Harlemensis.

* *fortè* scultetus, *ut suprà*, *i. e.* prætor

168. *Is, qui initio litterarum dicitur ab abbate & monachis Gandensibus impetrâsse reliquias, D. Nicolaus de* Ruy-

præposita autem ab iis, qui eorum postremum scripsére,

Ruyter, *erat ecclesiæ* S. Bavonis *Harlemensis*, *tunc parochialis tantùm & episcopatui Ultrajectino subjectæ*, *primarius rector sive præpositus : non comparet tamen inter eos*, *quorum nomine & auctoritate exaratæ sunt litteræ*, *quia cùm præpositus dictæ ecclesiæ esset simul à Sacris principi seu comiti*, *& hunc comitari soleret*, *regebat ecclesiam suam per vice-curatum & quatuor sacellanos. Hinc ut præcipua tum præsens Ordinis ecclesiastici persona nominatur in litteris vice-curatus. Idem D. Nicolaus de Ruyter*, *ut liquet ex litteris*, *erat id temporis Lovanii ad S. Petrum præpositus*, *& archidiaconus Bruxellis*, *civitate tunc Cameracensis diœcesis ; sed postea anno* 1501 *ad episcopatum Atrebatensem promotus est.*

lipsanotheca, allatis reliquiis, mox exstructa est,

169 *Quod in litteris proponebatur de construendo feretro seu theca reponendis in Harlemensi ecclesia* S. Bavonis *reliquiis*, *non videtur diu dilatum fuisse*, *imò si strictò sensu accipienda sunt verba lectionis quintæ in Officio diei octavæ depositionis*, *eodem anno*, *quo obtentæ sunt*, *exsecutioni mandatum est* : Reliquias clerus Harlemensis, *verba repeto*, gratanter acceptas, ac deinde argenteæ thecæ anno Domini millesimo quingentesimo reverenter inclusas, maxima religione custodivit. *Sed & magnificè ac sumptuosè id exsecutioni mandatum fuisse*, *colligimus ex Batavia sacra superiùs*, *ubi ista leguntur* : Bavoni imprimis, sub cujus nomine Deo hoc (*Harlemense*) consecratum templum, hic honor habitus, ut statua erecta sit ex argento magni pretii, quæ pendebat selibras IX ponderis Coloniensis, cujus & ossa argentea in cista condita & venerationi illic habita, donec iconoclastarum furori, ut sub Bavone diximus, subducta, Coloniam devecta fuêre. *De* S. Bavone *seorsum egerat auctor part.* 1 *pag.* 26 *& seq.*, *ubi ea*, *quæ mox dedimus ex Officio diei octavæ & pauca de translatis Coloniam reliquiis descripserat. Hæc & nos*, *servata temporum serie*, *mox recitabimus.*

170 *Ad eum porrò splendoris apicem ascendit cultus Sancti*

Sancti nostri apud Harlemenses post acceptas reliquias, ut non modò illic prima die Octobris recoleretur festum depositionis Officio duplici primæ classis tamquam patroni titularis, cum Octava, & prima Augusti festum elevationis ac translationis ritu duplici majori, verùm etiam die x *Maii, quâ de* S. Bavone *nihil notatur in Gandensi Proprio, celebraretur ritu quoque duplici majori festum translationis & commemorationis, prout statutum fuerat in litteris anni* 1500. *Denique ne vel ex ista parte Gandavo cederet Harlemum, eodem tempore, quo Gandavensis ecclesia primùm parochialis, deinde collegiata* S. Bavonis, *in cathedralem evecta est, similiter cathedralis facta Harlemensis* S. Bavonis *ecclesia, & institutum ibidem canonicorum collegium.*

Sanctique cultus Harlemi increvit, quâ urbe in episcopatum

171 *Bullam Pauli IV Pontificis datam Romæ anno* 1559, *super generali novorum in Belgio episcopatuum erectione, assignavi suprà, cùm agerem de erectione Gandavensis episcopatûs; peculiarem verò Pii IV Pontificis, quâ anno* 1560 *decessoris sui erectionem confirmans, Harlemensem episcopatum archiepiscopatus Ultrajectini primum suffraganeum statuit, cathedram episcopalem in ecclesia* S. Bavonis *collocat, hîc collegium canonicorum instituit &c, habes apud Miræum parte* 1 *diplomatum secundæ editionis pag.* 797, *& in Batavia sacra part.* 2 *pag.* 284, *ubi insuper pag.* 291 *exstat ejusdem Pontificis Breve Apostolicum, missum anno* 1561 *ad D. Nicolaum Nieulant, aliàs à Nova-terra, à Philippo Hispaniarum rege designatum primum Harlemensium episcopum. Brevis Apostolici initium tale est:* Pius Papa IV. Venerabilis frater salutem & Apostolicam benedictionem. Nuper postquam fel. rec. Paulus Papa IV, prædecessor noster, ex certis causis tunc expressis, parochialem ecclesiam sancti Bavonis, Harlemensem ecclesiam, olim Trajectensis diœcesis, in cathedralem ecclesiam erexerat, Nos... te... illi in episcopum præfecimus &c.

erectâ, collegiatâ ibidem ejus ecclesia

172 *Erectio episcopatuum, & nonnulla ad Harlemen-*

 sem

ad cathedralem evehitur, ex qua

sem spectantia, etiam inserta sunt Officiis propriis Sancti nostri. Lectio sexta Gandavensis & Harlemensis die Octava depositionis hæc est: Cùm autem circa annum Domini millesimum quingentesimum quinquagesimum hæresis Calviniana, ex Galliis in Belgium delapsa, Catholicæ fidei ac religionis interitum minaretur, Paulus Quartus Romanorum Pontifex, postulante Philippo secundo Hispaniarum rege ac Belgicarum ditionum, post patrem Carolum Quintum imperatorem, hereditario principe, ad conservandum Catholicæ fidei ac religionis statum, tres archiepiscopatus & quindecim episcopatus in Belgio instituit. Inter ceteras civitates & ecclesias, Gandavensem & Harlemensem, utramque sancti Bavonis in cathedrales erexit. Ex eo tempore sancti Bavonis cultus inter utrumque clerum religiosè observatus, tantam animorum unionem peperit, ut communicatis officiis, nec non renovata veteri utriusque collegii fraternitate, canonici cathedralium Gandavensis & Harlemensis se invicem fratres appellaverint. *Harlemensi Officio pauca adduntur de translatis Coloniam Agrippinam Sancti nostri reliquiis; sed cùm eadem pleniùs memorentur lectione sexta Officii Harlemensis die x Maii, omissis istis, hanc describo.*

Coloniam Agrippinam S. Bavonis reliquiæ,

173 At cùm post erectam à Paulo quarto Harlemi in ecclesia sancti Bavonis cathedram episcopalem, hæreseon factiones impiissimis tumultibus totum undique Belgium infestarent, inter alia loca Harlemensis civitas, à milite Geusio occupata, ac postea etiam cathedralis ecclesia, destructis per iconoclastas altaribus, profanata fuit. Sacræ autem gloriosissimi Confessoris reliquiæ, diligenter eo tempore custoditæ, & ex cathedrali ecclesia reverenter acceptæ, Coloniam Agrippinam devectæ sunt. Deinde verò, sedatis nonnihil tumultibus, Harlemum fideliter relatæ summaque totius cleri cathedralis exultatione receptæ sunt. In cujus beneficii perpetuam memoriam festum translationis ac commemorationis

nis, ex voto majorum pro acceptis reliquiis primitus indictum, ac temporis injuriâ collapsum, ab eo tempore deinceps ad impetrandam sancti Bavonis opem celebrari jussum ac pristino cultui restitutum est.

174 *Hereticis tumultibus Harlemi initium dedit annus* 1566*:* Hoc ipso namque anno (*verba sunt auctoris Batavia sacra part.* 2 *pag.* 293) XXI Julii in pago Overveen extra muros Harlemenses in montibus arenosis prima concio Dominica die Calviniano ritu habita est à Joanne Arnoldi sportulario, ex opificio suo dicto Mandemaeker, Alcmariano, confluentibus eò C C C ferè hominibus, inter eos viris quinquaginta. Virus hinc & in ipsam urbem serpsit, Religiosis & sacerdotibus nonnullis idem haurientibus. Et quoniam iconomachia, quæ jam plerisque locis sævierat, & Harlemum invasura non vano timore credebatur, ecclesia cathedralis (jussu magistratûs, ecclesiastici an secularis, dubium est) die XXIII Augusti clausa est, totoque trimestri clausa remansit, non ante diem VII Septembris (*verisimillimè* Decembris) reclusa. *An eodem anno, sicut Gandavi factum esse, suprà vidimus, reliquia* S. Bavonis *tutiore loco recondita fuerint, an vel ex tunc Coloniam translata necne, incompertum mihi est. Sedem episcopalem id temporis tenebat antè nominatus D. Nicolaus à Nova-terra, qui ob turbas & corporis infirmitates episcopatu cessit anno* 1569.

tumultuantibus hereticis, transferuntur,

175 *Haud pacatiora, imò multò turbulentiora tempora nactus est Godefridus à Mierlo, Nicolai successor, Harlemensiumque episcopus secundus & ultimus. Nam anno* 1572, *qui erat alter à consecratione sua, tragœdiam conspexit, in mox data lectione memoratam, atque istis verbis descriptam à Famiano Strada Decade prima de Bello Belgico pag.* 443. Harlemum, nobilis Hollandiæ urbs, quò bellum deportaverat Federicus (*Toletanus, ducis Albani filius*) Amstelodami fidæ urbis opportunitate invitatus, non modò oblatam ab eo superbè veniam rejecit, sed recepto novo partium præsidio, & ut omnem

indeque, tranquillitate utcumque restituta, revehuntur;

reconciliationis spem sibi præcideret, exuta palàm veteri religione, fractis sacris imaginibus, ac violatis direptisque templis, octo mensium obsidionem tulit, pari hostium vitæque contemptu. *Denique post plura obsessorum tam in religionem Catholicam quàm in Hispanos odii indicia, quæ ibidem legi possunt, civitas, fame exhausta, Federici victoris arbitrio cessit anno* 1573. Hic prima sacrorum cura fuit, *inquit Theodorus Schrevelius, citatus part.* 2 *Bataviæ sacræ pag.* 313, v Augusti templum D. Bavoni sacrum expiârunt & sacrârunt per episcopum Amerledum, qui Sacrum coram Toletano peregit, post recitatum Euangelium, ad servandas Ecclesiæ Catholicæ immunitates accepto sacramento. *Tunc etiam procul dubio relata Coloniâ Agrippinâ* S. Bavonis *reliquiæ, prout habetur in lectione Officii.*

at, novis turbis religione penitus subversâ,
* quod

176 *Pax qualiscumque & quies fuit Harlemi usque ad annum* 1578, *quando nova eaque ferocissima exorta tempestas, quæ religionem Catholicam penitus subvertit:* Ipso enim festo SS. Sacramenti, *inquit auctor Bataviæ sacræ pag.* 314, anni MDLXXVIII, quæ * tunc in diem XXIX Maii incidebat, urbe Aurangiæ principis copiis dedita, sævissima strages in cathedrali ecclesia edita est, à scriptoribus nostratibus NONA HARLEMENSIS dicta, eò quòd sub versum illum Nonarum: "Justus es, Domine, & re-,, ctum judicium tuum,, proruptio in ecclesiam istam ejusque mystas ea die facta fuerit. Cæsis aliis, "episco-,, pus Godefridus à Mierloo,, inquit Theod. Schrevelus, "qui eo tempore adhuc concionem habuerat, mi-,, raculosè servatus à quæsitore seu latrunculatore in ,, cella subterranea, cui cum aliis militibus fidis sibi, ,, circiter L florenos pro honorario dedit, pretium re-,, demptionis.,, Dec. die IV violata templa Harlemi omnia ac monasteria diruta. Fugâ feliciter elapsus Godefridus episcopus Monasterium apud Westphalos se recepit. *Reliqua ejus gesta sic breviter referuntur tom.* 1 *Diplomatum Miræi pag.* 803: Deinde Daventriam, sede

vacan

vacante anno MDLXXXVIII evocatus, cathedralem ecclesiam impiè profanatam reconciliavit, atque è vivis exemptus die XXVIII Julii ejusdem anni MDLXXXVIII, ibidem tumulatus fuit. Post hæc occupata per hæreticos urbe ac diœcesi Harlemensi, nullus ultrà nominatus fuit hujus sedis episcopus.

177 *Studiosè perscrutatus sum omnes, quascumque nancisci potui, rerum Harlemensium, præsertim sacrarum, historias aut relationes, ultimis tumultibus posteriores, ut quid reliquiis* S. Bavonis *Harlemensibus tunc obtigisset, ediscerem, salvane essent videlicet & hæreticorum manibus subducta, an deperdita aut dispersa. Sed frustra. In omnibus æquè altum de iis silentium, quàm in lectionibus Officiorum, licèt hæ, ut mox patebit, etiam seriùs composita sint ac disertè memorent translationem reliquiarum Coloniam, earumque Harlemum relationem non diu ante postremas turbas. Si etiam tunc conservata fuerint, crediderim, consultius judicatum fuisse id typis non vulgare, nedum propalare, ubi hodiedum lateant & à fidelibus honorentur. Quidquid sit, clerus Harlemensis Romano Catholicus Patronum suum, quamvis minore apparatu & splendore, æquali tamen pietate & affectu colere annuasque festivitates ejus ecclesiastico Officio celebrare perrexit. Id nobis compertum est ex Officiis propriis seculo proximè elapso, & variis Directoriis hoc currente seculo impressis.* *quid iis acciderit, ignoratur, S. Bavonem tamen,*

178 *Anno* 1618 *illustrissimus ac reverendissimus dominus Philippus Rovenius, tunc per Belgium fœderatum vicarius Apostolicus, postea etiam archiepiscopus Philippensis, in litteris ad clerum Harlemensem sic statuit;* Festum S. Bavonis, utpote patroni Harlemensis, ab antiquo solemnissimè hìc observari solitum, moneantur fideles religiosè celebrare, ad quod concessis quadraginta dierum indulgentiis eosdem invitamus; non tamen intendentes quemquam ad mortale peccatum circa illius observationem constringere. In reliquis festis servetur moderatio *ejusque festivitates clerus Harlemensis*

deratio jam passim recepta. *Sic ille part. 2 Batavia sacra pag. 87. Idem archiepiscopus ibidem pag. 102 in Constitutione anni 1628 mandat :* Festum S. Bavonis, utpote patroni Harlemensis, ab antiquo solemnissimè hìc celebrari solitum, ordinamus, deinceps esse celebrandum Dominicâ proximâ post festum S. Michaëlis, ad quod concessis quadraginta dierum indulgentiis fideles invitamus. In reliquis festis ac jejuniis servetur consuetudo ac moderatio hactenus passim hìc recepta. *Eodem denique curante & approbante*, Officia Sanctorum archiepiscopatûs Ultrajectensis & episcopatuum suffraganeorum, Harlemensis, Daventriensis, Leovardiensis, Groeningensis & Middelburgensis, digesta ad normam Breviarii Romani, *Coloniæ edita sunt anno* 1640.

Officiis ecclesiasticis, Missaque

179 *Illa inter pro Harlemensi seorsum episcopatu tria dantur propria de* S. Bavone, *diebus ac ritu suprascriptis recitanda ; & pro diebus quidem* 1 *Octobris ac per Octavam alio Officio non impeditis, uti &* 1 *Augusti, si paucissima excipias, eadem sunt Officia, quæ exstant in Proprio cathedralis ecclesiæ Gandavensis, quæque paulò antè, concurrente utriusque ecclesiæ canonicorum collegio, composita, edi curaverat illustrissimus ac reverendissimus D. Antonius Triest episcopus Gandavensis : prout ipse testatur in litteris suis anni* 1639, *Gandavensi Proprio præfixis,* Nos, *inquiens*, pro officii nostri debito & in Sanctos tutelares affectu de consilio operaque nonnullorum RR. DD. tam ecclesiæ nostræ cathedralis Gandavensis, quàm similis ecclesiæ cathedralis Harlemensis canonicorum, in perpetuam societatem & confraternitatem nuper assumptorum, certa ab incertis separari & propiùs, quàm umquam antea, Officia ista ad formam dicti Breviarii Romani reduci curavimus. *Die autem* x *Maii Officium desumitur Harlemi ex aliis festivitatibus præter lectiones secundi Nocturni, quæ hìc etiam propria sunt & superiùs recitatæ, ubi id exigebat series historiæ.*

180 *Habent præterea Harlemenses Missam de Sancto pre-*

propriam, ad calcem Officiorum excusam, primamque inter festa Octobris, ut sequitur: INTROITUS. Gaudeamus omnes in Domino &c. ORATIO. Deus, qui beatum Bavonem *&c, ut in Officio Gandavensi ejusdem diei.* EPISTOLA. Quæ mihi fuerunt lucra *&c.* GRADUALE. Domine, prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. VERS. Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in fæculum fæculi. Alleluia, alleluia. VERS. O remedium salutis in via, beate Bavo: tuis nos precibus Deo reconcilia. Esto nobis Patronus in cæli curia, ubi justi stabunt cum fiducia. Alleluia. EUANGELIUM. Dixit Simon Petrus ad Jesum: ecce nos reliquimus omnia. CREDO. OFFERTORIUM. Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. SECRETA. Fons totius misericordiæ, Deus, respice ad munera nostra, quæ in beati Bavonis confessoris tui solennitate præclaræ Majestati tuæ offerimus: ejusque intercedentibus meritis, concede, ut oblationes munerum fiant præsidia devotorum. Per Dominum. COMMUNIO. Vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis & vitam æternam possidebitis. POSTCOMMUNIO. Omnipotens sempiterne Deus, Pater totius consolationis & pacis: præsta familiæ tuæ, in solennitate sancti Bavonis ad laudem tui nominis congregatæ, per unigeniti Filii tui corpus & sanguinem pignus redemptionis æternæ. Per Dominum. *Eadem Missa præscribitur in aliis Sancti Festivitatibus, sed in his prima oratio ea est, quam dedimus ex Officio Gandavensi diei* 1 *Augusti, ad diem tamen* x *Maii his vocibus:* Beati Bavonis confessoris tui *addunt Harlemenses* Patroni nostri. *Eâdem oratione utuntur Harlemenses per annum pro commemoratione communi de sancto Patrono suo in Vesperis & Laudibus cum Antiphonis antè descriptis ex Gandavensi Proprio.*

de eo propriis celebrare perrexit.

§ X. Re-

§ X. Reliquæ ecclesiæ S. Bavoni dedicatæ, sacris ejus lipsanis ditatæ, cultuive addictæ.

Ecclesiæ aliæ variis locis,

CEtera ecclesiæ S. Bavoni *sacræ hoc ordine enumerantur apud Sanderum ad calcem cap.* 4. *lib.* 4: Ecclesia una de Ardenburch, Mendonck, Vinderhoute, Zinghem, Vlierſele, Caneghem; Wilrick in Brabantia & Bouchoute: *alio ac paulò distinctiore etiam recensentur in Proprio Officiorum de Sanctis ecclesiæ cathedralis Gandensis lect.* 5 *diei quartæ infra Octavam* S. Bavonis: Anno Domini nongentesimo sexagesimo in Rodenburch, celebri olim ac vetusto Flandriæ oppido (nunc Erdenburch nominatur) prima ecclesia in honorem divi Bavonis confessoris dedicata est. Nec procul inde alia postmodum in terra de Oostburch juxta mare. Alia item postea ad Legiam fluvium in territorio Cortracensi, à qua pagus ipse Vivia D. Bavonis vulgò dicitur. Est & ecclesia parochialis de Zynghem haud procul Aldenardâ, nec non ecclesia de Vlierſele B. Bavonis patrocinio ac nomini consecrata. Mendonck item, Vinderhout, Caneghem, ecclesiæ nequaquam incelebres; atque in Brabantia ecclesiæ de Wilrick & Bochoute, ut aliæ omnes hìc prætereantur, B. Bavonem patronum ac protectorem agnoscunt.

videlicet in Flandria Ardenburgi, Oostburgi

182 *Locus, qui in utroque textu præit, & illic* Ardenburch, *hìc* Rodenburch *vocitatur, unus idemque est, atque his verbis describitur à Baudrando:* Ardenburgum, oppidulum Flandriæ sub potestate provinciarum unitarum ab anno MDCIV. Unâ leucâ distat à Clausulis (*aliàs* Slusa, *vulgò* Sluys) in Ortum & paulo minùs à Middelburgo oppidulo, olimque erat totius hujus tractus primaria urbs... vocatur etiam Rodeburgus. *Buzelinus lib.* 1 *Annalium,* Urbium mater, *inquit,* in eo tractu fuit Roden-

Rodenburgus, quam hodie Ardenburgum nominant. *Latiorem ejus notitiam exhibet Sanderus Flandria illustrata tom. 1 pag. 299, ubi similiter monet, fuisse olim* caput maritimarum Flandriæ urbium, *ac deinde addit, templum* divi Bavonis *anno* DCCCCXL *dicatum, & etiam Deipara, cui par tota hac Flandria ora non habet, occasione miraculorum ibi frequentium superbo opere exadificatum anno* MCCXCVI, collegio canonicorum per Michaëlem (*Tornacensium*) episcop. auctum & donariis regum & principum, voti gratiâ confluentium, refertum resplenduisse. *Collegii canonicorum institutionem referunt etiam ad annum 1296 Meyerus in Annalibus aliique, quos tamen omnes corrigit in nomine episcopi Joannes Cousin lib. 4 Historia Tornacensis, probans, Michaëlem episcopum vivere desiisse anno 1291, proindeque dictam institutionem collocandam fuisse sub Joanne de Wasonia, Michaëlis successore. Est & aliud, quod in Sanderi verbis corrigendum quidem, sed quod soli putem adscribendum typotheta, qui pro anno 960 posuerit 940; quandoquidem apud eumdem Sanderum in Gandavo separato lib. 4 cap. 4 prima dedicatio sacra adis Ardenburgensis seu Rodenburgensis* in honore B. Bavonis egregii confessoris *expresse signetur anno 960, sicut in lectione Officii. Locus alter in Officio* Oostburch *appellatus, aliàs* Oostburgum castrum munitum est Belgii, *inquit Baudrandus*, in comitatu Flandriæ, prope Cadsandiam insulam & vix unâ leucâ à Clausulis distans in Ortum sub dominio provinciarum Belgii uniti. *Plura rursum de eo prabet Sanderus in Flandria illustrata, sed non meminit ecclesia* S. Bavoni *sacra*.

183 *Idem Sanderus tom. 2. pag. 423, agens de rebus Cortracensibus, tertii loci in Officio nominati mentionem facit, simul & familia, qua à nomine* S. Bavonis *antiquitus dicta fuerit, ut sequitur:* Duæ hic Viviæ, una S. Eligii, quam Vivium castellum vocat Malebrancus, altera S. Bavonis, utraque ad Legiam fluvium, utraque amœna, aquis irrigua, & per æstatem pascuis florida. Cæterùm in anti- *in Vivia S. Bavonis,*

quis Flandriæ rescriptis non infrequens est memoria familiæ S. Bavonis (quod ego tamen genus à dominio & cœnobio S. Bavonis in portu Ganda ortum & originem habere credo) legitur ad annum MCCLXII Machelinus de S. Bavone & Agata ejus uxor, qui vendiderunt legitimè ecclesiæ S. Bavonis Gandensis duas partes decimæ parochiæ de Wtberghen de consensu Guidonis comitis Flandrensis & Machtildis ejus uxoris, Betuniæ & Teneramundæ dominæ, à quibus dicta decima tenebatur in feodum. In eadem Elisabeth de S. Bavone ad annum MCCLXIX nupta fuit Henrico de Voirde. Alius Machelinus de S. Bavone in manus venit cum Margareta filia Jacobi de Ravescot. Frequentes gessêre magistratus apud Gandenses, præsertim cum triginta novem viri remp. illam moderarentur circa annum MCCLXXVI, cùm Godefridus, filius domini Mathiæ à S. Bavone Gandavi senator fuit. *De* Vivia S. Bavonis *iteratò agit ibidem pag.* 436, *dicens*, Vivia S. Bavonis, alius à Vivia S. Eligii pagus etiam ad Legiam situs, loco cumprimis per æstatem amœno: 500 continet bonaria, etiam sub dominatu baronis Anglomonasteriensis, & tutela ecclesiastica abbatis S. Martini Tornacensis. D. Bavo, uti pago, sic & ecclesiæ nomen facit.

in Zinghem, Vlierfele, Mendonck,

184 Zynghem *seu* Zinghem *in tabula geographica Aldenardensis castellaniæ apud Sanderum laudato tom.* 2 *pag.* 582 Singghem *scribitur, poniturque uno circitèr & medio Aldenardâ milliario; sed idem Sanderus pag.* 584 *observans, ejus ecclesiæ patronatum esse penes episcopum Gandavensem, dicit*, Deiparæ Virgini esse inscriptam, *verisimillimè simul ac Sancto nostro; quoniam ipsemet* S. Bavoni *sacram asseruit supra.* Vliersele *in tabula ditionis Alostanæ ibidem pag.* 507 *statuitur duobus paulò minùs Alosto milliariis; & pag.* 508 *dicitur ejus toparchia & ecclesiæ patronatus spectare ad Gandensem episcopum. De* Mendonck *al.* Medmedunc, *fermo jam fuit loco non uno; nominatim verò in Commentario prævio num.* 114 *& seq.*, ubi

ubi protulimus verba Theodorici abbatis in Vita Sancti nostri & anonymi auctoris seculi x *in Miraculis* S. Bavonis, *situm loci, quem à Sancto inhabitatum fuisse tradunt, describentium; dein num.* 7 *hujus Gloria posthuma, ubi de hisce verbis dicti anonymi:* Memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmeduac annua, *differuimus. Istis tamen adjicimus, quæ habet Sanderus tom.* 1 *Flandria illustrata pag.* 175 *& seq.:* Mendonck ecclesiam habet beato Bavoni sacram, cujus patronatus spectat ad episcopum Gandavensem, sicut & dominium temporale ejusdem loci. Quamvis autem vicus hic sit non tantæ magnitudinis, utpote centum & quinquaginta tantùm bonaria terræ continens, & octodecim nuper familiis inhabitatus, clari tamen nominis est & antiquus & titulum comitatûs adeptus. Ex majorum traditione ostenditur locus, ubi B. Levinus (*imò* S. Bavo *seu* Alloinus *haud dubiè*) pœnitentiam egit. Pascua habet lauta, & vicinus hic tractus omnis à pinguibus vitulis, qui toto Belgio pretium habent, commendatur.

Vinderhoute, Caneghem, binisque

185 *Pag.* 178 *opportunè notitiam subministrat Sanderus loci, qui mox sequitur in lectione Officii:* Vinderhoute pagus in Castellania Audenburgensi ad primum ab urbe Gandavo lapidem situs; intersecat illum fossa nova, quæ Gandavo Brugas fluit. Domum habet splendidam, quam ante annos plus minus centum ædificavit Levinus Pottelsbergius, Caroli quinti Cæsaris quæstor, vir egregius & apud eundem principem gratiosus. Est dominium jam penes familiam de Wouters, alibi etiam simili jure potientem. Ecclesia sacra est D. Bavoni, Gandensium patrono: & pastorale in ea munus confertur per Gandavensem antistitem. Continet in circuitu trecenta bonaria, pascuis etiam felix. *Postremum denique in Flandria notatum locum sic declarat Sanderus tom.* 2 *pag.* 434, *ubi agit de rebus Cortracensis Castellania:* Caneghem in pago Menapisco situm fuit, ut habet diploma per Arnulfum marchionem Flandriæ donatum abbatiæ Bavonensi.

Ad sexcenta terræ bonaria protenditur. Titulum loci vel in loco sibi vendicat vir indole generosa & animi rectus ... è familia Dhaniorum. Ecclesia S. Bavoni inscripta est, & habet ejus patronatum Gandavensis episcopus, in quantum Bavoniani abbatis successor.

in Brabantiæ vicis S. Bavoni sacræ,

186 *Duo, quæ supersunt loca, vici sunt in Brabantia siti, & ambo quidem in agro ac episcopatu Antverpiensi:* Wilryck *in decanatu Antverpiensi, uno ferè ab urbe milliario;* Bouchoute *in Lirano decanatu, ab eadem urbe Antverpiensi secundo circitèr milliario Brabantino. At utriusque ecclesiæ* S. Bavoni *sacræ patronatum habet episcopus Gandavensis, ut successor abbatis Bavoniani monasterii. Præter jam enumeratas plures esse in Belgio nostro ecclesias, ejusdem Sancti nomini consecratas, credo asserenti auctori Gandensis Officii; sed in singulas indagare, rem magis injucundam ac difficilem judicavi, quam utilem. Unam casu reperi apud Sanderum tom. 1 Flandriæ illustratæ pag. 215, ubi Brugensem episcopatum in suos decanatus distinctum exhibens, sub ipsiusmet civitatis decanatu statuit parœciam* S. Bavonis *& ibidem pag. 290, ubi ejus situm indigitat, dicens:* Altera suburbani Brugensis parte templa sunt D. Bavonis & Michaëlis.

aliæ ejus reliquiis ditatæ, Brugensis nempe,

187 *Vix dubium quoque est, quin per idem Belgium in ecclesiis, aliorum Sanctorum titulo insignitis, exstent altaria peculiari* S. Bavonis *cultui erecta, iis præsertim in locis, in quibus vel reliquiæ ipsius servantur, vel annuum de ipso Officium recitatur, & de quibus nunc tandem agendum restat. Ordimur ab ea, quam statim memoravimus, Brugensi civitate in Flandria percelebri ac episcopali. In catalogo reliquiarum ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, quem dat proximè laudatus Sanderus pag. 214 & seq., recensentur* Duo dentes sancti Bavonis & barba ejus. *Sed hic obiter notandum, quod, postquam ista scripsit Sanderus, imò postquam prodiit in lucem Flandria illustrata (edita est anno 1641) decanus & collegium canonicorum ecclesiæ cathedralis Brugensis anno*

1649

1649 *dentem unum* S. Bavonis *dono dederint ecclesiæ cathedrali Gandavensi; unde conjicias, verisimiliter unum etiam tantùm hodieque servari in Brugensi cathedrali. Verisimiliter, inquam, non certò; quia in instrumento donationis dens Gandensibus concessus sic memoratur, ut videri possit casu repertus in S. Machutii lipsanotheca Brugensi, & solus ac sejunctus a reliquiis* S. Bavonis *aliis, quas recenset Sanderus.*

188 *In eadem porrò ecclesia Brugensi antiquitus cultum habuit* S. Bavo, *& retinet ad hæc nostra tempora. Antiquitatem probat Breviarium, Parisiis impressum anno* 1520 *cum ista inscriptione:* Breviarium ad usum insignis ecclesiæ sancti Donatiani Brugensis, dyocesis Tornacensis; *cùm nempe dicta ecclesia nondum in cathedralem erecta fuisset; nam Brugensibus proprius episcopus datus est tantum post annos circiter quadraginta. In Kalendario, quod Breviario præmittitur, Officium præscribitur de SS. Remigio, Germano, Vedasto &* Bavone; *sed ad ipsam diem* 1 *Octobris additur S. Piatus & sic disponitur Officium, ut sua præ ceteris Sanctis habeat propria* S. Bavo. *In secundis vesperis diei* xxx *Septembris post Orationem de S. Hieronymo sequitur commemoratio de* S. Bavone *cum Antiphona:* Sancte Bavo confessor eximie, ora pro nobis ad Dominum Jesum Christum, ut, qui solemnitatis tuæ gaudia læti præcinimus, ab omni pondere viciorum interventu tuo semper allevari possumus. *Vers.* Justum deduxit; *Oratio* Deus, qui nos &c, *ut in communi confessoris non pontificis; dein subditur commemoratio de aliis simul quatuor Sanctis.*

quæ olim ritu ecclesiastico coluit,

189 *In Matutino rursum tres primi Nocturni lectiones soli propriæ sunt Sancto nostro, descriptæ ex ea parte Vitæ per Theodoricum abbatem compositæ, in qua narratur supremus ejus morbus & felix obitus. In Laudibus denique ac Vesperis seorsum ab aliis habet Antiphonam, Vers. & Orationem. Antiphona in Laudibus hæc est:* Præliator Domini Bavo invictissimus, omnium virtutum perfectione

hodieque etiamnum Sanctum colit,

one probatissimus, consummatus hodie de præsentis seculi conflicta* triumphans, ad æthercam poli migravit aulam. *Ista in secundis Vesperis:* Reconditum est cum omni reverentia corpus beati Bavonis in loco, qui nunc apertè Ganda dicitur, ubi plurima præstantur fidelibus beneficia: laus hinc continua Trinitati sit & gloria. *Ista olim. Nunc autem in Officiis propriis Sanctorum ecclesiæ cathedralis S. Donatiani Brugensis, redactis ad normam Breviarii Romani, ad diem 1 Octobris totum Officium recitandum præscribitur de* S. Bavone *ritu semiduplici cum commemoratione & IX lectione de S. Piato tantùm. Lectiones verò secundi Nocturni Sancto nostro propriæ desumptæ notantur ex Mabillonio, Molano & Lippeloo; tertii Nocturni de Homilia S. Bernardi abbatis super Evangelio:* Ecce nos reliquimus omnia; *Oratio eadem est, quæ in Gandensi Officio.*

* conflictu

190 *Tornacensis quoque sanctissimæ Mariæ Virginis cathedralis in Belgio ecclesia sacris* S. Bavonis *lipsanis ditata est, fuitque verisimiliter à multis seculis; quandoquidem olim Gandavum civitas diœcesis ipsius partem constituerit, & per Tornacenses episcopos passim peracta sint Gandavi translationes ac elevationes reliquiarum, ut ex antè dictis constat. Tornacenses autem reliquias sic indicat Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 314: Officula duo S. Bavonis confessoris, Gandavensium patroni tutelaris. *Moris fuisse antiqui, ut etiam in hac diœcesi* S. Bavonis *memoria celebraretur quotannis in Officio divino, docet nos Tornacensis ecclesiæ Breviarium, Parisiis anno* 1508 *impressum, in quo ad diem* 1 *Octobris, sacrum S. Piato ejusdem ecclesiæ patrono, in primis Vesperis ac in Laudibus præscribitur commemoratio Sanctorum, quorum nomina continet sequens Oratio:* Confessorum tuorum, Domine, pariterque pontificum Remigii, Germani, Vedasti, Bavonis, Trudonis atque Wasnulphi gloriosa confessio nobis piæ devotionis augmentum

Tornacensis, quæ quondam

gmentum conferat, qui in tuo nomine confidentes, meruerunt honorari.

191 *Sed ad secundas Vesperas subjungitur hæc Rubrica :* Et fiet commemoratio de sancto Bavone, ubi dies ejus celebratur ... In crastino fiet totum de sancto Bavone de communi, ubi dies ejus celebris fuerit; in aliis locis nihil inde fiet. Sed fient omnia de S. Piato. *His subnectitur compendium Vitæ, acceptum ex Theodorico abbate & distinctum in lectiones novem, reliqua Officii sumenda notantur de Communi. Præterea Litaniis Majoribus, quæ ibidem Completorio subjunguntur, inserta quoque est* S. Bavonis *invocatio. Ita olim, cùm Gandensis, Brugensis, aliæque ecclesiæ annexæ essent Tornacensi episcopatui; at post separationem dictarum ecclesiarum à Tornacensi, facta est hic procul dubio etiam mutatio in Sanctorum Officiis. Certè nec in Kalendario, quod præfixum est Proprio Tornacensi anni 1626, nec in Proprio ejusdem ecclesiæ ac diœcesis anni 1712, ullibi comparet* S. Bavo. *idem præstitit,*

192 *Laudatus Rayssius enumerans pag. 124 & tribus sequentibus reliquias, quibus nobilitatur Bronium seu S. Gerardi Broniense monasterium Ordinis S. Benedicti in Namurcensi Belgii comitatu ac diœcesi, eas inter aliquas collocat* de corpore S. Bavonis inclyti confessoris. *Facilè potest concipi, quo tempore & per quem eò ista delata fuerint; nempe per S. Gerardum ipsum, qui, ut ad diem tertium hujus mensis pleniùs probabimus, seculo decimo Broniensis cœnobii auctor fuit, & uti jam ostendimus, restaurati Gandensis monasterii abbas in novam ecclesiam* S. Bavonis *sacra lipsana transtulit sub annum 940, imò dein aliquot Sanctorum reliquias Gandavo Bronium detulit, uti testatur biographus S. Gerardi expressis verbis : Præter* CETERA à Gandavo istuc (*Bronium à S. Gerardo*) delatum ejusdem beati abbatis Wandregisili brachium *&c : verosimillimum enim hinc fit, inter cetera generatim dumtaxat hic memorata Sanctorum lipsana, contenta fuisse ea, quæ* de corpore S. Bavonis *Rayssius annuntiat.* *ac Broniensis;*

193 *Plu-*

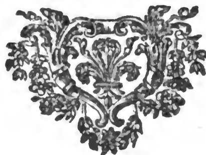
item aliæ, quæ licèt Sancti reliquiis careant, eum tamen

193 *Plura etiam de reliquiis dicenda non occurrunt, pauca restant de Officiis ecclesiasticis: sed vel ex his (neque enim omnium peculiarium locorum Breviaria antiqua seu Kalendaria aut Propria ad manum sunt) conjicimus, raras fuisse per totum Belgium ecclesias, in quibus annua olim* S. Bavonis *memoria celebrata non fuerit. Celebratam fuisse in Morinensi diœcesi, cujus caput & episcopalis sedes erat Teruanna, ampla olim, sed nunc excisa civitas, & quæ una diœcesis adeò latè sese extendebat, ut modò divisa sit in tres episcopatus, Audomarensem in eadem Artesia provincia, Boloniensem in Picardia & Iprensem in Flandria, in ea, inquam, celebratam fuisse annuam* S. Bavonis *memoriam, constat ex Breviario Morinensis ecclesiæ, in cujus partis Hiemalis (hanc solam habemus) typis Antverpiensibus anno* 1542 *editæ, Kalendario ponitur Officium de SS. Remigio, Germano, Vedasto,* Bavone *& Piato ad primam diem Octobris. Ordinem Officii colligimus ex Breviario Audomarensis ecclesiæ, quod Parisiis excusum est anno* 1518 *& in cujus Kalendario iidem Sancti annuntiantur, atque in parte æstiva ad dictum diem ea est Officii dispositio, ut tres primi Nocturni lectiones propriæ sint* S. Bavoni. *Hujus pariter ac Remigii & aliorum Sanctorum commemoratio notatur in vetusto admodùm Atrebatensi Breviario, uti & in altero, quod pro Arraosiana Artesiæ ac Atrebatensis diœcesis abbatia impressum est anno* 1538, *nec non in Bruxellensi collegiatæ S. Gudulæ anni* 1516, *quo hæc ecclesia subdita adhuc erat episcopatui Cameracensi.*

cultu ecclesiastico saltem olim honorârunt,

194 *Idem fit in Ultrajectensibus ad Rhenum Breviariis annorum* 1508 *&* 1518; *idem in variis archiepiscopalis ecclesiæ Coloniensis, inter quæ unum est editionis Venetæ anni* 1498; *at in eo, quod ceteris recentius est, editumque sub annum* 1618 *lectionem sextam propriam habet* S. Bavo. *Idem rursus in Tungrensi & Trajectensi ad Mosam valdè antiquis; idem in Missali ecclesiæ Leodiensis Parisiis*

fiis excuso anno 1509 *ac in Breviariis annorum* 1514 & 1520: *in propriis autem Sanctorum dictæ ecclesiæ ac diœcesis, quæ ad formam Breviarii Romani redacta, typis vulgata sunt anno* 1633, *ac in Breviario Leodiensi anni* 1636, *ea facta est immutatio, ut commemoratio diei* 1 *Octobris, quæ se antè extendebat ad SS. Germanum, Vedastum,* Bavonem, *Piatum & Wasnulphum, restricta tunc fuerit ad solos* Bavonem & *Piatum. Idem denique in Antverpiensi sanctissimæ Mariæ Virginis Breviario, quod typis prodiit Venetiis anno* 1496. *Verùm postquam Antverpiensis ecclesia ad cathedralem evecta est, etiam hìc facta est immutatio. Nunc enim relicta die prima Octobris Officio S. Remigii episcopi, diei tertiæ affixum est Officium solius* S. Bavonis *ritu semiduplicis recitandum. Totum fit de Communi confessoris non pontificis, exceptis Oratione, quæ in nostro Antverpiensi Sanctorum Proprio eadem est, quæ in Gandensi; lectionibus primi Nocturni, quæ sunt de Scriptura occurrente; secundi Nocturni, quæ præcipua Sancti gesta complectuntur; ac tertii, quæ desumptæ sunt ex Homilia S. Bernardi abbatis super Euangelio:* Ecce nos reliquimus omnia.

MIRACULA
S. BAVONIS
TRIBUS LIBRIS COMPREHENSA,
Auctore anonymo,
Ex Ms. S. Bavonis vetustissimo.

PROLOGUS.

Auctor non gloriæ cupiditate,

a

CHristiani negotii est, quemque suis profectibus ardenter insistere & lucro suæ salutis diatim *a*, quantùm prævalet, adjicere. Etenim utilitati nîl præstantius excogitari, nil quæstuosius poterit experiri; cùm brevi tempore & terminali sudore illud bonum adquiritur, quod nec interpolatione subripi, nec fine valeat mutilari. Hoc itaque cùm sui consideratione sit omnimodis inæstimabile; æstimatur tamen diversa contingentium possibilitate: quoniam hæc varietas exterioris habitudinis nîl eo præjudicat adipiscendo, tantùm ne quovis exorbitet bonæ voluntatis intentio. Nam ut materiâlis absque fundamento vacillat maceria *b*, sic sine dispositione rectæ intentionis moralis infatuatur convenientia. Respondeat ergò necesse est supernæ mercedi, quicquid à quoquam adhibetur laboris & studii. Hæc cùm ita sint, facessat propriæ

b

propriæ laudis exitiabilis titillatio, sopiatur pruriens nocivæ adulationis serpedo, totum illius committatur c recompensationi, cujus muneris est totius exuberatio boni. Nunc ad hæc referenda veniamus, quorum gratiâ hæc pauca prælibavimus.

sed aliorum impulsu scribere se, asserens,

2 Rogatus, immò compulsus, ut quædam insignium miraculorum gloriosissimi patris Bavonis litteris mandarem, conscius propriæ fragilitatis & inscientiæ, coactus sum, ut omnimodis detrectarem. Et ecce, mihi vis charitatis, omnia sperantis, obtenditur, inexcusabile jugum sanctæ obeditionis imponitur d, uberrimus elemosinarum fructus promittitur, si multorum profutura profectibus meo relatu pandantur. Contrà si in negando persisterem, obruti talenti damnatione percellendum, gaudiis supernæ admissionis frustrandum, quippe meo silentio tantorum obnoxium detrimentis, quantorum poteram prodesse in referendo emolumentis.

eloquentiæ tenuitatem excusat,

3 His tam hortationibus quàm terroribus, fateor, victus succubui, ut mallem scientiæ tenuitate, quàm mentis obstinatione periclitari. Ergò nihil hîc adipatæ locutionis, nihil Rhetoricæ declamationis expectandum; quia his artibus me fateor usquequaque ignarum. Suscipiant alii copiosam variæ excusationis suppellectilem; videlicet quòd veritas nativâ vivacitate contenta, non quærat altrinsecam colorum adhibitionem, & quòd Christianæ fidei rudimenta non ab oratoribus sed à piscatoribus & idiotis sint promulgata, & quòd regnum Dei magis virtutis quàm sermonis constet efficaciâ, aliaque perplura in id rationis cadentia: mihi facilis apologiæ patet occasio; scilicet cui nullius eruditionis favet exercitatio. Verùm sicut temere nihil est præsumendum, sic de Dei misericordia nunquam desperandum, cui cùm nihil omnino sit impossibile, tamen magnificentiùs plerúmque in minimis vim suæ exerit potentiæ.

lectorumque benevolentiam postulat.

4 Quocirca sit in nobis boni operis sincera deliberatio, ab illo sine dubio veniet effectualis consummatio.

Cæterùm precor, ut, qui hæc qualiacumque ad legendum dignatus assumpserit, siquidem ea recitatione digna judicaverit, vice recompensationis opem mihi suæ ferat intercessionis. Sin autem præsumptionis fastui vel arrogantiæ typo ascribendum putaverit, tantò accuratiùs pro me orandum meminerit, quantò copiosiori flagitiorum mole me pressum conjecerit. Sicque non omnis excludetur utilitas, dum veræ compassionis faverit opportunitas, mediante ea caritate, quæ Deus est, qui substantiali Unitate & personali Trinitate vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Id est*, indies.

b *Mabillonius, qui hoc Opusculum, pro majori saltem parte, uti in Commentario prævio num.* 16 *dictum est, primus edidit, hic legit* materia, *sed nostra lectio, ut consideranti patebit, Mabillonianâ verosimillimè præstat.*

c *Meliùs, quàm apud Mabillonium* commutetur.

d *Auctor, ut in Commentario prævio num.* 16 *insinuatum est, monachum se fuisse, hic significat.*

LIBER I.

Gandæ situs & initia, monasterii Gandensis historia, compendium vitæ S. Bavonis, ejusque reliquiarum usque ad medium seculum decimum translationes.

Brevis Gandæ descriptio,

Licèt auctoritate sacri eloquii non propter locum gentem, sed ob gentis gratiam locus credatur divinitus

vinitus eligi *a*; non tamen præposterum debet videri, si a
priusquam amantissimi patris Bavonis miracula stilo, prout
possumus, commendemus, de loco conservandis ejus
reliquiis supernè prædestinato pauca commemoremus.
Hic autem Galliæ Flandriæque confinio propè contiguus
Septentrionalem plagam versùs sex miliariis ab Oceani
distat litoribus *b*. Virenti quoque spatiosa spectabilitate b
conspicuus, delectabiliter irrigatur & cingitur geminis
amnibus *c*, qui, nescio, utrùm plus amœnitatis, quàm c
utilitatis, sui commoditate conferant incolis. Sunt enim
& piscium capturâ uberes & mercium convectione feraces.
Unde tam hujus provectionis gratiâ, quàm ob
præsentissima sancti Bavonis merita est idem locus populoso
commeatu frequentissimus.

6 Ferunt autem Agrippam, quondam Romanorum ducem, in eo castrum condidisse, Gandavumque appellâsse. At alii Herminricum regem in eo arcem imperii sibi tradunt instituisse. Quorum quid sit verius, illorum, qui hæc dicunt, judicio relinquimus *d*. Nam sæpius incensis seu casuali provectu seu hostili feritate autenticis bibliothecis, non satis innitimur certitudine hujus indaginis. Quotidiana tamen intuentibus suppetunt experimenta, non à mediocribus, sed magnificis & primoribus viris ejusdem loci sortita primordia. Ruinarum quippe vestigia, & sub his variarum specierum repertæ qualitates opulentissimos atque potentissimos ejusdem structuræ loquuntur auctores *e*. Erant itaque præfati loci habitatores à religione Christiana pœnitus abhorrentes, & præ insita sibi austeritate sanctis prædicatoribus ferè inaccessibiles *f*: mansitque hujus inextricabilis obstinatio erroris usque ad tempora Dagoberti regis *g*, cùm supernæ pietatis respectu advenit miseris optabile tempus miserendi, ut essent ab inflictæ sibi cæcitatis errore misericorditer eruendi.

cujus incolæ idolis addicti

d e f g

7 Claruit ea tempestate vir, Dei gratiâ jucundissimè præditus ac per hoc dignè vocatus Amandus, qui prædica-

ad Christum convertuntur à S. Amando, dicationis optentu diversas regiones pervagatus, multiplices sui agonis fructus naviter est Domino lucratus. Cúmque his sanctis studiis operosiùs insistens, divertisset ad prædictum locum, ut fortis athleta non priùs
h destitit, quàm opus cœptum duceret ad effectum *h*. Denique abrenuntiantes à paganismo abluti atque mundati
i sunt expiali Baptismo. Summoto cauterio tractualis *i* & actualis prævaricationis, uncti sunt oleo saluberrimæ exultationis. His ita, Christo aspirante, peractis, cœpit fama tanti viri usquequaque crebrescere fælicibus incrementis. Unde certatim ad eum diversæ ætatis, sexûs & dignitatis confluebat frequentia, affectans in spirituali exercitio eximii patris componi disciplinâ. Inter quos sanctus Allowinus, qui & Bavo, inter nobiles Hasbaniensis
k pagi nobilior *k*, afflatus cælesti desiderio, ejus se, ut pòst patuit, medullata devotione contulit imbuendum magisterio. Qui mox ut semina divini verbi sedula mente percepit, non ea passus est dampnosâ segnitiâ præfocari, sed ad instar bonæ terræ fructuosiori fenore ea multiplicavit.

8 Nam quod alii deputant perfectionis fastigio, ipse
cui se adjungit S. Bavo, primæ conversionis aggressus est initio. Omnibus abrogatis facultatibus, spretis dignitatibus, prædia sua legitimâ donatione tradidit, disciplinis profutura monasterialibus, pecuniarios quæstus suos seu progenitorum exaggeratos sudoribus propria manu dispersit egentibus. Sic exoneratus letali fasce mundialium cupiditatum, nudus
l & exertus ad boni Jesu confugit auxilium *l*. Suscepit autem in eodem Gandavo, quo nunc requiescit, à beato Amando tonsuram Clericatûs irrefragabili deliberatione
m delegatus *m*. Cujus verò abhinc districtionis, cujusve rigoris in seipso ob Dei servitium in macerando fuerit, vel quos impetus antiqui hostis senserit, sustinuerit, evicerit, vel ad quod culmen virtutum sub attestatione mi-
n raculorum conscenderit, liber gestorum ejus *n* scire volentes satis luculenter instruit. Verùm post multiplices vitæ præsentis agones spiritus mercede sua fruiturus perpetim

petim cælo suscipitur, corpus more humanitatis terræ commendatur.

9 Hujus tamen loci religio, quantum subinde conciverit augmenti, hinc datur intelligi, quia recens & quasi adhuc calens pii Patroni memoria & miraculorum quotidiana hanc ad altiora semper provexerunt incitamenta *o*. Fertur enim, quòd ad sexagenarium numerum ultróque * pervenerint, qui se post sancti Amandi discessionem ad exemplum tanti Viri regularibus studiis mancipârint. Libet igitur, antequam ea, quæ nostris temporibus gesta sunt, contingamus, unum ejus referre beneficium, unde ejus miræ condescensionis, singularisque benignitatis sumatur indicium *p*. Sunt enim plurima priorum nostrorum, quod eorum pace dixerimus, prætermissa negligentiâ, & eotenus oblivioni mandata, ut notitiæ nostræ celentur, acsi funditus infecta.

ejusque exemplo n. aliò deinde plures.

o

* ultráque

p

10 Cùm igitur isdem sacer locus in omni floreret opulentia *q*, contigit tempore cujusdam præcipuæ festivitatis, ut inter ceteros, qui tunc copiosissimi erant, ecclesiæ apparatus aureus calix post peracta Missarum solemnia supra sanctum altare relinqueretur absque custodibus. Quidam autem negotiatorum introgressus est oratum, quem vis tempestatis tali perculerat naufragio, ut pessumdatis rebus undecúmque adquisitis, ostiatim emendicato se committeret stipendio. Cúmque sæpius miseris propitiam sancti Bavonis expetiisset memoriam, licèt ingentem, tamen fide plenam, est exorsus audaciam. Nam præfatum calicem cernens incautiùs destitutum, orationi attentiùs incubuit in hunc modum: Precor, inquit, tuam, sancte Bavo, inæstimabilem clementiam, ut tuo dulci more, hoc est, misericorditer suscipias intentionem meam; optimè quippe, meque ipso multò limpidiùs eam nôsti, quia inseparabiliter conjungeris omnia scienti. Placeat ergò tibi aliquantulùm relevare meam necessitudinem, ut me, dum advivo, habeas tui servitii debitorem. Liceat mihi nunc hinc tuâ conniventiâ sumere, quod

Singulare S. Bavonis in furem beneficium.

q

quod postmodum te libeat multiplicatum recipere. His dictis, fideli temeritate se præsumens exauditum, non solum veniale, sed etiam compendiosum aggressus est furtum: assensumque tam facilem sanctissimi Patris tenens vice pignoris, efficaciter est absolutus compede calamitatis *r*. Nec multò pòst ad monasterium veniens, singula, prout patrata erant, patefecit, vota sua largissimè solvit, multosque suæ alacritatis complices efficiens cum gratiosa sospitate ad propria remeavit.

Monasterium Gandense exustum restauratur.

11 His & similibus beneficiis eximii Patris in inmensum crevit opinio, & loco, in quo requiescit, totius profectus augmentatio. Nam ejusdem ecclesia ex studiis & oblationibus fidelium variis est redituum speciebus tam ornatûs quàm sustentationis gratiâ redimita; plumbo quoque sumptuoso conamine cooperta. Sed ô! Nihil in humanis rebus sic salva integritate continuum, ut non aliqua parte hebetetur infortuniorum. Nam hæc omnia, quæ prædiximus, exterioris abundantiæ commoda unius luminaris incautè tractati consumpsit negligentia. Emissâ namque flammâ per contiguos velorum tractus, quippe quæ solempnis obtentu festivitatis erant expansa, favillatenus intùs & extrà cuncta sunt depasta. Verùm iterum, Deo miserante, & collaborante sudore fidelium, ad pristini vigoris sunt adintegrata statum *s*. Sicque mansit diuturni spatio temporis usque ad tempestatem Northmannicæ infestationis.

Barbarorum metu reliquiæ S. Bavonis alibi transferuntur.

12 Cujus immanitas adeò instar turbinis excrevit, ut pænè totius partes Occidentis rapinis, incendiis cædibusque consumpserit *t*. Præfati verò incolæ loci hujus tam calamitosæ vastationis irruptionem metuentes, inclyta sanctissimi Patris membra tuto in loco custodienda deposuerunt. Deinde etiam insanias Danorum, qui supervenire parabant, metuentes, ipsius Sancti Dei reliquias cum aliis plurimorum Sanctorum Laudunensium ad opinatissimum & * montem regium inibi servanda * transtulerunt. Thesaurum quoque cum vario sancti loci ornamento secum delitescendo asportaverunt: quidam

* & *abundat*
* servandas

etiam

etiam propter locum venerabilem servandum substiterunt *u*. *u*

13 His etiam diebus Karolus rex, qui Ludovico Pio imperatori successerat, antequam Romanum imperium per benedictionem Joannis Papæ susciperet, sancto Bavoni & fratribus ibidem morantibus ecclesiam Fasleiam dictam & medietatem ad eandem pertinentium vinearum *x*, insuper & villas duas Coloniam *y* & Nielam summa devotione visus est condonâsse *z*, & quoniam populi, qui tunc videbantur Christiani, peccatis, ut credimus, subripientibus *, Deum in multis offenderant, traditi sunt barbaris & iniquis graviter feriendi paganis, sicut in Chronica post Bedam *aa* scriptum hoc modo est.

Caroli regis munificentia in monasterium Gandense; *x* *y* *z*

* *an* subrepentibus? *aa*

14 "Anno ab Incarnatione Domini nostri octingentesimo quinquagesimo primo piratæ Danorum cum ducentis quadraginta duabus navibus Fresiam *bb* & Batavos populantur. Sed & usque ad monasterium sancti Petri & sancti Bavonis, quod Gandavum dicitur, debacchantes, idem monasterium incendunt. Venientesque urbem Rotomum *cc*, usque ad Belvacum *dd* pedestri gradu perveniunt *ee*." Item post pauca: "Post obitum, inquit, Ludovici piissimi augusti excidiosa inter Francos orta dissensio est *ff*. His denique inter se discordantibus, Northmanni ultra mare positi, audientes discordiam, navali evectione cum infinita multitudine mare transito, Taruennam *gg* urbem Morinorum *hh* mense Julio igne & gladio vastaverunt, omnemque terram Menapiorum *ii* perambulando ferro & igne vastant *kk*.

hoc incenditur à Northmannis longè *bb* *cc* *dd* *ee* *ff* *gg* *hh* *ii* *kk*

15 „Post hæc Scaldim fluvium intrant & omnem terram Braebantisiorum incendio & ferro delent." Itemque: "Sed Northmanni incendiis & devastationibus inhiantes, sanguinemque humanum sitientes, ad interitum & perditionem regni mense Novembrio in Gandavo monasterio sedem sibi ad hiemandum statuunt anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesi-

latéque ferro & igne

„mo. Tunc quoque Tornacum civitatem & omnia mo-
„nasteria supra Scaldim ferro & igne devastant, inter-
ll „fectis accolis terræ atque captivatis *ll*. Sed qui hoc plenius nôsse desiderat, librum ipsum, de quo suprà diximus,
mm legat *mm*. Nos propter auctoritatis testimonia ista pauca posuimus; longum enim est universa mala commemorare.

16 Igitur clàm post multam humani generis inter- *grassantibus*, fectionem Gandavum rediêre, suisque ibi reparatis navibus, terrà marique iter facientes, Mosam ingressi sunt, & famosissimum Aquisgrani palatium igne cremaverunt, & monasteria, civitates Treviris nobilissimam & Coloniam Agrippinam cum habitatoribus interfectis igne cremaverunt *nn*. Verùm his interim inlætabilibus tali pro- nn ventu posthabitis, qualiter denuo locum, ab initio sancto suo servitio delegatum, superna respexit dignatio, succingimur enodare.

17 Igitur post Northmannicæ infestationis repausationem optabili quandoque regione tranquillitatis quiete (*quorum metu cessante, tandem Transmare oo*) composita, metuentes aliquorsum alicujus incursionis inquietudinem, hi videlicet, qui Lugduno *oo* transfugerant cum sanctis reliquiis & monasteriali suppellectili, utpote in extraneis constituti, Gandavum quantocius, sublatis secum sancti Patris pignoribus, maturabant reverti. Et quoniam eotenus, ut totus circumjacens pagus, ita & Gandensis cœnobii locus penè videbatur similior deserto, vacuatus cultoribus, in novo ædifica- pp tà castello ecclesiâ, illò ea introduxerunt custodienda *pp*. At verò interdiu, quia sæpe dictus locus negligebatur cultu totius venerationis, ipsæ murorum reliquiæ, quæ supererant combustioni, succrescentibus tribulis & densis operiebantur vepribus: mansitque inibi tam miserabilis exhaustio desolationis, usquequo defluente cum curriculis temporum statu multorum, successit post non- qq nullos Noviomagensi sedi Trasmarus episcopus *qq*; quique, quoniam erat sanctorum locorum cultor Christianæque religionis avidissimus informator, venerabilem locum (suæ quippe diœceseos extiterat) ex intimo indoluit

luit, pristini vigoris auctoritate denudatum, instituitque omnimodis instaurandum.

18 Et quia diuturna desolatio plurimo eguit supplemento, mandavit litteris, ut in scriptis ejus reperimus, super hoc negotio Arnulfo Marchiso *rr*, ad quem idem locus ex regio pertinebat beneficio, se scilicet scalam velle erigere, per quam uterque levi volatu cælum posset conscendere. Quid multa? his litteris frequentibusque collationum exhortationibus ad ea, quæ voluit, benevolentiam marchisi inflexit; cœpitque idem locus tam utrorumque adjutorio, quámque aliorum fidelium collaboratu ad pristinum redintegrari. Et hæc omnia divino indicio definita, succiduisque temporibus ita eventura tam evidentibus visionibus, quámque angelicis sunt prædicata manifestationibus: quæ ne intacta præteriisse videamur, pauca colligentes è pluribus, moderata brevitate utcumque hîc inserere dignum duximus.

a [illegible] hortante, aliisque allaborantibus, restaurari incipit.

rr

19 Paucis ergò, ut præmisimus, post Northmannicam incursionem senex quidam simplicis vitæ haud procul à sancto loco habitavit; & quia piscatoriæ artis erat, nocte quadam excitus somno, ut missa levaret retia, ibat. Ante locum oratorii tunc penè dirutum ut venit; tres viros in vestibus albis decontra adstantes reperit, attonitusque novitate visionis, paulò pòst resumpta spe, quia eos quasi invicem sermocinantes vidit, fixo gressu, ad ea, quæ loquebantur, aurem accommodat. Tunc eorum unus: Heu, inquit, quàm grave Dei nostri dispendium servitii, quòd hic locus, olim sibi famulantibus aptus, nunc tam miserabiliter squalet incultus! Ad hæc alter, qui & auctoritate & habitûs splendore ceteris videbatur præstare: Facillimè, ait, illum divina reparabit dignatio; cùm sincera fidelium faverit deprecatio. Et adjecit: Quamvis hoc paulò sit futurum tardiùs, tamen dignissimè restaurabitur iste locus. Et ut de reliquis fias certior, omnis illi pristini decoris redintegrabitur honor. Dixit & summissis pariter vultibus, tres

inque illud, miraculis

qui videbantur, viventem in sæcula adoraverunt, & nusquam comparuerunt. Is autem, cui hæc videre data sunt, à cujusque ore decerpta sunt, talis erat religionis, tantæque severitatis, ut cuilibet fideli facilè de his non detur dubitari.

nonnullis praviis,

20 Sub eodem ferè tempore alius in insula Britannica habitabat senex, sed nimia invalitudine ad extrema perductus. Huic quidam per visionem claro sub habitu astitit, & si pristinam recipere sospitatem vellet, ad Gandavum, quondam firmissimum castrum, iret, & in restaurando, ammonuit, ut pro posse laboraret. Votum ut fecit, convaluit, mare sine mora transivit, & ad locum ut pervenit, quamdiu supervixit, devotus reparator extitit.

Jam perfectum

21 Et ut percurramus cœpta, cùm sacer locus tantis talibusque indies augmentationis efferretur auspiciis, ut quivis facilè posset advertere omnipotentissima illum dignatione Dei illustrari, præcaventes quique tam monachorum, quámque clericorum devoti, tantillitatem angustioris oratorii tanti Patris non congruere dignitati, illuc ejus sacrosanctas reliquias statuerunt transferendas;

** fortè idem*

dispositisque, quæ ad opus erant, id est * pridie Kalendas Octobris, quo ejusdem depositionis sancta celebratur vigilia, deliberaverunt efficere *ss*. Huic negotio intererat, & magna pars extiterat Gerardus abbas *tt*. Sed quoniam falsi rumoris vulgaverat opinio, quasi isdem erga Sancti pignora aliqua intendisset fraudis molimina, inter iter agendum posito in contiguo eidem monasterio campo sancto feretro, ad propellendam sinistri rumoris infamiam, sublato pallio, cunctis, qui aderant, sigilla antiquâ manu infixa monstravit integerrima.

reliquiæ S. Bavonis denuò transferuntur.

22 Quantum ibi lætitiæ, quantæ pii cordis amore profusæ sunt lacrymæ, ex sese quilibet valet conjicere. Quis unquam sanum sapiens non gaudio & dulcedinis animum expleret affectu, cernens specialis totius provinciæ Patroni membra, devia peccantium incolarum meritis

meritis exiliata, placato demum Deo, propriæ ædis revisere septa? Illata itaque nuper reædificatæ ecclesiæ celebri sunt, quo hodieque cernuntur, sublimata repositorio, prosequentibus cunctis laudes in honore majestatis Patris & Filii & Spiritus sancti. Et ut constaret cunctis, quàm placitum id Deo consisteret, effecêre subsequentia miraculorum insignia. Quæ etiam quia nefas est præterisse, proprioque noscuntur indigere epilogo, determinato istius libelli tenore, sequenti commodiùs titulentur exordio.

ANNOTATA.

a *Machab.* 2. ℣. 19. Verùm non propter locum, gentem; sed propter gentem, locum Deus elegit.

b *Guicciardinus sub initium Descriptionis Belgii duas esse asserit in usu apud Belgas leucarum species præcipuas, alteram majorum, alteram minorum leucarum; quarum hæc duo, illa verò tria milliaria Italica complectatur; quapropter si hìc per* milliaria sex, *quibus Ganda Septemtrionalem plagam versus à littore maritimo abesse dicitur, non milliaria Italica, ut certè fieri non potest, sed leucæ Belgicæ, eæque minores intelligantur, duodecim milliariorum Italicorum Gandavi à littore maritimo scriptor noster facit distantiam, quæ cum distantia, quam Gandavum inter & ostium sive aggerem Gandensem, vulgò* 't Sas van Gend, *quod est littus maritimum Gandavo maximè vicinum, Baudrandus ex Marchantio, aliique statuunt, apprimè congruit, si nempe leucæ quatuor, quibus hi illam determinant, pro leucis majoribus Belgicis accipiantur.*

c *Scaldi scilicet & Lisâ, inter quos duos amnes tantùm, ut apud Gramayum in Antiquitatibus Flandriæ tractatu de Gandavo cap.* 12 *videre licet, Gandenses habitabant sæculo* 10, *quo auctor hujus Opusculi de miraculis* S. Bavonis, *ut ex Commentarii prævii num.* 18 *&* 19 *facile est colligere, verosimillimè floruit.*

d *Cùm*

d *Cùm admodùm obscurum sit, imò fortè nulla ratione certò definiri queat, cui regi aut principi castri Gandensis constructio adscribenda sit, id hîc non disquiremus, quod nec in Annotatis post partem 1 Vitæ tertiæ ad litteras* g, i *&* k *disquisivimus, quamquam non minùs ibidem, quàm hîc, subjecta materia disquisitioni hujusmodi foret opportuna. Videat interim curiosus lector, quæ ibidem ad citatas litteras annotavimus.*

e *Sanè non dubito, quin ætate hujus scriptoris varia fuerint Gandæ sub ædificiorum ruinis inventa antiquitatis monumenta, sed an hinc est consequens, castrum Gandense ab iis fuisse conditum, quos hæc monumenta spectabant? Certè Sanderus lib. 1 Rerum Gandavensium cap. 3 ex numismatis, aliisque antiquitatis Romanæ monumentis prope Gandavum, etiam ætata sua effossis, tantummodò concludit, Romanos in castro Gandensi per aliquot secula fuisse dominatos. En ejus verba:* In hoc autem loco (*castro Gandensi*) per aliquot sæcula dominatos fuisse Romanos, vel ex eo constat, quòd in hunc usque diem ager Gandavo vicinus varia Cæsarum, uti Neronis, Gordiani, Traiani ac aliorum usque ad Constantinum, numismata aliaque Romanæ potentiæ monumenta effodiat.

f *His consonat Vita S. Amandi ad 6 Februarii apud nos edita, quam Baudemundus ejus discipulus conscripsit, quæque cap. 3 sic habet:* Cujus loci (*Gandavi*) habitatores antiquitas diaboli eò circumquaque laqueis vehementer irretivit, ut incolæ terræ illius, relicto Deo, arbores & ligna pro Deo colerent, atque fana vel idola adorarent. Propter ferocitatem enim gentis illius, vel ob terræ infœcunditatem, omnes sacerdotes à prædicatione loci illius se subtraxerant, & nemo audebat in eodem loco verbum annuntiare Domini. *Nonnullis deinde interpositis, hæc, quæ gentis illius tunc temporis sævitiam atque barbariem magis arguunt, proximè sequuntur:* Vix enim quis dignè enarrare sufficiet, quantas ibidem (*Gandavi Amandus*) pro Christi nomine perpessus sit injurias, & quàm

quàm frequenter ab incolis loci illius cæsus sit nec non & à mulieribus vel à rusticis non absque injuria sit repulsus, verùm etiam & in flumen sæpe præcipitatus. *Videsis etiam Commentarium prævium num.* 112.

g *Illius scilicet nominis primi, qui anno Christi* 622 *rex Austrasiæ creatus, anno Christi* 628, *ut nunc inter recentiores satis convenit, Clothario II patri suo in regnum Neustriæ & Burgundiæ successit, factusque est Francorum monarcha; sub eo quippe, à quo etiam, teste Baudemundo ad litteram præcedentem laudato, in exsilium pulsus fuit, S. Amandus floruit.*

h *Certum id quidem est ex num.* 8 *primævæ Vitæ* S. Bavonis *jam traditæ, non tamen ad amussim consonat Vita S. Amandi à laudato Baudemundo conscripta, quia in verbis ultimo loco ad litteram* f *recitatis ad propositum præsens dumtaxat subjungit:* Quæ omnia vir sanctus (*Amandus*) pro nihilo deputans, verbum Domini non destitit monêre, memorans illam sancti Euangelii sententiam, quæ ait: Majorem caritatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Comites etiam illius, qui eum fuerant germana caritate secuti, ob inediam vel sterilitatem loci ad propria remeantes, eum ibidem solum reliquerunt. Ipse verò in prædicationis permanens officio, alimentum propriis acquirebat manibus. Sanè captivos innumeros redimens, sacro baptismate emundabat, & ut in operibus bonis persisterent, fideliter hortabatur.

i *Id est, originalis prævaricationis sive peccati, quod hîc verbo Latinis inusitato* tractuale *dicitur, utpote quod à protoparente nostro Adamo contraximus.*

k *De Hasbaniensi pago videsis Commentarium prævium num.* 30.

l *Concordant hæc cum iis, quæ in primigenia* S. Bavonis *Vita jam tradita, num.* 8 *narrantur.*

m *An ex his verbis sequatur,* S. Bavonem *factum esse mona-*

monachum, discussum est in Commentario prævio num. 129 *& seqq.*

n *Vita nempe primigenia Sancti nostri, ab auctore anonymo conscripta, aut certè hæc ab altero anonymo versibus reddita, quam etiam jam dedimus; neque enim huic scriptori, utpote qui ex Commentarii prævii num.* 18 *&* 19 *seculo* 10 *floruisse colligitur, præluxisse potuit lucubratio Theodorici abbatis Trudonopolitani, qui juxta Commentarii prævii num.* 14 *Vitam* S. Bavonis *litteris dumtaxat consignavit, seculo* XI *exeunte.*

o *Ex his verbis & ex periodo ultima num.* 5 *libri hujus concluditur in Commentario prævio ad num.* 106 *&* 107, *civitatem Gandensem* S. Bavoni *amplitudinem suam posse adscribere.*

p *Ex adjunctis liquet hic agi de miraculo, si tamen miraculum id vocitandum sit, diu ante ætatem auctoris patrato.*

q *Ante Normannorum scilicet in Flandriam aliasque vicinas regiones irruptionem.*

r *Fides quidem & simplicitas hominis efficere potuit, ut furtum non malo animo factum Sancto fuerit non ingratum, sed an propterea* Bavoni, *etsi id non impedierit, subsecuta prospera negotiatoris fortuna singularis beneficii nomine prodigiosè collati certò debet adscribi?*

s *De hoc ecclesiæ* S. Bavonis, *imò totius cum ecclesia cœnobii incendio, ejusdemque deinde facta restauratione, vide Gloriam posthumam num.* 14 *&* 15.

t *Quanta fuerit infestationis hujus Normannorum immanitas, quámque longè latéque illi per Occidentales præcipuè Galliarum provincias, aliasque Europæ regiones ferro & igne grassati sint, curiosus lector inveniet in Chronico de Gestis Normannorum in Francia à Chesnio tom.* 2 *Scriptorum Historiæ Francorum pag.* 524 *edito, & à pag. prima præsertim usque ad* 37 *Scriptorum antiquorum Historiæ Normannorum, quos idem Chesnius tomo separato vulgavit.*

u O-

u *Omnia, quæ hoc numero de translatis metu Normannorum* S. Bavonis *reliquiis, adjunctisque ad translationem illam pertinentibus narrantur, in Gloria posthuma num.* 23 *& seqq. fusè, dilucidéque, adjectâ etiam temporum notâ, exponuntur.*

x *Diploma Caroli Calvi Francorum regis, anno* 864 *in favorem monasterii Gandensis* S. Bavonis *concessum, ex Miræo, qui primus illud tom.* 1 *Diplomatum capite* 19 *typis vulgavit, num.* 41 *&* 42 *Gloriæ posthumæ jam etiam dedimus, sed pro villarum seu prædiorum nominibus, quorum possessio monasterio* S. Bavonis *laudato diplomate confirmatur, ad eumdem Miræum remisimus: apud hunc itaque inter villas seu prædia, quæ* S. Bavoni *confirmantur,* Fasleia, *de qua hic Miraculo..um* S. Bavonis *scriptor, in dicto diplomate sic recensetur:* In pago quoque, *id est, agro seu territorio,* Suessonico, in villa VAESLEY, medietatem vinearum, & ecclesia, quæ ibi noscitur esse sita; *Miræus in annotatis addit:* VAESLEI, fortè Walez prope Suessionensem urbem, *sed alii pagi, interque eos* Valleany & Velly, *non procul ab urbe Suessionensi vicissim dissiti occurrunt, qui, si non magis, saltem æquè prope nominis affinitate ad* Vaesley *seu* Fasleiam *accedunt; utut sit, ex memorato diplomate saltem innotescit* Vaesley *seu* Fasleiam *in territorio seu agro Suessionensi sitam fuisse.*

y *Hæc villa, seu pagus, in citato ad litteram præcedentem Caroli Calvi diplomate territorio Cameracensi adscribitur, sed in tabulis geographicis territorii Cameracensis, nec nomen* Coloniæ, *nec huic affine reperire potui.*

z *Hæc villa seu pagus, non nominatur in citato sæpe diplomate Caroli Calvi, qui verosimiliter, etiam hic Fasleiam & Coloniam monasterio* S. Bavonis *condonâsse, perperam asseritur, cùm Carolus Calvus bona illa de novo non donârit, sed eorumdem dumtaxat possessionem monasterio Gandensi in perpetuum memorato diplomate, uti illud inspicienti patebit, confirmârit.*

aa *De Chronica à quodam Beda continuatore conscripta,*

pta, hic sermo est: vide Gloriam posthumam num. 25.

bb *Per* Fresiam *seu* Frisiam *hic fortè ex parte etiam intelligitur illa Flandriæ pars, quæ hodie fœderatis Belgii Ordinibus paret, quæque olim cum Ganda sive territorio Gandensi Frisiæ maritimæ nomen habuit. Vide Sanderum lib.* 1 *Rerum Gandensium cap.* IV.

cc *Rotomagus sive Rothomagus urbs Galliæ, ad Sequanam fluvium cum portu, Normanniæ provinciæ caput.*

dd *Duæ sunt in Gallia hujus nominis urbes, altera in Occitania superiori, altera in provincia Insulæ Franciæ; de hac ultima, quæ Rothomago in Occidentem* 16 *tantùm leucis distat, haud dubiè hic sermo est.*

ee *Ea, quæ hoc numero huc usque narrantur, confirmata vide in Gloria posthuma num.* 25.

ff *Nithardus, qui jussu Caroli Calvi Francorum regis, historiam anni* 840, *quo vitâ functus est Ludovicus Pius, & duorum insequentium, ut ipsemet in sua præfatione testatur, litteris consignavit, totam dissensionis hujus causam lib.* 2 *conjicit in Lotharii imperatoris ambitionem, qui totam patris sui Ludovici Pii defuncti hæreditatem ad se pertrahere, fratresque suos Ludovicum & Carolum sibi subjicere, quà vi, quà fraude contendebat.*

gg *Urbs quondam exstitit in comitatu Artesiæ, sed expugnata à Carolo V imperatore, soloque æquata, reædificata deinde numquam fuit.*

hh *Populi, quorum civitas primaria erat Teruanna mox memorata, quique eum ex parte terrarum tractum incolebant, qui modò diœcesim Boloniensem in Picardia, Audomarensem in Artesia & Iprensem in Flandria complectitur.*

ii *Populi, qui Cæsaris ævo utramque Rheni ripam incoluerunt, deinde verò sedibus inter Mosam & Scaldim translatis, partem Flandriæ Orientalem, ut Ortelius censet, verosimillimè etiam habitârunt. Vide Cellarium lib.* 2 *Geographiæ antiquæ pag.* 228 *& seqq. Ex iis porrò, quæ Sanderus tom.* 1 *Flandriæ illustratæ pag.* 4 *scribit, videntur*

etiam

etiam Menapii, trajecto Scaldi, eam Flandriæ partem, ubi nunc Wasiana ditio est, scriptoris nostri ævo diuque antè inhabitâsse, finesque suos usque ad Morinos extendisse.

kk *Scriptor noster seu potiùs continuator ille Bedæ, quem is describit, hîc in narrando rerum gestarum ordinem servare non videtur: etenim hac ultima periodo Normannorum in Morinorum Menapiorumque terram irruptionem, quæ non diu, ut narrandi modus innuit, post mortem Ludovici Pii imperatoris anno* 840 *defuncti accidit, alteri eorumdem Normannorum in Frisiam Bataviamque irruptioni subjungit, quæ, ut ipsemet scribit, anno tantùm* 851 *contigit.*

ll *Videsis Gloriam posthumam num.* 45.

mm *Chronicum scilicet post Bedam, sive lucubrationem, quam veluti Bedæ continuationem num.* 13 *sub finem laudat.*

nn *Eadem ferè omnia in Chronico de Normannorum gestis ad annum* 881 *&* 882 *apud Chesnium tom.* 2 *Scriptorum Historiæ Francorum curiosus lector inveniet, uti etiam in nonnullis aliis Opusculis de gestis Normannorum, quæ eorumdem Historiæ à se editæ laudatus Chesnius inseruit.*

oo *Id est*, Lugdunum, Clavatum *scilicet, sive* Laudunum. *Videsis Gloriam posthumam num.* 27.

pp *Exposita hæc sunt num.* 53 *& duobus sequentibus Gloriæ posthumæ.*

qq *Epocham Noviomensium ac Tornacensium episcopatûs à Transmaro initi videsis in Gloria posthuma num.* 48.

rr *Quo sensu Arnulphus, Flandriæ comes, hîc* marchisus *appelletur, aperit num.* 50 *Gloriæ posthumæ.*

ſſ *Videsis Gloriam posthumam num.* 56, 57 *&* 58.

tt *Cellensis nempe, cœnobii Broniensis in comitatu Namurcensi conditor, cujus Acta ad diem sequentem illustrabimus.*

LIBER II.

Varia Miracula à S. Bavone seculo decimo patrata.

Reliquiis S. Bavonis in novo castello quiescentibus,

MIra Dei cunctipotentis opera, quibus dilectissimi sui athletæ Bavonis dignatus est mundo innotescere merita, multorum revera profectui accommoda, stili quoquo modo cupientes signare officio, non fore remur ab re, si, priusquam ea, quæ in loco, quo nunc requiescit, moderno tempore sunt exhibita, magnificum quoddam, ac proinde sui novitate proficuum, antequam eò loci ejus transferrentur reliquiæ, in novo castello manifestatum, memoriæ commendemus miraculum *a*.

a

coriarius in Sanctum irreverens b

24 In territorio memorati castri erant commorantes laïci, qui ex officio agnominabantur coriarii. Horum unus cupiditate quæstûs sabbato ultra morem christianæ religionis *b* illectus, operi ceteris instabat diutius. Sed hunc collega redarguens: Cur, inquit, non das honorem Deo sanctoque Bavoni in proximo quiescenti? Quis sit, ait, sanctus Bavo, non ignoro; verùm, hoc ut defuerit mihi, quid præstabit? Infanda necdum finivit verba, &, visu mirabile! contractus toto corpore ruit. Fit concursus civium, eumdemque velut informe deferunt monstrum, sancti Patris invocantes auxilium. Aliquantulùm simillimus mortuo jacuit, & intuentibus turbis sanus surrexit.

secundò ac tertiò divinitus punitur,

25 Sed ô nihil umquam tutum apud inimicum! Qui miser, ut convaluit, hoc se injustè passum dixit. Iterumque luendo pœnam, rotatur, ut globus, per terram. Nam complicatis brachiis, inter coxalia genua hærebat malis, retróque curvatis cruribus, calcaneo tenus

nus pedes fixi erant natibus &, quod visu dolor fuit, nihil hominis præter animam habuit. Itaque ejus miseriæ succensentes, qui aderant sui, æternaliter ipsum servitio deputabant Sancti. Ecce autem crura & brachia contracti cœperunt divelli & denuo coram cunctis surrexit sanus. Cúmque vellet abire, comperit, se potiùs Sancto perpetualiter deservire. Despexit, & se acturum, abnegavit. Mirabile dictu! Tertiò torquendus humi est advolutus. Adstantes verò usque solis obitum tali spectabili miraculo fatigati, ad sua sunt quique regressi. Respectu clementissimi Patris tertiò perfectissimè sanatus, præcedentes summa cum alacritate est prosecutus.

26 Hujus itaque merito beneficii cœpit eximii Patris non solùm apud finitimos, verùm latè terrarum orbe honor & reverentia haberi, quique antea abutebatur * contemptui, quovis gentium, ad quos ejus fama potuit efferri, amando timeri. Grata quippe omnipotentis Dei clementia, ut cœpit, Sanctum suum multipliciter indies mirificavit. Nam quantis qualibusque, posteaquam ad locum supernè sibi destinatum ejus translatæ sunt reliquiæ, signis effulserit, subjecti sermonis veritate constabit. *iisque in monasterium reædificatum translatis*, * habebatur

27 Sæcularis quidam non longè à sancto loco deguit *, potens quidem possessionibus, sed possessa procurare minùs idoneus. Huic bona sua furtim contigit deperire. Perquirens itaque furti reum, juvenem deprehendit innoxium: cui cruciatus inferens culpæ, tandem carcerali deputavit custodiæ. Et quoniam juris erat Sancti *c*, indesinenter solamen exorabat salvationis. Nec omisit Sanctus, quin salvaretur innoxius. Sub ipsa quidem nocte animadvertit, obstacula carceris sibi cedere, sed catenatum non posse abire. Tandem sibi consulens, fugâ usus, utcumque pedetentim oratorium adiit catenatus; preces fudit & de pedibus catena cecidit: lætus surrexit, & pro ereptione munia gratiarum rependit. *carceri alter inclusus, invocato Sancto, liberatur.* *degit c

d Oblatio ex pretio venditi adolescentis prodigiosè respuitur.

28 Adolescens quidam familiæ sancti Confessoris *d* tempore coactus, à quodam sua sponte est venditus, ut posset habere necessaria victûs. Ut autem venditor rediens, summæ reverentiæ ad locum devenit, oratum intravit: ad sepulchrum accessit, nummum illius venditionis deponere voluit. Sed mirum commemoratu! Nec nummum deponere, nec digitos valuit extendere. Stabat itaque cum oblatione attonitus, admiratus rei novitatem. Ad mentem ut rediit, sibi conscius venditionem expavit: in partem secessit, nummum officioso sudamine quæsitum protulit, sicque denuo ad altare venit, manum ut disposuit, redintegrare promeruit.

Hydropisi laborans sanatur. *e*

29 Insula est maritima, cui nomen Walachra *e*: in hac quædam matrona, suprà nominati sancti Bavonis ex familia, hydropis morbo vehementer est afflicta, adeò ut, distento crurum tenens sinu, morboso vix spiraret anhelitu. Cúmque lecto decubans, operiret exitum, cælitus inspirata, Patronique sui saluberrimè rememorata, se Gandavum duci festino præcepit acceleratu, & in ipsa solemnia Sancti devenit. Aliquamdiu restitit, & sine sua læsione sub ventriculo foramen reperit, ex quo totius morbi sanies guttatim decucurrit. Hæc ipsa priùs quidem sterilis, recepta autem sanitate, fœcundatur filiis.

Festum S. Bavonis non celebrans punitur. *f*

30 Cum eisdem insulanis habitavit ancilla sancti Landeberti martyris *f*. Hæc mandatum accepit, ut solemnia sancti Patris festiva sanctè procuraret. Quod irritum ducens, hortum cominus situm intrabat; herbas quasdam impune colligere putabat. Aneti itaque quiddam ut contigit, manui adhæsit. Rumore itaque facti multitudo mirantium adfuit, cunctisque stupentibus mirabile visu exstitit, non solùm illatam martyris vindictam, immò cunctis deinceps non celebrantibus festum timendam. Quia verò opinatissima sancti Bavonis depositio instabat, eò loci cum cæteris ire maturabat. Venit

nit quidem & in prima noctis vigilia digiti volæ infixi cœperunt erumpere, & sese contracti nervi extendere: itaque præ gaudio psallentium choros interrupit, Deo gratias egit, cava etiam ungularum loca mirantibus intuenda præmonstravit & sana recessit.

31 Quædam cæca, manibus suorum adducta, in ipsa tantæ venerationis devenit solemnia. Cúmque ob frequentiam confluentium sibi comperisset inaccessibile Sancti repositorium, apud pedes in cryptam ire perrexit oratum. Orationi incubuit, & somno, ut fit, depressa obdormivit, sanctumque Bavonem sibi assistere agnovit. Quo somno excita, clarè vidit omnia. Fama facti confluentes asscivit, sibique congratulantibus, ad sua repedavit. *Cæca visum recipit.*

32 Juvenis quidam circa maritimos furto agebat vitam. Hic correptus languore devenit ad extrema vitæ. Consulens autem sibi, emendationem scelerum devovit Deo sanctoque Bavoni. Nox ut supervenit, eum somnus subrepsit. Benigni itaque, ut est, vultûs sibi apparuit Sanctus; quem ut agnovit, equidem inhorruit. Ades, inquit, animo & omittens timorem, quæ dico, trade memoriæ. Visita cœnobium Gandæ, & prout spopondisti, vota persolve. Surrexit annisu, quo valuit, Gandavum adiit, vota perfecit & sanus abscessit. *Languidus viribus pristinis restituitur*

33 Apud urbem Treviris matrona extitit perliberalis. Huic erat novem annorum puerulus, sed toto intellectuali affamine mutus. Itaque gratiâ medendi deliberavit ferramentum sectionis adhibere linguæ. Deliberationi consuluit Sanctus, & ne cruciaretur, admonuit, infantulus. Vota precum præmonuit fieri, seque super salute gaudendam pueri. Paruit mater edicto & medelam sensit in filio. *Mutus linguæ usu,*

34 Quidam ex familia ejusdem sancti Confessoris g ab insidiis captus, immò facultate spoliatus, custodiæ est mancipatus. Cúmque frequentaretur à suis, erat enim famæ præclaræ nobilitatis, extra regionem est exiliatus *captivus libertate donatur.* g

&

& in carcere retrusus, ibique multa incommoditatis passus. Sed Dei auxilio fretus, ac sancta fide coopertus, speque evadendi animatus, indesinenter præsentem sibi adesse poposcit sanctum Bavonem. Et ecce intempestæ noctis conticinio lux sibi emicuit nutu divino. Catenæ de collo & compedes de pedibus sunt solutæ. Hinc surrexit, & claustra carceralia divinitus aperta invenit, sicque per immensa viarum spatia, pervenit ad propria.

Varii in S. Bavonem

35 Gens est Fresionum tam lata quàm valida, licèt fide permodica; inter quas hæreditariam sanctus Bavo possederat terram, usui fratrum, scilicet vestiariis, necessariam: quam quidam Freso *h*, utpote infidelis naturæ homo, invaserat, sibique injustè quamdam partem usurpaverat. Cùmque à procuratore commoneretur, ne vim inferret Sancto, publicitus non impune defendit sacramento: sed mox ut dejeravit, mortem obiit. Dominus autem, ut Dilecti sui manifestaret sanctitatem, etiam in corpore mortuo ostendit vindictam, quod, juxta morem tumulatum, visum est multimodo ebullire vermium. Hanc itaque vindictam sui perhorrentes, Sancto accelerant votum, restituentes injustè dejeratum. Et ut peregerunt, vermes non comparuerunt.

injurii

36 Alius etiam ejusdem stirpis infidelitatis Freso partem, alendis gregibus aptam, ipsius fundi sibi tenuit in beneficio. Aliquamdiu censum præstantissimè solvit: sed oblivionis incuria surripiente, debitum duxit neglectum. Hoc procurator Sancti ut agnovit, eumdem castigatiùs admonuit: Nec clam te est, ait, & hanc partem fundi juris esse Sancti *i*. Sed si tibi hæ res cordi sunt ævo intermino possidere, ut pridem, debita solve. Cujus monita annullavit *k*, & orsus infanda, respondit: Ego inquiens, objecta lege judiciaria revincam & mihi posterisque meis hanc hæreditariam æternaliter faciam. Sic miser loquebatur & terram pede proturbans, hoc blasphemum

mum eructavit: Hujus, inquiens, terræ partem tantùm habebit ſanctus Bavo. Quod ut exſibilavit, falcem fenoream colle * excutiens, & dextram porrectam humo infigere volens (ſiquidem jam florulenta prata ſecabat) quod dictu dolor eſt, manu ſua ſibi caput amputavit. * *Mabil.* collo

37 In confinio Gandenſi pratum ejuſdem Sancti alius uſurpavit ſibi. Hoc cum ſuis ſecare animoſus intravit, præmonens pauxillum obſonii ſibi deferri. Interque obſonia allata ſunt & ova: unum ut præſumpſit in ejus gutture verſatum, Dei judicio corruit & cum prato vitâ caruit. Ejuſdem vici perverſus quidam in hæreditate obſtabat Sancto, quam coërcitus quia reddere diſtulit, fluxu ventris exinanitus, etiam inteſtina effudit. Matrona præclaræ nobilitatis, ſed familiæ ſancti Confeſſoris, capitalem cenſum perſolvere erubuit *l*, Gandavum adiit, ac, ſubſtituto pro ſe mancipio, jam quaſi libera receſſit *m*. Simili modo alia opum ſuarum numeroſitate fatigata, famulis ac famulabus ſubrogatis eſt redempta *n*. Nec multo pòſt ob deſpectum multata, ad tantam devenit penuriam, ut oſtiatim ſtipendii peteret alimoniam. Quædam etiam libertatem pretiis aſſecuta ſub breviſſimo ſpatio defungitur vitâ *o*. *morte* *l* *m* *n* *o*

38 Mancipium Sancti ſe minùs excoluit, capitalemque cenſum annuatim retinuit *p*. Ultioni addictum diu perduravit cæcum. Itaque conſulens ſibi, retentum reſtituit, & viſum recepit. Perverſus quidam in ipſo portu Gandenſi quoſdam familiarum Sancti vanis ſpebus ſibi defendit *q*. Cúmque projectiùs Sanctum Dei verbis adnullaret inſolentioribus, eoſdemque catenis acclamaret innectendos, domi * ſe recepit, largiterque pranſus, dormitum abiit. Ut ſe locavit, ſenſu funditus caruit: cœpit inſoleſcere, ac taurinos mugitus ingeminare. Tandem comprehenſus, arctiſſimè eſt conſtrictus. Sic ergò divino examine, qui ſe alios ligare deliberavit, prior in foveam decidit. Sed à ſuis reductus ad Sanctum, non multò pòſt ſibi ſenſit propiciatum. *vel aliter* *p* *q* * *al.* domum

39 Tres itidem germani in ipso portu cuidam sancti Confessoris feminæ r ausu improbo vim intulêre. Itaque secum abducunt, acsi famulam æternaliter possessuri. Cúmque Scaldim fluvium transmeâssent, unus in flumen decidit, sicque vitâ decessit. Alius ipso in itinere correptus, absque dilatione est defunctus. Tertius novitate prodigii exterritus, pœnituit & ultionem evasit. Simili modo tres alii quemdam familiarum s Sancti hæreditate propria destituit. Verùm ille fide plenus Sanctum adiit, ultionem expetiit; domum ut rediit, insimul morte præreptos reperit defunctos.

prodigiosè r

s

40 Eques lepusculum insequens, conculcabat sata. Super quo famulus Sancti dolens, Eia, inquit, sancte Bavo, cur non defendis agrum tuum? Dicto citiùs eques corruit & coxam fregit. Lepusculus offendens, guttur illisit. Hæc de miraculis Sancti injuriarum suarum vindicantis pauca perstrinximus, quibus omissis, operibus pietatis stilum imponemus.

plectuntur.

ANNOTATA.

a *Liquet ex hoc præludio à scriptore nostro tantùm referri ea miracula, quæ translationem seu relationem corporis* S. Bavonis *post exsilium monachorum Gandensium seculo decimo factam, subsecuta sunt. Mabillonius ex eodem præludio, sed minùs rectè, etiam concludit scriptorem nostrum seculo* x *floruisse. Vide Commentarium prævium num.* 16, 17, 18 *&* 19.

b *Hinc Mabillonius Seculo secundo Benedictino pag.* 411 *in annotatis rectè colligit, quòd tunc temporis religio fuerit, post vesperas Dominicam proximè antecedentes labori manuum operam dare.*

c *Id est, ex familia Sancti; quondam autem ii juris seu ex familia alicujus Sancti esse dicebantur, qui vel ex propria voluntate, vel ex obligatione generi, à quo oriundi erant, annexa, servitio istius Sancti seu potiùs templi*

pli vel monasterii, quod ab eodem Sancto nominabatur, erant obnoxii, aut saltem ad censum annuum eidem solvendum tenebantur. Apud Martenium tom. 3 Anecdot. col. 1128 & col. 1131 in triplicem classem hujuscemodi familia distinguitur, in ministerialem scilicet, servilem & censualem. Censualis solis censibus solvendis, servilis servitiis insuper prastandis erat obstricta; quòd verò ad ministerialem attinet, videtur iis, qui ex hac classe erant, quique ab ecclesiis vel monasteriis, ut apparet, stipendia merebant, id potissimùm præ ceteris oneribus incubuisse, ut monasterii vel ecclesiæ, cujus ministeriales erant, præposito illud præcipiente, ad bellum proficisci deberent. Vide Cangium in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis ad vocabula familia, censualis, servilis *&* ministerialis.

d *Vide Annotata ad litteram præcedentem.*

e *Seu* Walachria, *insula comitatûs sive provinciæ Zelandiæ præcipua, quæ Meridiem versus Flandriam spectat, ab eaque haud procul abest.*

f *Servitio scilicet hujus sancti Martyris addicta, sive ex ejus familia eo sensu, quem ad litteram* c *mox exposui.*

g *Videsis iterum Annotata ad litteram* c.

h *Fortè hic sermo est de Frisone è Frisia maritima, de qua vide Annotata post lib.* 1 *ad litt.* cc.

i *Id est, pertinere ad monasterium vel ecclesiam* S. Bavonis, *utpote vel ab ipsomet Sancto, dum in vivis erat, vel in ejus saltem gratiam eidem monasterio vel ecclesiæ ab alio collatam.*

k *Id est, nihili fecit, vel contempsit.*

l *Erat haud dubiè hæc mulier in illa familiæ* S. Bavonis *classe, in qua qui erant, censum annuum ecclesiæ vel monasterio ejusdem Sancti solvere tenebantur,* censualesque *Sancti* homines *dicebantur, aut etiam* capitales, *si census, quem debebant,* de capite *solvendus erat, quod mulieri, de qua hîc, certissimè congruit; narratur enim persolvere erubuisse* capitalem censum, *ad quem solvendum non quidem ex eo tenebatur, quòd sub conditione*

 censûs

census hujuscemodi pendendi (præclaræ *enim* nobilitatis *fuisse , dicitur*) *manumissa aliquando fuisset , sicque è mancipio facta libera ; sed ex eo , quòd vel sponte* S. Bavonis censualem *seu* capitalem *se constituisset , id est , ad censum* S. Bavoni *solvendum se obligâsset , vel obligationem illam à parentibus suis , licèt liberis, contraxisset. Vide Cangium in Glossario ad vocabula* censualis *&* capitales homines , *& hîc Annotata ad litteram* c.

m *In alio Ms. additur :* Ipso autem in itinere immanissimo corripitur languore ; humi advoluta defunctæ jacuit simillima , revehitur à suis , & quod deliquit , ingemiscendo pœnituit. Quæ donavit se sancto Confessori & restituta est sanitati. Donavit se sancto Confessori , *id est , ad censum annuum ecclesiæ vel monasterio Sancti illius pendendum , servitiumve præstandum sese ipsam , non jam sui loco mancipium , obstrinxit.*

n *Id est , famulis ac ancillis , qui ipsius loco* S. Bavoni *inservirent , substitutis , liberata est ab onere servitii per semet ipsam præstandi , aut certè census annui solvendi.*

o *An omnia , quæ hîc pro pœnis à* S. Bavone , *injurias sibi illatas ulciscente , inflictis obtruduntur , vindictâ divinitus immissâ re ipsa evenerint , fides sit penes auctorem.*

p *Erat nempe ex illa familiæ* S. Bavonis *classe , in qua qui erant , & ad servitium præstandum , & ad censum annuum solvendum tenebantur. Vide hîc Annotata ad litteram* c.

q *Id est verosimillimè , quosdam ex iis , qui servitio Sancti erant addicti , sibi ad famulatum vana spe asseruit aut usurpavit.*

r *Id est , feminæ ex familia sancti Confessoris eo sensu , quem ad litt.* c *exposui.*

s *Videsis iterum Annotata ad litteram* c.

LIBER III.

Miraculorum S. Bavonis continuatio.

PRoprium creditur Sanctorum, quantò duriùs injustè vindicant illata, tantò præsentialiùs præbeant justè postulata. Nec fas est credi, animositatem Sanctorum sic velle irasci, ut nequeant placari: cùm ex persona Domini scriptum sit: Quem diligit, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit *a*. Sed correctionis emendationisque causâ illatas puniunt injurias, ut, quos vident, non posse corripi verbis, saltem attriti pœnis, resipiscant à malis *b*. Verùm quia hactenus superior pagina vindicantis utcumque peroraverat mira, restat pietatis, quæ occurrunt memoriæ, retegat opera, primò quæ in loco, qui vocatur Medmedunc *c*, quo primùm dicitur post conversionem habitâsse, exercuit ac piè precantibus misericorditer indulsit.

S. Bavo locum, in quo conversus primùm habitavit, *a* *b* *c*

42 Est autem isdem sacer locus, ut nescientibus loquamur, secretè manere volentibus habilis, silvestribus pomis ceterisque frugibus plenus, piscium copiis abundans, &, ut paucis concludatur, omnibus heremum inhabitare cupientibus aptissimus; quem idem dilectus Dei paucis incoluit morulis, sanctaque sua inhabitatione sanctificavit: at post mortem miraculis insignibus mirificavit. Unde non inconsultum, vel minimæ remur fidei, angelicam inibi ostensam enodare visionem.

miraculis illustrans,

43 Senex quidam in confinio ipsius villulæ manens, hoc oratoriolum miro excoluit affectu, quod, tunc vetustate penè consumptum, restaurare tractans, à circùm circà positis auxilii supplementa exorabat. Dehinc operarios conduxit, certisque diebus operi insistere maturavit. Sed & amnis in proximo fluens *d* capturas piscium

seni sibi devoto apparet, *d*

um opulenter administrabat; & ut ita dicam, viritim convivia exhibebat. Accidit autem die quadam, se cum suis post laborem sub divo quiescere, & ecce odor tantæ suavitatis de ipso oratoriolo effumavit, acsi nares quiescentium ambrosius liquor occuparet, vel domata fuissent aromatibus delibuta. Mira res! Post solis obitum cùm se locarent cubitum, quidam, sacræ religionis prætendens habitum, huic seni apparuit, &, inibi quid ageret, perquisivit. Hic ille horrore perculsus ac penitus elinguis nihil quidem retulit, sed ut sibi proximus responderet, tactu lateris admonuit. Vir autem angelicus; Minimè, inquit, verearis, ad inquisita responde, cui scilicet laboris operam impendis. Ego, inquit, hoc oratoriolum ferè dirutum sancto Bavoni reædificare insisto. Et ille benigni Salvatoris replicans dicta: Amen, inquit, dico tibi, non perdes mercedem tuam. Quo dicto, unde venerat, regreditur, & ecce, campanula desuper appendens, absque humano attactu insonuit & ipse ab oculis mirantium evanuit.

parricidæ pœnitentis miseretur,

44 Duo nepotes inter se rixantes, correptis armis, alter alterum oppressit; in se itaque reversus parricidium expavit. Episcopum adit, ac more Christianæ remissionis peregrinando pœnitentiam accepit. Cúmque jam nonum expleret annum, iteratò patrocinia quæsivit Apostolorum. Alpes ut transcenderat, sanctos Apostolos sibi in visu agnoverat, à quibus est admonitus, ne residuum viæ casso labore perderet: Remeans, inquiunt, memoriam sancti Bavonis visita, quæ est apud Medmedunc annua. Surrexit credulus quidem visioni, sed ignarus loci, Gandavum repedavit, sibi jussa innotuit. Et quoniam devenit in ipsa solemnia Sancti, scilicet Kalendarum Augusti *e*, ceteris illò pergentibus, comitatur. Cúmque jam docti dulcisonas inaltarent * voces, & ipse staret orationi intentus, virtute divina, quibus erat constrictus, ferrei crepuerunt circuli, deinde in terram prolapsi, coram cunctis minutatim sunt disrupti, qui deli-

e

* *i. e.* in altum levarent

ctorum

ctorum vinculis solutus, ad sua rediit lætus *f*.

f *ac langui-dum sanat.*

45 Servus item ejusdem sancti Confessoris *g* per novem menses distentus nimio languore inflationis, ut ad eumdem locum pergeret, visu est admonitus. Locum adiit, opem petiit, & leniùs habuit. Claudus quidam de longinquo Gandavum adductus, sic claudicabat pede, ut non incederet absque baculi sustentatione. Aliquamdiu demorari instituit, & apud ipsum castrum hiemavit. Die autem quadam cùm divino adstaret officio, ad terram ruit subitò; cúmque adstantes casui deputarent, eique succurrere vellent, per se sanus surrexit, ac pro adepta salute sancto Confessori cum cæteris gratias egit.

g

Sanctus variis Gandavi est beneficus.

46 In Kalendis Octobris, quæ sunt solemnia sancti Patris, beati Amandi famulus toto corpore dissipatus, ad hoc ipsum Gandavi castri cœnobium navi est delatus: teste populo, debilium membrorum meruit sospitatem. Famulus sancti Bavonis advocato suo *h* accusatus, xxx solidos reddere est coactus. Die statuto Sanctum suum supplici devotione oravit, ut eumdem virum erga se inveniret mitiorem. Ivit itaque, ut solveret debitum; sed jam dictum advocatum reperit defunctum; sicque lætus facti, medietatem debiti obtulit sancto propitiatori Bavoni. Paupercula ipsius capitalem censum *i* non valens reddere, debebat enim XII denarios, solamen quæsivit in prece: ut ostium domûs exivit, prona oravit; surrexit & coràm XII denarios reperit: tulit ac debitum solvit. Puella, eatenus Gandavo commorata, per annorum curricula extitit gibbosa, omnique virtute corporis invalida; cúmque sellâ gestatoriâ ostiatim mendicaret, obtentu salutis venit ad limina sancti Confessoris, oravit & sanitatem indepta domum pedes rediit.

h

i

Candela reliquiis Sancti accensa, in aqua non extinguitur.

47 Comes quidam ejusdem Gandavi portus reliquias Sancti obtinuit, & secum navi asportavit. Ob reverentiam itaque candela jugiter exarsit in nocte *k*. Casu con-

k

contigit, &, cunctis dormientibus, in sentinam decidit. Pernox in aqua effulsit, & cum admiratione omnium tantæ venerationi exhibuit obsequium.

l *Mater pueri in aquam lapsi,*

48 Farnewik nomen est villæ *l*, super ripam Scaldi fluminis sitæ; inibi honestæ vitæ habitavit femina, parvulum habens filium. Hic die quadam more ludentium parvulorum secus ripam fluminis discurrebat: alii siquidem pueruli hunc perduxêre secum. Cùmque non bene creditæ vicinæ commigraret ripæ, in flumen fundotenus est dilapsus. Quod factum mater ut agnovit, anhela accurrit & exstinctum credidit, quem unda sublatum jam longiùs traxerit. Et quia humanum deerat solamen, ungulis ora cruentavit, pugnis pectus fœdavit, ac Væ ingeminando multoties acclamavit. Tandem ad se reversa, manus extendit, oculos cælis infixit, & electi Patris suffragia petiit. Nec mora, puer de profundo rediit, & juxta littus enatare cœpit. Quem mater deprehensum, incolumem ac vivum reportavit domum. Hæc non multò pòst memoriæ tanti Patris dignas oblationes solvit, gratias egit & ad sua remeavit.

piscator,

49 Cætarii ad balenas capiendas mare sunt ingressi; aspecta autem immani bellua, certatim circumdant. Sed illa inter manus elapsa multoties, tandem imo resedit. Sorte autem exiit, ut sancti Patris famulus eidem ferrum infigeret: qui graviter suspirans; Eia, inquit, sancte Bavo, hoc gratiæ mihi appone, ut compos voti persolvam tuis vota præmii. Oravit & de profundo piscis rediit; ut vidit, gratulabundus prosiliit, ac ferrum constanter infixit. Ad littus ut rediit, pinnulas cœnobio Sancti transmisit.

uxor pauperis, aliique

50 Pauper quidam sancto Confessori jugabiles offerens tauros, summissus se præsentialiter intulit & in hunc modum pietatis opera conjugi suæ exhibita retulit. Conjux, inquit, mea diebus numerosis lectulo detenta, jamque morti vicina, Sanctum Domini per se expetituram, hosque ei vitulos devovit oblatura. Fateor,

ctor, ut agnovi certioratus & ipse consensi. Nec mora suffragium experitur infirma. Hinc vice sua ecce coràm vota persolvo.

51 Apud Morinos, hominum in confinio maris extremos, vir erat habens infantulum invalitudine præreptum. Cúmque de vita desperaret, mater sanioris consilii illum monuit, ut eumdem Sancto devoveret, dummodo ei recuperationem impertiret; quod ut fecit, puer oscitavit, oculos aperuit, & amissam penè vitam recepit. Alius itidem ætate quidem adultior, languore ingravescente, in margine resedit vitæ. Cúmque membra quieti daret, videt se in visu propter altare sancti Confessoris astare, & cum cæteris servire. Ad se itaque reversus, votum fecit, obsequium spopondit & redintegrationem sine mora percepit *m*.

patrocinio S. Bavonis voti fiunt compotes.

m

52 Prædives quidam, cùm haberet infantulum, Sancto devovit monachum. Sed, ut puer adolevit, patrem voti pœnituit. Die autem quadam cognatis suis convivium opulenter apparavit, & ipse puer jam duodennis ministravit: cúmque inter dulcia pocula læti coronarent vina, pro retentione ipsius pueri patrem laudabant. Sed casu contigit, jus * carnium adstare decontra. Offenso itaque pede, puer in eo cecidit, & mox defunctus obiit. Sicque pater perfidiæ pœnas luit.

Infidelis in promissis punitur.

* *Mabil.* vas

53 In partibus Taruennæ *n* matrona extitit perliberalis magnæque honestitudinis. Hæc die quadam quid actura, maris confinia adiit, comitante unica spei suæ filia, virgineis tum matura sub annis, tumque nubilis. Quæ puella, validissima insperatò prærepta invalitudine, solotenus prosternitur, atque à præsentibus ut defuncta defletur. Mater autem pro ereptione hæc apud se oravit: Bavo dilecte Deo, miserere precantis famulæ & paulisper huc dilabere, Christi solamen deferens. Sentiat corpus gravatæ filiæ levamen tuæ indulgentiæ, ut solvat votorum preces apud te, quæ jacet exanimis penes me. Præmissa itaque prece, surrexit, ac pone

Puella periculosè laboranti sanitas, n

 filiam

filiam terræ expositam resedit. Nec mora oculos aperuit, & paulò antè elinguis loqui cœpit. Sicque surrexit & domum pedes rediit, incolumis Gandavum adiit, & sancti Patris virtutem sibi propitiabilem innotuit.

aliisque alia beneficia conferuntur.

54 Piratæ Danorum sedibus suis non contenti, Walachram *o* petentes cuncta devastant *p*. Inibi erat sancti Confessoris famula, totius abundantiæ subsidiis accumulata; Danos supervenisse, ut agnovit, in terram ruit, & Sancti sui solamen quæsivit. Nutu divino non modò evasit, immò cunctam substantiam suam salvavit. Altera ejusdem Sancti familiæ à piratis quidem capta, sed misericorditer est liberata. Classi namque cum præda præsentata, & quia nobilis erat persona, custodiæ est deputata, navi scilicet victuali. Inter transtra latuit quatriduana, &, suffragantibus Sancti meritis, ad portum ut applicuerunt, à nemine agnita discessit secura. Item de portu Gandensi captus est quidam Sancti & Rotomo adductus *q*, & insperatè à suis agnitus, sine dilatione redemptus, Sancti sui meritis ad sua est remissus. Hæc qualiscumque * fastidii vitatores, ut sufficiant affectatæ brevitati, castigatiùs, quàm se copia suggerebat, perstrinximus.

* *al.* qualiacumque

ANNOTATA.

a *Epist. ad Hebraeos cap.* 12 ℣. *6.*

b *Erit fortasse non nemo, qui vel hinc fidem non ubique indubiam adhibeat scriptori nostro, dum libro secundo mortem, quam variis, qui S.* Bavoni *utcumque erant injurii, obvenisse narrat, vindictæ cælitus immissæ adscribit.*

c *Pro loci hujus notitia adi Commentarium prævium num.* 114 *& seq., uti etiam Gloriam posthumam num.* 7 *ac præcipuè num.* 184.

d *Verosimillimè amnis, nomine* Moera, *hic intelligitur; pagum enim nunc* Mendonck, *olim* Medmedunc, *ad*

ad amnem illum tertio circitèr ab urbe Gandensi lapide Septemtrionem versus Scaldim inter & aquaductum seu canalem, qui Gandavo ad aggerem Gandensem, vulgò 't Sas van Gend *ducit, tom.* 1 *Flandriæ illustratæ pag.* 166 *&* 167 *in tabula geographica Castellaniæ seu territorii Andenburgensis situm notat Sanderus, qui etiam eodem ejusdem Operis tomo pag.* 81 *sequentem memorati amnis Moeræ notitiam suggerit:* Moera, *inquit*, à Moerbeka, ditionis Wasiæ pago, per Winkelam & Dorizelam ad nos derivatur; amnis est inter obsitos paludibus, & cæno, uligineque campos cis Jani petram, vulgo S. Jan steen, equorum mercatu nobile olim municipium, natus; ubi, invento alibi parato, productior factus alveo, demum se secans hinc Durmæ fluvio Wasiano miscetur, inde versus Axellam oceanum petit, rectoque flexu & fluxu supra angulum Ambacti veteris, inde Winckele nomen indeptum, influit aquæductum Novi vocabulo signari solitum. *Aquaductus ille sive canalis, qui, ut ex dictis sequitur, Gandavum inter & ostium seu aggerem Gandensem, vulgò* 't Sas van Gend *interjacet, medio circitèr seculo decimo sexto dumtaxat fossus est, ut ætate scriptoris nostri certissimè non extiterit.*

e *De qua* S. Bavonis *festivitate hic agatur: videsis in Gloria posthuma num.* 7 *&* 8.

f *In Translatione* 1 *&* 2 *S. Joannis, abbatis Reomaënsis tom.* 2 *Januarii à Bollando nostro typis edita pag.* 864, *num.* 6 *simile miraculum refertur, ad quod Petrus Roverius, Societatis nostræ sacerdos in illustrationibus Historiæ monasterii ejusdem* S. *Joannis Reomaënsis annotatione* 71 *sequentia observat:* Gravissimis, *inquit*, sceleribus non olim tantùm, sed ad tempora etiam Caroli Magni id pœnitentiæ imponebant episcopi, & presbyteri pœnitentiarii, ut nuda membra circulis ferreis arctissimè revincirent; cujus ponderis ac tormenti liberationem cùm rei per varia Sanctorum monumenta exposcerent, si fortè ea contingeret, perinde se animi

nexibus, ac corporis vinculis absolutos, ut hic auctor loquitur, existimabant. *Hoc pœnitentiæ genus ætate Caroli Magni sapientioribus displicuit, inque ejusdem principis Capitularibus libro primo capite* LXXIX, *sanctione edita, improbatur; verùm laudatus Roverius, ubi sese, quamdiu observata fuerit hæc Caroli Magni sanctio, non satis compertum habere, fassus est, mox miraculo, quod hîc relato per scriptorem nostrum vicissim absimile non est, ex lib. 2 Miraculorum S. Germani cap.* 14, *ut apud Aimoinum exstat, adducto, onustos ferro pœnitentes rursum Galliæ provincias, regnante Carolo Calvo, circa annum* DCCCLXI *esse pervagatos, affirmat; imò ex miraculo, quod à scriptore nostro, cùm is miracula, ut ex Commentarii prævii num.* 17 *pronum est colligere, seculo* X *anteriora non attingat, memoriæ hîc est proditum, certissimè consequitur, ut diu etiam post Caroli Calvi ætatem, utpote ante annum* 880 *jam defuncti, consuetudo illa à Carolo Magno improbata viguerit; iique, quibus ob admissa graviora scelera ab episcopis presbyterisve pœnitentiariis, ut nuda membra ferreis circulis arctissimè revincirent, erat injunctum, ad varia loca sacra peregrinarentur, sperantes exspectantesque fore, ut alicubi ferreis circulis, quibus erant constricti, miraculo disruptis, criminum veniam à Deo sibi impertitam, intelligerent.*

g *E familia nempe Sancti eo sensu, quem in Annotatis lib. 2 subjunctis ad litteram* c *exposui, quique hîc semper, dum de famulo aut ancilla Sancti alicujus sermo est, debet intelligi, quod propterea deinceps non notabo.*

h Advocati *ecclesiarum monasteriorumve erant, qui jura, bona & facultates ecclesiarum monasteriorumve tuebantur, quique eo munere onerabantur, ut essent, qui in publicis judiciis earum eorumve causas defenderent, & actoris vel rei partes agerent. Vide Cangium in Glossario ad vocabulum* advocati, *ubi etiam varias in officium Advocatorum illorum introductas mutationes exponit.*

i *Vide*

i *Vide Annotata lib. 2 subnexa ad litt.* c *&* l.

k *Scilicet hic comes reliquiis* S. Bavonis *eum exhibebat honorem, qui in collectione canonum tom. 9 Spicilegii Acheriani praescribitur, ubi pag. 55 dicitur :* Reliquiae Sanctorum venerandae sunt. Si potest fieri, candela ardeat per singulas noctes ; si verò paupertas loci non sinit, non nocet eis.

l *Villa illa verosimiliter sita fuerit haud procul à pratis de* Vaernewyck, *quae Sanderus tom. 1 Flandriae illustratae pag. 166 Aldenardam inter & Gandavum ad sinistram Scaldis ripam in tabula geographica Castellaniae Audenburgensis collocat.*

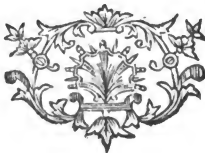
m *Ea, quae hoc numero & praecedenti narrantur, Mabillonius praetermisit, addiditque ad marginem, consultò id esse factum ; pro miraculis fortè non habuerit.*

n *De hac urbe vide Annotata lib. 1 subjuncta ad litt.* hh.

o *Id est, Walachriam, de qua vide post lib. 2 Annotata ad lit.* e.

p *Cùm scriptor noster (vide Commentarium praevium num. 17) miracula seculo* x, *quo floruit, anteriora non narret, liquet, hîc agi de Normannorum in Walachriam irruptione, quae vel seculo decimo aut certè paulò seriùs contigerit.*

q *Id est, Rothomagum. Vide Annotata post lib. 1 ad litt.* dd.

INDEX

INDEX

PARAGRAPHORUM ET SECTIONUM

Ad Acta S. Bavonis, aliàs Alloini, confessoris

GANDAVENSIUM PATRONI.

§ I. Sancti memoria in Fastis sacris: Acta edenda pag. 1
§ II. Illustres natales, consanguinei genere & sanctitate conspicui 13
§ III. Patria, tempus natale incertum, nomen baptismale, cognomen ejusque interpretatio 21
§ IV. S. Adeltrudis legitima Sancti filia, an eadem cum Adeltrude 19 Martii culta? Patrem à vitiis avocat 29
§ V. Tempus, quo Sanctus perfectè se convertit, perperam à variis assignari ostenditur 38
§ VI. Chronologica gestorum Sancti distributio, à Cointio & Pagio adstructa, refellitur 50
§ VII. Examinatur Mabillonii Henscheniique sententia de anno conversionis & mortis Sancti, isque anno circitèr 654 mortuus statuitur 57
§ VIII. Gesta Sancti à nativitate usque ad medium seculum septimum chronologicè ordinari facilia: fundatio cœnobii Gandensis: an hæc &

& Gandæ amplitudo Sancto possit attribui, 64
§ IX. Difficultas una atque altera de postremis Sancti gestis examinatur ac solvitur 73
§ X. Quo in statu fuerit cœnobium, postea Bavonis dictum, cùm eò primùm advenit Sanctus, huncque priùs clericum exstitisse, quàm monachum 87
§ XI. Veterum quorumdam de Sancto elogia 96
VITA Auctore anonymo. Ex Ms. S. Audomari vetustissimo cum Ms. S. Bavonis item vetustissimo & editione Mabillonii collato 105
Prologus ibidem
Pars I. Illustris Sancti prosapia, conjugium, morum immutatio, accessus ad S. Amandum 107
Pars II. Sanctus cellæ se includit, mortuum ad vitam revocat, mira edit pœnitentiæ ultrò susceptæ exempla 114
Pars III. Sancti in dæmonem fortitudo, visiones cælestes, felix obitus, apparitio, miracula, sepultura 120
VITA METRICA Auctore anonymo. Ex Ms. vetustissimo S. Bavonis 126
Prologus ibidem
Pars I. Sancti parentes, nuptiæ, conversio, accessus ad S. Amandum, miraculum suscitati mortui, vita durissima 129
Pars II. Sanctus novos cruciatus sponte suscipit, dæmonis tentationes superat, ad cælum aspirat, mortem suam prænuntiat, obit, apparet S. Gertrudi, miraculis claret, sepelitur 141

VITA

VITA TERTIA Per Theodoricum abbatem. Ex Surio & duobus codicibus Mss. 151
Prologus ibidem
Pars I. Sancti patria, parentes, conjugium, vitæ perfectioris propositum, virtutum sub S. Amando magistro exercitium 154
Pars II. Vita solitaria, habitatio inter monachos Gandenses, mortui resuscitati miraculum, mira humilitas, incredibiles se cruciandi modi, relata de dæmone victoria 164
Pars III. Visiones cælestes, ægritudo, mors, apparitio, sepultura, miraculorum multitudo 176
GLORIA POSTHUMA. § I. Cultus ab ipso obitu, ac seculo 8, corporis elevatio ejusque annua festivitas, monasterii Gandensis restauratio, privilegiorum ejus confirmatio atque à S. Bavone nominatio: quid hujus Missa 187
§ II. Reliquiæ Audomaropolim ac deinde Laudunum à monachis Gandensibus ob metum Normannorum fugientibus transferuntur: an hi in hujus suburbano S. Vincentii monasterio commorati sint; quæ sit Nigella, in qua habitârunt, & an in ea aliquæ fuerint S. Bavonis reliquiæ 202
§ III. Monasterii Bavoniani, dum Normanni in Flandriam irrumperent, diuque post horum discessum, miserrimus status: quo anno id restauratum, monachique in Galliis exsules Gandavum cum reliquiis S. Bavonis sint reversi? particularum ex his & ex iis S. Pharaïldis Arnulpho comiti concessarum duplex translatio. Monasterii Gandensis reformatio, ejusque attri-

tributa Ordini S. Benedicti possessio. Bona monachis ablata, quando &, quibus adnitentibus, iis fuerint restituta 216
§ IV. Cultus S. Bavonis seculo XI, translationes, miracula 238
§ V. Cultus Sancti à seculo duodecimo usque ad decimum quintum, ejusque monasterii seculo decimo sexto vicissitudines 258
§ VI. Corpus S. Bavonis anno MDLXVI ab hæreticorum furore feliciter servatur, posteaque, iisdem iteratò sævientibus, amittitur 267
§ VII. Reliquiæ S. Bavonis anno MDXCIV Gandavi adhuc superstites, aliis aliunde, præsertimque Aldenardâ, acceptis augentur 275
§ VIII. Cultus hodiernus S. Bavonis Gandavi, ejusque reliquiarum seculo præterito ac præsenti status 285
§ IX. Cultus S. Bavonis Harlemi in Hollandia ecclesiaque ipsi ibidem exstructa 297
§ X. Reliquæ ecclesiæ S. Bavoni dedicatæ, sacris ejus lipsanis ditatæ, cultuive addictæ 312
MIRACULA S. Bavonis tribus libris comprehensa, auctore anonymo, ex Ms. S.Bavonis vetustissimo 322
Prologus ibidem
Liber I. Gandæ situs & initia, monasterii Gandensis historia, compendium Vitæ S. Bavonis, ejusque reliquiarum usque ad medium seculum decimum translationes 324
Liber II. Varia miracula à S. Bavone seculo decimo patrata 340
Liber III. Miraculorum S.Bavonis continuatio 349

INDEX RERUM ET NOMINUM

Ad eadem Acta.

Hæc nota † *designat nomina, quibus præfigitur, Sanctorum esse aut Beatorum.*

A

ABstinentia *S. Bavonis. Vide* Austeritas vitæ
Adela, *Balduini V Flandriæ comitis uxor, in monasterium S. Bavonis benefica* 250, 251; *adstitit elevationi S. Macarii* 254
Adelardus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 257, 258
Adelmus *comes* 218, 219; *petiit, possessiones monachorum S. Bavonis diplomate à Carolo Calvo imperatore confirmari* 217
Adelthrudis *vel* Aldetrudis *mater S. Bavonis* 15, 17, 154
† Adeltrudis *virgo, S. Bavonis filia* 29, 30, 31, 32, 34, 108, 112, 130, 139, 154, 155; *probabilius eadem est cum S. Adeltrude, de qua in Opere nostro ad* XIX *Martii* 34; *ad patris sui conversionem multum contulit* 35, 36, 38, 58, 59, 60, 65, 108, 125, 161
Adhelbertus *idem, ut apparet, qui ab aliis* Albertus & Ascelinus de Truncinis *nuncupatur, præpositus B. Mariæ Virginis Truncinii ac post Parisiensis episcopus* 246, 247; *interfuit translationi S. Bavonis ab Eremboldo abbate factæ* 243; *bona plurima verosimiliter contulit monasterio Gandensi S. Bavonis* 247
Adhinus. *Vide* Adinus
† Adilia *S. Bavonis, ut à quibusdam fertur, soror* 19, 20

Adilio

INDEX RERUM ET NOMINUM

Adilio *comes, pater uxoris S. Bavonis* 14, 29, 108, 130, 154

Adinus *ob contumeliam S. Bavoni factam morte punitus, ejusdemque Sancti precibus ad vitam revocatus* 115, 116, 135, 136, 166, 167

† Adrianus *martyr, socius S. Landoaldi archipresbyteri* 139; *ejus reliquiæ ex Wintershoven Gandavum olim translatæ, postea ad novum castrum, à* Carolo *V cæsare exstructum, metu hæreticorum fuére transvectæ, eoque cessante, Gandavum iterum reductæ* 31, 268, 269

Ægidius *Prior monasterii S. Bavonis Gandavi* 392

Ægri *varii invocatione aut patrocinio S. Bavonis sanati* 243, 244, 248, 351, 352, 353, 354

Agata *uxor Machelini de S. Bavone* 291

† Agglethrudis *virgo S. Bavonis filia. Vide* Adeltrudis

† Aggletrudis *virgo S. Bavonis filia. Vide* Adeltrudis

Agilulphus *pater S. Bavonis. Vide* Eilolphus

† Aglethrudis *virgo S. Bavonis filia. Vide* Adeltrudis

† Agletrudis *virgo S. Bavonis filia. Vide* Adeltrudis

† Agnus (*Joannes*) *Trajectensis episcopus* 55, 58, 61, 62, 157, 163

Agrippa *Romanorum dux* 162, 325

Aicharius *Noviomensis ac Tornacensis episcopus* 40, 45, 68, 71, 157, 163

Albertus *archidux Austriæ & Belgarum princeps* 269, 270, 273, 275, 276

Albertus *Bavarus, vigesimus tertius Hollandiæ comes, Harlemensis S. Bavonis ecclesiæ constructionem promovit* 298, 299

Albertus *de Truncinis. Vide* Adhelbertus

† Alcuinus *abbas* 96; *composuit inscriptionem aræ aut basilicæ erectæ S. Bavoni* 195

† Aldetrudis *virgo abbatissa Malbodiensis* 30, 31

† Aldetrudis *virgo S. Bavonis filia. Vide* † Adeltrudis

† Amandus *episcopus Trajectensis* 10, 14, 25, 32, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 51,

51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 85, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 120, 122, 124, 129, 132, 133, 134, 139, 140, 150, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 164, 166, 170, 175, 179, 180, 185, 220, 238, 248, 327, 334; *B. Itta, B. Pipini Landensis vidua auctor exstitit condendi monasterii Nivellensis* 47; *duo Gandavi monasteria erexit* 112; *Gandenses idololatras ad fidem convertit, multaque ab his passus est* 325, 326, 334, 335; *tonsuram contulit S. Bavoni, cui etiam exstitit moderator spiritualis* 38, 326; *ejus reliquiæ ad conventum Aldenardensem adducta* 250

† Amantius *diaconus* 31, 32, 34, 139, 157

Amerledus. *Vide* Mierloo

Andreas *episcopus Tornacensis ac dein S. R. E. Cardinalis SS. Bavonis & Pharaïldis reliquias in novam lipsanothecam transtulit* 230, 289, 290

† Anglitrudis *virgo, S. Bavonis filia. Vide* Adeltrudis

Anonymus *auctor, qui stylo soluto scripsit S. Bavonis Vitam, fuit verosimillimè monachus Gandensis* 4, 5; *est valde antiquus, uti etiam ille, qui lucubrationem ejus versibus reddidit* 5, 6, 7, 8, 9; *valde antiquus etiam est alter* anonymus, *qui miracula S. Bavonis, seculo* x *facta, litteris mandavit* 11, 12, 13

† Ansbertus 203; *ejus reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatæ non fuerunt* 204

† Anscharius *archiepiscopus Hamburgensis* 124

Ansegisus *gener B. Pipini Landensis & pater Pipini Heristallii* 17

Ansgisus. *Vide* Ansegisus

Ansigisilus. *Vide* Ansegisus

Ansigisus. *Vide* Ansegisus

† Antonius *abbas in Thebaïde* 144

Appa-

INDEX RERUM ET NOMINUM

Apparitiones *variæ S. Bavonis* 25, 46, 123, 149, 180, 248, 297, 298, 299, 301
Arbor *valde annosa, in qua S. Bavo delituerat, præter morem, ut refert Theodoricus, floret & germinat* 78, 165
Arnulfus. *Vide* Arnulphus
Arnulphus, *cognomento* Magnus, *Flandriæ comes* 208, 213, 221, 222, 223, 224, 226, 232, 247, 295, 315; *restauravit monasterium S. Bavonis Gandavi, eique abbatem præfecit S. Gerardum Cellensem* 11, 222, 223, 224, 331, 339; *Lauduno Gandavum retulit corpora SS. Bavonis & Pharaïldis, eorumque partem, ad quam servandam etiam clericos constituit, templo novi castri obtinet* 224, 225, 228, 229, 230; *monachis S. Benedicti à Lothario Francorum rege possessionem Bavoniani monasterii confirmari petiit, inque illud ad mortem usque exstitit beneficus* 231, 232, 233, 234
Ascelinus *de Truncinis. Vide* Adhelbertus
Atinus. *Vide* Adinus
† Audoënus *Rotomagensis episcopus scripsit Vitam S. Eligii* 77
† Audomarus *episcopus confessor* 202, 203
† Ausbertus. *Vide* Ansbertus
Austeritas vitæ *S. Bavonis* 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 111, 115, 117, 118, 137, 138, 142, 143, 147, 168, 169, 170, 171, 172, 173
† Austrebertæ *virginis reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatæ* 203
† Austregisilus *Bituricensis archiepiscopus* 43
Authoren. *Vide* Outshorn
Ayta (*Viglius Zuichemus ab*) *præpositus cathedralis ecclesiæ S. Bavonis Gandavi* 262, 266, 268
Azelinus *de Truncinis, Vide* Adhelbertus

B

B

BAbolenus *abbas S. Mauri Fossatensis prope Parisios* 214

† Baini *reliquiæ metu Normannorum Audomaropolim translatæ* 203

Balduinus *Noviomensis ac Tornacensis episcopus* 254; *transtulit corpus S. Bavonis publicéque spectandum exhibuit* 251, 253; *item elevavit corpus S. Macarii & consecravit readificatam monasterii Bavoniani ecclesiam* 255, 256

Balduinus I, *cognomento* Ferreus, *Flandriæ comes* 227

Balduinus III *Flandriæ comes, Arnulphi Magni filius* 224, 246, 247, 295; *possessionem Bavoniani monasterii Benedictinis monachis à Lothario Francorum rege confirmari petiit* 232

Balduinus IV, *cogn.* Barbatus *seu* Pulchrobarbus, *Flandriæ comes* 14, 192, 221, 239, 243, 251; *translationi, ut dicitur, S. Livini interfuit* 241; *item Aldenardæ celebravit magnatum suorum conventum, allatis eò plurium Sanctorum reliquiis* 250

Balduinus V *Flandriæ comes, cogn.* Pius, *in monasterium S. Bavonis munificus* 250, 251, 253, 254; *adstitit elevationi corporis S. Macarii* 254

Balduinus VI, *cogn.* Montensis, *Flandriæ comes, Balduini V filius, adstitit elevationi corporis S. Macarii* 254

Balduinus *comes Cameracensis varia prædia monasterio S. Bavonis confirmari, à Lothario Francorum rege petiit* 233

† Barbaræ *reliquiæ Româ Gandavum delatæ* 237; *anno* 1083 *translatæ* 258; *hæreticorum tumultuantium furori primùm subductæ ac dein ab iis magna ex parte surreptæ, nec pòst recuperatæ* 268, 269, 272, 274, 275

Bau-

Baudemundus, *abbas Blandiniensis, S. Amandi, Trajectensis episcopi, discipulus simulque biographus* 42, 43, 44, 56, 68

Bavone (*Godefridus à S.*) 314

Bavone (*Machelinus de S.*) *vendidit decimas ecclesiæ S. Bavonis* 314

Bavone (*Machelinus alius de S.*) 314

Bavone (*Mathias à S.*) 314

† Begga *BB. Pipini Landensis & Itta seu Iduberga filia, Ansegiso nupta* 17, 19

† Benedictus *abbas, Ordinis Benedictini patriarcha, monastica vita in Occidente restaurator* 90, 91, 92, 102, 114, 134, 319

Berghe (*Ludovicus van den*) *decanus Christianitatis Aldenardensis, deputatus episcopi Gandensis in causa reliquiarum S. Bavonis Aldenardæ inventarum* 279

† Bertinus *abbas Sithiensis* 203; *ejus reliquiæ ad conventum Aldenardensem adductæ* 250

Bie (*Joannes de*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278

Bigne (*Emilianus de la*) *Ordinis S. Benedicti* 208, 209

Boele (*Ægidius*) *monasterii S. Bavonis abbas, feretrum SS. Bavonis & Macarii pretiosissimè ornavit* 259

Bona *sua in pia opera distribuit S. Bavo* 109, 110, 116, 117, 132, 156, 158, 326; bona *monachorum Bavonianorum, quantùm fieri potest, sarta tecta conservari curant Carolus Calvus & Reinhelmus Ep. Tornacensis ac Noviomensis* 216

Bonifacius IX *Papa concessit indulgentias ecclesiam S. Bavonis Harlemi visitantibus* 298, 299, 300

† Bonifacius *Aep. Moguntinus* 100

Bonifacius *S. Livini biographus* 100, 188

Boonen (*Jacobus*) *episcopus Gandensis* 287

Borluyt (*Balduinus*) *præpositus monasterii S. Bavonis interfuit*

terfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaïldis ab Andrea Ep. Tornacensi factæ 230
Borluyt (*Gerelinus*) *monasterii S. Bavonis abbas misit, qui interessent translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaïldis ab Andrea Tornacensi episcopo factæ* 230
† Bovinus *Ep. Trecensis* 214
Bourgogne (*Raphaël de*) *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 301; *donavit Harlemensibus S. Bavonis reliquias* 302, 303
Brabantinorum *terra à Normannis vastata* 329
Braebantisiorum *terra. Vide* Brabantinorum
Briddo *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 196
† Brixii *corpus Gandam translatum* 239; *ab hæreticorum tumultuantium furore servatum* 269
Bruna *Clodovei I Francorum regis, ut dicitur, filia, eadem fortè cum Brunichilde Sigeberti I Austrasiæ regis uxore* 208
Brunechildis. *Vide* Brunichildis.
Brunichildis *Sigeberti I Austrasiæ regis uxor* 66, 67, 208
Bruno *vir opulentus, in monasterium S. Bavonis munificus* 249, 255

C

CÆca *visum recipit ope S. Bavonis* 343
Cæsar (*Cajus Julius*) *Romanorum imperator* 156, 162, 338
Calvinistarum *per Belgium in res sacras furor* 268, 271, 273, 274, 275, 289
Candela *reliquiis S. Bavonis accensa, in aqua non extinguitur* 351, 352
Captivi *mirabiliter liberati ope S. Bavonis* 256, 341, 343, 344
Carolomannus *pater B. Pipini Landensis* 16
Carolus Magnus *imperator* 196

Carolus

Carolus *Calvus imperator* 338, 356; *diploma in favorem Gandensis S. Bavonis monasterii concessit, inque illud exstitit munificus* 199, 216, 217, 220, 329, 337
Carolus V *imperator* 71, 306, 315; *impetravit abbatiam Bavonianam Gandavi in collegium canonicorum secularium converti, hocque deinde è loco antiquo ad ecclesiam S. Joannis Baptistæ transferri* 260, 263, 264, 265
Carolus Martellus *major-domûs Franciæ* 17
Castillion (*Joannes Baptista Ludovicus de*) *præpositus ecclesiæ collegiatæ S. Pharaildis ad S. Nicolaum Gandavi, ac dein Brugensis episcopus, typis vulgavit sacram Belgii Chronologiam* 263, 289, 295
Chamberlainus (*Georgius*) *canonicorum Gandensium S. Bavonis decanus scripsit ad Albertum Austriæ archiducem litteras de Sanctorum reliquiis in ecclesia cathedrali Gandensi conservatis* 269
Chesne (*J. B. du*) *secretarius Jacobi Boonen, episcopi Gandensis* 287
Childebertus II *Francorum rex* 24
Childesa *mulier in ecclesiam S. Bavonis in Medmedenck munifica* 195
Chilpericus I *Francorum rex* 25
† Chrysogoni *reliquiæ ad novum Castrum, à Carolo V imperatore Gandavi exstructum, translatæ, pôstque Gandam reductæ* 268, 269, 272
Claudus & Clauda *sanati* 253, 351
Clemens VI *Papa indulgentias in monasterio Bavoniano lucrandas concessit* 259
Clemens (*D.*) *è Gandensi S. Bavonis capitulo* 272
Clodoveus I *Francorum rex* 23, 24, 208
Clodoveus II *Francorum rex* 23
Clotharius II *Francorum rex* 23, 24, 66, 67, 335
Colvenerius (*Georgius*) *sacræ Theologiæ doctor, subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de*

reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 278
Conſtans *imperator, Heraclii imperatoris nepos* 186
Conſtantia *S. Bavonis in ſpernendis dæmonum terriculamentis* 143, 144
† Conſtantinus I, *cognomento* Magnus, *imperator* 162, 334
Contractus & Contracta *ſanati* 243, 244, 255
Contractione *membrorum ter divinitus punitur irreverens in S. Bavonem, & demum emendatus, perfectiſſimè ſanatur* 340, 441
Coppenol (*Daniel van*) *civis Aldenardenſis teſtatus eſt pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278
Courtewiele (*Petrus*) *capituli S. Bavonis Gandavi ſecularis fabricæ magiſter & deputatus* 274
Couverden (*Theodorus van*) *S. Theologiæ doctor ſubſcriptus reſponſo doctorum Duacenorum ad conſultationem de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278

D

DÆmoniaci *vir & mulier curati* 123, 149, 182
Dagobertus I *Francorum rex* 23, 40, 45, 56, 66, 67, 68, 163, 325; *filium ſuum Sigebertum à S. Amando, quem priùs in exſilium pepulerat, baptizari fecit, eumdemque S. Amandum auctoritate ſua munivit ad prædicandum in caſtro Gandenſi Euangelium* 68, 71, 175, 335
Damme (*Petrus van*) *eccleſiæ cathedralis exemptæ S. Bavonis Gandavi canonicus ac theſaurarius, archiviſta ac ſecretarius capituli, notariuſque apoſtolicus varia ex Actis capitularibus ejuſdem eccleſiæ ad gloriam poſthumam S. Bavonis ſpectantia deſcripſit, propriis obſervationibus illuſtravit, & cum aliis inſtrumentis à ſe ſubinde, ut notario apoſtolico, ſubſcriptis, ad nos tranſmitti benigniſſimè curavit* 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 282, 285, 287, 288, 301

Danorum *irruptio. Vide* Normannorum.
Democritus *philosophus* 105
Demosthenes *orator* 105
Deolinus *sacerdos. Vide* Domlinus
Dido *Laudunensis episcopus* 206, 210, 214
Dilbael (*Simon*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278
Domlinus *sacerdos monasterii Thoroltensis, à S. Bavone morituro evocatus, ejusque funus curare jussus* 122, 123, 124, 125, 126, 148, 178, 179, 185
† Donatiani *Brugense cathedrale capitulum Gandensi itidem cathedrali capitulo dedit è reliquiis S. Bavonis* 285, 286, 316, 317; *item ejusdem* S. Donatiani *Brugensis cathedralis ecclesia ritu ecclesiastico S. Bavonem olim coluit, hodieque colit* 317, 318
Donatus (*Ælius*) *grammaticus, S. Hieronymi præceptor* 153

E

Eersel (*Govardus Gerardus van*) *priùs archidiaconus & canonicus capituli S. Bavonis Gandavi, nuncque dignissimus ejusdem præpositus* 296, 297
Egilbertus *S. Henrici imperatoris cancellarius, subscriptus diplomati in favorem monasterii S. Bavonis concesso* 239
Eginhardus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 72, 196, 202; *Gandense S. Bavonis monasterium restauravit, reliquiis ditavit, privilegiaque ei à Carolo Magno concessa confirmari impetravit à Ludovico Pio* 196, 197, 198, 199, 202; *scripsit historiam translationis SS. Marcellini & Petri* 199
Eginhartus *abbas. Vide* Eginhardus
Egmundis (*Stephanus de*) *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas, diversorum Sanctorum reliquias transtulit, pòstque fuit exauctoratus* 257

Eilolphus, *pater S. Bavonis* 15, 16, 17, 22, 154, 161
Einhardus *abbas. Vide* Eginhardus
Elias *monachorum S. Bavonis exterrium abbas* 206, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215
† Eligius *Noviomensis & Tornacensis episcopus* 77, 313, 314; *corpus S. Bavonis elevâsse traditur* 189, 190, 192, 193, 194, 195
Elisabeth *de S. Bavone, uxor Henrici de Voirde* 314
Elisabetha *uxor Gerardi Vilani à Gandavo* 295
Engien (*R. D. Hugo d'*) *abbas Einamensis consensit in donationem reliquiarum S. Bavonis ecclesiæ cathedrali Gandensi factam* 277, 280, 284
Enkericus *abbas. Vide* Hericus
Episcopatus *erecti in Belgio* 306
Erasmus *à Gandensi S. Bavonis capitulo deputatus* 271
Eremboldus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 190, 241, 250; *Pancratii, Barbaræ aliorumque Sanctorum reliquias Româ Gandavum detulit* 237; *anno* 1003 *structuram Occidentalem cœnobii Gandensis inchoavit, eodemque anno possessiones & privilegia monasterii Bavoniani à S. Henrico imperatore confirmari obtinuit* 238, 239, 247; *anno* 1007 *corpora SS. Livini & Brixii ex Holthem Gandavum transtulit* 239; *anno* 1010 *publicè ac solemniter corpus S. Bavonis populo spectandum exhibuit, illudque in novam lipsanothecam transposuit* 192, 195, 237, 241, 242, 243, 245, 246, 254; *anno* 1011 *S. Macarium hospitem excepit, anno sequenti mortuum sepelivit, & ejus miracula conscribi curavit* 242
Erluinus *Cameracensis episcopus* 247
Euchariſtiam *ut viaticum sumpsit S. Bavo* 123
† Eucherius *Aurelianensis episcopus* 22
Everlinus *abbas Blandiniensis* 252
Eynardus *abbas. Vide* Eginhardus
Eynkericus *abbas. Vide* Hericus

F

F

Farnesius (*Alexander*) *S. R. E. Cardinalis, Sedis Apostolicæ à latere legatus, collegium canonicorum secularium S. Bavonis è loco antiquo monasterii Bavoniani ad parochialem S. Joannis Baptistæ ecclesiam transtulit* 263, 264, 265
Fastradus *advocatus. Vide* Fastrardus
Fastrardus *advocatus interfuit translationi S. Bavonis ab Erembolde abbate factæ* 241, 243
Federicus, *ducis Albani filius, Harlemum fame subegit* 307, 308
Filia *patris sui conversioni multùm cooperata. Vide* † Adeltrudis.
Filioldus *monasterii S. Bavonis monachus, missus ad curandam SS. Landoaldi ac Sociorum translationem* 236
† Flaccus *Albinus. Vide* † Alcuinus *abbas*
Florbertus *monasterii Gandensis, pòst à S. Bavone nuncupati, abbas* 39, 40, 45, 51, 53, 63, 65, 69, 81, 85, 87, 91, 93, 94, 100, 101, 104, 114, 115, 134, 135, 166, 170, 175, 179, 188; *epitaphium S. Bavoni componi petiit à S. Livino, ab eoque de eodem S. Bavone accepit epistolam* 26, 96, 97, 99
Florebertus *abbas. Vide* Florbertus
Floribertus *abbas. Vide* Florbertus
Folbertus *adolescens paralyticus in translatione S. Bavonis, ab Erembolde abbate facta, sanitatem consecutus* 244
Folbertus *abbas. Vide* Fulbertus
Folcardus *monasterii Blandiniensis abbas* 252; *interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaildis à Radbodo episcopo factæ* 230
Frangerus *prætor Gandensis corpus S. Bavonis metu Normannorum Audomaropolim transtulit* 203
Frangerus *provectæ admodùm ætatis senex* 33

† Fra-

† Fraternus *episcopus Autissiodorensis* 3
Frisia *Flandriæ pars* 329, 338
Fulbertus *abbas monasterii S. Bavonis Gandavi* 255 *; corpus S. Bavonis secundò transferri, publicéque exhiberi curavit* 251, 252, 253

G

Gandavo (*Gerardus Vilanus à*) *Gandensem S. Bavonis ecclesiam restauravit* 295
Gandavum *amplitudinem suam partim debet S. Bavoni* 72, 73 *; ejus situs & brevis descriptio* 324, 325
Garnier (*Petrus Ernestus*) *abbatiæ Einamensis præpositus* 280, 284
† Gerardus *Cellensis, Bavoniani aliorumque monasteriorum abbas* 11, 12, 207, 213, 215, 223, 226, 227, 241 *; cum Transmaro episcopo auctor fuit restaurandi monasterii S. Bavonis, eòque deinde hujus Sancti & S. Pharaildis corpora retulit ex ecclesia novi castri Gandensis, quò ea priùs Lauduno detulerat* 224, 226, 227, 228, 319 *; corpus S. Bavonis, publicè spectandum exhibuit* 227, 332 *; partem reliquiarum SS. Bavonis & Pharaildis Arnulpho Magno, Flandriæ comiti, concessit* 229, 230 *; in monasterium Bavonianum, quod etiam auxerat, strictiorem disciplinam invexit* 231 *; erexit monasterium Broniense, eòque dicti S. Bavonis, aliorumque Sanctorum reliquias Gandavo detulit* 319
† Germanus *episcopus Autissiodorensis* 2, 4
† Gerthrudis *Virgo. Vide* † Gertrudis
† Gertrudis *Virgo abbatissa Nivellensis, B. Pipini Landensis filia* 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 26, 46, 47, 48, 49, 51, 64 *; S. Bavonem sibi apparentem habuit in ipsa obitûs ejus hora* 46, 51, 123, 141, 149, 180
† Gerulphus *martyr* 250
Gibbosa & *languida puella patrocinio S. Bavonis sanata* 351

Gistel-

Giftellis (*Franciscus de*) *ecclesiæ cathedralis Gandensis decanus interfuit donationi reliquiarum S. Macarii, factæ ecclesiis Einamensi & Pamelensi* 281
Goethals *Gandensis S. Bavonis capituli deputatus* 271
Grimoaldus, *B. Pipini Landensis ex B. Iduberga seu Itta conjuge filius, major-domûs Austrasiæ* 19, 48
Guibertus *abbas B. Mariæ de Novigento scriptis clarissimus* 208, 214.
Guyart *subscriptus litteris episcopi Gandensis de donatione reliquiarum S. Macarii, abbatiæ Einamensi facta* 285

H

Harigerus *abbas Lobiensis* 57; *scripsit Acta SS. Landoaldi & Sociorum* 32, 33; *item Vitam S. Amandi, Trajectensis episcopi* 55, 56
Harvengius (*Philippus*) *abbas monasterii Bonæ-spei Vitam S. Amandi, Trajectensis episcopi, descripsit* 55, 56, 103
Hasbania *Belgii tractus, S. Bavonis patria* 14, 15, 20, 21, 22, 23
Heelant (*Jacobus van*) *civis Aldenardensis, testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278
Hembyze (*Ruffardus van*) *deputatus magistratûs Gandensis* 274
Henden (*Judocus van den*) *civis Aldenardensis, testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278
† Henricus *imperator* 239, 241; *possessiones & privilegia, ab Ottone II, decessore suo, monasterio S. Bavonis concessa, diplomate confirmavit* 238, 239
Herdde (*Livinus d'*) *deputatus magistratûs Gandensis* 275
Hericus *monasterii S. Bavonis Gandæ abbas* 204; *corpus S. Bavonis Audomaropolim transferendum curavit* 202, 203
Hilde-

Hildebrandus *presbyter* 33
Hugenoys (*Livinus*) *penultimus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 259, 260
Hugo *episcopus Noviomensis interfuit conventui à Balduino IV, Flandriæ comite, Aldenardæ celebrato* 250
Hugo *abbas S. Bavonis Gandavi* 235
Humilitas *eximia S. Bavonis* 118, 134, 167
Huysse (*Joannes*) *consul Gandensis* 295
Hydropica *mulier patrocinio S. Bavonis sanitatem & fœcunditatem adepta* 342

I

JAnsenius (*Cornelius*) *primus Gandensium episcopus, pietate ac scriptis clarissimus* 267
† Idæ *reliquiæ* 272; *ad novum castellum, à Carolo V imperatore Gandavi exstructum, metu hæreticorum fuêre translatæ ac deinde, eo cessante, in civitatem revectæ* 268
† Iduberga. *Vide* † Itta
Imma *pia matrona* 244
Indulgentiæ *venerantibus reliquias S. Bavonis concessæ* 210; *visitantibus ecclesiam ejusdem Sancti Harlemi* 298, 299
Innocentius VIII *Papa concessit Indulgentias Harlemensem S. Bavonis ecclesiam frequentantibus* 298, 299, 300
† Joannes *Agnus Ep. Vide* † Agnus
† Joannes *Apostolus & Evangelista* 168
† Joannes Baptista, *præcursor Domini* 231; *ejus reliquiæ per hæreticos sublatæ* 273; *ecclesia Gandavi, mutato titulo*, S. Bavonis *dicta* 262, 263, 264, 266
Joannes *de Moro abbas monasterii S. Bavonis. Vide* Moro
Joannes, *ex opificio suo dictus* Mandemaecker, *id est*, Sportularius, *prope Harlemum habuit primam concionem Calviniano ritu* 307

Johan-

Johannes. *Vide* Joannes

Jornandes *chronographus, episcopus Ravennas* 156, 162

† Itta, *B. Pipini Landensis uxor* 16, 17, 18, 19, 49, 126; *condidit monasterium Nivellense* 47

† Julianus, *S. Landoaldi archipresbyteri socius* 139; *sacra ejus exuviæ ex Wintershoven Gandavum translatæ* 31

K

Karlus Martellus. *Vide* Carolus Martellus

Karolomannus. *Vide* Carolomannus

Karolus. *Vide* Carolus

L

Lambertus *faber lignarius, invocato S. Bavone, ex periculoso lapsu servatus incolumis* 256, 257

Landbertus *senator interfuit translationi S. Bavonis ab Eremboldo abbate factæ* 241, 243

† Landebertus *episcopus martyr. Vide* Lambertus

† Landmoldus. *Vide* Landoaldus

† Landoaldus *archipresbyter* 6, 7, 9, 31, 32, 33, 34, 130, 139, 157, 163, 272; *unà cum S. Bavone aliisque Sanctis S. Macario ægrotanti apparuit* 248; *sacrum ejus corpus ex Wintershoven Gandam transfertur, ibique honoratur* 236, 237; *in S. Livini translatione Sancto huic obviàm producitur* 240, 241; *ad novum castrum, quod Carolus V imperator Gandavi exstruxerat, translatum hæreticorum furori subducitur, eoque cessante, in civitatem revehitur* 268, 269; *S. Landoaldi festum indulgentiarum concessione illustratum* 259

† Landrada *virgo abbatissa Belisiæ in territorio Leodiensi* 272; *sacræ ejus exuviæ in S. Livini translatione Sancto huic obviàm producuntur* 240, 241; *ad novum castrum, à Carolo V imperatore Gandavi exstructum translatæ*

translata ac deinde in civitatem revecta, ab haereticorum furore servantur immunes 268, 269
Lantbertus *senator. Vide* Landbertus
† Laurentius *levita martyr patronus est ecclesia parochialis Eenamensis* 276
Leo *carminum Leoninorum, ut quibusdam videtur, inventor* 7, 8
Leoninus *carminum Leoninorum inventor. Vide* Leo
Leonius *carminum Leoninorum inventor. Vide* Leo
† Lethbertus *Cameracensis episcopus. Vide* † Lietbertus
† Levinus *episcopus. Vide* † Livinus
Lidwinus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 250
† Lietbertus, *Cameracensis episcopus, elevavit corpus S. Macarii, dedicavitque restauratam Bavoniani monasterii ecclesiam* 255, 256
Lindulphus *Noviomensis episcopus, corpora SS. Landoaldi & Sociorum elevavit* 237
† Livinus *episcopus martyr* 22, 71, 72, 97, 99, 100, 101, 185, 188, 191, 242, 315; *S. Bavoni epitaphium composuit* 14, 26, 70; *item scripsit de eodem Sancto epistolam ad Florbertum abbatem* 96, 97; *ejus festum anno* 1345 *indulgentiarum concessione illustratur* 259; *corpus anno* 1007 *ex Holthem Gandavum transfertur, insignique prodigio honoratur* 239, 240, 241; *anno* 1083 *elevatur* 258; *anno* 1566 *ad novum castrum, à Carolo V imperatore Gandavi exstructum, defertur, sicque ab haereticorum furore tunc servatur, verùm, bis post iterum tumultuantibus, surripitur, nec deinceps recuperatur* 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275
Lotharius *Francorum rex, Ludovici Transmarini filius* 214, 222, 223; *possessionem monasterii Gandensis S. Bavonis monachis S. Benedicti variaque praedia, dato diplomate, confirmavit* 223, 224, 232, 233
Ludovicus I, *cognomento* Pius, *caroli Magni filius, primò Aquitaniae rex ac dein imperator* 19, 72, 73, 196, 217,

217, 219; *confirmavit privilegia, Gandensi S. Bavonis monasterio à Carolo Magno concessa* 196, 197, 198, 199

M

† MAcarius *archiepiscopus Antiochenus, à nonnullis dictus* 245, 247, 249, 254, 255, 256, 272, 276; *ab Erembolda abbate Gandavi hospitio excipitur, in morbum incidit, S. Bavonem aliosque Sanctos sibi apparentes habet, sanatur; at non diu post peste correptus, moritur honorificéque ab Eremboldo abbate sepelitur* 242, 248, 249; *ejus meritis puella cæca visui restituitur* 249; *feretrum ab Ægidio Boele abbate argento ornatum* 259; *festum indulgentiarum concessione honoratum* 259; *elevatio, curante Sigero abbate, facta* 255, 256; *reliquiæ ad novum castrum, à Carolo V imperatore Gandavi exstructum, translatæ ac dein in civitatem revectæ, sicque ab hæreticorum furore servatæ* 268, 269; *harum pars Pamelensi & Eenamensi ecclesiis concessa* 277, 280, 281, 282, 283, 284

† Martinus I *Papa* 32, 39, 62, 157, 162, 163, 181, 186

Martinus *ecclesiæ novi castelli Gandavi præpositus* 230

Masius (*Carolus*) *Gandensis episcopus dedit particulam ex reliquiis S. Pharaïldis Gandensi ejusdem Sanctæ capitulo* 289

Menapiorum *terra à Normannis vastata* 329

Mercurii *idolum Gandæ destructum & ara subversa* 39, 157

Meyer (*Adrianus de*) *à Gandensi S. Bavonis capitulo deputatus* 271

Milo, *Elnonensis monachus, Vitam S. Amandi metricè conscripsit* 43, 55, 56; *item elogium contexuit S. Bavoni* 101

Moreels (*Joannes*) *presbyter testatus est, ova, S. Bavonis reliquias concludentia, Aldenardæ inventa, pro sacris lipsanothecis antiquitus habita fuisse* 278
Morinorum *urbs à Normannis vastata* 329
Moro (*Joannes de*) *monasterii S. Bavonis abbas varias indulgentias in monasterio Bavoniano lucrandas impetravit* 259
Mortuus *suscitatus patrocinio S. Bavonis* 102, 103, 115, 116, 135, 136, 166, 167
Muda (*Henricus de*) *Prior monasterii S. Bavonis interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaïldis ab Andrea episcopo Tornacensi facta* 230
Munich (*Lucas*) *ultimus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 260, 261, 262, 266
Mutus *usu linguæ donatur ope S. Bavonis* 343

N

NEbra (*Gerardus de*) *ecclesiæ cathedralis Gandavensis canonicus* 268
Nodgerus *episcopus Leodiensis scribenda curavit Acta SS. Landoaldi & Sociorum* 32, 33
Noot (*Philippus Everardus van der*) *episcopus Gandensis, patruus hodierni illustrissimi D. episcopi Gandensis, Maximiliani Antonii vander Noot* 267; *ejus litteræ de inventis Gandavi reliquiis* 286, 287
Normannorum *sæva in Belgium aliasque regiones irruptio* 202, 203, 204, 219, 328, 329, 330, 336, 339, 354

O

ODwinus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 234, 235, 237
Opstalle (*Sebastianus van*) *testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 279

Orgina

Otgina *vel* Ogina *comitissa Flandriæ, Balduini Barbati seu Pulchrobarbi uxor* 14, 220, 232, 250; *maritum suum induxit ad restituenda Bavonianis cœnobitis, quæ belli tempestate amiserant* 241

Othelboldus *abbas monasterii S. Bavonis Gandavi* 6, 14, 15, 221, 234; *scripsit epistolam ad Otginam Flandriæ comitissam* 14, 60, 220, 232, 233, 250

Otto I *Germaniæ rex ac dein imperator* 8, 9; *bona quædam Gandensi S. Bavonis monasterio injustè ablata jussit restitui* 234

Otto II *imperator* 9, 199, 235, 236, 238; *diploma anno* 974, *alterumque anno* 976 *in favorem Gandensis S. Bavonis monasterii concessit* 234, 235

Outshorn (*Nicolaus*) *Pamelensis Aldenardæ pastor tradidit capitulo ecclesiæ cathedralis Gandensis notabiles S. Bavonis reliquias, accepitque gratitudinis ergò notabilem partem reliquiarum S. Macarii* 277, 280, 281, 282, 283, 284, 285; *misit ad doctores Duacenos expositionem casûs de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis, proque excipiendis testimoniis de antiquo earumdem cultu deputatus fuit ab episcopo Gandensi* 278, 279, 280, 281, 282

P

† PAncratius *martyr: ejus reliquiæ Româ Gandavum delatæ* 237, 254; *anno* 1083 *ibidem translatæ* 258

Paulus III *Papa abbatiam S. Bavonis in collegium canonicorum secularium convertit, hujusque deinde ex antiqua sede ad parochialem S. Joannis Baptistæ basilicam translationem ratam habuit* 260, 261, 265

Paulus IV *Papa novos per Belgium episcopatus erexit & in his Harlemensem S. Bavonis ecclesiam in cathedralem mutavit* 266, 267, 306

Perre (*Ludovicus vanden*) *civis Aldenardensis testatus est* pro

pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 278

† Petri *exorcistæ martyris reliquiæ ad Gandense S. Bavonis monasterium missæ* 196, 197, 199

† Pharaïldis *Virgo* 216, 230, 272, 285; *sacrum ejus corpus metu Normannorum Audomaropolim, hincque Laudunum Clavatum deportatur* 202, 205; *Lauduno Gandavum ad ecclesiam Sanctæ in novo castro exstructam ac dein ad readificatum S. Bavonis monasterium refertur* 213, 224, 225, 226, 227, 228; *hujus pars dictæ ecclesiæ novi castri conceditur, inque hanc primò ac dein in novam lipsanothecam transfertur* 228, 229, 230, 259; *reliquæ partes, quæ in potestatem Bavoniani cathedralis capituli jam transierant, ad novum castrum, à Carolo V imperatore Gandavi erectum, translatæ ac dein in civitatem revectæ ab hæreticorum furore servantur immunes* 268, 269; *ex his* S. Pharaïldis *ecclesia novam partem obtinet, amissâ, quam priùs habuerat* 289

Philippus I *Francorum rex adstitit elevationi S. Macarii* 254

Philippi II *Hispaniarum rex novos per Belgium episcopatus erigi obtinuit* 266, 306

Pisistratus *tyrannus* 105; *bibliothecam publicam primus aperuit* 106

Pius IV *Papa dedit bullam pro confirmanda stabiliendaque erectione novorum episcopatuum per Belgium* 267, 305

Portali (*Magister de*) *archidiaconus Tornacensis interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaïldis ab Andrea Tornacensi episcopo factæ* 230

Q

QUicke (*Petrus*) *episcopus Tornacensis monasterii Baveniani abbati facultatem fecit partem reliquiarum S. Bavonis Harlemensibus donandi* 301

INDEX RERUM ET NOMINUM

R

RAdbodus *Noviomensis episcopus transtulit SS. Bavonis & Pharaïldis reliquias* 230, 257 ; *item S. Bavoni ecclesiam paræcialem dedicavit in castro Gandensi* 257

Radulphus *monachorum S. Bavonis extorrium abbas* 206, 207, 210, 213, 214

Ramaert (*Petrus*) *presbyter testatus est, ova, S. Bavonis reliquias continentia, Aldenardæ inventa, pro sacris lipsanothecis antiquitus habita fuisse* 278

Randour (*Valentinus*) *S. Theologiæ doctor subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278

Reinhelmus *Noviomensis ac Tornacensis episcopus à Carolo Calvo petiit, possessiones monachorum S. Bavonis diplomate confirmari* 216, 217

Reliquiæ *S. Bavonis Audomaropolim translatæ ac dein Laudunum* 202, 203, 204, 205, 206 ; *Gandavum reportatæ* 224, 225, 226 ; *ex his pars concessa Arnulpho comiti transfertur in novam ecclesiam* 228, 229 ; *ac pòst in novam lipsanothecam* 230 ; reliquiæ *S. Bavonis deperditæ* 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275 ; *aliæ Aldenardæ inventæ* 276, 277, 278, 279, 280 ; *traditæ Gandensibus* 280, 281, 282 ; reliquiarum *S. Bavonis Gandavi hodiernus status* 287, 288 ; reliquiarum *S. Bavonis pars Harlemensibus donata* 300 & *seq. Vide etiam* translationes

Richardot (*Franciscus*) *episcopus Atrebatensis promulgavit bullam à Pio IV Pontifice datam pro confirmanda stabiliendaque erectione episcopatus Gandensis* 267

Robertus *monasterii S. Bavonis monachus missus ad curandam SS. Landoaldi ac Sociorum translationem* 236

Robyns (*Joannes*) *civis Aldenardensis testatus est pro reli-*

liquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 278
Rombaut (*Georgius*) *civis Aldenardensis testatus est, ova, S. Bavonis reliquias continentia, Aldenardæ inventa, pro sacris lipsanothecis antiquitus habita fuisse* 278
Royen (*P. Petrus van*) *Societatis Jesu utilem nobis in illustrandis S. Bavonis Actis operam præstitit* 270, 291, 296
Rumoldus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas exauctoratus* 250
Ruyter (*Nicolaus de*) *ecclesiæ S. Bavonis Harlemi præpositus, ac pòst episcopus Atrebatensis obtinuit ecclesiæ suæ ejusdem S. Bavonis reliquias* 302, 303, 304

S

SAnders *subscriptus inventario auri & argenti ex Gandensi S. Bavonis ecclesia sublati* 274
Schatteman (*R. D. Joannes*) *pastor in Laerne composuit libellum Flandricum de Vita S. Macarii* 254, 276
Serſanders (*Nicolaus*) *deputatus magistratûs Gandensis* 275
Sigebertus I *Austrasiæ rex* 208
Sigerus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas interfuit translationi reliquiarum SS. Bavonis & Pharaïldis à Radbodo episcopo factæ* 330; *corpus S. Macarii elevari, alteramque ecclesiam in castro Gandensi dedicari curavit* 255, 257
Sixtus IV *Papa concessit indulgentias Harlemensem S. Bavonis ecclesiam visitantibus* 298, 299, 300
Soete (*Henricus*) *capituli S. Bavonis Gandavi secularis fabricæ magister & deputatus* 274
Surda *sanata in translatione corporis S. Bavonis* 244
Surius *Vitam S. Bavonis à Theodorico abbate Trudonopolitano scriptam edidit* 39
Sylvius (*Franciscus*) *S. Theologiæ doctor subscriptus responso doctorum Duacenorum ad consultationem de re-*

li-

liquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis 278

T

TAfridus *abbas. Vide* Tafradus
Tafradus *abbas monasterii S. Bavonis Gandavi* 207, 213, 214; *corpus S. Bavonis metu Normannorum Audomaropoli Laudunum Clavatum transtulit* 204, 205, 210
Theodoricus *abbas Trudonopolitanus* 15; *ex antiqua S. Bavonis Vita prolixiorem & cultiorem, non tamen absque mendis, concinnavit* 4, 9, 10, 13, 50, 153
Thietboldus *juvenis Brugensis in translatione S. Bavonis sanitatem consecutus* 244
Tollenaers (*A.*) *Pamelensis Aldenardæ pastor ex incerti auctoris memoria seu relatione descripsit reliquiarum S. Bavonis Aldenardæ inventionem, earumque Gandavum translationem* 279, 282
Translationes *variæ reliquiarum S. Bavonis* 202, 203, 204, 205, 229, 230, 231, 241, 242, 243, 244, 245, 254, 255, 256, 328, 330, 332, 333
Transmarus *Noviomensium ac Tornacensium episcopus* 208, 221, 226; *auctor exstitit restaurandi monasterii S. Bavonis* 11, 221, 222, 223, 225, 233; *Gandensem novi castelli ecclesiam consecravit* 231; *monasterium Gandense fecit liberum* 231
Trasmarus *episcopus. Vide* Transmarus
Triestius (*Antonius*) *primò Brugensis, ac dein Gandensis episcopus* 288; *reliquias S. Bavonis, Aldenardâ Gandavum ad ecclesiam cathedralem allatas, humeris suis ad summum altare detulit* 281; *notabiles S. Macarii reliquias ecclesiæ Pamelensi tradidit* 277, 281, 284; *idem fecit abbatiæ Einamensi* 277, 281; *ejus hac super re littera* 284, 285; *sacrum S. Bavonis dentem capitulo cathedrali Gandensi donari petiit, eidemque* partem

partem notabilem reliquiarum S. Donatiani dedit 286; *Miræo communicavit varia diplomata in favorem monasterii Bavoniani concessa* 199; *Officium S. Bavonis corrigendum curavit, inque ejusdem Sancti cathedralem Gandensem ecclesiam exstitit admodùm munificus* 294, 296, 310
Trudgandus *monasterii S. Bavonis decanus missus ad curandam SS. Landoaldi & Sociorum translationem* 236
Truncinis (*Albertus vel Ascelinus de.*) *Vide* Adhelbertus

V

Vale *capituli S. Bavonis fabricæ receptor & deputatus* 274, 275
Varro *orator* 105
Verbruggen (*D. N.*) *illustris artifex elaboravit altare majus ecclesiæ S. Bavonis Gandavi* 296
Verschaffelt (*Petrus*) *architectus & sculptor serenissimi comitis Palatini* 296
Versus *Leonini quandonam usurpati* 7, 8, 9
Viglius *Zuichemus præpositus. Vide* Ayta
Vilanus à Gandavo (*Gerardus.*) *Vide* Gandavo
† Vinciana *virgo* 31, 32, 34, 139, 272; *sacrum ejus corpus in S. Livini translatione Sancto huic obviàm producitur* 240, 241; *ad novum castrum, quod Carolus V imperator Gandavi exstruxerat, translatum hæreticorum furori subducitur, eoque cessante, in civitatem revehitur* 268, 269
Voet (*Guilielmus*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278, 279
Vomarus *abbas. Vide* Womarus
Votum *non solvens punitur morte filii sui* 353
Usserius (*Jacobus*) *edidit epistolam à S. Livino ad Florbertum abbatem de S. Bavone scriptam* 96, 97

W

W

WAghenaers (*H.*) *secretarius subscripsit instrumento donationis à capitulo cathedrali Brugensi facta capitulo cathedrali Gandensi* 286
Wenebaldus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 196
Wichardus *Blandiniensis abbas* 252
Wichmannus *monasterii S. Bavonis Gandavi abbas exauctoratus* 257
Wido *monasteriii S. Bavonis abbas* 237
Wilfridus *quartus monasterii S. Bavonis Gandavi abbas* 189; *corpus S. Bavonis elevâsse traditur* 189, 193
Woestyne (*Maximiliànus van de*) *ecclesiæ cathedralis Gandensis thesaurarius & canonicus interfuit donationi reliquiarum S. Macarii facta ecclesiis Einamensi & Pamelensi* 281
Woestynen (*Georgius van de*) *civis Aldenardensis testatus est pro reliquiis S. Bavonis Aldenardæ inventis* 278, 279
Womarus *monasterii S. Bavonis abbas* 32, 237; *varia prædia monasterio suo à Lothario Francorum rege confirmari & duo diplomata ab Ottone II imperatore obtinuit* 233, 234, 235; *item corpora SS. Landoaldi & Sociorum Gandavum transferri & elevari, curavit* 236
Wulfricus *monasterii S. Bavonis abbas* 258

Z

ZElandre, *capituli S. Bavonis Gandavi archipresbyter & deputatus* 274, 275
Zickele (*Nicolaus van der*) *consul Gandensis* 295

F I N I S.

